Dr. med. Raymond A. Moody

ÉLET AZ ÉLET UTÁN - I. RÉSZ

GONDOLATOK A HALÁL UTÁNI ÉLETRŐL - II.RÉSZ

A mű eredeti címe: LIFE AFTER LIFE
The investigation of a phenomenon - survival of bodily death.
A mű 1975-ben jelent meg a Mockingbird BOOKS Inc. Covington, Georgia kiadónál
Magyarra fordította: Dr. Kisnemes János

Tartalomjegyzék

RAYMOND A. MOODY

I. RÉSZ

ÉLET AZ ÉLET UTÁN

Fordította: Dr. Kisnemes János

150 olyan ember számol be élményéről aki orvosi értelemben meghalt, és mégis feléledt

Egy eddig megmagyarázatlan tapasztalat kutatása

Mit jelent meghalni?

„Minden fájdalom eltűnt."

„Irtózatos sebességgel rohantam keresztül egy légüres téren."

„Nem éreztem semmi félelmet, hanem teljes békét és nyugalmat."

„Nagyon sötét, mély völgyben voltam. Később arra gondoltam: igen, most már tudom mit jelent a Bibliában említett 'árnyék és halál völgye', mert ott voltam ..."

„Miután visszajöttem, egy héten keresztül sírtam, mert a másik világ megpillantása után ezen a világon kell élnem."

„Teljesen új világ nyílt meg előttem. Folyton arra gondoltam: olyan sok dolog vár még rám, amit meg kell ismernem."

„Hallottam egy hangot, mely közölte velem, hogy mit kell tennem: vissza kell mennem a földi életbe; de félelmet nem éreztem."

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Nagyon sok ember segített és bátorított kutatásaim és írásom közben. Segítségük nélkül az egész megoldhatatlan lett volna. Köztük kell megemlítenem John Ouzts barátomat, aki rábeszélt arra, hogy erről a témáról szóló első nyilvános előadásomat könyvben foglaljam össze. Ugyanígy John Egle, aki a Mockingbird Books kiadónál dolgozik; ő biztatott először arra, hogy munkám eredményeit feljegyezzem és kezdettől fogva mindvégig ellátott tanácsaival és segítségemre volt tetteivel. Leonard, Mae, Becky és Skott Brooks mindig rendelkezésemre bocsátottak lakást, ellátást és egy kocsit ügyeim intézéséhez, ha szükségem volt rá. Kathy Tabakian számtalan interjúra kísért el, s a vele folytatott hosszas beszélgetés erről a témáról termékenyítőleg hatott rám. A georgiai Orvosi Egyetemen működő Russ Moores, Richard Martin és Ed McCranie értékes javaslatokat adott, s az e témával kapcsolatos fontos irodalomhoz segített hozzá. Feleségem is sok munkát áldozott a kéziratokra és ezek sajtó alá rendezésére. Végül köszönetet mondok mindazoknak, akik a halállal való találkozásukról beszéltek nekem. Szeretném remélni, hogy ez a könyv visszafizeti mindazt a bizalmat, amit a fent említett személyek belém helyeztek.

ELŐSZÓ

Abban a szerencsében részesültem, hogy Dr. Moody: "Élet az élet után" c. könyvét kutyanyelv alakjában olvashattam. Az olvasás után ennyit mondhatok: örülök, hogy ennek a fiatal tudósnak van bátorsága ahhoz, hogy munkájának eredményeit összegyűjtse és ennek az új kutatási területnek nagy nyilvánosságot szenteljen. Több, mint húsz éve foglalkozom halálos betegekkel és általuk bepillantást nyertem a számomra egyre fontosabbá váló halál jelenségébe. Ma már egy csomó dolgot ismerünk a halál lefolyásáról, vagyis arról, mi történik a halálba való belépésnél, mit tapasztalnak a betegek, ha klinikai értelemben meghaltak. Ez utóbbiról eddig alig voltak ismereteink, s ezért még sok a nyitott kérdés.
A kutatómunkák, ahogy azt dr. Moody könyvében előadja, sok embert felvilágosítanak és megerősítik azt, amit kétezer év óta tanítanak - hogy van élet a halál után. Bár ő azt mondja, nem kifejezetten a halál jelenségével foglalkozott, de tapasztalatai azt mutatják, hogy a haldokló beteg megtartja öntudatát és érzékeli környezetét akkor is, ha a klinikai halál állapotában van. Ez messzemenően megegyezik a saját kutatásommal, mely olyan betegek kijelentéseire támaszkodik, akik meghaltak, de aztán visszatértek az életbe, jóllehet erre egyáltalán nem is számítottunk, sőt amit néhány nagyon jól ismert, tudományos és gyakorlati téren kiemelkedően művelt orvos is csodálkozással vett tudomásul. Amikor ezek a betegek kiléptek anyagi testükből, a békesség és teljesség mély érzését élték át. A legtöbben észleltek egy másik személyt, aki őket a másik létformába való átmenetnél segítette. A betegek találkoztak olyan, már korábban meghalt személyekkel, akikkel földi életükben baráti kapcsolatban voltak, vagy olyan vallási alakkal, aki hitükhöz kapcsolódott. Amikor dr. Moody könyvét olvastam, felvillant bennem az a gondolat, hogy saját kutatásaim eredményeit papírra vessem én is.
Dr. Moodynak rengeteg kritikai támadásra kell felkészülnie, főleg két oldalról. Az egyik oldalon lesznek a teológusok, akik élesen szembeszállnak azzal, aki az általuk tabunak nyilvánított területre tudományosan bemerészkedik. Bizonyos egyházi körökben ilyen kutatás ellen már hangos szemrehányásokat nyilvánítottak. Egy pap vitatkozva beszélt arról, hogy itt „olcsó vigaszt fognak árulni”. Mások egyszerűen úgy érzik, jobb lenne, ha a "van-e élet a halál után?"-kérdés továbbra is hit-kérdés maradna és azt senki sem kutatná. A másik csoport, mely dr. Moodyt meg fogja támadni, tudósokból és orvosokból tevődik össze, akik ezt a tanulmányt "tudománytalannak" fogják tartani.
Azt hiszem, társadalmunk átmeneti korban él. Bátorságot kell vennünk, hogy új kapukat döngessünk és elismertessük, hogy mai tudományos módszereink nem elegendők eme új kutatási terület sokrétűségéhez. Azt hiszem, ez a könyv új ajtókat fog kitárni olyan emberek számára, akik lelkileg nyíltak, reményt és bátorságot ad nekik az új kutatási területhez. Érezni fogják, hogy dr. Moody mint igazi és becsületes kutató írja le munkái eredményeit. öt igazolják az én vizsgálataim és eredményeim is, melyeket számos természettudós, pszichológus és teológus is megerősít, akik elég bátrak voltak ahhoz, hogy ezen a területen tevékenyen részt vegyenek abban a reményben, hogy segítsék azokat, akiknek nem elég a puszta hit, hanem a tudományt is igénylik.
Ezt a könyvet mindenkinek őszintén ajánlom és gratulálok dr. Moodynak, hogy volt bátorsága munkájának eredményeit immár könyv formájában is közreadni.

Flossmoor, Illinois

Elisabeth Kübler-Ross M.D.

BEVEZETÉS

Ez a könyv is, mint minden emberi alkotás, természetesen magán viseli a szerző életét, gondolkodásmódját és előítéleteit. Noha megpróbáltam olyan tárgyilagos és hű maradni, amennyire csak lehetséges, mégis hasznosnak találom, ha az olvasó bizonyos személyes vonatkozásokról tőlem értesül, melyek a következő fejezetekben segíthetnek néhány rendkívüli kijelentés könnyebb megértéséhez.

Első helyen említem azt a tényt, hogy én még soha nem voltam közel a halálhoz. Könyvem nem saját tapasztalataimra támaszkodik, hanem más emberek személyes tapasztalataira. Mivel vizsgálataim anyaga ilyen forrásokból táplálkozik, a magam számára teljes tárgyilagosságot nem igényelhetek, mert munkám érzelmileg is hatott rám. Oly sok ember tapasztalatának közlését végighallgatva, melyek e könyv magját alkotják, az az érzésem támadt, mintha azokat magam is átéltem volna. Nagyon remélem, hogy magatartásom munkám ésszerűségére és értékelésére semmi káros következménnyel nem jár.

Másodszor: e könyvet olyan emberként írom, aki nem rendelkezik az okkult és parapszichológiai jelenségek gazdag irodalmának átfogó ismereteivel. Nem azt állítom, hogy ezek teljesen ismeretlenek lennének előttem, hanem csak azt akarom mondani, hogy a mélyebb elmerülés ebbe az irodalomba jobban hozzásegített volna a szóban forgó történések jobb megértéséhez. Valóban szándékomban van az idevonatkozó írásokat pontosabban áttanulmányozni, mert tudni akarom, mennyire fogják támogatni mások kutatásai az én eredményeimet.

Harmadszor: röviden utalnom kell vallásos neveltetésemre. Családom a metodista egyházhoz tartozik. Szüleim sohasem kényszerítették gyermekeikre vallásos elképzeléseiket. Általában azon fáradoztak, hogy engem abban segítsenek, ami iránt magamtól kezdtem érdeklődni és megadták a lehetőséget, hogy érdeklődésemet valóra váltsam. Így nevelődtem és szereztem olyan vallásos hitet, mely nem holmi ortodox rendszer merev tantételeiből állt, hanem lelki és vallási kérdések, tanulmányok, gondolatrendszerek iránti komoly érdeklődésből. Hiszem, hogy az emberiség minden nagy vallásában sok igazság rejlik, és úgy gondolom, egyikünk se állíthatja magáról, hogy azok mély és lényegi igazságait megértette. Tisztán szervezetileg kell tekinteni, hogy a Metodista Egyháznak vagyok tagja.

Negyedszer: egyetemi és hivatásbeli fejlődésem nem a szokásos keretek közt folyt le - változatosnak lehet nevezni. Mindenekelőtt a virginiai egyetemen filozófiát hallgattam és 1969-ben elnyertem a filozófia-doktori címet. Érdeklődésem inkább az etika, logika és a lingvisztika területére irányult. Ezután három évig tanítottam egy észak-karolinai egyetemen, majd beiratkoztam az orvosi fakultásra. Pszichiátriai szakorvos akartam lenni és a főiskolán előadásokat akartam tartani az orvostudomány filozófiai kérdéseiről. Mindezek az érdeklődések és tapasztalatok olyan magatartásra és viselkedésre ösztökéltek, mely a szóban forgó téma kutatására fordította figyelmemet.

Ezzel a könyvvel olyan jelenségre szeretném felhívni a figyelmet, mely éppoly elterjedt, mint elrejtett. Hasonlóképpen szeretném a nyilvánosság érdeklődését felkelteni és ezt a jelenséget széles körben vitára bocsátani. Erősen meg vagyok győződve arról, hogy ennek a jelenségnek tulajdonképpeni jelentősége nemcsak tudományos és gyakorlati téren érdekes - különösen a pszichológiában, pszichiátriában, orvostudományban, filozófiában, teológiában és lelkipásztorkodásban -, hanem mindennapi életünk hétköznapjain is.

Mindjárt az elején szeretném hangsúlyozni, hogy a könyvben elmondandók alapján nem a halál utáni életet szándékozom bebizonyítani. Úgy gondolom, jelenleg ilyen bizonyíték egyáltalán nem lehetséges. Ezért elkerültem a nevek említését és bizonyos azonosítható életrajzi részleteket elkendőztem, ugyanakkor magukat a történeteket változatlanul megtartotta m. Erre azért volt szükség, hagy az érintett személyek magánélete titokban maradjon, másrészt, hogy hozzájárulásukat megkapjam tapasztalataik nyilvánosságra

hozásához.
Sokan lesznek, akik ennek a könyvnek kijelentéseit hihetetlennek fogják találni és első megnyilvánulásként tagadni fogják azokat. Valójában nincs jogom e csoporthoz tartozókat bírálni. Néhány évvel ezelőtt bizonyára én is így vélekedtem volna erről. Senkitől sem várom, hogy e könyv tartalmát egyszerűen elfogadja és elhiggye csupán az én tekintélyem miatt. Ellenkezőleg! Mint képzett logikus (= filozófus), egyáltalán nem akarok hit-bevezetőt tartani. Ez történne, ha a tekintélyemre hivatkoznék. Ezért szeretnék erről minden egyes olvasót lebeszélni. Ennek ellenére, mindazoknak, akik e könyv olvasásakor hitetlenül csóválják a fejüket, szeretném ajánlani: kérem, járjanak utána kissé ennek a dolognak! Ilyen értelemben biztattam hallgatóimat, hogy saját maguk kutassanak és kérdezősködjenek. Akik kezdetben kétkedéssel fogadták ezt, többen közülük nem sokáig maradtak meg kételyükben, hanem később ugyanúgy csodálkoztak az ilyen eseményeken, mint én. Másrészt, minden bizonnyal sokan lesznek olyanok, akik ezt a könyvet megkönnyebbüléssel fogják olvasni, mert megtudják, hogy nem egyedül vannak birtokában ilyen tapasztalatoknak. Ezeknek az embereknek - akiknek ilyen élményeik vannak és mások elől elhallgatták, vagy csak nagyon kevés embernek mondták el azokat - csak azt tudom mondani, ez a könyv kellő bátorságot ad, hogy erről a témáról szabadabban beszéljenek, s ezáltal az emberi lélek legtitokzatosabb oldalát világosabb fényben fogjuk látni.

A HALÁL JELENSÉGE

Mit jelent meghalni?
Amióta ember létezik, feltették ezt a kérdést. Az utóbbi években több alkalommal nagyszámú hallgatóság előtt én is így cselekedtem. A közönség diákokból, pszichológusokból és szociológusokból tevődött össze, jelen voltak egyházi szervezetek, a televíziióstúdió vendégei, különböző egyesületek, klubok és körök egészen az orvosi szakszövetség képviselőiig.
Ennyire élénk érdeklődés alapján bizonnyal állíthatom, hogy a legkülönfélébb felfogású és élettapasztalatú emberekben ez a téma heves érzelmi megnyilvánulásokat váltott ki. Bár kétségtelenül nagy az érdeklődés, mégis igaz, hogy a halálról a legtöbb ember nem szívesen beszél. Ennek két oka van. Az egyik pszichikai és kulturális jellegű: a haláltéma tabu. Talán öntudatlanul is él bennünk ez az érzés, ha a halállal kapcsolatba kerülünk, még ha közvetett formában is, mert azonnal a saját halálunkra gondolunk, ami előbb-utóbb bekövetkezik. Pl. a legtöbb orvostanhallgató azt tapasztalja - magamat is beleértve -, amikor először lép a boncolóterembe és közvetlenül találkozik a halállal, hogy erős szorongó érzés keletkezik benne. Ami engem illet, ma már világosan látom, miért volt ilyen érzésem. Ha most visszaemlékezem, úgy látom, hogy ez nálam nemcsak azokkal az emberekkel való együttérzés volt, akiknek maradványait magam előtt láttam - bár ez az érzés is létezett -, hanem a látvány saját halandóságomnak is a jelképe volt. Valamiképpen, ha öntudatlanul is, arra kellett gondolnom: "Ez veled is meg fog történni!"
Ugyanígy érthető az e témától való irtózás lélektanilag is. A halálról való beszélgetésben sok embernek az az érzése támad, hogyha lelkileg felidézte a halált, akkor valamiképpen kényszerítve van arra, hogy saját halálának elkerülhetetlen voltára gondoljon. S mivel magunkat ettől a lelki sérüléstől meg akarjuk kímélni, megpróbálunk egyszerűen elzárkózni előle és az egész témát kerüljük.
Egy másik ok, amiért a halálról nehéz beszélni, magában a nyelv természetében rejlik. Az emberi beszéd szavai rendszerint olyan valamire vonatkoznak, amiket értelmi rendszerünkkel tapasztalunk meg. A halál olyan valami, ami a legtöbb ember számára a tudatos megtapasztaláson kívül esik, mert a legtöbb embernek nincsen ilyen tapasztalata.
Ha egyáltalán beszélni akarunk a halálról, akkor le kell győzni a társadalmi tabukat és a begyökerezett nyelvi nehézségeket is. Ha mégis beszélünk e halálról, gyakran csak tetszetős hasonlatokkal fejezzük ki magunkat: tapasztalati világunkból ismert kellemesebb dolgokhoz hasonlítjuk.
A leghétköznapibb analógia: a halálnak az alváshoz hasonlítása. Meghalni - szoktuk mondani - annyit jelent, mint elaludni. Ez a metafora nagyon elterjedt a mindennapi gondolkodásban és beszédben, a különböző korszakok és kultúrák irodalmi alkotásaiban. Úgy látszik, már a régi görögöknél is ez volt a felfogás. Az Iliászban pl. Homérosz az alvást a "halál testvérének" nevezte. Platón az "Apológia"-ban tanítójának, Szókratésznek - akit az athéni bíróság akkor ítélt halálra - egy párbeszédben a következőket adja a szájába:

„Ha a halál álmatlan alváshoz lenne hasonló, óriási nyereség lenne. Mert valóban hiszem, ha valaki olyan éjszakába kerül, amelyben oly mélyen elaludt, hogy semmit se álmodott és összehasonlítja életének minden napját és éjszakáját ezzel az éjszakával, akkor valóban azt kellene mondania, hogy életének mennyivel több napját és éjszakáját jobban és kellemesebben töltötte el, mint ezt az éjszakát. És valóban hiszem, hogy nemcsak egy egyszerű ember, hanem a király is könnyebben meg tudná számlálni ezeket a napokat és éjszakákat, mint az ellenkezőket. Ha tehát a halál alvás lenne, azt nyereségnek tekinteném és a halálban töltött idő csak egy hosszú éjszaka lenne."
Ez az elképzelés a mai beszédben is tovább él. Vegyük csak ezt a kifejezést: "elaltatás". Ha valaki a kutyáját az állatorvoshoz viszi és el akarja altatni, akkor ezen egészen mást ért, mint amikor az altató orvos a műtét előtt arról beszél, hogy valakinek a férjét, vagy a feleségét el

fogja altatni.
Egyesek szívesen alkalmaznak a halálra rokonértelmű hasonlatot. Szerintük a meghalás olyan, mint egy nagy feledés. Aki meghal, az elfelejt minden gondot és fájdalmat, megszabadul a gyötrelmes emlékektől. Bár ősi és általános dolog a halált alvásnak és feledésnek nevezni - és ez most is fennáll -, mégis elégtelennek bizonyul, mert nem tud valódi vigaszként megnyugtatást adni. Hiszen mindkettő ugyanazt az alapgondolatot fejezi ki, csak különböző módon. Bármennyire is szép kifejezések ezek, valójában mégis azt jelentik, hogy a halál tudatos létünk megsemmisülése. Ha ez igaz, akkor a halál egyáltalán nem képes megadni azt, amit alvásnak és feledésnek nevezünk. Az alvás valami pozitívum és szándékait dolog az életben, mert arra ébredés következik. A pihentető éjszakai alvás az ébredés utáni órákat kellemessé és tevékennyé teszi. Ha abból többé nincs ébredés, akkor az alvás állapota sem lenne jótékony dolog. Hasonlóképpen tudatos létünk megsemmisülése nemcsak minden fájdalmas dolog megszűnését jelentené, hanem minden kellemes emlékét is. Alaposabban átgondolva kiderül, hogy a két analógia emlegetése a halállal kapcsolatban nem is olyan pontos, hogy abból valóságos vigaszt és reményt meríthetnénk.
Van azonban egy másik elmélet, mely tagadja azt az elvet, hogy e halál az öntudat megsemmisülése. Talán régebbi hagyomány szerint az emberi lény bizonyos megjelenési formája akkor is fennmarad, ha a fizikai test működése megszűnt és a test végleg elhalt. Ezt a fennmaradó megjelenési formát különféle névvel illették: psziché, lélek, szellem, én, lényeg, lét, öntudat. Maga az elnevezés nem fontos, hanem csak az az elgondolás, hogy az ember a testi halál után egy másik lét-formába lép és ez az elképzelés megfelel az emberiség legtiszteletreméltóbb vallásos gondolkodásának.
Törökországban feltártak egy temetőt, mely kb. 100 000 évvel előbb létesült a neandervölgyinél. A régészek a leletekből meglepő következtetéseket vonhattak le, mert ezek a régi emberek virágokra és virágos ágakra helyezték el halottaikat. Ebből arra lehet következtetni, hogy ők a halált valami ünnepélyes dolognak tartották, mely a halottnak ebből a világból a másikba való átmenetele. És valóban a világ minden részén talált sírleletek arról tanúskodnak, hogy az ember testi halála után tovább él.
Tehát két ellentétes válaszunk van eredeti kérdésünkre a halál lényegét illetően. Mindkettő ősi hagyományokra épül és mindkettőt széles körben hiszik. Egyesek azt mondják, hogy a halál az öntudat megsemmisülése; mások meg vannak győződve arról, hogy a halálban a lélek, vagy a szellem átmegy a valóság másik létrendjébe. A következőkben nem akarok dönteni e két nézet között. Egyszerűen csak azt szeretném közölni, hogy kutatásaim során miként jártam el az egyik válasz szerint.
Az utóbbi években nagyon sok olyan személlyel találkoztam, akikkel valami olyan történt, amit én "halál-közeli-élmény"-nek, vagy "majdnem-a-halál-megtapasztalásának" neveznék. Ezekkel az emberekkel a legkülönfélébb módokon találkoztam. Az első egészen véletlenül történt, 1965-ben a virginiai egyetemen filozófiát hallgattam. Itt találkoztam az egyetem klinikájának pszichiátria-professzorával. Kezdettől fogva megragadott engem az ő emberi melegsége, barátságos és vidám természete. Teljesen meglepődtem, amikor később különös érdekességeket hallottam róla, nevezetesen azt, hogy ő meghalt - nem is egyszer, hanem egymásután kétszer is, 10 perces különbséggel - és igazán fantasztikus beszámolót tartott arról, ami vele történt, amíg "halott" volt. Később magam is hallottam, ahogy azt az érdeklődő diákok kis csoportjának előadta. Akkor ez nagy hatással volt rám, de még nem készültem fel, hogy ilyen tapasztalatokról véleményt alkossak, s az egészet "ad acta"; félretettem, s így ezt most mint az emlékezetem archívumából való hangszalagot vehetem elő.
Néhány évvel később megszereztem a filozófiai diplomát, majd egy észak-karolinai egyetemen tanítottam. Ott Platón Phaidon-járól tartottam előadásokat, melyben Szókratész a barátaival való utolsó párbeszédét tárgyalja a halálról és a halhatatlanságról. Előadásaimban inkább más filozófiai kérdésekben voltam járatos. Ebben a könyvben Platon a halál utáni élet témáját csak mellesleg említi. Előadás után egy diák azzal a kérdéssel jött hozzám, hogy foglalkoznék-e többször is a halhatatlanság problémájával. Őt érdekli ez a téma, mert az ő

nagymamája "meghalt" és "visszatérve" csodálatos "élmények"-ről számolt be. Kértem, hogy erről mondjon el mindent. S csodálkozásomra ezek az élmények egészen hasonlók voltak azokhoz, amiket pár évvel korábban a pszichiátria-professzoromtól hallottam.
Attól kezdve tevékenyebben kutattam hasonló esetek után. Filozófiai előadásaimban egyre többször foglalkoztam az ember "biológiai halálának túléléséről" szóló kérdéssel. Mindenesetre ügyeltem arra, hogy diákjaim előtt egy szóval se említsem az általam ismert haláltapasztalatokat. Inkább tudatosan törekedtem azokat elhallgatni. Ha a szóban forgó halál-tapasztalatok ennyire mindennapiak, akkor - úgy gondoltam - még valószínűleg többet is fogok hallani azokról. Ha a filozófiai vitáknál a továbbélés kérdését e tapasztalatok alapján tárgyaltam volna, akkor a kérdéssel kapcsolatban részrehajló lettem volna. Megdöbbenésemre az történt, hogy csaknem minden tanfolyamban harminc hallgató közül az egyik óra után hozzám jött és elmesélte a saját halálközeli tapasztalatát.
Kezdtem érdeklődni a téma iránt és ismételten csodálkozással töltött el, hogy a közlések között milyen nagy a hasonlóság, bár az egyes "tudósítók" teljesen különböző vallási és szociális környezetből származtak. Amikor 1972-ben az orvosi fakultásra iratkoztam be, már tekintélyes mennyiségű tudósítást gyűjtöttem össze és most már gyakrabban mertem szóba hozni ezeket a kérdéseket orvostanhallgató társaim előtt. Így történt, hogy egyikük rábeszélt: tartsak előadást erről a kérdésről az orvosnövendékek előtt. Az előadás után sok hasonló rendezvény következett. Aztán újabb tapasztalatokat szereztem, mert minden egyes előadás után a hallgatók közül hozzám jött valaki és elmondta nekem saját hasonló tapasztalatát.
Ezek után sokan megtudták, hogy én ilyen kérdésekkel foglalkozom, s így történt, hogy az orvosok hozzám küldték betegeiket, akiket újraélesztettek és akik szokatlan tapasztalatokról számoltak be. Mások viszont írásban közölték beszámolóikat, miután újságcikkek jelentek meg munkáimról.
Ma kb. százötven ilyen esetet ismerek erről a jelenségről. Az általam megvizsgált tapasztalatok három különböző kategóriába sorolhatók:

1. Olyan személyek tapasztalatai, akiket föl- élesztettek, miután az orvosok klinikailag halottnak tartották, ítélték, vagy nyilvánították őket.
2. Olyan személyek tapasztalatai, akik bal- eseti sérülés, vagy betegség által nagyon közel kerültek a biológiai halálhoz.
3. Olyan személyek tapasztalatai, akik hallották más emberek tapasztalatainak elbeszélését. Ezek a fültanúk a mások haláltapasztalatának tartalmát részletezték nekem.

A százötven esetből megismert, terjedelmes anyagot természetesen meg kellett rostálni. Néhányat tudatosan elhagytam, pl. a fenti felsorolás harmadik kategóriájának csaknem mindegyik közlését. Bár elég sok volt köztük, mely az első kategóriához tartozó tapasztalatokat megerősítette és kiegészítette, mégis elhagytam őket, éspedig két okból. Először is így sikerült az esetek tanulmányozását használható mennyiségűre csökkenteni. Másodszor abban a helyzetben vagyok, hogy szigorúan első kézből vett közlésekre támaszkodhatom. Így aztán kb. ötven személlyel behatóbban beszélgettem erről a témáról. Ezekre a tapasztalatokra épül mondanivalóm irányvonala. Az első kategóriához tartozik mintegy ötven eset, melyeknél megállapították a klinikai halált, s ezek sokkal drámaibbak, mint a második kategóriához tartozó közlések, ahol csak futólagos érintkezés történt a halállal. Ha nyilvános rendezvényen beszéltem ezekről a jelenségekről, a legfőbb érdeklődést mindig az "igazi halálesetek" váltották ki. Az újságcikkek néha azt a benyomást keltették, mintha csak e típussal foglalkoztam volna.
Amikor e könyv megírásához felhasználtam a történeteket, ellenálltam annak a kísértésnek, hogy csak az "igazi haláleseteket" dolgozzam fel. Ki fog derülni ui., hogy a második kategória esetei alapjában véve nem különböznek, hanem mintegy folytonosságot képeznek az első kategória eseteivel. Bár a halálközeli tapasztalatok meglehetősen hasonlítanak egymásra, a konkrét körülményeket tekintve, mint pl. a tanúk személye, mégis jelentősen különböznek. Így az ilyen tapasztalatok feldolgozásánál arra törekedtem, hogy az egymástól eltérő mozzanatokat kifejezetten kimutassam. Ezeket a megjegyzéseket tartsuk szem előtt, ha

feltesszük a következő kérdést: mi történik a halál megtapasztalásában?

A HALÁL MEGTAPASZTALÁSA

A halál közelébe került emberek tapasztalatai, és az egyes személyek tulajdonságai közt nagy különbségek vannak, ugyanakkor a különböző személyek tapasztalataiban feltűnően nagy a hasonlóság is. A szóban forgó közlésekben olyan sok a megegyezés, hogy minden nehézség nélkül mintegy 15 különböző elemet fedezhetünk fel, melyek az általam összegyűjtött anyagban állandóan visszatérnek. Engedtessék meg, hogy most ezekből az elemekből egy rövid, elméleti-ideális, ill. "teljesen egész" élményt állítsak össze, amely az összes elemet tartalmazza, és ezek tipikusan a következő sorrendben fordulnak elő.

> Egy ember haldoklik. Testi nyomorúságának csúcspontján hallja, amint az orvos őt halottnak nyilvánítja. Egyszer csak egy kellemetlen zajt: átható, sivító harsogást kezd hallani és azonnal az az érzése, hogy nagy sebességgel rohan át egy sötét alagúton. Aztán hirtelen saját testén kívül találja magát, de ugyanabban a környezetben, mint amiben előbb volt. Mint szemlélő, bizonyos távolságból nézheti saját testét. Tartózkodási helyéről szemlélve kellemetlen érzések töltik el, amikor látja testének újjáélesztési kísérleteit. Egy idő után összeszedi magát és egyre inkább alkalmazkodik ehhez a különös állapothoz. Észreveszi, hogy még mindig van "teste", de ez tulajdonságait tekintve lényegesen különbözik a fizikai testétől, melyet elhagyott. Hamarosan új események történnek. Más lények közelednek a haldoklóhoz, hogy köszöntsék őt és segítsenek neki. Meghalt barátok, rokonok szellemét pillantja meg, majd egy szeretetet és melegséget árasztó Fénylényt, amilyent ő még nem látott. Ez a Lény - szavak nélkül - kérdéseket intéz hozzá, melyek a haldoklót arra indítják, hogy saját életét, mint egészet értékelje. Segít neki, hogy életének fontosabb állomásait panorámaszerűen, villámgyorsan felidézi számára. Egyszer csak a haldoklónak úgy tűnik, mintha egy sorompóhoz, vagy határhoz közeledne, mely nyilvánvalóan a földi élet és a következő élet közötti határvonalat jelenti. Itt világos lesz előtte, hogy vissza kell térnie a földre, mert halálának ideje még nem jött el. Küszködik ez ellen, mert a túlvilági élet tapasztalatai annyira megragadták, hogy többé nem szeretne visszatérni. Eltöltötte az öröm, szeretet és a béke lenyűgöző érzése. Belső ellenállása ellenére - anélkül, hogy tudná, hogyan - újra egyesül fizikai testével és él tovább. Később, amikor megpróbálja másoknak közölni élményeit, nehézségekbe ütközik. Először is nem találja a megfelelő szavakat, melyekkel a földöntúli eseményeket és élményeket kifejezhetné, aztán az emberek kinevetik. Majd lemond arról, hogy ezeket másoknak elmondta. Az élmény mégis nyomokat hagy életében, nevezetesen: hatással van életvitelére, megváltozik gondolkodásmódja és másként értékeli a saját és más emberek halálát.

Mielőtt értékelésre kerülne sor, néhány szempontra szeretném felhívni a figyelmet, melyek a haláltapasztalatok magyarázatának hátterét képezik.

1. Az egyes közlések közti feltűnő hasonlóság ellenére mégsem akad kettő, mely teljesen azonos lenne (bár néha figyelemreméltóan közel vannak egymáshoz).
2. Egyetlen olyan emberrel sem találkoztam, aki az összeállított élménynek minden összetevőjét említette volna. A legtöbben sokat, a tizenöt elemből nyolcat, vagy többet említenek, sőt volt olyan is, aki tizenkettőt.
3. Az összeállított élménynek egyetlen olyan eleme sincs, mely a tanúk vallomása alapján minden elbeszélésben szabályszerűen visszatért volna, mégis az egyes elemeket körülbelül általánosnak tekinthetjük.
4. Az elméleti modellben említett elemek nemcsak egy elbeszélésben fordultak elő, hanem több elbeszélésben is.
5. A haldokló élményeinek sorrendje eltérhet az általam említett elméleti modell sorrendjétől. Csak egy példát: sokan nem úgy közölték a Fénylénnyel való találkozást, ahogy a modellben szerepel, vagyis bizonyos eseménysor után, hanem már az elején, vagy az élmény egész folyamán tapasztalták azt. Az élmények sorrendje általában a modell sorrendje szerint történik. Erősebb eltérések ritkán fordulnak elő.

6. Hogy a haldokló milyen messzire jut ezekben a feltételezett élményekben, az úgy látszik attól függ, hogy a klinikai halál ténylegesen mikor következett be és mennyi ideig kellett neki ilyen körülmények között tartózkodnia. Általában azok, akik "meghaltak", bőségesebb és teljesebb élményekben részesültek, mint azok, akik a halált csak érintették. Vagyis, akik hosszabb ideig voltak "halottak", mélyebbre jutottak, mint azok, akiknél ez rövid ideig tartott.
7. Beszéltem több olyan emberrel, akiket halottnak nyilvánítottak, majd életre keltettek. Visszatérésük után semmi ilyen élményről nem számoltak be, mert egyáltalán nem emlékeztek semmire. Meglehetősen érdekes dolog, hogy beszélhettem olyan személyekkel, akik különböző okok következtében (időben nagyobb különbséggel - esetleg kétszer is) a klinikai halál állapotában voltak. Az első alkalommal nem emlékeztek semmire, míg a második alkalommal voltak tapasztalataik.
8. Végül szeretnék rámutatni arra, hogy első kézből vett közlésekkel, tanúvallomásokkal és elbeszélésekkel foglalkozom, melyek a beszélgetések közben megdöbbentettek. Ha a következőkben arról beszéltek, hogy az elméleti modell valamelyik eleme egyik-másik elbeszélésben nem bukkan fel, az nem azt jelenti, hogy annak nincs jelentősége, hogy a szóban forgó esetben nem fordult elő, hanem csak azt, hogy a tanú nem említette, vagy elbeszélésének módjából nem derül ki, hogy ő ezt a részletet pontosan átélte-e, vagy sem. Most tehát ebből a kiinduló helyzetből fogjuk tárgyalni a halál-tapasztalatok ismételten visszatérő stádiumait (= fokozatait)

Leírhatatlanság

Számunkra az emberi nyelv érthetősége attól függ, hogy milyen tapasztalatokkal rendelkezünk a minket körülvevő világból. Ebből egy komoly akadály adódik, mely a most következő fejtegetést megnehezíti. Azok tapasztalatai akik megközelítették a halált, a mi tapasztalati világunkon kívül esnek, ezért teljesen érthető, ha az illetők élményeik visszaadásánál bizonyos nyelvi nehézségekbe ütköznek. Így is van. Az ilyen élményekben részesülők úgy számolnak be tapasztalataikról, hogy azok kimondhatatlanok, mintegy "leírhatatlanok".
Sokan a következőket mondják: „egyszerűen nincs olyan szó, mely pontosan kifejezné, amit megpróbálok elmondani”. Vagy: „a jelzőket és azok felsőfokát, melyekkel kifejezhetném magam, még ki kellene találni”. Egy asszony azonban nagyon meggyőzően fejezte ki magát, amikor így beszélt:

„Ha önnek mindent megpróbálok elmondani, komoly probléma előtt állok, mert mindazok a szavak, melyeket ismerek, a háromdimenziós világhoz tartoznak! Élményem közben is gondolkodtam: Hát igen, a geometriában azt mondták, hogy három dimenzió van: ezt én készségesen elhittem. De itt ez nem érvényes - itt több van. Természetesen a mi világunk - melyben jelenleg élünk - háromdimenziós, de a következő egészen biztosan nem az. Éppen ezért nehéz ezt önnek elmondani. A tér és az idő fogalmával ellentétben kell magamat kifejezni. Megpróbálok a valósághoz annyira közel kerülni, amennyire csak lehetséges, de ennek ellenére ez mégsem lesz a valóságos helyzet. Valóban nem tudok önnek teljes képet adni.”

A halálhír meghallása

Többen elmondták nekem, hallották, hogy az orvos, vagy más jelenlevők halottnak nyilvánították őket. Egy asszony a következőket beszélte el:

„Kórházban feküdtem, de valójában nem tudták megállapítani, mi a bajom. Orvosom, dr. James elküldött a radiológushoz, hogy készíttessek máj-scintigramot (= a test sugárzását leíró görbe). Mivel néhány orvosságra érzékeny vagyok, kipróbálták rajtam a szert, amit a karomba fecskendeztek. Miután hatás nélkül maradt, azonnal munkához láttak. Amikor a szert újból alkalmazták, megállt a szívverésem. Hallottam, amint a radiológus, aki engem kezelt, a telefonhoz ment és tárcsázott, mert tisztán felfogtam minden zajt. Ezt mondta a telefonba: 'Dr. James, megöltem az ön betegét, Martinnét.' Közben pontosan tudtam, hogy nem vagyok halott. Megpróbáltam megmozdulni és szólni hozzá, de nem tudtam. Amint élesztgetési kísérleteiket végezték, hallottam, amikor mondták, hogy valamilyen szerből hány köbcentit adjanak be, de a tűszúrásból semmit sem éreztem. A kezük érintését se éreztem.”
Másik esetben egy asszony, akinek korábban többször voltak komoly szívbántalmai, az egyik rohamnál, amelybe majdnem belehalt, a következőket tapasztalta:

„Szorító fájdalmat éreztem a mellkasomban, mintha a középső részét vaspánt szorította volna össze. Férjem és egy ott-tartózkodó barátunk hallotta, hogy elestem és sietve jöttek a segítségemre. Hallottam férjemet, mintha nagy távolságból mondaná: 'most meghalt'. És én is azt gondoltam: igen, ez a halál.”
Egy fiatalember, aki autóbaleset következtében "halt meg", megjegyzi:

„Egy ott levő asszony hangját hallottam, aki ezt mondta: 'Meghalt?' És valaki ezt válaszolta: 'Azt hiszem, igen.'”
Ennek a típusnak közlései pontosan megegyeznek az orvosok és más jelenlevők nyilatkozatával. Egy orvos a következő esetet mondta el:

„Egy női betegemet akartam műteni orvostársammal, amikor a beteg szívverése megállt. Ott álltam és figyeltem, hogyan tágulnak a pupillái. Néhány újraélesztési kísérletet alkalmaztunk, de egyik sem járt sikerrel, úgyhogy azt gondoltam: vége. Kollégámnak mégis azt mondtam: 'Tegyünk még egy utolsó próbát, mielőtt lemondunk róla!' Ezúttal sikerült a szívverését működésbe hozni és ő magához tért. Később faggattam a beteget, mire emlékszik a halálából? Mindössze annyira, amikor én azt mondtam: 'Tegyünk még egy utolsó próbát, mielőtt lemondunk róla!'"

A béke és nyugalom érzései

Élményeinek kezdeti szakaszáról sok ember azt mondja, hogy rendkívül kellemes érzései voltak. Egy férfi, aki súlyos fejsérülése következtében semmi életjelt nem adott, később ezt mondta:

„A sérülés pillanatában hirtelen fájdalom futott rajtam keresztül, majd teljesen elmúlt. Ügy éreztem, hogy egy sötét teremben lebegek. Aznap nagyon hideg volt. Bár sokáig tartózkodtam abban a sötétségben, mégse éreztem semmi mást csak meleget és nagyon kellemes jóérzést. Emlékszem, arra gondoltam: biztosan meghaltam."

Egy asszony, aki szívroham után került vissza az életbe, ezt mondja:

„Egyszer csak olyan jó érzések töltöttek el, amilyeneket csak el lehet képzelni. Nem volt más, csak béke, harmónia, tökéletes nyugalom. Úgy éreztem, minden bajom elmúlt és ezt gondoltam magamban: ó, milyen csendes és békés minden, semmi se fáj."

Egy férfi így emlékezett vissza:

„A magány és a béke nagyszerű érzését tapasztaltam meg ... szép volt, nagy megbékélést éreztem."

Egy férfi, miután Vietnamban sebesülés következtében "meghalt" amikor találat érte, "nagy megkönnyebbülést érzett".

„Nem fájt semmi és sohasem éreztem magam azelőtt annyira megkönnyebbültnek. Teljes kiegyensúlyozottságot éreztem. Minden jó volt."

A zaj

Nagyon sokan különböző, szokatlan hallási benyomásokat tapasztaltak. A hangok néha különösen kellemetlenek voltak. Így beszél egy férfi, aki altesti műtétje közben 20 percig "halott" volt:

„Nagyon kellemetlen dübörgés jött a fejem belsejéből. Rossz érzés volt. Ezt a zajt sohase felejtem el."

Egy asszony elmondta, hogy amint az öntudatát elvesztette:

"Hangos zengést hallottam. Talán dübörgésnek lehetne mondani. A fejemben forgott az egész."

Ezeket a kellemetlen tapasztalatokat, mint hangos reccsenést, robajt, zúgást, szél süvítését írták körül. Némely esetben a hanghatásokat örvendetes zenei hangoknak érezték. Pl. így emlékezik egy férfi, akit visszahoztak az életbe, miután a kórházban halottnak nyilvánították:

„Úgy hallottam, a messze távolból harangzúgást hoz felém a szél, úgy hangzott, mint a japán szélharang. Ez volt az egyetlen hang, amit akkor hallottam."

Egy fiatalasszony, aki véralvadási zavarok következtében hajszál híján meghalt belső vérzésben, arról a pillanatról tudósít, amikor összeesett:

„Egyszer csak zenét hallottam, fenséges, csodaszép zenét,"

A sötét alagút

A résztvevők a zaj feltűnésével egy időben gyakran azt érzik, mintha egy "sötét termen" nagyon gyorsan kellene átrohanniuk. A térség meghatározásához különféle kifejezéseket használnak. Ilyeneket hallottam: barlang, folyosó, cső, bányaakna, zárt terem, völgy, tölcsér, alagút, vákum, üresség, henger. Bár az emberek különféle kifejezéseket használtak, mégis ugyanazt a fogalmat akarták kifejezni e szavakkal. Nézzünk meg két beszámolót, melyekben az alagút játszik főszerepet:

„Amikor kilencéves kisfiú voltam, a következő történt velem. Huszonhét évvel ezelőtt történt, de az eset annyira belém vésődött, hogy a mai napig sem felejtettem el. Egy délután hirtelen beteg lettem és gyorsan elvittek a közeli kórházba. Amikor bevittek, elhatározták, el fognak altatni, hogy miért, nem tudom. Akkor még kicsi voltam és éterrel altattak, mégpedig úgy, hogy egy kendőt tettek az arcomra. Pontosan abban a pillanatban - így mondták később - megszűnt dobogni a szívem. Akkor természetesen fogalmam se volt arról, mi történt, de ez volt az élményem. Az első, ami történt - én most pontosan azt mondom, ahogy akkor tapasztaltam -, hogy ilyen hangzást hallottam: brrrrnnnng-brrrmnng-brrrrnnnng; mindig ugyanabban a ritmusban. Aztán elindultam azon a - ez önnek bizonyára különösen hangzik - sötét, hosszú folyosón; ez cső, vagy valami ilyen volt. Egyszerűen nem tudom leírni. Ide-oda mozogtam egész idő alatt, ennek a zajnak, ennek a csengő hangnak ritmusában vibráltam.”

Egy másik beszámoló így hangzik:

„Helyi érzéstelenítés hatására nagyon heves allergiás reakció lépett fel nálam. Egyszer csak nem tudtam lélegezni - megállt a lélegzetem. Az első, ami történt - hihetetlen gyorsan zajlott le: óriási sebességgel sodródtam keresztül egy sötét, fekete ürességen. Alagútnak is mondhatnám; ahogy vesszük. Úgy éreztem, mintha sebesvonattal utaznék, annyira nagy sebességgel rohantam át ezen az alagúton.”

Egy férfi súlyos betegsége alatt került közel a halálhoz, úgyhogy pupillái kitágultak és teste kihűlt. Ezt mondja:

„Egy teljesen sötét és fekete ürességbe kerültem. Nagyon nehéz elmesélni, de az volt az érzésem, mintha légüres térben mozogtam volna keresztül, de közben teljesen öntudatomnál voltam. ügy tűnt, mintha egy hengerbe dugtak volna, ahol nincs levegő. Elhagyatottságot éreztem, mintha félig itt, félig máshol lennék.”

Egy férfi, aki súlyos égési és zuhanás közben szerzett sérülések következtében többször "meghalt", jegyzőkönyvbe mondta:

„Kb. egy hétig sokkos állapotban voltam és ez idő alatt egyszer felébredtem - majd egy sötétségbe kerültem. Úgy látszik, soká voltam ott, lebegtem és egy termen tántorogtam keresztül ... Úgy el voltam foglalva ezzel a térséggel, hogy közben semmi másra nem tudtam gondolni.”

Az egyik partnerem gyerekkorában félt a sötétségtől. Elmondta élményét, ami kerékpárbalesete után következett be.

„Olyan érzésem volt, mintha egy mély, nagyon sötét völgyön mentem volna keresztül. A sötétség Oly sűrű volt, hogy semmit se tudtam felismerni - mégis ez az élmény olyan csodálatos, gondtalan érzést adott, amilyet csak el lehet képzelni.”

Egy asszony, akinek hashártyagyulladása volt, ezeket mondja:

„Az orvos már odahívta hozzám bátyámat és nővéremet, hogy halálom előtt még egyszer lássanak. A nővér egy injekciót adott, hogy megkönnyítse a halált. A kórházi környezetemben levő tárgyak egyre messzebb kerültek tőlem és én fejjel előre belecsúsztam egy rendkívül sötét átjáróba, melybe hajszálpontosan beleillettem. És egyre mélyebben csúsztam lefelé.”

Egy asszony, aki közlekedési baleset következtében került közel a halálhoz, párhuzamot vont tapasztalata és egy tv-adás között.

„A legnagyobb nyugalom és a legteljesebb béke, a legteljesebb félelemmentes érzés közben egy alagútban találtam magam - egy koncentrikus körökből álló alagútban. Nemsokára ezután láttam a tv-ben egy adást, melynek címe: 'Az idő-alagút' volt, ahol az emberek egy csigavonalú folyosón, alagúton az időben visszafelé mentek. Látja, ez az, ami az élményemmel a legjobban megegyezik.”
Vallásos meggyőződésről tett tanúságot egy férfi, aki nagyon közel került a halálhoz, egy igazán különös hasonlattal:
„Hirtelen sötét és mély völgybe kerültem. Mintha egy ösvény, egy út vezetett volna keresztül a völgyön és én haladtam ezen az úton... Később, amikor meggyógyultam, a következő gondolatom támadt: most már tudom, mit akar mondani a Biblia a 'halál árnyékáról és völgyéről', mert én magam voltam ott”

Testen kívül

Közhely, hogy a legtöbb ember fizikai testével azonosítja önmagát. Természetesen elfogadják, hogy van "lélek". De a legtöbb embernél a "lélek" sokkal mulandóbb, mint a test. Szerintük a "lélek" nem más, mint bizonyos elektrokémiai folyamat eredménye, mely az agyban, vagyis a testszövet egy részében játszódik le. Sok ember lehetetlennek véli még elképzelni is a létezés más módját, mint a fizikai testben való létezést, amit tapasztal.
Azok a személyek, akikkel beszéltem, élményük előtt semmiben sem különböztek az átlagembertől. A haldokló személyt ezért éri sok meglepetés a sötét alagúton való gyors áthaladáskor. De abban a pillanatban, amikor öntudatra ébred, a saját fizikai testét kívülről pillantja meg; mintha az alakokat, eseményeket szemlélve ő maga a teremben kívülálló, idegen személy lenne. A saját alakját és az ott lejátszódó eseményeket úgy nézi, mint egy színdarabot, vagy filmet. Szeretnék néhány részletet előadni azokból a beszámolókból, melyekben egyes személyek a testnélküliség (vagy jobban mondva: "testenkívüliség") állapotában tartózkodtak.
„Tizenhét éves koromban bátyámmal egy vidámparkban dolgoztam. Egy délután elhatároztuk, hogy elmegyünk úszni. Néhány más fiú is velünk tartott. Egyikük azt mondta: 'ússzuk át a tavat!' Ezt én már számtalanszor megtettem, de azon a napon - miért, nem tudom - a tó közepén víz alá merültem. Föl-alá bukdácsoltam a vízben és egyszerre úgy éreztem, mintha a testemtől különválnék, külön többiektől is és egyedül lennék egy Űrben. Bár ugyanabban a magasságban tartózkodtam, kb. egy méter távolságban láttam testemet föl-alá bukdácsolni. Kissé jobb oldalról láttam a hátamat. Mégis azt éreztem, hogy van testem, jóllehet a fizikai testemen kívül vagyok. Leírhatatlanul könnyed érzés volt.”
Egy asszony így emlékezik vissza:
„Kb. egy éve szívbántalmakkal kórházba kerültem. Másnap a kórházi ágyon fekve a mellkasomban nagyon heves fájdalmat kezdtem érezni. Megnyomtam az ágyam mellett levő csengő gombját, hogy segítségül hívjam a nővéreket. Nagyon kényelmetlenül feküdtem a hátamon, ezért megfordultam s közben megállt a lélegzetem és a szívverésem. Abban a pillanatban hallottam, amint a nővér kiabált: 'Nem ver a szíve!' Közben éreztem, hogy elhagyom a testemet, az ágy és a matrac között csúsztam le. Ugy látszott, hogy a korláton keresztül a padlóra kerülök. Majd lassan kezdtem felemelkedni. Közben egyre több nővért láttam bejönni a szobába. Vagy egy tucatnyian lehettek. Hívták az orvosomat, aki éppen kórházi vizitet tartott és őt is láttam bejönni a szobába. Csodálkoztam, hogy mit akar ő itt? Egyre feljebb kerültem a lámpához, a mennyezet alatt megálltam és onnan felülről lebegve néztem őket. Papírdarabnak éreztem magam, amit valaki felfújt a mennyezetre. Láttam, ahogyan élesztgettek. Világosan és tisztán láttam a testemet feküdni az ágyon. Mindnyájan körülállták. Hallottam, amint az egyik nővér azt mondta: 'Ó Istenem, meghalt!' Közben az egyik odahajolt, hogy szájon keresztül légzést adjon nekem. Láttam a fejét és rövidre vágott

haját hátulról. Ezt a rálátást sohasem felejtem el. Aztán odagurították a gépüket és láttam, hogyan helyezik az elektródokat a mellemre. Amikor áramütést adtak, láttam, hogy testem hogyan vonaglik és hallottam minden csontom reccsenését. Ez volt a legszörnyűbb. Amikor lent a karomat és a mellkasomat ütögették, lábamat dörzsölték, azt gondoltam: miért fáradoznak fölöslegesen, hiszen most nagyon jól vagyok.”
Egy fiatalember mondja:

„Kb. két évvel ezelőtt, amikor tizenkilenc éves voltam, a barátomat vittem haza kocsival. A belvárosban egy útkereszteződéshez értem, lassan hajtottam, jobbra-balra tekintettem és nem láttam jönni semmit. Továbbmentem, majd hallottam, amint a barátom velőtrázóan felordít, aztán hirtelen vakító fényt láttam - egy kocsi reflektorát, mely egyenesen felénk jött. Borzasztó csörömpölést hallottam; a kocsi oldalról nekünk rohant. Ekkor olyan pillanat következett, mintha sötétségen át; sötét, zárt termen keresztül rohannék. Mindez nagyon gyorsan játszódott le. Aztán a föld fölött lebegtem, talán másfél méterre a földtől és mintegy öt méterre az autómtól. Még hallottam az összeütközés zaját elcsendesedni. Láttam, amint mindenfelől emberek szaladnak a kocsihoz. A barátom sokkos állapotban szállt ki a kocsiból. A roncsok között saját testemet is láttam és figyeltem, hogyan próbálják kiszabadítani. Lábaim kificamodtak és minden tele volt vérrel.”
Elképzelhető, hogy akik ilyen szörnyű helyzetbe kerültek, azoknak micsoda rendkívüli gondolataik és érzéseik támadtak. A testen kívüli létezés számukra annyira felfoghatatlan, ha tapasztalják is, hogy a fogalmak összezavarodnak és az egész eseményt jó ideig nem hozzák összefüggésbe a halállal. Csodálkoznak azon, ami velük történik, nem értik miért látják önmagukat bizonyos távolságból, mintha szemlélők volnának. Erre a szokatlan állapotra érzelmileg mindenki másként reagál. Legtöbben azt mondják, leghőbb vágyuk minél előbb visszatérni a testükbe, de fogalmuk sincs arról, ez miként valósulhatna meg. Mások úgy emlékeznek vissza, hogy heves pánik félelem ragadja meg őket. Néhányan azonban jóleső érzéssel élik át ezt a helyzetet, amint a következő eset is mutatja:

„Nagyon beteg voltam, és az orvos kórházba vitetett. Egy reggel sűrű, szürke köd felhősödött körülöttem és elhagytam a testemet. Lebegő érzésem volt. Amikor testemen kívül voltam, visszanéztem és láttam, hogyan fekszik a testem az ágyon. Nem éreztem félelmet, nyugalom, béke és csend volt. Cseppet se voltam izgatott, vagy rémült. Egyáltalán nem féltem. Minden a legnagyobb nyugalommal töltött el. Azt gondoltam, ha meghalnék és halott maradnék, se szívesen mennék vissza a testembe.”
Ugyanígy eltér az emberek magatartása abban is, mit éreznek elhagyott testük iránt. Leggyakrabban a saját testük iránti érzésekről számolnak be. Egy fiatalasszony, aki élményének idején nővérnövendék volt, félelmét juttatja kifejezésre:

„Lehet, hogy kissé vicces, nagyon jól tudom, de a nővérképzőben megpróbálták belénk sulykolni, hogy nekünk még a testünket is a tudomány szolgálatába kell állítani. Nos, mindezek ellenére, amikor figyeltem őket, hogyan próbálják megindítani a lélegzetemet, folyvást arra gondoltam: 'Nem szeretném, ha valaki ezen a testen kísérletezne.'”
Két másik embertől is hallottam, hogy őket is hasonló gond töltötte el, amikor testükön kívül voltak. Érdekes módon mindketten egészségügyi dolgozók voltak. Az egyik orvos, a másik ápoló- nővér. Egy férfi fájdalmas sajnálkozással nyilatkozik élményéről, miután szívdobogása megállt:

„Az ágyon feküdtem, mégis valóságosan láttam az ágyat és az orvost, amint körülöttem tevékenykedik. Nem tudom megérteni, hogyan, de a saját testemet láttam az ágyon és igazán fájt ilyen helyzetben látni, hogy az orvos milyen csúnyán bánik vele.”
Némely résztvevő közölte velem, hogy elhagyott teste iránt egészen közömbös volt. Ezt látjuk ebben a szemléletes leírásban:

„Hogy így nézek ki?! - Ember, soha az életben nem gondoltam volna! Tudja, rendesen csak képről, vagy tükörből ismerem magamat és akkor is természetesen csak síkban láthatom magam. De egyszer feküdtem - vagy inkább a testem - ott magam előtt és láthattam azt. Világosan láttam, egészen pontosan, mintegy másfél méterre tőlem. Egy ideig eltartott, mire felismertem magamat.”

Az egyik beszámolóban ennek az idegen érzésnek meglehetősen furcsa és vicces formáját hallottam. Egy orvos mesélte, amint klinikai halálának állapotában az ágy mellett tartózkodott és saját holttestét nézegette, mely közben már hamuszínű árnyalatot öltött, amilyent az emberi test a halál után fel szokott venni. Kétségbeesetten és zavartan tépelődött, hogy mitévő legyen? Úgy határozott, hogy simán eltűnik, mert szerfölött kellemetlenül érezte magát. Amikor kisfiú volt, nagypapája sok kísértet-történetet mesélt neki és ezért - érthető módon úgy döntött: „...semmi kedvem hozzá, hogy egy holttest mellett tartózkodjak - jóllehet az a saját holttestem volt!”

Ezzel ellentétben néhányan említették, hogy testük iránt semmiféle különleges érzést nem tanúsítottak. Pl. egy asszony, akinek szívrohama volt és tudta, hogy ebben meg is halhat, érezte, amint egy sötét termen át kihúzzák a testéből és ő onnan habozás nélkül kivonult. Ezeket mondja:

„Egyáltalán nem néztem vissza a testemre. igen, biztosan tudtam, hogy ott feküdt, hogy minden további nélkül láthattam volna; de semmiképpen sem akartam ránézni, mert az életben mindent megadtam neki. Figyelmem teljesen az új létrend felé fordult. Ha a testemet néztem volna, az annyit jelentett volna, mintha a múltat kívántam volna vissza. Ügy döntöttem, hogy azt nem teszem.”

Nagyon ideillő példa egy lány esete, akinél a testen-kívüliség élménye autóbaleset után következett be, ahol komoly sérüléseket szenvedett:

„A környékről odaszaladtak az emberek. A kocsiban láttam teljesen összeroncsolódott testemet - de, tudja, annak a látványa semmiféle érzést sem váltott ki bennem. Mintha az a test valaki másé lett volna - mint egy tárgy ... Tudtam ugyan, hogy az az én testem, de teljesen közömbösen hagyott.”

A testen-kívüliségbe való átmenet olyan gyorsan történik, hogy a haldoklónak új élménye jelentőségét - bármennyire rendkívüli is az - alig van ideje felfogni. Szívesen tartózkodik testén kívüli állapotában és kétségbeesetten igyekszik összhangot teremteni élménye és gondolatai között. Világosan szeretné tudni, vajon meg fog halni, vagy talán már meg is halt? Amikor ennek tudatára ébred, ez a tudat a haldokló érzéseire óriási hatással lesz és szokatlan megnyilatkozásokat vált ki belőle. Egy asszony ebben az állapotban következő gondolataira emlékszik:

„Halott vagyok. Milyen nagyszerű!”

Egy férfi meséli, aki balesetet szenvedett:

„Ez lehet az, amit halálnak neveznek.”

Ez a felismerés a haldoklónál gyakran annyira zavart kelt, hogy fellázad helyzete ellen. Így maradt meg pl. egy fiatalember emlékezetében, hogy elgondolkodott a bibliai "hetven év" fölött, Fellázadt a halál ellen, mivelhogy ő még "csak húszéves". Egy fiatalasszony hatásosan ábrázolta ezt a helyzetet, amikor nekem ezt mesélte:

„Rájöttem, hogy halott vagyok. Nem bántam, csupán nem értettem, hogy most hova is kell mennem. Gondolkodásom és öntudatom teljesen ugyanaz volt, mint az életben, de az egészet egyszerűen nem értettem. Csak tovább gondolkodtam: hová kell mennem, mit is kell tennem? Istenem, én halott vagyok! Nem tudom elhinni! Az ember sohasem veszi komolyan, hogy meg fog halni - mindenesetre nekem úgy tűnt -, mert azt olyan valaminek tartja, ami csak másokkal történhet meg. Tudja ugyan az ember, hogy meghal, de úgy igazán, a szíve mélyén sohase hiszi el... Ezért elhatároztam, hogy várok, amíg felindulásom lelohad és holttestemet valahová elviszik, akkor majd megpróbálom kigondolni, hogy hová menjek.”

Az általam megvizsgált esetek közt egy vagy két haldokló - akinek lelke, szelleme öntudata (amint általában nevezik) elvált a testétől - kijelentette, az elválás után nem érezték, hogy valamilyen testük lett volna. Ugy tapasztalták, mintha ők "tisztán" öntudat lennének. A következő benyomást tapasztalta egy férfi élménye közben:

„Környezetemben mindent láttam, a testemet ahogy az ágyon feküdt, anélkül, hogy magam a térben helyet foglaltam volna el.”

Azaz, mintha "öntudatpontként" létezett volna. Néhányan azt mondták, nem emlékeznek arra, hogy fizikai testük elhagyása után "valamilyen más testben léteztek volna", mert a

körülöttük levő sok esemény annyira igénybe vette figyelmüket.
Tanúim többsége közli, hogy a fizikai testükből történő kiszabadulás után egy másik testbe kerültek, ami számukra új területet, új nehézséget jelentett. A halálban tapasztalt új test meghatározásánál a legnagyobb akadály a nyelv alkalmatlansága. Csaknem mindenki, aki erről a testről beszélt, elérkezett egy ponthoz, ahol megakadt és őszintén bevallotta: „Nem tudom meghatározni!”, vagy ehhez hasonló kifejezést használt.
Mindazonáltal a szóban forgó testről szóló nyilatkozatok megegyeznek. Bár a megkérdezettek különböző szavakat használtak és eltérő hasonlatokat mondtak, mégis e kifejezések ugyanazt a fogalmat jelölik. A különböző kifejezésekben - az egyes nyilatkozatok alapján - megegyeznek az új test tulajdonságai. Hogy milyen tulajdonságai vonnak ennek a testnek, azt nagyon jól meghatározza két tanúm kijelentése. Ők "szellemi testnek" nevezték. Ezentúl én is így fogom mondani. A szellemi test valószínűleg korlátozott, amire a haldokló hamarosan rájön. Észreveszik, hogy őket nem hallja meg senki. Ezt először közömbösen, majd kétségbeesetten veszik tudomásul, amikor rendkívüli helyzetükben másoknak közölni akarnak valamit. A következő részlet egy asszony elbeszéléséből való, akinek megállt a lélegzete, amit az újjáélesztés alkalmával működésbe hoztak.

„Láttam, hogyan élesztettek fel engem. Nagyon különös volt. Nem lebegtem magasan. Úgy tűnt föl, mintha emelvényen állnék, alig magasabban, mint a többiek. Legfeljebb annyira, hogy a fejük felett éppen átláthattam. Megpróbáltam beszélni velük, de egyikük se hallotta hangomat. Senki sem figyelt rám.”

Még nehezebben viselik el a tényt, hogy környezetük nem hallja meg őket, ha rájönnek, a többiek nem is látják őket. A kórházi vagy más személyek nézhetnek éppen arra, ahol ők szellemi testükben tartózkodnak, de a legkisebb jellel sem mutatják ki, hogy meglátták volna őket. A szellemi testnek hiányzik a szilárdsága is: környezetének anyagi tárgyai könnyedén haladnak rajta keresztül és mégis tehetetlen. Képtelen megfogni bármely tárgyat vagy személyt, amit, vagy akit megpróbál megérinteni.

„Az orvosok és a nővérek ütögették a testemet, így próbálták megindítani lélegzésemet, hogy visszahozzanak az életbe. Közben állandóan azt magyaráztam nekik: 'Hagyjanak engem békén. Nem akarok mást, csak nyugalmat. Hagyják abba az ütögetést!' De nem hallották. Ezért megpróbáltam félretolni a kezüket, hogy többé ne foglalkozzanak a testemmel, de ez sem sikerült. Tehetetlen voltam. Látszólag semmit se fogtam meg, valójában semmi se történt velük és egyszerűen nem tudtam félretolni a kezüket. Úgy tapasztaltam, hiába érintettem - és fáradoztam azon, hogy félretoljam őket, a kezük ott maradt, ahol volt. Nem tudom, az én kezem áthatolt-e az ő kezükön, mellette ment el, vagy erőtlen volt. Nagy fáradozásom ellenére úgy látszott, hogy semmiféle hatással nem lehetek a kezükre.”

Vagy egy másik:

„Minden irányból özönlöttek az emberek a baleset színhelyére. Pontosan láttam őket. Egy nagyon keskeny járda közepén voltan. Minden bizonnyal rajtam mentek keresztül, de engem nem láttak. Ők csak mereven előre nézve futottak. Tömegesen tódultak oda, ezért megpróbáltam oldalra fordulni, hogy elmehessenek mellettem, de ők mégis rajtam keresztül mentek.”

Többen úgy nyilatkoztak, hogy a szellemi test súlytalan. Legtöbben akkor tapasztalták ezt - amint néhány részletből kiderül -, amikor a szoba mennyezetén, vagy a levegőben lebegtek. A lebegés, súlytalanság, "hátulról való rálátás" tapasztalatát sokan új testük tulajdonságának mondják.
Fizikai testünkben több érzékszervvel rendelkezünk, melyek közlik velünk, hogy testünk és a végtagok adott pillanatban hol és milyen helyzetben vannak a térben és milyen mozgást végeznek. Fontos szerepe van a látó- és az egyensúly érzékelő szervnek. Hasonlóképpen létezik bennünk még a mozgás érzékelése, melynek segítségével mozgást, illetve feszítést érzékelünk izmainkban, testünk inaiban és ízületeiben. A mozgást irányító szervek működése természetesen a nem öntudatos, ez az érzékelőképesség az ösztönös, futólagos hatások felfogására gyakorlatilag eltompult. De minden bizonnyal létezik, mert hiányát

azonnal észrevesszük. Több ember közölte velem, hogy a szellemi testben létezésük idején a testi súly, mozgás és térérzékelés hiánya számukra tudatos lett.
A szellemi test tulajdonságai nyilvánvalóan korlátozottak, bizonyos szempontból azonban ellenállnak a korlátoknak. A nyilatkozatokból kitűnik, hogy a szellemi testben levő ember másokat akadálytalanul meglát és meghall, miközben őt senki sem láthatja és hallhatja. (Egy kém számára irigylésre méltó helyzet lenne!) A keze nyomására az ajtókilincs nem mozdul, de ez nem baj, mert a zárt ajtón is könnyen átmegy. Ilyen értelemben a helyváltoztatás sem probléma. Az anyagi világ többé nem jelent akadályt, mert egyik helyről a másikra haladás rendkívül gyors, szinte villámszerű lehet.
Akik egy ideig a szellemi testben éltek, egyhangúlag állítják, hogy a fizikai testben élő emberek őket nem érzékelik ugyan, de ők mégis valóságosan léteznek, akár lehet, akár nem lehet leírni azt. Továbbá azt is mondják, hogy a szellemi testnek alakja, illetve felismerhető körvonala van (néha gömb alakú vagy felhőformájú, máskor meg megegyezik a fizikai test formájával.) Ezenkívül beszélnek a test tagjairól (kar, láb, fej). Ha netán ez az alak körvonalú, akkor is világosan fel ismerhető a fenn és a lenn, sőt ennek megfelelően említik a "testrészeket".
Ezt az új testet különféle kifejezésekkel írták kőrül. Nem nehéz azonban felismerni, hogy a különböző leírásokban hasonló fogalom szerepel. A tanúk a következő szavakkal és kifejezésekkel fejezték ki magukat: köd, felhő, füst, pára, átlátszó, színes felhő, füstoszlop, erőtér vagy ezekhez hasonlók.
Végül az élményben részesülők mindegyike felhívta a figyelmet a testen-kívüli állapotban tapasztalható időnélküliségre. Sokan megjegyzik, hogy a szellemi testükben átélt eseményt ugyan időbeli fogalmakkal kénytelenek leírni (mert az emberi nyelvnek időbeli vonatkozása van), az ő élményükben az időnek még sincs olyan szerepe, mint a természetes életben. Most öt elbeszélést idézek, melyben a tanúk a szellemi testben való létezés néhány nehezen kifejezhető mozzanatát mondják el.

1. „Egy kanyarban elvesztettem a kormány fölötti uralmamat, a kocsi megpördült és lecsúszott az útról. Emlékszem, még láttam a kék eget s hogy a kocsit az árokba kormányoztam. Ebben a pillanatban ezt gondoltam magamban: ez a baleset! Ennél a pontnál az időérzéket és a fizikai testtel való összeköttetésemet teljesen elvesztettem. Énem, vagy önmagam, vagy a lelkem, teljesen mindegy, hogy minek nevezzük, eltávozott tőlem. Éreztem, hogy a fejemen keresztül a magasba szállt. Nem éreztem fájdalmat, csak felemelkedett s aztán fölöttem volt... Úgy éreztem, az énem mintha sűrűség lett volna, de nem fizikai értelemben, hanem mint valami hullám; nem éreztem semmi anyagiságot. Talán elektromos töltésnek lehetne nevezni, vagy valami ilyennek. De éreztem, hogy voltam valami... Kicsinek és kereknek tűnt, határozott körvonalak nélkül, talán felhővel lehetne azonosítani... Ügy látszott, 'mintha saját burkába zárták volna... Ahogy elhagyta a testemet, először a nagyobbik, aztán a kisebbik vége jött volna ki... Nagyon könnyűnek éreztem magam. A legkisebb mértékben sem sérült meg az anyagi testem. Érzéseim teljesen elszakadtak tőle. Az új testemnek nem volt súlya... Az egész élményben a legmaradandóbb mozzanat az volt amikor az "énem" közvetlenül fejem fölött lebegett. Ügy látszott, mintha azon tűnődne, ott maradjon-e, vagy elmenjen. Ügy tűnt, megállt az idő. A baleset elején és végén minden annyira gyorsan játszódott le - különösen abban a pillanatban, amikor az énem fölöttem lebegett és a kocsi a töltés felé rohant, egészen addig, amíg meg nem állt -, hogy az eközben eltelt idő alatt nem az autómmal, nem a balesettel, vagy a testemmel foglalkoztam, hanem kizárólag az öntudatommal... Énemnek nem volt semmilyen anyagi jellege, de most mégis csak anyaghoz hasonlót tudok mondani. Beszélhetnék erről még sokféleképpen, több szóval körülírhatnám, de a valóságot nem tudnám eltalálni. Gyakorlatilag nem lehet leírni. A kocsi végül is nekicsapódott a töltésnek és felborult, de eltekintve egy nyakrándulástól és néhány horzsolástól, sértetlen maradtam.”
2. „Amikor kiléptem anyagi testemből, úgy tűnt, mintha egy másik testbe kerültem volna.

Nem azt éreztem, hogy a semmiben oldódok föl... A másik ugyancsak test volt, de nem szabályos emberi test, attól kissé különbözött. Alapjában véve nem volt azonos az emberi testtel, másrészt nem volt anyagi halmaz sem ... Jó alakja volt, de színe nem. Pontosan emlékszem, hogy még mindig volt kezem. Nem tudom leírni. Akkor inkább a körülöttem levő események bűvöltek el annyira - a fekvő testemet láttam -, hogy valójában alig gondoltam arra, milyen testbe kerültem. Mindez nagyon gyorson történt, az idő nem számított, bár jelentősége mégis volt. Mihelyt megszabadul az ember a testétől, úgy látszik, minden felgyorsul."

3. „Emlékszem, hogyan vittek be a műtőbe. A következő órák hozták a krízist. Ez idő alatt váltam el a testemtől és tértem vissza abba. A fizikai testem fölött levő pontról figyeltem mindent. Eközben is volt testem, de nem fizikai test volt, hanem valamilyen képződmény, talán 'erőtér'-nek lehetne nevezni. Ha szavakkal kellene leírni, azt mondhatnám, az anyagi testtel ellentétben átlátszó, szellemi létező volt. Ennek ellenére meg tudtam különböztetni az egyes részeket is."
4. „Amikor megszűnt dobogni a szívem, úgy éreztem, mintha labda lennék, vagy talán golyó ennek a labdának belsejében. Pontosan nem tudom elmondani."
5. „Testemen kívül voltam és azt kb. tíz méter távolságból láttam, de még mindig úgy gondolkodtam, mint a fizikai életemben. A hely, mely engem és gondolataimat körülfogta, az igazi testem magasságában létezett. Nem 'valódi' testben tartózkodtam. Valamit betölthettem, amit talán - amit talán egy kis toknak lehetne nevezni, vagy ehhez hasonlónak, de ténylegesen nem tudtam kivenni, olyan áttetsző volt, persze nem teljesen. Én olyan voltam ott, mint egy energiacsomó, talán mint egy kis erőműcentrum. Mindenesetre semmiféle testi érzékelést (hőmérsékletet, vagy ehhez hasonlót) nem fogtam föl."

Mások említették, hogy fizikai testük és az új test között hasonlóságot láttak. Egy asszony mesélte, hogy a testen kívüli állapotában még mindig teljes testi alakja volt:

„Éreztem karomat és lábamat, mindent és súlytalan voltam."

Egy másik asszony, aki újraélesztését saját maga alatt a mennyezetről figyelte, ezt mondja:

„Abban a pillanatban még mindig testben tartózkodtam. Kinyújtottam minden végtagomat és lenéztem. Amikor az egyik lábamat megmozdítottam, az melegebb volt, mint a másik."

Ahogy ebben az állapotban a mozgás akadálytalan, ugyanúgy a gondolatok is. Amikor hozzászoktak új helyzetükhöz, rájöttek arra, hogy gondolataik sokkal világosabbak és gyorsabbak, mint fizikai létükben. Egy férfi pl. az ő "halott-létéről" beszélt nekem:

„Ami a földi életben lehetetlennek látszik, az ott nem úgy van. Ott a gondolkodás csodálatosan világos. Az elmém egyszerűen felfogott és feldolgozott mindent. Nem volt szükség hosszas gondolkodásra. Bizonyos idő után azt vettem észre, hogy az átélt tapasztalatok minden részlete valamire figyelmeztetett engem."

A szellemi környezetben átélt tapasztalatok hasonlítanak az anyagi testben megélt tapasztalatokhoz, ugyanakkor jelentős mértékben különböznek is. Bizonyos szempontból a szellemi állapot nagyobb mértékben korlátozott. Amint láttuk, teljesen hiányzik a mozgási érzékelés. Ketten azt mondták, hogy semmiféle hőmérsékletérzetük nem volt, a többség azonban valamilyen kellemes "melegségről" beszélt. Egyikük sem említett szag-és tapintási érzékelés-tapasztalatot.

A szellemi testnek vannak látást és hallást érzékelő képességei, sőt lényegesen felül is múlja a létben meglevő képességeket. Egy férfi azt mondta, "halott állapotában" látóképessége a többszörösére fokozódott.

„Érthetetlen, hogyan láthattam olyan messzire" - mondta nekem.

Egy asszony, aki hasonlókat élt át, megjegyzi:

„Úgy tűnt föl, a szellemi látásnak nincs korlátja, mintha valóban mindent láthattam volna."

Egy asszony, aki baleset következtében került távol a testétől, a vele való beszélgetés következő részletében ezt a jelenséget szemléletesen így juttatta kifejezésre:

„Sok ember rohant a karambolos kocsihoz, én azonban távol voltam a tömegtől. Mégis, valahányszor tekintetemet egy meghatározott személyre irányítottam, hogy megtudjam, mire gondol, az volt az érzésem, mintha egy teleobjektívvel egészen a közelébe jutnék, s közben eredeti helyemen maradtam. Valami mindig visszamaradt belőlem az eredeti helyemen - talán az öntudatom lehetett. Ha bizonyos távolságból látni akartam valakit, bizonyos rész csápszerűen hozzá irányult belőlem. Úgy tűnt föl abban a pillanatban, mintha a világon mindenütt, ahol valami történt, jelen lehettem volna."

A szellemi környezetben a 'hallás-érzékelést' természetesen csak analóg módon lehet a fizikai rendben levő hallásnak nevezni. A legtöbben ki is jelentették, hogy valójában nem fizikai hangokat hallottak, hanem a beszélő ember gondolatait fogták fel közvetlenül. Amint később látni fogjuk, a közvetlen gondolatátadásnak ez a módja a halálélmények előrehaladott szakaszában fontos szerepet fog játszani. Ezt egy asszony így mondta el:

„Magam körül mindenütt embereket láttam és megértettem, amit beszéltek. De nem a füllel való hallással, mint ahogy most önt hallom, hanem inkább úgy, hogy tudtam - egész pontosan tudtam, mit gondoltak, éspedig nem abból tudtam, ahogy kiejtették a szájukkal, hanem a tudatommal fogtam fel a beszédüket. Mindig abban a pillanatban fogtam föl, mielőtt beszédre nyitották volna szájukat."

A végére hagytam egy nagyon érdekes beszámolót, melyben a fizikai test súlyos sérülésénél a szellemi test egyáltalán nem károsodott. Egy férfi baleset következtében csaknem az egész lábát el vesztette s így került a klinikai halál állapotába. Ezt ő is tudta, mert sérült testét, amit az orvos vizsgált, bizonyos távolságból egészen világosan látta, mégis testen kívüli állapotáról ezt mondta:

„Érezni tudtam a testemet - sértetlen volt. Pontosan tudom. Olyan jól éreztem magam, mintha minden végtagom meglett volna, noha ez nem így volt."

Ebben a test nélküli állapotban az ember másoktól el van szakítva, bár látja őket és gondolataikat pontosan megérti, de őt mások se nem láthatják, se nem hallhatják. Sőt a tapintási kapcsolat se lehetséges, mert a szellemi testnek nincs szilárdsága. A többi emberrel való érintkezés reménytelenül megszakad. Így nem csoda, ha jelentkezik bennük a magányosság és a kívül rekedtség érzése. Amint egy férfi elmondta, a kórházban egész környezetét, a körülötte tevékenykedő személyeket könnyen megfigyelhette, de velük a kapcsolatot egyáltalán nem tudta felvenni, úgyhogy "reménytelenül egyedül" érezte magát.

A tanúk nagy százaléka a bénító magányosság érzéséről beszélt, mely ebben az állapotban eltöltötte őket.

„Minden tapasztalat, amit átéltem, bár csodálatos volt, de mégis leírhatatlan. Nagyon szeretném, ha mások is átélnék ezt, mert úgy érzem, senkivel se tudom közölni, amit láttam. Nagyon egyedül voltam akkor, mert senki se volt velem, hogy élményemben részesülhetett volna. Egy zárt világban éreztem magam s ez az érzés nagyon elszomorító volt."

Egy másik tanú ezt mondja:

„Képtelen voltam valamit megérinteni, képtelen voltam egyetlen jelenlevő emberrel érintkezésbe lépni. Félelmetes magányosság, teljes elszigeteltség érzése volt az. Tudtam, egészen egyedül voltam, egészen és nagyon magányosan."

Továbbá:

„Szerfölött megdöbbentem. Nem értettem, mi van velem. Nem az gyötört, hogy most milyen rossz helyzetben vagyok, hogy meghaltam, hogy szüleim egyedül maradtak, nélkülem szomorúak lesznek és nem fogom őket viszontlátni - ez nem jutott eszembe, hanem egész idő alatt az volt bennem, hogy egyedül vagyok, szörnyen egyedül. Majdnem úgy éreztem magam, mintha egy más világból való látogató lennék. Úgy látszott, minden összeköttetés megszakadt. Valóban - mintha nem létezne semmi szeretet, egyáltalán semmi. Minden olyan - olyan rideg volt. Ezt igazán nem értem."

Amint a halál-közelség-tapasztalatába mélyebbre behatol a haldokló, a magányosság érzése hamarosan megszűnik. Más létezők csatlakoznak hozzá, hogy megkönnyítsék számára az előtte levő átmenetet. Ahogy mondják, szellemi lét alakjában tűnnek föl, általában a már meghalt rokonok, barátok és azok, akiket a haldokló életében ismert. Az általam kiértékelt

esetek többségében még egy egészen más formában való szellemi létező is feltűnik. A következő fejezetben ilyen találkozásokat fogunk látni.

Találkozás másokkal

Sokan elmondták, hogy halott-élményük közben valamikor - lehet, hogy az elején, lehet, hogy később, amikor már más események lezajlottak - a közelükben más szellemi létezők jelenlétét észlelték. Ezek a lények vagy azért jöttek, hogy megkönnyítsék neki a halálba való átmenetet, vagy pedig - mint két esetben történt - közöljék velük, hogy még nem érkezett el haláluk órája, ezért vissza kell térniük anyagi testükbe.

„Ezt az élményt gyermekem szülésénél tapasztaltam. Fölöttébb nehéz szülés volt, mert nagyon sok vért veszítettem. Az orvos lemondott rólam és megmondta hozzátartozóimnak, hogy haldoklom. Ámde én egész idő alatt éber voltam és hallottam, amint ezt kijelentette. És akkor úgy éreztem, hogy magamhoz térek. Egyszer csak észrevettem, hogy emberek vannak körülöttem, akik - úgy tűnt föl - a szoba mennyezetén lebegtek. Mindenki ott volt, akit korábbi életemben ismertem, akik már előttem meghaltak. Felismertem a nagymamámat és egy lányt, akit iskolás koromból ismertem és sok más rokont meg barátot. Csak az arcukat láttam jól és éreztem a jelenlétüket. Nagyon vidám benyomást tettek rám. Kellemes találkozás volt; éreztem, ezért jöttek, hogy óvjanak és vezessenek. Úgy tűnt föl, mintha most jönnék haza és ők köszöntenének. Az egész ott tartózkodásom alatt minden könnyű és szép volt. Csodálatos és szívderítő pillanat volt az.”

Egy férfi így emlékezik:

„Néhány héttel azelőtt, mielőtt meghaltam, egy jóbarátomat, Bobbyt meggyilkolták. Abban a pillanatban, amikor elhagytam a testemet, éreztem, hogy Bob ott van mellettem. Bensőleg láthattam őt és éreztem, hogy jelen van - mégis különös volt. Nem a rendes testében láttam őt. Egészen világosan felismertem a külsejét és mindent, csak éppen nem a fizikai alakjában. Érthetően hangzik? Ő volt az, de nem anyagi, hanem valamilyen átlátszó testben - összehasonlítottam minden testrészét, karját, lábát stb. -, de úgy igazán, kézzelfoghatóan nem láttam. Akkor nem tartottam ezt különösnek, mert nem kellett őt szemmel nézni. Egyébként sem volt szemem. Megkérdeztem: 'Bob, hová megyek most? Mi történt? Halott vagyok már?' De ő semmit se válaszolt, egyetlen szót se mondott. Amíg a kórházban voltam, gyakran meglátogatott és én többször megkérdeztem tőle: 'Mi van tulajdonképpen?' - de akkor sem válaszolt semmit. Sőt attól kezdve amikor az orvosok megmagyarázták, hogy túlélem őt, Bob elmaradt. Többé nem láttam, nem jelent meg. Most úgy tűnik föl, mintha arra várt volna, hogy én az utolsó akadályt átlépjem és akkor adjon választ arra, ami történt.”

Más esetekben a szellemi lények, akikkel a haldoklók találkoznak, a földi életből nem ismerősök. Egy asszony azt mondja, testen-kívüli állapotában nemcsak a saját átlátszó testét pillantotta meg, hanem másét is, aki nemrég halt meg. Nem tudta ki volt az, de egy érdekes megjegyzést tett.

„Erről az emberről, erről a szellemről nem lehetett megállapítani az életkort, különben nem volt időérzékem.”

Néhány ritka esetben a beszélőpartnereim arra a megállapításra jutottak, hogy azok a lények, akikkel találkoztak, az ő "őrangyalaik" voltak. Egy férfinak az egyik szellemi lény ezt mondta:

„Életednek eddigi szakaszában én segítettelek, mostantól fogva másnak adlak át.”

Egy asszony mesélte, a testéből való kilépéskor két szellemi lényt fedezett fel, akikben az ő "szellemi segítőit" ismerte fel. Két hasonló esetben azt mondták, hogy hangot hallottak, mely közölte velük, hogy még nem haltak meg és vissza kell térniök. Egyikük így adta ezt elő:

”Hallottam egy hangot - nem emberi hangot, inkább értelemmel való hangot - mely

megmagyarázta nekem, mit tegyek: vissza kell térnem. Egyáltalán nem féltem, hogy visszaküld a fizikai testembe.”
Végül a szellemi lények alaktalan formában is feltűnhetnek:
”Amikor halott voltam, ürességbe kerültem és ott más emberekkel is beszéltem, de nem mondhatnám, hogy testi módon beszéltem volna. Ennek ellenére éreztem, hogy emberek vannak körülöttem. Jelenlétüket tapasztaltam: mozogtak. de nem láttam őket. Egyszerre csak egyikükkel beszéltem anélkül, hogy az ‚arcát felismertem volna. Valahányszor azon gondolkodtam, ami történt, valamelyiktől azonnal kaptam gondolatválaszt: minden rendben van, most haldoklom, de minden jóra fordul. Minden kérdésemre kivétel nélkül kaptam választ. Sohasem hagytak bizonytalanságban.”

A Fénylény

Az általam tanulmányozott közlésekben a legbámulatbaejtőbb az az elem, mely az egyénekre a legnagyobb hatással volt: egy nagyon ragyogó fénnyel való találkozás. Első megpillantásakor szabályszerűen halványnak tűnt, de fényessége nagyon gyorsan földöntúli fényerőre fokozódott. Ez a fény leírhatatlan fényessége ellenére (amit természetesen "fehérnek", vagy "világosnak" jelölünk) semmiképpen se bántja a szemet, amint ezt sokan nagyon hangsúlyozzák - nem kápráztat, nem akadályoz abban, hogy jelenlétében más dolgokat is érzékeljenek (talán azért, mert az érintetteknek már nem volt fizikai szemük, amit el lehet kápráztatni).
Szokatlan megjelenési formája ellenére egy személy sem kételkedett abban, hogy ez a fény élőlény, Fénylény. És nemcsak az: személyi tulajdonsága és félreismerhetetlen személyi jegyei vonnak. Leírhatatlan szeretet és melegség árad a haldoklóra ebből a lényből. A személyeket teljesen körülveszi, mintegy magába zárja a jelenléte. A haldoklót eltölti a belőle áradó mágneses vonzerő. Így elkerülhetetlenül vonzódikhozzá. A legkisebb eltérés nélkül fogjuk leírni ezt a Lényt. Ámde figyelembe véve a szereplők eltérő vallásosságát és meggyőződését, az ő kijelentéseik alapján, esetenként másként fogjuk megnevezni. Így azok, akik neveltetésük és meggyőződésük szerint keresztények, ezt a Fényt Krisztussal azonosítják, ezért néha párhuzamot vonnak a Bibliával, hogy állításukat bebizonyítsák. Egy zsidó férfi és egy zsidó nő a Fényt "angyalnak" nevezte. Világos, hogy a két ember nem akarta azt állítani, mintha a Lénynek szárnya lett volna, hárfán játszott, vagy emberi alakja lett volna. Csak Fényt említettek. Mindegyikük igyekezett elhitetni velem, hogy ők a Fényt követnek, vagy vezetőnek tartották. Egy férfi, aki élménye előtt semmiféle vallásos neveléssel és meggyőződéssel nem rendelkezett, látomását egyszerűen "Fénylény"-nek nevezte. Ehhez a megjelöléshez kapcsolható egy keresztény asszony kijelentése, aki nem tartotta erőltetettnek, hogy a Fényt "Krisztusnak" nevezze. A Lény megjelenése után hamarosan felveszi a kapcsolatot a haldoklóval. A "gondolatátvitel" ugyanazon a módon történik, ahogy azt e más szellemi lényekkel való találkozásnál említettük. A tanúk ismételten azt állítják, hogy semmiféle fizikai hangot nem hallottak, mert a Fénylénytől jövő hang is közvetlen, akadálytalan gondolatátadással történik - éspedig olyan világosan, hogy minden félreértés, valamint a Fénylény iránti bármilyen hazugság ki van zárva.
Sokan említették, hogy ez a gondolatcsere nem mindig a résztvevő anyanyelvén történt, mégis azonnal megértették a közléseket. A gondolatokat és beszédeket, melyek ebben az állapotban "elhangzottak", a tanúk újraélesztésük után nem tudták nehézség nélkül emberi nyelvre lefordítani. Ha az élmények következő szakaszait figyeljük, ennek a kimondhatatlan nyelvnek fordítási nehézsége mindjárt világos lesz. A Lény mindjárt az elején meghatározott gondolatot intéz az emberhez. Akikkel beszéltem, megpróbálták ezeket a gondolatokat többnyire kérdésszerűen megformálni. Az elhangzott kérdések között ilyenek voltak:
„Elkészültél a halálra? Kész vagy meghalni?”,

„Mit tettél életedben, amit fel tudsz mutatni? Mit tettél életeddel, amit birtokoltál?”

Az első pillanatra különbség látszik a két kérdésforma között. Az első kettő a "felkészültségre" fordítja a figyelmet, a másik kettő a "teljesítményre" teszi a hangsúlyt. Véleményem szerint mindkét változat ugyanazt fejezi ki. Ezt bizonyítja egy asszony következő megfogalmazása:

„A Lény hozzám intézett első szavai ezek voltak - mintha kérdezett volna: kész vagyok meghalni? és - mit csináltam egész életemben, amit most megmutathatnék?”

Továbbá, néhány vizsgálat mutatja, hogy a "kérdések", ha eltérő megfogalmazásban hangzanak is el, semmit se veszítenek jelentőségükből. Valahogy így közölte ezt egy férfi:

„Amikor 'halott' voltam, a hang kérdést tett fel nekem: 'Értékes az életed?' Amit ő gondolt, ez volt: Vajon számomra az élet, amit eddig leéltem, annak fényében, amit most tudok, még mindig értékesnek látszik?”

Mellékesen minden résztvevő megjegyzi, ez a kérdés bármennyire is mélyreható, mégse lehet azt állítani, hogy szemrehányó lenne. Mindnyájan állítják, hogy a Lény által feltett kérdések sohasem vádlók, vagy ledorongolók, mert - nem számít, hogy milyen a válasz - utána is ugyanaz a korlátlan szeretet és megértés árad a Lényből, mint előtte. A kérdésnek az a célja, hogy életüket őszintén és alaposan gondolják át. Ez olyasmi, mint a szókratészi kérdés, amely nem előre megfogalmazott választ akar hallani, hanem a megkérdezettet segíti abban, hogy ő maga jöjjön rá az igazságra. Nézzünk most néhány közlést, melyekben a résztvevők adnak felvilágosítást erről a földöntúli Lényről:

1. „Hallottam, amint az orvosok halottnak nyilvánítanak és attól a pillanattól fogva éreztem, hogy valamilyen zárt térségben sötétségen keresztül zuhanok, vagy talán lebegek. Ezt nem lehet leírni. Minden szurokfekete volt és csak messze a távolban láttam meg a fényt, ezt a mérhetetlenül ragyogó fényt. Kezdetben nem látszott különösen nagynak. Ahogy közeledtem feléje, egyre nagyobb lett. Igyekeztem a közelébe kerülni, mert azt hittem, hogy az Krisztus. Minden erőmet összeszedtem, hogy ezt a pontot elérjem. Az élmény nem volt félelmetes, inkább barátságos. Mivel keresztény vagyok, azt a fényt azonnal Krisztussal hoztam összefüggésbe, aki azt mondta: 'Én vagyok a világ világossága.' Magamban arra gondoltam: ha most meg kell halnom, akkor tudom, ki vár rám abban a fényben.”
2. „Felkeltem és italért mentem ki a hallba. Mint később kiderült, ez volt az a pillanat, amikor vakbelem átfúródott. Nagy gyengeség fogott el és összeestem. Akkor azt éreztem, hogy lebegek és igazi lényem a testemből ki- és bejárkál és azonnal csodálatos zenét hallottam. A hallban lebegtem, majd az ajtón keresztül kijutottam a rácsos tornácra. Majd azt vettem észre, hogy körülöttem valamilyen kis felhő, vagy pontosabban: pirosas köd keletkezik. Aztán átlebegtem a rácson úgy, mintha nem is létezne. Majd tovább fel ebbe a tiszta, kristálytiszta fénybe - egy hófehéren ragyogó fénybe. Csodálatos volt és olyan világos, olyan sugárzó, mégsem ártott a szememnek Ilyen fényt itt a földön nem lehet leírni. A fény tulajdonképpen nem látszott személynek, de kétségtelenül volt személyes egyénisége. A tökéletes szeretet és megértés fénye volt ez. Majd egy gondolat jutott el az öntudatomhoz: 'Szeretsz engem?' Nem kifejezetten kérdés volt ez, hanem csak gondoltam, hogy a Lény ezt akarja közölni: 'Ha valóban szeretsz engem, akkor menj vissza és fejezd be, amit életedben elkezdtél.' Egész idő alatt éreztem, hogy lenyűgöző szeretet és irgalom vesz körül.”
3. „Tudtam, hogy meghaltam és semmit se tehetek ellene, mert hangomat senki sem hallotta... A testemen kívül voltam, kétségtelenül. Láttam azt, ahogy a műtőasztalon feküdt. A lelkem kívül volt! Ez először lesújtott, de aztán megjelent a hatalmas fény. Kezdetben kissé homályos volt, de aztán óriási sugárrá duzzadt - roppant fénytelítettség volt, de nem lehet reflektorfénynek nevezni, egyszerűen csak nagyon sok fény volt. Azonkívül melegség sugárzott belőle, világosan éreztem. A fény világos, sárgás fehérség volt, de több a fehérségnél. Rendkívül világos, egyszerűen leírhatatlan. Bár úgy látszott, hogy mindent betölt, mégis felismerhettem egész

környezetemet: a műtőt, orvosokat, nővéreket, valóban mindent. Nem volt vakító, tisztán láthattam. Amikor a fény megjelent, nem tudtam mi történt, de aztán megkérdezett engem, hogy elkészültem-e a halálra? Olyan volt, mintha emberrel beszéltem volna - csakhogy ember nem volt ott. Valóban a fény volt, ami velem beszélt éspedig hanggal. Közben, azt hiszem, a hang figyelembe vette, hogy még nem készültem el a halálra. Tudja, ezt azért tette, hogy próbára tegyen engem. Attól a pillanattól fogva, amikor a Fény beszélni kezdett velem, végtelenül jól éreztem magam. A belőle áradó szeretet egyszerűen elképzelhetetlen és leírhatatlan. És határozottan humorérzéke is volt, egészen biztos!"

Visszatekintés

A Fénylény megjelenése, vizsgálás és szó nélkül feltett kérdései egy döbbenetes erejű képsort indítanak el, amellyel a Lény panorámaszerűen bemutatja a haldoklónak élete fontos eseményeit. Közben kiderül, hogy a Lény előtt az egyén egész élete kiterítve fekszik. Neki nincs szüksége felvilágosításra. Célja az, hogy a haldoklót ösztönözze arra, hogy életére visszaemlékezzen.
A képszerű visszatekintés megjelenítése egyrészt azért történik, hogy azok újbóli felidézésével az emlékezetben legyenek; másrészt az emlékezésfolyamatból a Lény kiemel néhány jelenetet, melynek megfigyelését különösen ajánlja. Az egész folyamat rendkívüli sebességgel zajlik le. A képek egymásután gyorsan és időbeli sorrendben következnek. Néhány tanú azonban nem emlékezett arra, hogy a képek történeti sorrendben következtek volna. A felismerés villámgyorsan történt, minden emlékezetes esemény egyidőben jelent meg és lelki szemükkel egy pillanat alatt felismerték azokat. A résztvevők, eltérő kifejezéseik ellenére, megegyeznek abban, hogy az élmény a földi időnek megfelelően, ugyanabban a pillanatban történt. Jóllehet rendkívül gyorsan megy végbe a visszatekintés, amit az érintettek látomásszerű képzeletnek említenek, mégis azt állítják, hogy életüket lenyűgöző elevenséggel mutatja be.
Néhány esetben háromdimenziós, sőt eleven színekben mozgóképes bemutatás történt. Amikor azok egymásután felvillantak. a tanúk minden egyes képet felismertek, miközben a képek láttán érzelmileg és hangulatilag néha újból át is élték a jeleneteket. A legcsekélyebbtől a legjelentősebb cselekedetig - így közölték velem azok, akiket megkérdeztem, anélkül, hogy pontosan megmagyarázták volna - a visszatekintésben minden látható volt, amit életükben tettek. Néhányan azt állították, hogy életüknek csak a legfőbb eseményeit látták. Mások arról biztosítottak engem, hogy a visszatekintés életük eseményeinek minden részletére kiterjedt. Néhány ember ezt a jelenséget úgy fogta föl, hogy a Fénylény ezzel nevelni akarta őket. Így gondolkodtak azok, akik a képek láttán ekkor két dologban kaptak figyelmeztetést: az embereket szeretni és tudást szerezni. Figyeljünk meg most ilyen szempontból egy jellegzetes közlést: „Amikor a Fény megjelent, első szava ez volt:

„Mit tettél életedben, amit most megmutathatsz nekem?!" - vagy valami ilyen. Abban a pillanatban megkezdődött a visszatekintés. 'Ejha, hát ez meg mi?' - gondoltam, amikor gyermekkorom jelent meg, Attól kezdve, egymásután gyakorlatilag életem minden egyes évét láttam kisgyerekkortól egészen a jelenig.
Sajátos módon kezdődött: kislány voltam és a szomszédságunkban levő patak mellett játszottam. Aztán minden korból következett több jelenet - élmény, amit a nővéremmel együtt szereztem, részletek a szomszéd emberekről és helyekről, ahol laktam. Akkor jött az iskoláskor előtti idő, amikor egy különösen kedves játékomat összetörtem és ezért sokáig sírtam. Ez nagyon szomorú élmény volt. A képek tovább vezettek azokig az évekig, amikor cserkész voltam és sátoroztunk. Aztán számos élmény elevenedett föl az általános iskolából.

Amikor középiskolába kerültem, nagy megtiszteltetés ért: beválasztottak a Leg- jobb Tanulók Klubjába; az élményt úgy éltem újra, ahogy akkor befogadtak. Tovább folytatódtak a képek a középiskola alsó osztályaitól a felső osztályokon át a befejezésig és végül a főiskola első évének addigi pontjáig, ahol akkor voltam. Az elmúlt események ugyanabban a sorrendben játszódtak le, mint az életben és tökéletesen élethűek voltak. A képek úgy peregtek, mintha kívülről, a valóságban láttam volna őket, rendkívül szemléletesek, színesek voltak - és hatásosak. Annál a jelenetnél pl., amikor összetört a játékom, láttam teljes felindultságomat. Nem olyan volt, ahogy az akkori szemléletem szerint láttam, a világért se! Az a kislány, akit láttam, nem másvalakinek látszott, mint egy filmből való alak, vagy a játszótéren futkározó kicsik egyike. Az én magam voltam! Láttam magam gyerekként abban a helyzetben, pontosan ugyanabban a helyzetben, amiket átéltem, melyekre emlékezhettem. A Fényt addig nem láttam, amíg a visszatekintéssel foglalkoztam. Mihelyt életem felől kérdeztek, a Fény eltűnt és megkezdődött a vissza- tekintés. Mégis egész idő alatt éreztem, hogy mellettem volt és életem megtekintése közben vezet. Tudtam, hogy jelen volt, mert közbe-közbe megjegyzéseket tett. A visszatérő jelenetek mindegyikével valamit mutatni akart nekem. Ezt nem azért tette, hogy megtudakolja, mit tettem életemben - azt ő tudta már -, hanem kiemelt néhány eseményt és azokat elém helyezte, hogy vissza tudjak emlékezni. Ismételten hangsúlyozta, hogy milyen fontos a szeretet. A legvilágosabban azokat a mozzanatokat mutatta meg, amik a nővéremmel voltak kapcsolatosak, akivel mindig szoros barátságban voltam. Majd a Lény bemutatott néhány esetet, ahol vele szemben önző voltam, de ugyanakkor sok olyant is, amikor kedvesen és önzetlenül viselkedtem. Megmagyarázta, hogy próbáljak másokra is gondolni s erre minden erőmből törekedjek. A figyelmeztetésekben a legkisebb szemrehányás sem volt. Azoknál a jeleneteknél, ahol önzően viselkedtem, a Lény csak annyit jegyzett meg, hogy bizony tanulhatnék belőlük. A tudással kapcsolatban is ugyanígy nyilatkozott. Komolyan felhívta a figyelmemet tanulmányaimra és közölte velem, hogy tovább fogok tanulni. Amíg a legközelebb hívni fog (akkor már megmondta, hogy vissza fogok térni) - addig is fejlesszem a tudásomat, Azt mondta a tudásról, hogy olyan állandó folyamat, mely a halál után is tart. Azt hiszem, a Fénylény azért engedett visszatekinteni az életemre, hogy tanítson. Mindez fölöttébb különös: halott voltam, ténylegesen visszatekintettem az életemre, amikor gyors jeleneteken át vezetett. Mégsem voltak annyira gyorsak ezek a jelenetek, hogy ne érthettem volna meg őket. Ennek ellenére az egész nem tartott sokáig. Látszólag először a Fény jelent meg, aztán következett a visszatekintés, majd újra visszajött a Fény. Úgy tűnt föl, az egész alig tartott öt percig, valószínű azonban, hogy harminc másodpercnél tovább tartott, de pontosan nem tudom megmondani. Csak egy alkalommal ijedtem meg, nevezetesen akkor, amikor úgy tűnt föl, hogy életemet itt nem tudom befejezni. Ennek ellenére a visszatekintést szívesen néztem. Szórakoztatott. Élveztem, hogy visszatérhettem a gyerekkoromba, úgyszólván még egyszer átéltem azt. Olyan út volt ez, amelyen keresztül visszatérhettem a múltba, és amely utat rendes körülmények között nem lehetett volna megjárnom."

Rá kell mutatni arra, hogy olyan beszámolók is elhangzottak, melyekben a visszatekintés élményét a Fénylény megjelenése nélkül tapasztalták meg. Azokban az élményekben, ahol a Fénylény egyértelműen "irányítóként" volt jelen, a visszatekintésnek még komolyabb meggyőző ereje volt. Mindenesetre a tapasztalatokat úgy jellemezték, hogy a képek elevenek és pontosak voltak, tekintet nélkül arra, hogy a Fénylény megjelent-e, vagy sem. Nem számít az sem, hogy a halálélmény közben létezik-e olyan ok, mely a "halált" okozná, vagy csak hajszálnyira közelíti meg azt.

„A lárma és a hosszú, sötét folyosón való áthaladás után gyerekkorom minden gondolatát kiterítve láttam és egész életem még egyszer felvillant előttem. Nem képek formájában tűnt fel, hanem gondolatokban, azt hiszem. Ezt nem tudom önnek pontosan leírni. Valóban minden benne volt, életem minden eseménye előjött. Nem úgy, hogy egy-egy kis jelenet tűnt volna fel, hanem egyszerre láttam egész életemet, minden élményt egyidőben. Gondoltam anyámra és azokra a dolgokra, amelyekben igazságtalanságot tettem. Azokat a rosszaságokat, amiket gyerekfejjel elkövettem, még egyszer megláttam.

Visszaemlékeztem szüleimre s azt kívántam, hogy bizonyos dolgokat bár ne tettem volna meg. Szerettem volna meg nem történtté tenni.”
A most következő két példában nem a klinikai halálnál lépett föl az élmény, hanem heves fiziológiai stressznél, vagy sérülésnél.

„Az egész helyzet meglepően alakult ki. Már mintegy két hete nem éreztem jól magam és kisebb lázam is volt, de ezen az éjszakán gyorsan romlott az állapotom. Még emlékszem arra, az ágyban fekve feleségemet fel akartam kelteni, hogy megmondjam neki, rosszabbul vagyok, de egyáltalán nem tudtam megmozdulni. Sót, egyszer csak teljes sötétségbe kerültem, majd ürességben találtam magam és akkor az egész életem villámgyorsan lepergett előttem. Azzal az idővel kezdődött, amikor hat, vagy hét éves voltam. Emlékeztem egy jóbarátomra, akivel együtt jártam általános iskolába. Az általános iskola után láttam magam középiskolásnak és egyetemistának a fogorvosi szakon, végül mint gyakorló fogorvost. Tudtam, hogy halott vagyok, de akkor eszembe jutott, hogy gondoskodnom kell a családomról. Semmiképpen se akartam most meghalni, mert voltak olyan dolgok, melyeket megbántam, hogy elkövettem és sajnáltam néhány más dolgot itt hagyni. Ez a visszatekintés "lelki képek" formájában történt, de összehasonlítva a szokásos képekkel, sokkal elevenebb volt. Életemnek csak főbb mozzanatait éltem át, éspedig olyan gyorsasággal, mintha egy másodperc alatt lapoztam volna át életem egész könyvét. Úgy tűnt föl, mint egy szörnyű gyorsan rohanó film és mégis olyan állapotban voltam, hogy mindent felfogtam és feldolgoztam. A képek nem keltették fel bennem a múlt érzéseit, mert ahhoz nagyon gyorsan haladtak. Élményem közben semmi mást nem láttam (egyébként is teljes sötétségben voltam), mégis egész idő alatt világosan éreztem egy nagyon hatalmas, korlátlanul szerető Lény jelenlétét a közelemben. Érdekes volt, hagy amikor felébredtem, életem egész történetét minden részletében mindenkinek el tudtam mondani azáltal, amit tapasztaltam. Maradandó tapasztalat volt. Nehéz szavakba önteni, mert minden villámgyorsan történt, mégis rendkívül világos volt.”
Egy háború viselt fiatalember a történetét így mondja el:

„Amikor Vietnamban szolgáltam, megsebesültem és 'meghaltam' . Egész idő alatt tudtam, hogy mi történik velem. Amikor hat géppuskagolyó eltalált, egyáltalán nem lettem nyugtalan. Szívemben a sebesülés után valóságos megkönnyebbülést éreztem. Jól éreztem magam. Semmitől se féltem. Abban a pillanatban, amikor eltaláltak, életem képekben jelent meg előttem. Időben visszatértem gyermekkoromba és attól kezdve peregtek a képek egész életemen keresztül. Valóban mindenre tudtam emlékezni. Minden elevenen és világosan állt előttem. Azoktól a legkorábbi eseményektől, melyekre még éppen emlékezhettem, addig a jelenig, melyben akkor voltam, mindent a legpontosabban megmutattak és ez szélsebesen szaladt el előttem. Az egész egyáltalán nem volt kellemetlen, közben nem éreztem sem megbánást, sem elégedetlenséget magammal szemben. A legtalálóbb hasonlat, ami megfelel ennek a képsornak, talán egy diasorozat lenne. Olyan volt, mintha valaki nagyon gyorsan diafelvételeket pergetett volna le.”
Végül essék szó egy különleges lelki kényszerhelyzetről, mely közvetlen közel volt a halálhoz, bár testi sérülés nem történt.

„Első egyetemi évem utáni nyáron traktoros állást vállaltam. Nehéz nyerges vontatót vezettem. Gyakran küszködnöm kellett, nehogy elaludjak a volán mögött. Egy reggel, amikor teherrel megrakodva már hosszú utat megtettem, elbólintottam. Az utolsó, amire emlékszem, egy útjelző tábla volt. Aztán szörnyű sistergést hallottam, mely a jobb első kerék kidurranását jelezte, erre a kocsi megbillent és a súly áttevődése miatt a bal kerék is kidurrant. A kocsi oldalra dőlt és az út mentén levő híd felé csúszott. Megijedtem, mert tudtam, hogy a kocsi a hídnak fog ütődni. Abban a pillanatban, amikor a kocsi megcsúszott, gondolatban egész életem lepergett előttem. Nem láttam belőle mindent, csak a fontosabb dolgokat, mégis teljes életmű volt. Először láttam, hogy kétéves koromban apám mögött mentem a strandon. Aztán egy sor egyéb esemény bukkant fel gyerekkoromból. Majd láttam, hogy ötéves koromban hogyan törtem össze a karácsonyra kapott új piros autót. Emlékeztem arra, hogyan üvöltöttem, amikor élénksárga esőkabátomban iskolába mentem. Az általános iskola minden

évéből megjelent valami előttem. Láttam mindegyik tanáromat s az egyes évek fontosabb eseményei ismét előkerültek. Aztán középiskolás lettem, mellékesen újságot árultam és dolgoztam egy élelmiszerüzletben. A jelenetek folytatódtak egészen az első egyetemi év utáni nyárig. Ezek és még sok más esemény pergett le a szemem előtt. Az egész valószínűleg nem tartott tovább a másodperc töredékénél. Aztán elmúlt, én ott álltam és bámultam a teherkocsira és azon gondolkodtam, vajon halott vagyok-e, vagy talán angyal? Megcsíptem a karomat, hogy meggyőződjek arról mi vagyok, halott, vagy lélek, vagy tulajdonképpen mi? A kocsi összetört és én egy karcolást se kaptam. A szélvédőablakon át repülhettem ki. Mindenesetre az üveg teljesen összetörött. Amikor kissé megnyugodtam, arra gondoltam, milyen különös volt az egész, olyannyira, hogy egész életemre maradandó benyomást hagyott, mert egy kritikus pillanatban az öntudatomon átvonult az egész életem. Valószínűleg át tudnám gondolni még egyszer ezeket az eseményeket s amikor ezek megismétlődnének emlékezetemben, bizonyára jó negyedórára lenne szükségem. De akkor minden egyszerre történt, egészen magától, alig egy másodperc alatt. Valóban bámulatos volt!"

Határ, vagy sorompó

Néhány esetben a résztvevők leírták, hogy halálközeli-élményeik folyamán eljutottak egy helyhez, amit "határ", vagy "választóvonal" szóval jelöltek meg. A különböző szereplők ilyen kifejezéseket használnak: vizek, szürke köd, ajtó, egy mezőn keresztül menő kerítés, vagy egyszerűen: vonal. Ezek bizonyos kérdéseket vetnek fel - természetesen csak elméletileg - vajon mi az alapja a különböző személyek által tapasztalt különböző ábrázolási módnak? Az egyes változatokban meg kellene találni a közös jelentést, mert a szavak jelentése ezt lehetővé teszi. Nézzünk meg most néhány közlést, melyekben a határ, vagy a választóvonal fogalma jut kifejezésre:

1. „Szívroham következtében 'meghaltam'. Amikor holtan feküdtem, hirtelen egy hullámzó gabonamezőn találtam magam. Csodaszép volt, minden ragyogó zöld - olyan színben, amilyen itt a földön nem létezik. A mezőn észrevettem egy kerítést és elindultam feléje. A másik oldalon észrevettem egy embert, aki szintén a kerítéshez közeledett, mintha találkozni akart volna velem. Hozzá akartam menni, de úgy éreztem, hogy valami ellenállhatatlanul visszahúz. Ugyanakkor láttam, hogy ő is megfordul és eltávolodik a kerítéstől."
2. „Első gyermekem szülése közben a következő élményem volt. Amikor az orvos terhességem nyolcadik hónapjában mérgezési tüneteket állapított meg, kórházba küldött, ahol meg tudja indítani a szülést. Közvetlenül a szülés levezetése után olyan súlyos vérzés lépett fel, amit az orvos is alig tudott megállítani. Tudtam, mit jelent ez, mert magam is kórházi ápolónővér voltam, felismertem a veszélyt. Egyszer csak elvesztettem az eszméletemet és egy visszatérő, dörömbölő kolompszerű zajt hallottam. Amikor öntudatra ébredtem, egy hajón voltam, mely vízen haladt keresztül. A túlsó parton összes szeretteimet megláttam, akik már korábban meghaltak - anyámat, apámat, nővéremet és másokat is. Pontosan láttam őket, megismertem az arcukat, ugyanaz volt, mint a földön. Hozzám jöttek, hogy köszöntsenek, de én egyre csak ezt ismételgettem: 'Nem, nem, én még nem vagyok kész arra, hogy hozzátok csatlakozzam, nem akarok meghalni. Még nem készültem fel a halálra!' Ez valóban különös élmény volt, mert egész idő alatt láttam az orvosokat és a nővéreket, akik a testem körül foglalatoskodtak. Úgy tűnt föl, mintha nem én lennék az az ember - az a test -, amit körülállnak, hanem csak egy szemlélő. Közölni akartam az orvossal, hogy nem fogok meghalni, de senki se hallott. Az orvosok, nővérek, szülőszoba, hajó, víz, a túlsó part - mindez együtt egy nagy egészet alkotott. Mindezt egyszerre láttam úgy,

mintha mindkét jelenet pontosan egymáson lenne. Aztán a hajó majdnem megérkezett a túlsó partra, de a part előtt megfordult és visszafelé indult. Az orvosnak ismét érthetően jeleztem és ezt mondtam: 'Nem fogok meghalni.' Ebben a pillanatban térhettem magamhoz. Az orvos elmesélte nekem, mi történt: szülés utáni vérzésem volt és hajszálnyira voltam a haláltól, de most már túl vagyok a nehezén."

3. „Súlyos vesebetegség miatt beutaltak a kórházba és kb. egy hétig eszméletlenül feküdtem. Orvosaim teljes bizonytalanságban voltak, vajon túlélem-e? Öntudatlan állapotomban azt éreztem, hogy felemelkedtem magasba - mintha nem lenne testem. Ragyogó fehér fény jelent meg előttem. Olyan világos volt, hogy nem tudtam átlátni rajta, mégis a közelében tartózkodtam s ez csodálatosan megnyugtatott. A földön semmi sincs, ami ehhez hasonló volna. Miközben a Fény jelen volt, gondolatok, vagy szavak jutottak el hozzám: 'Meg akarsz halni?' Azt válaszoltam, nem tudom, mert nem ismerem a halált. Erre a Fény megmagyarázta: 'Lépj át ezen a vonalon és meg fogod tapasztalni.' Bár a vonalat nem láttam, mégis éreztem, hogy hol húzódik az a vonal. Amikor átléptem, eltöltött valamilyen elképzelhetetlen béke és nyugalom érzése. Minden gondom elmúlt."
4. „Egy szívroham után egyszer csak sötét ürességbe kerültem és tudtam, hogy elhagytam fizikai testemet és meghaltam. 'Uram, én mindig a legjobb tudásom és lelkiismeretem szerint cselekedtem, kérlek, segíts meg engem!' - szaladt át rajtam a gondolat. Ugyanakkor kijutottam a sötétségből. Hamarosan minden halványszürke lett körülöttem és aztán lebegtem, vagy gyorsan siklottam tovább a szürke ködön át afelé, amit messze a távolban magam előtt láttam. Olyan gyorsan rohantam, hogy a magam erejéből erre képtelen lettem volna. Amikor egész közel voltam, átláttam a ködön: embereket pillantottam meg, akiknek ugyanolyan alakjuk volt, mint a földön. Azt is láttam, hogy milyen épületekben tartózkodnak. Minden ragyogó fényben úszott, mély aranysárga izzásban, mely gomolygott, de másként, mint a földön levő kemény arany tónus. Amikor közel kerültem, barátságos érzés töltött el, olyan érzés, amit emberi szavakkal nem lehet visszaadni. De az idő még nem érkezett el számomra, hogy ezen a ködön átmenjek. A ködön túl láttam Károly nagybátyámat felém jönni. Ő már korábban meghalt. Megállított és megparancsolta: 'Térj vissza! Munkádat még nem fejezted be a földön. Fordulj vissza innen!' Nem akartam visszatérni, de mást nem tehettem. És még ugyanabban a pillanatban visszakerültem a testembe. A mellemben iszonyú fájdalmat éreztem és hallottam kisfiam rimánkodását: 'Édes Istenem, hozd vissza az én mamimat'
5. „Kritikus állapotban vittek kórházba. Azt mondták, gyulladásom van, amelynek orvosom szerint rossz következményei lehetnek. A kórházba behívatták hozzátartozóimat, mert úgysem élek sokáig. Ők össze is jöttek az ágyam köré - amíg az orvos várta, hogy meghalok, nekem úgy tűnt föl, mintha rokonaim egyre távolabb kerülnének tőlem. Majd azt láttam, hogy ők visszatérnek és én távolodtam el tőlük. Egyre elmosódottabban láttam, mégis felismertem őket. Elvesztettem az eszméletemet és semmiről sem tudtam, ami a szobában történik, hanem hirtelen egy szűk V alakú átjáróba kerültem. Olyan széles volt, mint ez a szék. Ezen át fejjel csúsztam lefelé. Kezeimet oldalamhoz szorítottam. Belül észrevettem egy szép, fényes, kilincs nélküli ajtót, melynek résén keresztül sugárzó fény áradt ki. Oly csodaszépen csillogott, hogy arra gondoltam: micsoda vidám és boldog lehet az élet odabenn! Nagy vágy fogott el, hogy bemenjek az ajtón. Mindenki vidám volt és táncolt. Körülnéztem és azt mondtam: 'Itt vagyok, Uram, ha akarod, végy engem magadhoz!' 'Fiú, fiú!' - szólt hozzám és azonnali hatállyal visszarendelt engem. Még a lélegzetem is elakadt."

Visszatérés

Azoknak az embereknek, akikkel beszéltem, valamikor vissza kellett térniük élményeikből. Időközben meglepően megváltozott a halálról vallott felfogásuk. Amint hallottuk, voltak olyanok, akik 'haláluk' után néhány pillanat múlva kétségbeesetten kívánkoztak vissza anyagi testükbe és haláluk miatt bánatosak voltak. Amikor azonban a haldokló bizonyos mélységig jutott élményeiben, nem tetszett neki a visszatérés, sőt igyekezett ellenszegülni, nehogy vissza kelljen venni testi létformáját. Különösen érvényes ez azokra, akik találkoztak a Fénylénnyel. Ahogy ezt egy férfi áradozva kijelentette:

„Ennek a Lénynek a közelségét sohase akartam elhagyni!”

A kivételek e szabály alól inkább látszólagosak, mint valóságosak. Több asszony, akinek élménye idején kisgyermekei voltak, közölte, hogy személy szerint szívesebben ottmaradt volna, ahol ezeket ez élményeket tapasztalta, de kötelességének érezte, hogy visszatérjen és gyermekeit felnevelje.

„Gondolkoztam, hogy itt maradjak-e? Aztán megláttam három gyermekemet és férjemet. Mit tegyek? Nem könnyű elmagyarázni. Amikor a Fény jelenlétét éreztem, akkor tényleg nem akartam visszatérni. A családom iránti felelősséget nagyon komolyan vettem és abban a pillanatban is tudatában voltam ennek, így előbbre valónak tartottam, hogy visszatérjek.”

Más személyek közölték velem, hogy biztonságban érezték ugyan magukat szokatlan, test-nélküli állapotukban, mégis azon voltak, hogy visszatérjenek a fizikai létbe, mert befejezetlen feladataik voltak. Néhány esetben ez a feladat a befejezetlen tanulmányt jelentette.

„Három évet már elvégeztem az egyetemen, csak egy év volt még vissza. Ezért mondogattam: 'Nem akarok még meghalni!' Ha a Fénnyel való együttlét néhány perccel tovább tartott volna, akkor én abban feloldódtam volna, amit pillanatnyilag átéltem. Akkor valószínűleg többé nem gondoltam volna tanulmányaimra.”

Ha megkérdezzük, hogy a fizikai életbe való visszatérés hogyan és milyen ok miatt következik be, akkor az általam összegyűjtött vallomások alapján rendkívül változatos képet kapunk. A legtöbb résztvevő erről semmit se mond. Nem tudják, hogyan tértek vissza; elképzelésük sincs róla. Egy-néhányan azt állítják, hogy ők maguk akartak visszatérni a földi létbe s ezt így fejezik ki:

„Amikor kiszabadultam a testemből, bizonyos voltam abban, hogy nem sokáig maradhatok fizikai testemen kívül - mások ezt természetesen nehezen értik meg, de előttem akkor nagyon világos volt -, döntenem kell, tovább távolodjak tőle, vagy visszatérjek beléje? Csodaszép volt ott a túloldalon és szívesen ott is maradtam volna, de tudtam azt, hogy a földön hasznos feladatom volt, s az bizonyos szempontból ugyanolyan szép. Ezért döntöttem:

„Igen, én visszatérek és élek - és visszatértem a testembe. Úgy tűnt nekem, mintha a vérkeringést én indítottam volna el. Mindenesetre ettől kezdve javult az állapotom.”

Mások úgy vélik, hogy a továbbélés engedménye "Isten" akaratából, vagy a Fénylény közreműködésével valósult meg, vagy mert ők ezért imádkoztak (többnyire önzetlenül), vagy mert az Isten, vagy a Lény őket különleges feladat betöltésére rendelte.

„Az asztal fölött lebegtem, mindent láttam, ami a teremben történt. Tudtam, hogy számomra itt a vég, hogy meghaltam. Aggódtam a gyermekeimért, ki viseli gondjukat? Valójában ezért nem voltam kész meghalni. Így az Úr megengedte, hogy tovább éljek.” Egy férfi így emlékezik vissza:

„Az Isten valóban kegyes volt hozzám. Halott voltam, de ő visszahozatott az orvosokkal, mert terve volt velem. Hiszem, hogy a feleségemen akart segíteni. Feleségem iszákos volt és igazán nem tudom, hogyan boldogult volna nélkülem. De most jobban van. Erősen hiszem hogy az, ami velem történt, segített rajta.”

Egy fiatal anya:

„Miért küldött vissza az Úr, nem tudom. Amikor ott voltam, világosan éreztem

jelenlétét. Ő ismert engem és tudta, ki vagyok. Látta, hogy az idő nem jött még el, hogy az égben maradjak; hogy miért, nem tudom. Azóta gyakran gondolok arra, valószínűleg azért, mert két kisgyereket kell felnevelnem, vagy egyszerűen azért, mert még nem voltam készen arra, hogy ott lehessek. Magamnak se tudom ezt megmagyarázni s még mindig keresem rá a választ."

Néhány kevés esetben az érintettek olyformán nyilatkoznak, hogy saját akaratuktól függetlenül, mások szeretete és imája hozta vissza őket a halálból:

„Idős nagynénémmel együtt voltam utolsó betegsége alatt és ápoltam őt. A családban mindenki azért imádkozott, hogy meggyógyuljon. Lélegzete többször kihagyott, de aztán magához tért. Egy napon kinyitotta a szemét és azt mondta: 'Joan, én ott fenn voltam, ott a túlvilágon. Ott csodaszép. Szívesen ott maradnék, de amíg ti imáitokkal magatok mellett tartotok, nem tehetem.' Mindnyájan abbahagytuk az imát, és ő hamarosan meghalt."

Egy asszony mesélte:

„Bár az orvos megállapította halálomat, én tovább éltem. Az az élmény, melyen akkor átmentem, annyira örömteljes volt, hogy rossz érzés egyáltalán nem volt bennem. Amikor 'visszajöttem' és kinyitottam a szememet, láttam a nővéremet és a férjemet, akiknek arcán a megkönnyebbülés látszott. Arcuk könnyes volt, de örültek, mert felébredtem. Egészen világosan éreztem, hogy nővérem és férjem szeretete hívott vissza, mely mint egy mágneses erő vonzott engem. Azt hiszem, hogy az egyik ember visszahozhatja a másikat."

Az érintettek sok esetben arra emlékeznek, hogy a sötét folyosón gyorsan visszahúzták őket, melyen élményük első szakaszában átmentek. Így beszél egy férfi, aki 'halott' volt, és akit egy sötét völgyön keresztül hajtottak. Már-már kiért a völgyből, amikor hallotta, hogy hátulról a nevén szólítják. Akkor visszafelé húzták őt hasonló gyorsasággal. Csak nagyon kevesen élik át tudatosan a testükbe való visszatérést. A legtöbben azt állítják, élményük végén az volt a benyomásuk, hogy egyszerűen 'elaludtak', vagy elvesztették az öntudatukat, hogy később az anyagi testben ébredjenek föl.

„Nem emlékszem, hogyan kerültem vissza fizikai testembe. Ügy éreztem, mintha elűztek, vagy elaltattak volna - és aztán az ágyban egyszer-csak felébredtem. A többiek még mindig ugyanazon a helyen voltak, ahol őket a testen kívüli állapotban láttam."

Mások viszont emlékeznek arra, hogy élményük végén nagyon gyorsan, sőt gyakran egy rántással húzták vissza őket fizikai testükbe.

„A mennyezet alatt lebegve láttam, hogyan élesztgetnek. Amikor az elektródokat a mellemre helyezték és testem megvonaglott, éreztem -mint egy kő esem bele a testembe. Aztán arra emlékszem, hogy a testemben felébredtem."

Más:

„Eldöntöttem, hogy visszatérek és még abban a pillanatban egy ugrással, egy hatalmas ugrással visszatértem a testembe. Abban a pillanatban éreztem, hogy visszakerültem az életbe."

Azok a vallomások, melyek részletesen kifejtik a testbe való visszalépést, azt állítják, mintha az a 'fejen keresztül' történne.

„Az 'énem'-nek volt egy nagyobb és egy kisebb vége. A baleset után, miután a fejem fölött lebegtem, ez visszatért a testembe. A test elhagyásánál a nagyobbik vége jött ki először és most a visszatéréskor a kisebbik vége volt elöl."

Valaki ezt mondta:

„Miközben figyeltem, hogyan szedik ki a testemet a kormánykerék mögül, egyszer-csak örvény ragadott el és keresztülhúzott egy zárt, teljesen sötét termen, ami tölcsérformájú volt. A szívás, mely visszahúzott a testembe, a fejemből látszott kijönni, s így kerültem vissza. Az egész olyan gyorsan történt, hogy nem volt időm gondolkodni, még kevésbé dönteni. Egyik pillanatban még pár méterre lebegtem a fejemtől, a másikban már el is múlt az egész. Még gondolni se tudtam arra, hogy engem most visszaszívtak a testembe."

Az élményekkel kapcsolatos különböző érzések a betegségből való felgyógyulás után bizonyos ideig még megmaradnak.

1. „Visszatérésem utáni első héten néha sírtam, mert láttam azt a világot, én viszont itt

élek. Szívesen sohasem tértem volna vissza."
2. „Csodálatos érzéseket hoztam magammal, melyeket ott kaptam. Ez az érzés több napig eltartott. Néha még most is érzem."
3. „Ezt az érzést akkor nem lehetett szavakkal kifejezni. Bizonyos értelemben megőriztem azt. Sohasem felejtem el, mindig gondolok rá."

Közlési kísérletek

Hangsúlyozni kell, hogy azoknak, akiknek ilyen élményük volt, semmi kétségük nem volt annak valódiságáról és jelentőségéről. Velük folytatott beszélgetéseimben a témának megfelelő kifejezéseket használtak. Itt egy példa:

„Amikor testemen kívül tartózkodtam, a legnagyobb mértékben ámultam azon, ami velem történt. Nem tudtam magamnak megmagyarázni, mégis valóság volt az! Világosan láttam testemet távol magamtól. Nem voltam olyan hangulatban, hogy ilyen dolgokat kitaláljak, vagy kívánjak. Nem hallucináció volt! Nem voltam olyan lelkiállapotban!"

Egy másik:

„Ez egészen más volt, mint a hallucináció. Egyszer a kórházban kodein hatására volt már hallucinációm, de az sokkal előbb volt, mint a balesetem. Ez az élmény egészen más volt, mint a hallucináció, valami teljesen más."

Ezek a megjegyzések olyan emberektől származnak, akik meg tudják különböztetni a képzeletet és az álmot a valóságtól. Azok az emberek, akikkel beszéltem, ép érzékkel rendelkező, kiegyensúlyozott személyiségek. Tapasztalatukat nem úgy mondják el, ahogy az álmot meséli el az ember, hanem olyan valóságos történésnek értelmezik, amely velük valóban megtörtént. Bár tudják, hogy élményük valóságos volt és ennek hatása számukra jelentős, mégsem feledik el, hogy a mai társadalom nem szívesen fogadja az ilyen természetű közléseket. Több esetben tapasztaltam, számolnak azzal, ha élményeikről másoknak beszámolnak, óvatosan kell bánniuk ezzel a témával. Sok esetben hasznosabbnak látták, ha hallgatnak azokról, legfeljebb legközelebbi hozzátartozóik előtt nyilatkoztak.

„Fölöttébb tanulságos élmény volt. Ennek ellenére gátlásom van, amikor arról másoknak beszélek. Ők csak néznek rám, mintha hibbant lennék."

Hasonlóképpen nyilatkozik más is:

„Sokáig senkinek se beszéltem erről, és egészen magamban tartottam. Rossz érzésem volt emiatt. Azt hittem, senki se hiszi el, amikor az igazságot mondom. Félek, hogy ezt mondják: 'Ó, mindez csak kitalálás!' Egy napon elhatároztam: elmondom a családomnak, vajon hogyan fogadják? - és elmeséltem nekik. Különben a mai napig másnak még nem beszéltem erről. Gondolom, a családom elhitte, hogy olyan messze voltam."

Mások a legelső alkalommal mindjárt a közvetlen környezetüknek próbálták elbeszélni élményüket, de amikor visszautasításban részesültek, ők is elhallgattak.

1. „Anyám volt az egyetlen személy, akinek megpróbáltam élményemről beszélni. Röviddel az élmény után említettem neki, mit éltem át. De akkor még kisfiú voltam és ő nem tulajdonított jelentőséget a dolognak. Ezért többé senkinek se mertem elmondani."
2. „Megpróbáltam a plébánosomnak elmondani, de ő megmagyarázta nekem, hogy hallucináltam. Akkor aztán befogtam a számat."
3. „A középiskolában meglehetősen népszerű voltam. Mindig rendes voltam a többiekhez és sohase lógtam ki a sorból. Nem voltam vezéregyéniség, inkább alkalmazkodtam a többiekhez. Amikor ezeket az élményeket átéltem és beszéltem róluk a többieknek, egyszerűen hülyének tartottak. Ha megpróbáltam erről beszélni, érdeklődéssel hallgattak, de később a fülembe jutott, hogy mindenütt mondogatják:

'Ennél valami nincs rendben.' Akkor megjegyeztem, hogy az egész csak vicc volt és többé nem beszéltem erről. Nem akartam olyan helyzetbe kerülni, hogy ujjal mutogassanak rám: 'Nézzétek ezt a csodabogarat, micsoda bolondos dolgok történtek vele!' Ezzel az elbeszéléssel csupán azt akartam jelezni, hogy az életben sokkal több dolog létezik, mint amiről az ember álmodhat. Azt hiszem, hogy ez csak képzelődés."

4. „Miután újraélesztettek, a nővéreknek el akartam mesélni, mi történt velem, ők azonban azt tanácsolták, hogy ne beszéljek erről, mert az csak képzelődés."

Így jutnak el az érintettek arra a következtetésre, amit egyikük a következőképpen fogalmazott meg:

„Hamarosan tapasztaljuk, hogy ezeket az emberek nem olyan könnyen értik meg, mint ahogy szeretnénk. Másrészt ezt a dolgot nem lehet úgy eléjük állítani, mint amit minden utcasarkon lehet látni."

Meglepő, hogy az általam megvizsgált összes esetben csak egyetlen orvos tanúsított megértést, vagy fejezte ki együttérzését a halálközeli-élményekkel kapcsolatban. A testen-kívüli állapot megtapasztalása után egy lány a következőket mondta el:

„Családom hozzátartozói és én megkérdeztük az orvost, mi történt velem? Azt válaszolta, hogy súlyos sérüléseknél és nagy fájdalmaknál gyakran megtörténik, hogy a lélek elhagyja a testet."

Ha jól átgondoljuk, hogy a halálközeli élményeiket elbeszélő személyek általában megnemértésre és kételkedésre találnak, nem csoda, ha idővel olyan meggyőződésre jutnak, hogy teljesen egyedülinek érzik magukat olyan élménnyel, amit rajtuk kívül senki se tapasztalt meg. Egy férfi pl. ezt mondta:

„Olyan helyen voltam, ahol még senki sem járt."

Ha a szóban forgó személyeket élményük apró részlete felől kérdeztem és megmagyaráztam, hogy mások pontosan ilyen élményekről és észrevételekről számoltak be nekem, akkor rendkívül megkönnyebbültnek látszottak.

„Nem is hittem, hogy megélem, hogy mások is ugyanilyeneket éltek át - holott ilyenekről én sohasem hallottam... Boldogít az a tudat, hogy nem én vagyok az egyetlen, akinek ilyen élménye van. Most legalább tudom, hogy nem vagyok bolond. Én ezt mindig valóságos tapasztalatnak tartottam, ámde erről másoknak sohase beszéltem, mert féltem, hogy azt fogják gondolni: 'Akkor még normális voltál, amikor megállt a szívverésed'. Mindig hittem, hogy ezt mások is átélhették, de én valószínűleg sohase fogok megismerni senkit, aki ilyenről hallott volna. Most alig hiszem, hogy erről másokkal is lehet beszélni. Ha azelőtt, mielőtt ott voltam, valaki ilyenekről beszélt volna nekem - akkor valószínűleg ránéztem volna és azt kérdezem magamtól: 'Hát ez miféle medvét szeretne rám sózni?' Ilyen a mi társadalmunk."

Az ilyen élményekkel rendelkező emberek félénksége mellett van még egy ok, amiért nem szívesen beszélnek tapasztalataikról. Érzik, hogy élményüket nehezen tudják közölni, mert az emberi beszéd távol esik azoktól az érzés- és létformáktól, amiket ők megéltek. Ezért érzik úgy, hogy hiábavaló lenne ezekről beszélni.

Egész életre kiható következmények.

A fent említett dolgok terjesztésére tudtommal még sehol a világon egyetlen szónoki emelvényt sem ácsoltak; azért, hogy bárki is hivatásos prófétaként elfogadtassa az emberekkel a haláltapasztalatokat. Senki sem akart másból prozelitát csinálni és meggyőzni másokat, hogy igaznak fogadják el személyes tapasztalatát. Sőt! Az okozott nehézséget, hogy ezek az emberek nagyon zárkózottak, ha másoknak kell elmondani tapasztalatukat.

Tapasztalataiknak az életükben megnyilvánuló hatása nem volt feltűnő, hanem inkább

szerény. Sokan mondták nekem, hogy életüket szerették volna teljesebbé tenni. Ezek hatására jobban elgondolkodtak és mélyebben kezdtek foglalkozni a végső dolgok kérdésével.

„Mielőtt az egyetemre kerültem, kisvárosban éltem. A környezetem meglehetősen szűk-látókörű emberekből tevődött össze. Tipikus diák-klikk tag voltam. Aki nem tartozott az én baráti körömhöz, ahhoz nem volt semmi közöm. Amikor azonban ez a dolog történt velem, igazi tudásszomjam támadt. Akkor még nem tudtam, hogy létezhet valaki, aki ilyen dolgokban jártas, mert az addigi szűk kis világból még nem láttam tovább. A pszichológiáról és hasonlókról még semmit se tudtam. De világosan éreztem eme esemény után, hogy máról holnapra idősebb lettem, mert számomra új világ nyílt meg, amit azelőtt nem tartottam lehetségesnek. Ezután gondoltam arra, hogy sok dolog van még, amit tudnom kell. Vagy más szavakkal: több dolog létezik az életben, mint a péntek esti mozi és a foci. Aztán ilyen kérdések kezdtek foglalkoztatni, mint pl.: 'Hol van az ember és elméjének végső határa?' Egészen új világ nyílt meg előttem."

Egy másvalaki ezt állította:

„Azóta mindig az jár a fejemben, hogy mit tettem az életemben és milyenné kell azt formálni. Addigi életemmel meg voltam elégedve. Nem gondolom, hogy a világ a hibás, mert amihez kedvem támadt, azt megtehettem és kedvem szerint meg is tettem. Mi mást kívánhattam volna még? De amióta meghaltam, az átélt tapasztalat után kérdezgetni kezdtem magamtól: vajon amit tettem az jó, vagy rossz volt, vagy csak az én számomra volt jó? Eddig az ösztöneimre hagyatkoztam, ma azonban mindent szépen, lassan átgondolok. Ma előbb mindent meg kell értenem és emésztenem. Újabban olyan feladatokon fáradozom, melyek fontosabbak. Ezzel az eszem és a lelkem is többet kap. Most jobban érzem magam. Törekszem arra, hogy ne legyenek előítéleteim, s az embereket ne fehér, vagy fekete szemüvegen keresztül nézzem. A jót azért akarom tenni, mert az jó és nem azért, mert az nekem jó. Úgy tűnik föl, hogy a dolgokat ma sokkal világosabban látom. Mindez azért van, mert történt velem valami és ebben a tapasztalatban láttam azokat a dolgokat."

Mások azt közlik, hogy visszatérésük után megváltozott a magatartásuk a testi léttel szemben. Egy asszony pl. egész egyszerűen így beszélt:

„Az életem azáltal sokkal értékesebb lett."

Íme, egy másik nyilatkozat:

„Valamiképpen áldás volt számomra, mert az infarktus előtt mindig aggódtam gyermekeim jövője miatt, sokat rágódtam a múltamon és teljesen megfeledkeztem a jelenről és annak szép oldaláról. Beállítottságom most egészen más."

Néhányan arról beszéltek, hogy ez a tapasztalat megváltoztatta bennük a lélekről, no meg a test és lélek közti értékfokozatról vallott felfogásukat. Ez különösen egy asszony szavaiból derül ki, akinek testen-kívüliség élménye volt, amikor nagyon közel került a halálhoz:

„Abban a pillanatban tudatosabban figyeltem a lelkemre, mint a testemre. A lélek fontosabb lett, mint a testi külső. Azelőtt ez fordítva volt. Addig a testemre fordítottam nagyobb figyelmet; hogy mi van a lelkemmel? - no jó, hát az csak éppen van. Az élmény után lelkem került az érdeklődés középpontjába, a test csak másodrendű lett - az csak egy dolog, mely a lelket bezárja. Nem törődöm azzal, van-e testem, vagy nincs. Az nem fontos, sokkal fontosabb, hogy a lelkemmel törődjek."

Egynéhány esetben hallottam a tanúktól, hogy pszichológiai tekintetben intuíciós képességeket szereztek:

„E halálélmény után úgy tűnt, mintha új lelkem lenne, Sokan mondták nekem azóta, hogy azonnal valami nyugtató hatást árasztok rájuk, ha bajba kerülnek. Lehet, hogy így van, mert mostanában jobban együttérzek az emberekkel, mintha gyorsabban megérteném, mi a bajuk."

„Azt hiszem, hogy a halálélménnyel kaptam valamit: érezni tudom, hogy másoknak mire van szükségük az életben. Ha pl. valakivel a liftben együtt mentem fel az irodaházba, ahol dolgozom, előfordult, hogy az illető arcáról le tudtam olvasni, hogy segítségre van-e szüksége és milyen segítségre. Akkor bevezettem őt a szobámba és elbeszélgettem vele

gondjairól.”

„A baleset óta az az érzésem, hogy megértem mások gondolatait és érzéseit. Érzem az ellenszenvet, mely belőlük felém árad és gyakran képes vagyok arra, hogy megértsem a gondolataikat, mielőtt azt szavakkal kimondták volna. Ezt nem sokan hiszik el nekem, pedig azóta volt néhány különös élményem. Amikor egyszer egy társaságban voltam, meggyőződtem arról, hogy gondolatolvasó vagyok. Volt ott néhány vendég, akik engem nem ismertek, egyszercsak felálltak és elmentek. Megijedtek, hogy boszorkány, vagy hasonló vagyok. Nem tudom, hogy ezt a képességet akkor szereztem, amikor 'halott' voltam, vagy már bennem szunnyadozott korábban is, csak nem használtam a balesetemig.”

A "leckéztetések", melyek a halál-tapasztalat után megmaradtak, egy pontban csodálatosan megegyeznek. Csaknem minden érintett hangsúlyozta, hogy az ember életében mennyire fontos embertársainkat szeretni és szeretetből jót tenni. Egy férfi, aki találkozott a Fényléunnyel, tökéletes szeretetet és ráhagyatkozást érzett, különösen akkor, amikor az ő jelenlétében egész élete képek formájában kitárult. A "kérdés", amit a Lény feltett neki, arra hívta fel a figyelmét, hogy tudna-e ő is másokat így szeretni? Most már tudja, a földön az a feladata, hogy megtanulja elsajátítani a szeretetnek ezt a formáját.

Mások arra teszik a hangsúlyt, hogy mennyire fontos megszerezni a tudást. Halálélményük közben tudomásukra hozták, hogy a tudás megszerzése a földi élet után is folytatódik. Egy asszony pl. minden művelődési lehetőséget felhasznált a halál-élmény után. Egy férfi így nyilatkozott:

„Mindegy, hogy hány éves az ember, a tanulás sohase fölösleges. Mert azt mondták, hogy a tanulás olyan folyamat, mely az örökkévalóságon át is tart.”

interjúpartnereim egyike sem említette, hogy halál-élményéből azzal a tudattal került volna ki, mintha ő erkölcsileg "tiszta", vagy tökéletes lenne. Egyikük életébe se férkőzött bele a farizeusi gőg: "én tökéletesebb vagyok, mint te". A legtöbben arra mutatnak rá, hogy magukat továbbra is haldoklóknak és keresőknek tartják. A halálban tapasztalt látomásuk új célokat, új erkölcsi elveket és elhatározásokat adott nekik, hogy ezek szerint éljenek. De nem adta meg nekik az azonnali megváltottság, vagy erkölcsi csalhatatlanság érzését.

A halál új szemlélete

Természetesen felvetődik a kérdés, vajon milyen hatással van ez az élmény az érintettek testi halálról vallott felfogására, különösen azoknál, akik azelőtt nem hitték el, hogy a halál után valami még történhet. Valamilyen formában majdnem minden tanú kijelentette, hogy többé nem fél a haláltól. Ez a kérdés némi tisztázást kíván. Először, bizonyos halálnemek ellenszenvesek, másodszor, a megkérdezettek egyike sem maga kereste a halált. Mindnyájuknak az az érzése, hogy az életben bizonyos feladatot kell betölteniök és egyetértenek egy férfi szavaival, aki nekem ezeket mondta:

„Lényegesen meg kell változnom, mielőtt ide elmennék!”

Az öngyilkosságot, mint ebbe a létrendbe való eljutás eszközét, mindnyájan elutasították. Megértették velük, hogy a halott állapotot ne tekintsék többé rettenetesnek. Figyeljünk meg néhány feljegyzést, melyekből ez a felfogás kiderül:

„Úgy találom, hogy ez az élmény valami átalakulást hozott az életemben. Csak tízéves gyerek voltam, amikor ez megtörtént és a mai napig meg vagyok győződve arról, hogy van élet a halál után és így nem félek a haláltól. Valóban nem. Néhány emberről tudom, hogy szörnyen félnek tőle. Nekem titkon mosolyognom kell, ha hallom, hogy az emberek kételkednek abban, hogy van-e továbbélés, vagy egyszerűen kijelentik: 'A halállal mindennek vége.' Ilyenkor azt gondolom magamban: 'Ezeknek fogalmuk sincs róla.' Életemben már sok kellemetlen dolgot megéltem. A boltban már pisztollyal is kényszerítettek és ez álmomban visszatér. Ennek ellenére nem rémítettek meg vele, mert arra gondoltam, hogyha meg kell

halnom, ha tényleg megölnek, tudom, hogy valahol tovább fogok élni."

„Amikor kisfiú voltam, iszonyodtam a haláltól. Éjszaka gyakran felriadtam, ordítottam és tomboltam. Apám és anyám berohantak a szobámba és megkérdezték, mi a baj? Azt mondtam nekik, nem akarok meghalni, de tudom, hogy meg kell halnom. Ezt meg kell akadályoznotok! Anyám így szólt hozzám: 'Nem, ezt mi nem tudjuk megtenni, ez úgy von jól, ahogy van és mindnyájunknak bele kell ebbe törődni!' Még azt is mondta, hogy mindenkinek egyedül kell oda eljutni, arra pedig jól fel kell készülni. Évekkel anyám halála után a feleségemmel beszéltem a halálról. Még mindig féltem, nem akartam, hogy bekövetkezzék. De eme élmény után többé nem féltem a haláltól. Az ilyen érzések elmúltak. A temetés többé nem ellenszenves, sőt valami örömfélét érzek, mert tudom, hogy a halott mit hagyott el. Hiszek abban, hogy az Isten azért részesített engem ebben az élményben, mert nagyon féltem a haláltól. Persze, a szüleim is vigasztaltak, de csak az Isten nyugtatott meg. A szüleim erre képtelenek voltak. Tovább nem beszélek erről. Eleget tudok ahhoz, hogy nyugodt és elégedett legyek."

„Most egyáltalán nem félek a haláltól. Ez nem azt jelenti, hogy vágyódom a halál után, vagy most meg akarnék halni. Most nem szeretnék a túlvilágon élni, mert még itt kell élnem. De egyáltalán nem félek a haláltól, mert tudom, hová megyek, ha innen elmegyek; mert én már voltam ott."

„Amit a Fény utoljára mondott nekem mielőtt visszatértem a testembe, a földi létbe, tartalmilag ez volt: visszajöhetsz és tovább élhetsz, de eljön az az idő, amikor ismét eljövök érted és akkor valóban meg fogsz halni. - Tudom, hogy a Fény vissza fog jönni, csak az a bizonytalan, hogy mikor? Hiszem, hogy az élmény hasonló lesz a mostanihoz, csak még sokkal szebb, mert akkor már tudom, mi vár rám és nem fog akkor felizgatni. De nem hiszem, hogy hamarosan visszatérhetek oda. Néhány dolgot még itt el kell intézni"

Mindezek a kijelentések azt mutatják, hogy a halál gondolata elvesztette minden rossz ízét. Ennek az az oka, hogy a halálélmény után az érintett személyeknek többé nincs kétségük afelől, hogy a testi halál után van további élet. Ezt nem úgy tudják, mint egy kigondolt lehetőséget, hanem mint saját tapasztalatukból szerzett tényt. Szeretnék emlékeztetni a könyv elején tárgyalt fejtegetésre, ahol beszéltem az álomról és a felejtésről. Ott szó volt arról is, hogy a halált sokan azonosítják ezekkel a fogalmakkal. Akik már egyszer "meghaltak", azok elutasítják ezt az azonosítást és más hasonlattal fogalmazzák meg a véleményüket: a halál olyan, mint az egyik állapotból a másikba való átmenet, vagy mint az öntudatnak, a létnek egy magasabb létrendbe való felemelkedése. Egy asszony, akit a meghalt rokona várt, a halált "hazatérés"-nek mondta. Néhányan valamilyen kedves személlyel való együttléthez, felébredéshez, egy vizsga sikeres letételéhez, vagy a fogságból való szabaduláshoz hasonlítják a halált.

„Egyesek azt mondják, nem kell használni a 'halál' szót, mert az félelmet kelt. De én egészen másként gondolom. Ha valaki átéli a halált, mint ahogy én átéltem, akkor tudja valójában, hogy egyáltalán nincs is halál. Az ember csupán átmegy egyik életből a másikba, mint ahogy az általános iskolából a középiskolába és a felső-iskolába."

„A földi élet olyan, mint a fogság. Be vagyunk zárva ebbe az állapotba és közben el se tudjuk képzelni, hogy testünk mennyire börtön. A halál nagy megszabadulás - hasonló a tömlöcből való kiszabaduláshoz. Ezzel a hasonlattal lehet legjobban kifejezni."

Még azok is, akiknek korábban megvolt a hagyományos elképzelésük a túlvilág természetéről, úgy tűnik, hogy a halál-élmény után ettől bizonyos fokig eltávolodnak. Tény, hogy az általam összegyűjtött beszámolók egyikében sincsenek mitológiai képek. Senki sem beszélt a mennyországgal kapcsolatban gyöngykapukról, aranyutakról, hárfapengető angyalokról, vagy a pokollal kapcsolatban lángokról és vasvillás ördögökről. A legtöbb elbeszélésben nincs szó a jutalomról és a büntetésről, sőt azok sem említik, akik azelőtt kifejezetten így gondolkodtak. A legnagyobb csodálkozásukra azt tapasztalták, ha volt is egészen egyértelműen bűnös cselekedetük, melyről a Fénylény nyilván tudott, ő mégsem haraggal és nehezteléssel reagált arra, hanem megértéssel és bizonyos humorral. Amikor egy asszony a Fénylénnyel együtt áttekintette a saját életét, előfordult egypár olyan jelenet,

ahol nem szeretettel, hanem önzően viselkedett. Mégis ezt mondta:

„Amikor ehhez a jelenethez érkeztünk, csak azt adta tudtomra, hogy tanulhatnék belőle!"

Sokan elvetik régi elképzelésüket a jutalomról és a büntetésről. Új fogalmat alkotnak a túlvilágról, a látomás szót használják, mely nem egyoldalú ítéletet jelent, hanem az önmegvalósítás végső céljára törekvő fejlődést, különös tekintettel a szeretetre és a tudásra, mely a halállal nem ér véget. A túlvilágon minden bizonnyal az örökkévalóságig fog fejlődni, legalábbis a földi élethez képest magasabb fokra fog eljutni, ameddig azonban anyagi testünkben élünk, csak "tükör által a homályban látunk."

A hitelesség kérdése

Természetesen felmerül az a kérdés is, vajon felhozható-e valamilyen bizonyíték a halálközeli-élmények valódisága mellett, a tanúk elbeszélésétől függetlenül? Sokan elmondták, hogy saját testüket hosszabb időre elhagyták és bizonyítékul több eseményt sorolnak fel, mely távollétükben a fizikai világban történt. Van-e tárgyi bizonyító ereje olyan közlésnek, melyet szemtanú személyek vallomása és ezzel megegyező, később elmondott esemény támaszt alá?
Néhány esetben ezekre a kérdésekre meglepő válasz az igen. A testen kívüli állapotban történt események leírásának későbbi tanúsítása arra mutat, hogy azok valódisága ellenőrizhető volt. Több orvos mesélte nekem, hogy mélységesen megdöbbent, amikor betegeik, pontosan, a valóságnak megfelelően, minden orvosi ismeret nélkül, részletesen le tudták írni, amit az újjáélesztésnél velük tettek, jóllehet az orvosi vélemény szerint betegük akkor már "halott" volt. Számos esetet elmondtak, amikor orvosokat, vagy másokat bámulatba ejtettek olyan történetek elmondásával, melyeket akkor tapasztaltak, amikor testükön kívüli állapotban voltak. Egy lány pl. holtan feküdt, elhagyta a testét és átment egy másik kórházi szobába, ahol idősebb nővére sírdogált. A lány hallotta, amint a nővére mondogatta:

„Margit, kérlek, ne halj meg, ne halj meg!"

Ez az idősebb nővér később megdöbbenve hallgatta, amikor húga elmondta neki, hogy hol volt akkor és mit mondott. Hasonlókat mondtak el a két következő történetben is:

„Amikor mindenen túl voltam, az orvos közölte velem, hogy bizony súlyos volt az állapotom. Erre azt feleltem: 'igen, tudom.' Mire ő: 'Honnan tudja?' Erre én: 'Pontosan el tudom mondani önnek, ami történt.' Nem akart hinni nekem. Ezért elmeséltem neki az egész történetet attól a mozzanattól, amikor leállt a lélegzetem addig a pontig, amikor magamhoz tértem. Elcsodálkozott, amint tudomására hoztam, hogy mindenről tudok, ami vetem történt. Nem tudta, mit mondjon erre, de többször is bejött a szobába és különböző részletekről kérdezgetett."

„Amikor a baleset után magamhoz tértem, apám volt mellettem. Nem kérdezgettem tőle, milyen voltam én, mit mondtak az orvosok, csak azokról a tapasztalatokról akartam beszélni, amiken keresztülmentem. Elmondtam apámnak, hogy a ház romjai közül ki húzta ki a testemet, milyen színű ruhában voltak, akik segítettek és mit beszélgettek. Apám azt válaszolta: 'Igen, valóban minden így volt.' Közben ez idő alatt testemet fizikailag elszállították. Egyszerűen nem volt lehetőség arra, hogy ezeket a dolgokat lássam, vagy halljam, ha nem a testemen kívül lettem volna."

Végezetül a történetek hitelesítésére néhány esetben egy független harmadik személytől szereztem bizonyítékot. Ámde, ha ennek a harmadik személynek közlését akarjuk bizonyítékul felhasználni, bizonyos nehézség merül fel. Először is az esetek többségében a történést maga a haldokló bizonyíthatja, legfeljebb néhány rokon, vagy jóbarát. Másodszor, a legszenzációsabb és jól bizonyított példáknál, amikor összegyűjtöttem, nyomatékosan megígértették velem, hogy a tanúk nevét ne szolgáltassam ki. Ha mégis megtenném, meggyőződésem szerint az események jóval kevesebb bizonyítékkal rendelkeznének. Az okokat majd e zárófejezetben fogom elmondani. A haldoklás tapasztalatairól szóló beszámolók részleteiről és eseményeiről készült felmérések végéhez értünk. Ennek a fejezetnek betetőzésére szeretnék egy meglehetősen szokatlan beszámolót részleteiben idézni, mely több olyan elemet tartalmaz, amikről eddig volt szó. Ezenkívül még olyan elemmel is rendelkezik, ami sehol másutt nem szerepel: a Fénylény előre megmondja egy férfinak közeli halálát, de most még egyelőre élni hagyja:

„Abban az időben súlyos légcsőasztmában és jóindulatú tüdődaganatban szenvedtem. Egy napon köhögési rohamot kaptam és közben a gerinccsigolya alsó tájékán egy idegszalag (-szál) becsípődött. Kínzó fájdalmaim miatt hónapokig járkáltam egyik

orvostól a másikig. Egyikük végül egy idegsebészhez, dr. Wyatt-hoz irányított. ő megvizsgált és közölte vetem, hogy azonnal kórházba kell mennem. Mindjárt kaptam ágyat és nyújtókötést.
Dr. Wyatt ismerte az én légzőúti betegségemet és elvitt egy tüdőszakorvoshoz, aki azt mondta, hogy a helyzetet meg kell beszélni dr. Coleman altatóorvossal, ha altatásra lenne szükségem. A tüdőorvos három hétig kezelt, amire azért volt szükség, hogy kissé felerősítsenek, és dr. Coleman átvehessen engem. Ez végül egy hétfői napon meg is történt, bár volt némi kételye. A tüdőműtétet a következő péntekre osztották be. Hétfő este elaludtam és kedd reggelig nyugodt éjszakám volt, de reggel szörnyű fájdalomra ébredtem. Megfordultam, hogy kényelmesebb testhelyzetet találjak, s ebben a pillanatban a szoba egyik sarkában, a mennyezet alatt megjelent egy fény. Olyan volt, mint egy fénygömb, fényes golyó, nem nagyon nagy, mondhatnám harminc-negyven cm átmérőjű lehetett, nem több. Amikor a fény megjelent, egy érzés kerített hatalmába, nem borzongató, nem az, hanem a tökéletes békesség és a csodálatos megkönnyebbülés érzése volt. Láttam, amint egy kéz nyúlt ki a fényből és ezt mondta a Fény: 'Gyere velem, mutatni akarok valamit!' Egy pillanatig se haboztam, kinyújtottam a kezemet és megragadtam azt a kezet, amit láttam. Amikor ezt tettem, éreztem, hagy elhagytam a testemet, majd megfordultam és azt az ágyon fekve láttam. Közben a szoba mennyezetéhez emelkedtem föl. Amikor elhagytam a testemet, ugyanazt az alakot vettem föl, mint a Fény. Az volt az érzésem - és most megpróbálom a saját szavaimmal elmondani, mert még senkitől sem hallottam, hogy ilyen dolgokról beszélt volna -, hogy ez az alak szellem volt. Én sem voltam test, csak egy füstgomolyag, pára. Talán olyan lehettem, mint a cigarettafüstfelhő, mely egy lámpa körül gomolyog. Az alak, melynél voltam, mindenesetre színes volt: narancssárga, de olyan árnyalatban, amit nem tudok pontosan meghatározni - indigószerűségnek láttam, olyan kékes árnyalatban. Ennek a szellemi alaknak nem voltak olyan körvonalai, mint a testnek. Többé-kevésbé gömbformájú volt, de valamiképpen olyan, mint egy kéz. Ezt tudom, mert amikor felém nyúlt, az én kezem is feléje irányult. Az anyagi testem keze közben mozdulatlan maradt. Ott láttam az ágyon testem mellett mozdulatlanul, amikor a Fényhez felemelkedtem. De ha ezt a szellemi kezet nem fogtam, a Fény ismét gömbformájúvá alakult.
Tehát felemelkedtem oda, ahol a Fény volt, majd a kórházi szoba mennyezetén és falán keresztül együtt távoztunk a folyosóra, a padlózaton át lefelé a kórház mélyebben fekvő emeleteire. Minden nehézség nélkül hatoltunk keresztül ajtókon és falakon. Egyszerűen köddé váltak, ha feléjük közeledtünk. Eközben úgy látszott, mintha haladnánk, de nekem semmiféle sebességérzésem nem volt. Egyszer csak világos lett előttem, hogy az intenzív osztályra érkeztünk. Különben fogalmam sem volt, hogy hol van a megőrzőszoba. Ott voltunk, éspedig ismét a szoba felső sarkában a mennyezet alatt, mindenki fölött a magasban. Láttam, hogyan járkáltak az orvosok és a nővérek a zöld köpenyben és hol álltak az ágyak.
A Lény közölte velem és megmutatta: 'Ez az a hely, ahová kerülni fogsz, ha a műtőből elhoznak. Akkor odafektetnek téged arra az ágyra, de te onnan soha többé nem fogsz felkelni. Semmit sem fogsz érezni, miután a műtőből ide hoznak téged. Én egy idő múlva visszajövök és elviszlek'. Nem merném állítani, hogy ezek a szavak elhangzottak. Nem olyan hang volt az, amit füllel lehetett volna hallani. Ha ugyanis olyan lett volna, úgy gondolom a többieknek is hallaniuk kellett volna a szobában, de nem hallották. Több volt, mint egy benyomás, ami engem ért. Annyira eleven volt, hogy képtelen lennék azt mondani: nem hallottam, vagy nem éreztem. Számomra ez egyszerűen tény!
Amit akkor láttam, míg a szellemi létformában tartózkodtam, sokkal könnyebben felismertem. Nem töprengtem, hogy mit akar mutatni nekem a Fénylény. Azonnal tudtam. Nem volt semmi kétség. A szóban forgó ágy - a folyosó felé az ajtó mellett jobbra állt - volt az a hely, ahová majd nekem feküdnöm kell, ő határozott céllal hozott ide, meg is mondta miért. Nem akarta, hogy féljek, amikor lelkem kiszáll a testemből, hanem azt akarta, hogy tudjam, milyen érzés az, ha azt a bizonyos pontot átlépem, A biztonságérzetet akarta megadni, mert azt mondta, hogy ő akkor nem lesz azonnal mellettem, hanem néhány dolgon keresztül kell esnem, ő

azonban mindenre vigyáz, ami velem történik, és a végén egészen nálam lesz.
Különben abban a pillanatban, amikor csatlakoztam hozzá, magam is szellemi alakot vettem fel, valamiképpen egymásba olvadtunk. Mégis különálló lények voltunk. Minden fölött hatalma volt, ami velem történt. Sőt, ha a falon, vagy a mennyezeten áthaladtunk, akkor annyira össze voltunk kapcsolódva, hogy semmit se tehettem ellene. Társaságában olyan béke, nyugalom és vidámság volt bennem, amit azelőtt sohase tapasztaltam.
Miután mindezt elmondta nekem, visszavitt a betegszobába. Amikor megérkeztünk, a testemet ugyanabban a helyzetben láttam viszont az ágyon, ahogy elhagytam. Egy-kettőre ismét visszabújtam a testembe. Becslésem szerint öt-tíz percet tartózkodhattam a esten kívül, de az időnek az élményemben nincs értelme. Ezt mindig tudom, valahányszor az idő fogalmára gondolok.
Hát, igen, az egész dolog nagyon meglepett. Annyira élethű és valóságos volt - sokkal inkább, mint a mindennapi életben. Másnap minden félelmem elmúlt. A borotválkozásnál észrevettem, hogy egyáltalán nem reszket a kezem, mint az elmúlt hatnyolc hétben. Tudtam, hogy halott voltam, mégse éreztem semmi szomorúságot és félelmet. Eszembe se jutott, hogy mit tegyek, ha eljön az idő. Egyszerűen készen voltam. Csütörtökön, a másnapi műtét előtti délután az ágyon feküdtem és aggódtam. Feleségem és én örökbe fogadtuk unokaöcsémet, akivel akkoriban bizonyos nehézségek voltak. Eszembe jutott, hogy levelet írok: egyet feleségemnek, egyet unokaöcsémnek, melyekben az értük való aggodalmamat akartam leírni. A leveleket el akartam rejteni, hogy csak a műtét után találják meg. Amikor mintegy két oldalnyit írtam meg a feleségem leveléből, mintha zsilipet nyitottak volna meg, hirtelen sírni és zokogni kezdtem. Valakit a közelemben éreztem. Először arra gondoltam, hogy a hangos sírásra bejött az egyik nővér, de nem hallottam, hogy az ajtó nyílott volna. Mégis éreztem valakit a közelemben, ha ezúttal nem is láttam semmi fényt. Most is, mint előbb, gondolatok és szavak érkeztek hozzám, melyek ezt mondták: 'Jack, miért sírsz? Azt hittem, szívesen jössz hozzám!' Erre én: 'Igen, nagyon szívesen.' A hang folytatta: 'Hát, akkor miért sírsz?' Erre én: 'Aggódom az unokaöcsénkért. Félek, hogy a feleségem nem tudja, hogyan kell őt felnevelni. Éppen azt akartam leírni és tanácsolni neki, hogy mit tegyen. Szomorú is vagyok, mert ha tovább élnék, tudnék neki segíteni.' - Akkor a következő gondolatok jöttek tőle: 'Mivel te másért könyörögsz, másokkal törődsz és nem magaddal, teljesítem kívánságodat. Addig fogsz élni, amíg unokaöcséd fel nem nő.' És ezzel minden elmúlt. Abbahagytam a sírást, a megkezdett levelet eltéptem, hogy feleségem véletlenül se találja meg. Ezen az estén dr. Coleman jött hozzám és azt mondta, ha az altatásom körül nehézségek fordulnának elő, ne ijedjek meg. Ha a felébresztésnél drótokat, csöveket és gépet látok, ne féljek. Semmit se mondtam el az élményemből neki, csak bólintottam, hogy rendesen fogok viselkedni. Másnap a műtét simán lezajlott és amikor magamhoz tértem, dr. Coleman mellettem volt és azt mondtam neki: 'Pontosan tudom, hogy most hol vagyok.' Megkérdezett: 'Melyik ágyban fekszik?' Igy válaszoltam: 'Az első ágyban jobbra, ha bejövünk a folyosóról.' Felnevetett és arra gondolt, hogy én a narkózis hatása alatt beszélek így. El akartam mesélni neki, mit éltem át, de abban a pillanatban belépett dr. Wyatt és ezt mondta: 'Felébredt! Most mit akar tenni?' Dr. Coleman így válaszolt: 'Semmit se tehetek. Életemben ennyire még nem csodálkoztam. Itt vannak előkészítve az eszközök és készülékek, de a betegnek nincs szüksége rájuk.' Majd dr. Wyatt vette át a szót: 'Vannak még csodák! Elhiszi?' -. Amikor az ágyon felültem és körülnéztem a szobában, láttam, hogy pontosan abban az ágyban vagyok, amit néhány nappal korábban a Fény megmutatott nekem. Bizony, mindez három évvel ezelőtt történt, de ma is annyira elevenen él bennem, mint akkor. Ez volt a legfantasztikusabb, ami valaha velem történt és bennem ez nagy változást eredményezett. De nem szívesen beszélek róla. Az egész dolgot csak a feleségemnek, testvéremnek, plébánosomnak és most önnek mondtam el. Nem tudom, hogy fejezzem ki magam, de nagyon nehéz ezt megmagyarázni. Nem akarok az életébe betörni, se dicsekedni. Eme tapasztalatom után nincs semmi kétségem. Tudom: van élet a halál után.”

A PÁRHUZAMOS HELYEK

A történetek, melyek a haláltapasztalatok különböző szakaszait leírják, enyhén szólva: szokatlanok. Akkor lepődtem meg igazán, amikor évek múlva számos ideillő, párhuzamos irodalmi hellyel találkoztam. Ezeket a párhuzamokat megtaláljuk a régi, illetve csak a beavatottak számára készült írásokban, ahogy a különböző kultúrákból és korszakokból ránk maradtak.

A Biblia

A nyugati kultúrkörökben a Biblia a legolvasottabb és a leggyakrabban idézett könyv, melyben az ember szellemi vonatkozásairól és a halál utáni létéről a legtöbbet olvashatunk. Pontosabban: a Biblia keveset beszél arról, hogy mi történik a halál utáni életben és hogy milyen a halál utáni világ. Ez különösen érvényes az Ószövetségi szentírásra. A tudományos vélemény szerint az Ószövetségi könyvek közül csak kettőben van szó kifejezetten a halál utáni életről.

Iz 26,19: „Életre kelnek majd halottaid és holttestük feltámad. Kelletek föl és ujjongjatok mind, akik a porban nyugosztok. Mert... a halottak országa szülni fog."

Dán 12,2: „Akik a föld porában alszanak, azok közül sokan feltámadnak, némelyek örök életre, mások gyalázatra, örök kárhozatra."

Figyeljük meg, hogy mindkét idézetben szó van a testek feltámadásáról, s a testi halál állapotát az alváshoz hasonlítják. Az előző fejezetekből tudjuk, hogy néhányan kifejezetten hivatkoztak a Biblia fogalomvilágára, amikor a velük történteket szemléltetni akarták. Gondoljunk pl. arra a férfira, aki a sötét átjárót a "halál völgyének és árnyékának" nevezte. Két másik Jézus szavát idézte: "Én vagyok a világ világossága." Úgy tűnik, hogy mindketten azt a Fényt, amellyel (akivel?) találkoztak, Krisztussal azonosították. Egyikük ezt mondta: "Ebben a fényben nem láttam személyt, de számomra ez a fény jelentette Krisztust, együttlétet minden dologgal és tökéletes szeretetet. Azt hiszem, Jézus szó szerint értette, amikor az mondta, ő a világ világossága."

E témáról a Biblia tanulmányozása közben magam is találtam néhány párhuzamos helyet, melyeket egyetlen tanúm sem említett. A legtöbbet Pál apostol írásaiban találtam. ő üldözte Krisztust a damaszkuszi úton történt megtéréséig. Erről számol be az Apostolok cselekedetei 26. Itt az Agrippa király előtti védőbeszédben mondja el megtérése történetét.

„Mi hihetetlent találtok abban, hogy az Isten feltámasztja a halottakat? (26,8)

Amikor egyszer olyan szándékkal mentem Damaszkuszba a főpapok meghatalmazásával és engedélyével, déltájban, király, a napnál ragyogóbb világosságot láttam az úton, körülragyogott engem is, útitársaimat is. Mindnyájan a földre hullottunk, s ekkor egy hangot hallottam, amint héber nyelven megszólított: 'Saul, Saul, miért üldözöl engem? Hiába rugdalózol az ösztöke ellen!' Megkérdeztem: 'Ki vagy, Uram?' 'Jézus vagyok - felelte az Úr -, akit üldözöl. De kelj fel és állj talpra! Azért jelentem meg neked, hogy terjesztője és tanúja légy annak, amit láttál és amit majd eztán látni fogsz...' Agrippa király, nem lehettem engedetlen a látomás iránt..."

Amikor Pál így védekezett, Fesztus hangosan közbevágott: „Elment az eszed, Pál! Nagy tudásod őrültségbe kergetett." Pál ezt felelte: „Nem vagyok én őrült kegyelmes Fesztus, hanem igazságokat és józan dolgokat mondok..."

Ez az esemény bizonyos szempontból emlékeztet a halál-közeli-állapotban a Fénylénnyel való találkozásra. Mindenekelőtt a Lény személyi léttel rendelkezett, bár testi alakját nem látták. A Fénylény kérdéseket tesz föl és utasításokat ad. Amikor erről Pál másoknak beszélni akar, nem veszik komolyan és bolondnak tartják. Mégis ez a látomás adott más irányt életének és lett a keresztény felebaráti szeretet legfőbb előharcosa. Persze, van

különbség is. Pál apostol a látomás alatt nem jutott halál-közelbe. Továbbá közli Pál, hogy a fénytől megvakult és három napon át nem látott. Ez ellentétben van azzal, amit mások mondtak a Fénylényről, hogy az ő leírhatatlan fényessége egyáltalán nem vakította és senkit se akadályozott abban, hogy a környezetét láthassa. A halál utáni élet természetének vitájában Pál felvet néhány kérdést, és különösen arra ad választ, hogy milyen lesz a feltámadott test.

1 Kor 15,35-52: „Kérdezhetné valaki, hogyan támadnak fel a halottak? Milyen testtel jönnek majd elő? Ostoba! Amit elvetsz, nem hajt csírát, hacsak el nem rothad. Amit elvetsz, még nem növény, az csak azután fejlődik, hanem puszta mag, például búzaszem, vagy más egyéb. Isten testet ad neki, tetszése szerint minden magnak megfelelő testet. Nem minden test egyforma, hanem más az emberé, más az állaté, más a madáré, más a halé. S van égi test meg földi test, de másként ragyog az égi, másként a földi. Más a Nap ragyogása, más a Hold fényessége, más a csillagok tündöklése, sőt az egyik csillag fénye is különbözik a másikétól. Ilyen a halottak feltámadása is. Romlásra vetik el - romlatlannak támad föl. Dicstelenül vetik el - dicsőségben támad föl. Erőtlenségben vetik el - erőben támad föl. Érzéki testet vetnek el - szellemi test támad föl. Ha van érzéki test, van szellemi test is ... Titkot közlök veletek: Nem halunk meg mindnyájan, de mindnyájan elváltozunk, hirtelenül, egy szempillantás alatt, a végső harsonaszóra. Amikor az megszólal, a halottak feltámadnak romlatlanságra, mi pedig elváltozunk.”

Meggondolandó, hogy ez a rövid leírás, amit Pál apostol a "szellemi test" ábrázolásának szentel, nagyon jól megegyezik azoknak a közlésével, akik testükön kívül voltak. Mindenesetre a szellemi test anyagtalanságáról - anyagi szubsztancia hiányáról, a korlátozottság megszűnéséről van szó. Pál azt mondja, ha az anyagi test gyenge és csúnya volt, a szellemi test erős és szép lesz. Ezt említi az egyik halálközeli beszámoló, mely szerint a szellemi test egésznek és teljesnek látszott, holott a fizikai test csonka lett, vagy egy másik közlés szerint a szellemi testnek nem volt kora, azaz időbeli korlátozottsága megszűnik.

Platón

A nagy görög filozófus, Platón Kr. e. 437-347-ig élt Athénben. Filozófiája írásműveiben majdnem teljes egészében ránk maradt. Ezek az írások a tanítójával, Szókratésszel folytatott több mint harminc dialógusból és levélből állnak.

Platón erősen hitte, hogy az értelem, a logika és a bizonyítás elegendő a bölcsesség és az igazság megszerzéséhez. Ugyanakkor látnok is volt, aki meg volt győződve arról, hogy az igazságot csak a megvilágosodás és a belátás misztikus tapasztalatával lehet megközelíteni. Abból indul ki, hogy létezik a létnek egy másik világa és rendje az érzékelhető, tapasztalható, testi világon kívül. Hitte, hogy a testi világot csak arra a másik, "magasabb" létrendre való hivatkozással lehet megérteni. Ennek megfelelően érdeklődése az ember test nélküli, tudatos része, a lélek felé irányult. A testet csak a lélek átmeneti börtönének (fogadójának) tekintette. Így nem csoda, ha a léleknek, a test halála utáni sorsa érdekelte, ha néhány dialógusában - ezek: Phaidon, Gorgias és a Respublica - legalábbis részben, éppen ezzel a témával foglalkozik.-

Platón sok műve a halálnak olyan leírását adja, melyek az előző fejezetek kijelentéseivel nagyon pontosan megegyeznek. A halált pl. ő úgy határozza meg, hogy az nem más, mint a léleknek, az élő ember test nélküli összetevőjének a testből történő kiszabadulása. Sőt mi több: az ember test nélküli része sokkal kevésbé korlátozott, mint a testi része. Platón különösen kiemeli azt, hogy az idő semmit se számít azon a területen, mely a fizikai, érzékelhető világon túl van. Más létterületek örökkévalók, és amit mi időnek nevezünk, az Platón mélyértelmű szava szerint csak "az örökkévalóság bizonytalan, valótlan visszfénye".

Platón különböző helyeken fejtegeti, hogy a lélek a testből való szabadulása után hogyan

találkozik más meghaltak lelkével és miként irányítják a segítőkész lények az anyagi létből a másik létrendbe átmenetét. Elmondja, hogy néhányan hogyan várakoznak, hogy haláluk után egy csónak keresztülvigye őket egy vízen, a halál-utáni-létük "túlsó partjára". Ezeket a gondolatokat a Phaidonban tárgyalja. Szerinte a lélek a halál pillanatában megszabadul a test börtönéből. Miközben Platón - amint azt az első fejezetben a Szókratész-féle védőbeszédben láttuk - kezdetben a halált alvásnak, vagy feledésnek nevezi, ezt azért teszi, hogy ezt az elképzelést megdöntse és éppen az ellenkezőjére fordítsa. A platóni szemlélet szerint a lélek az ő testi edényébe, a testbe egy magasabb, isteni létrendből kerül bele; ez a születés, amivel a lélek alvása és feledése megkezdődik. A lélek a testbe egy magasabb, öntudatos állapotból egy sokkal kevésbé öntudatos állapotba kerül s eközben elfelejti azt a valóságot, amit test nélküli állapotában birtokolt. Ezzel azt akarja tanítani, hogy a halál a lélek felébredése és önmagára eszmélése. Platón kifejti, hogy a testtől megszabadult lélek sokkal világosabban gondolkodhat és ismerhet meg, mint előbb és a dolgok igazi természetét messzemenően jobban felfogja. Azonkívül, írja Platón, a halál után a lelket azonnal megítélik, ahol egy isteni lény a léleknek mindent bemutat és feltár, amit életében elkövetett - a rosszat és a jót egyaránt.

A Respublica tizedik könyvében találjuk a legmegdöbbentőbb párhuzamot. Itt Platón egy derék férfinak, a pamphyliai Armenos fiának, Ernek a történetét mondja el. Ez a férfi holtan maradt a csatatéren. Kb. tíz nap múlva sértetlenül találták meg őt a sok megrothadt holttest között, hazavitték, hogy eltemessék. Amikor a tizenkettedik napon a máglyán feküdt, felébredt és beszámolt arról, amit a túlvilágon látott. Így beszélt:

"Amikor a lelke kiszállt, a többi lélekkel együtt mendegélt és eljutott egy csodálatos helyhez, ahol a földön két egymással határos szakadék volt látható és ezekkel szemben az égen ugyancsak kettő. A kettő között ültek a bírók, akik ítéletet mondtak a lelkek fölött és elkülönítették őket. Akiket igaznak nyilvánítottak, azokat jobbra fel az égi útra irányították. A jó lelkek elől viselték jótettük jelét. A gonoszokat pedig balra lefelé küldték, s ezek hátul hordták gonoszságuk bélyegét. Amikor ő is odaérkezett, azt mondták neki, hogy közölje a földön élő emberekkel, hogy nagyobb figyelmet fordítsanak a másvilágnak. Az elesett katonának tehát nem kellett átesni az ítéleten, hanem vissza kellett térni a földi életbe. Ő hogyan került vissza a testébe, azt nem tudta, hanem egyszer csak feltekintett és a máglyán találta magát."

Világosan tudnunk kell, Platón az olvasó lelkére köti, hogy a túlvilág leírásának pontos részleteit, melybe a lélek a halál után belép, "a legnagyobb valószínűségnek" tartsa. Jóllehet ő nem kételkedett abban, hogy a test halála után van továbbélés, azt hozzáteszi, hogy amíg a jelenlegi testünkhöz vagyunk kötve, két súlyos nehézséggel kell megküzdenünk:

Először: lelkünk az anyagi testbe van bezárva s ennélfogva a tapasztalás és a megismerés képességei korlátozottak, mert azokat az érzékszerveken keresztül szerezzük meg. A látás-, hallás-, tapintás-, ízlés- és szaglás szerve megtéveszthet bennünket, mindegyik a maga módján. Szemünk a nagyon távoli nagy tárgyat is kicsinek látja, könnyen félreértünk valamit, amit hallunk stb. Mindez azt mutatja, hogy hamis fogalmakat és szemléleteket alkotunk a dolgok természetéről. Lelkünk tehát nem tudja magát a létet megragadni, amíg meg nem szabadul az érzékszervek torzításaitól és pontatlanságaitól.

Másodszor: Platón szerint az emberi nyelv a valóságnak megfelelően nem tudja kifejezni a legmélyebb létokokat. A szavak inkább elrejtik, mintsem felfedik a dolgok belső lényegét. Ebből következik, hogy az emberi nyelv nem tehet mást, mint - hasonlatokkal, mítoszokkal és egyéb közvetett módszerekkel - rámutat azokra a valóságos dolgokra, amik a fizikai létrenden túl léteznek.

A Tibeti halottkönyv

Ebbe a csodálatos írásba a tibeti bölcsességtanítók több évszázad tapasztalatát gyűjtötték össze. E könyv tartalmát a régi nemzedékek szájról szájra adták tovább, míg végül leírták. Az a szövegváltozat, amit nyugaton ismernek a Kr.-u. VIII. sz.-i forrásokból való. Így tehát több, mint 1000 éves. Kezdetben elrejtették a nyilvánosság elől, mely a titkokat még nem tudta megérteni, egészen addig, amíg el nem jött az ideje.
Ennek a munkának sajátos irodalmi formája különféle célokat szolgált. Mindenekelőtt a bölcsek, akik a könyvet írták, a halált valóban művészetnek tekintették, amit az ember vagy hozzáértéssel, vagy kontár módon végrehajt aszerint, hogy rendelkezik-e ennyi tudással, amivel azt megteheti. Ezért olvasták föl a könyvből a temetési szertartás alatt, vagy a haldokló mellett élete utolsó pillanataiban. A szövegeknek két feladatot kellett betölteniök:

1. A haldoklót kellett segíteni, hogy minden új jelenséget felismerjen, amikor azokkal találkozik.
2. A haldokló új tartózkodási helyén kedvet kapjon, ne tartsa vissza semmiféle szeretet és érzelmi kötelék abban a közbeeső állapotban, ahová került, s így megszabaduljon minden testi igénytől.

E cél elérésére a könyv a halál különböző szakaszainak megfelelő leírást közöl, melyek a lelket a test halála után segítik. A Tibeti könyv leírásai a halál korai szakaszairól egészen fantasztikusan megegyeznek azok vallomásaival, akiket a klinikai halál állapotából felélesztettek. A tibeti leírás szerint az ember lelke, vagy szelleme megszabadul a testtől. Nemsokára "elájul" a lélek, aztán huzatba kerül, majd egy szűk völgykatlanba, mely pontosan megfelel egyéni kiterjedésének, és amelyben öntudata tovább él. Ott bizonyos rémes és kellemetlen zúgást és zajt hall, melyet szélzúgáshoz és süvítéshez lehet hasonlítani, ő maga meg az egész környezete szürke, felhőszerű megvilágításban látszik. Csodálkozik, hogy a testén kívül van. Látja, hallja, hogy rokonai és barátai a holttestén siránkoznak és előkészítik őt a temetésre. De ha beszélni próbál velük, se nem láthatják, se nem hallhatják. Még nem tudja, hogy meghalt, innen van a zavara. Megkérdezi önmagától, hogy meghalt-e, vagy sem? S ha végül felfogja, hogy meghalt, nem tudja, hová menjen, mit csináljon? Nagy bánat tölti el és kétségbeesik a helyzete miatt. Egy darabig azon a helyen tartózkodik, ahol testi életében volt.
Észreveszi, hogy még mindig testben van - sugártestnek nevezik ezt - mely nem anyag. Ezzel képes a legkisebb akadály nélkül átmenni falakon, mezőkön, sziklákon, hegyeken. A helyváltoztatás egy pillanat alatt történik. Ahová menni akar, egy pillanat alatt már ott is van. Gondolatai világosak, értelme kifinomult, jobban kitárul az isteni dolgok iránt. Földi életében lehetett vak, süket, korcs, itt csodálatosan erős lett, úgyhogy "sugárteste"-nek minden érzékszerve rendelkezik földi testének minden képességével, sőt azokat felülmúlja. Ugyanakkor más lényeket is megismer ugyanabban a "testi" formában, amit "od gsal"-nak - sugárzó fény-nek neveznek. A tibetiek azt tanácsolják a haldoklónak, hogy amikor közeledik a fényhez, mondja meg neki, hogy mások iránt szeretettel és együttérzéssel legyen (azaz: járjon közben másokért. A ford.).
A könyvben szó van a béke és a tökéletes vágynélküliség megtapasztalásáról, mely a haldoklót eltölti. "Tükör"-szerűen egész életét felvillantják neki a jó és rossz tettekkel együtt, amiket a Lény, aki őt irányítja, testszerűen megmutat. Ebben az állapotban nincs semmiféle hamis kép, mert a korábbi életéről nem lehet hazudni. Jóllehet a Tibeti halottkönyv számos más részletet is elmond a halál utáni állapotról, melyekről az általam megkérdezettek nem beszéltek, mert azokat ők nem tapasztalták, mégis kétségtelen az a tény, hogy meglepő hasonlóság van eme ősi kézirat tartalma és a több ezer évvel későbbi amerikai tanúk vallomása között.

Emmanuel Swedenborg

Swedenborg Stockholmban született, 1688-tól 1772-ig élt. Korának híres embere volt, aki leginkább a természettudományok különböző területein dolgozott. Írásai kezdetben az anatómia, fiziológia és pszichológia kérdéseivel foglalkoztak és komoly elismerést eredményeztek számára. Életének későbbi szakaszában vallási válságba került, ekkor kezdett olyan tapasztalatokról beszélni, melyek szerint ő kapcsolatban állt volna túlvilági szellemi lényekkel.

Későbbi munkáiban csak úgy hemzsegnek az olyan eleven történetek, melyekben a halál utáni életet mutatja be. Itt ismét újabb összehasonlítás adódik az ő szellemi tapasztalata és a halál közeléből visszatért tanúk vallomása között. Ezek egészen megdöbbentők. Swedenborg pl. leírja, mi történik a vérkeringés és a légzés megszűnése után:

„Az ember még sokáig nem hal meg, hanem csak elválik á testétől, melyre e világban szüksége volt... Ha az ember meghal, akkor csak az egyik világból átmegy a másikba."

Swedenborg elmondja, hogy a halál utáni események közül néhányat saját maga megtapasztalt, amikor testén kívül tartózkodott:

„Az összes érzékszervem működése megállt, a halál állapotának közelébe kerültem. Mégis megmaradt a belső életem és gondolkodásom, felfoghattam és emlékembe idézhettem azokat a dolgokat, melyek ott történtek és hogyan történtek azokkal, akik a halálból újraéledtek... Különösen arra emlékszem, hogy milyen volt a lélek, ez esetben az én lelkem kiszakítása és kirántása a testből."

Élménye közben találkozott több lénnyel, akiket "angyalok"-nak ismert föl. Ők megkérdezték tőle, kész-e meghalni?

„Azok az angyalok először azt kérdezték, milyenek a gondolataim? Olyanok-e, mint azoké, akik meghaltak, mely gondolatok érvényesek az örök életre? Ők azt akarták, hogy a lelkem ilyen gondolatokkal foglalkozzon."

Swedenborg és a lelkek közti érintkezés nem földi, emberi módon ment végbe, hanem közvetlen gondolatátvitellel. Így a tévedés kizárt.

„A lelkek egymás számára felfogható nyelven beszélnek. Minden ember erre a mindenki által érthető nyelvre változtatja beszédét, mely tulajdonképpen saját lelkének a nyelve. Az angyalnak, vagy szellemnek az emberhez intézett beszéde ugyanolyan hangos, mint egyik embernek a másik emberhez intézett beszéde. Mégsem érthetik meg azt mások, akik a közelében vannak, csak az, aki felé irányul. Ez azért van így, mert az angyal, vagy a lélek beszéde elsősorban az ember gondolataiba hatol be."

A meghalt ember a halál pillanatában nem fogja föl, hogy halott, mert még "testben" van, mely anyagi testéhez több szempontból hasonlít.

„A halál utáni pillanatokban az ember állapota hasonló a világban levő helyzetiéihez, mert akkor őt még a külső környezete veszi körül... Itt nem tud meg mást, csak azt, hogy még a világon van... Ezért csodálkozva tapasztalják, hogy még testben vannak elrejtve, mint ahogy a világban voltak; vágy keletkezik bennük, hogy megismerjék, milyen a mennyország és a pokol"

A szellemi állapot alig korlátozott. A felfogás, a gondolatok, az emlékek tökéletesek. A térnek és időnek nincsenek olyan korlátai, mint a földi életben.

„A lélek minden képessége magas tökélyre emelkedik, vagyis a gondolkodás, tapasztalás és a felfogás,"

A haldokló a holtak között olyan lelkekkel találkozik, akiket életében ismert. Ezek azért állnak mellette, hogy segítsenek neki átjutni a túlvilági életbe.

„Ha valakinek a lelke elvált a világtól... barátai és ismerősei azonnal eléje mennek... örülnek és megmagyarázzák neki, hogy az örök életben mi vár rá."

Elmúlt élete látomásban feltárol a szeme előtt. Annak minden részletére emlékezik és lehetetlenség valamit is eltitkolni.

„Előjönnek a belső gondolatok, minden, amit bármikor gondolt, beszélt, cselekedett a

legkisebb gyerekkortól legöregebb koráig. Az ember tehát minden dologra emlékezik, ha eljutott a másik életbe és lépésről lépésre mindent feltárnak előtte. Minden tette és beszéde annyira világos lesz az angyalok előtt, mint a Nap. Nincs olyan, amit eltitkolhat. A halál után mindenköztudott lesz. Amikor a lelket az égi fényben megvizsgálják, olyan lesz, mint egy jól megnézett kép.”
Swedonborg ír még az „Úr fényéről", mely a mennyországot beragyogja. Ezt a kimondhatatlan fényességet ő maga is látta. Ez a megértés és az igazság fénye volt.
Swedenborg írásaiban is - mint a Bibliában, Platónnál és a Tibeti halottkönyvben - meglepő párhuzamokat találunk azokkal a beszámolókkal, melyeket a mai tanúk halál-közeli-tapasztalataiból ismerünk. Természetesen felvetődik a kérdés: ezek a párhuzamok valóban bámulatosak? Egyesek ellene vethetik, hagy a szerzőket a munkák kölcsönösen befolyásolhatták. Némely esetben ez a vélemény igaz lehet, de nem mindenkor. Maga Platón mondja, hogy tanításának bizonyos részletei a kelet misztikus vallomásaiból valók. Ennélfogva őt befolyásolhatta az a hagyomány, melyet a Tibeti halottkönyv tartalmaz. A görög filozófia az Újszövetség bizonyos részleteire hatással lehetett. Közölhette a "szellemi test" kifejezést, amint azt Pál apostolnál olvastuk. Ez némely vonatkozásban visszautal Platónra.
Másrészt azonban az esetek zömében aligha lehet azt állítani, hogy ilyen befolyásolás történt. Minden szerző közöl olyan részletet, melyeket a korábbi szerzőktől nem vehetett át, melyek az általam megkérdezett tanúk beszámolóiban feltűnnek.
Swedenborg ismerte a Bibliát és Platónt is. Ő többször említi azt a tényt, hogy az, aki éppen hogy csak meghalt, egy ideig nem veszi észre, hogy halott. Ez a mozzanat újra és újra előkerül azoknak az elbeszélésében, akik nagyon közel kerültek a halálhoz, de sem a Biblia, sem Platón ilyent nem említ, Még biztosabb az a körülmény, hogy Swedenborg a Tibeti halottkönyv tartalmát nem ismerhette, mert a könyvet csak 1927-ben fordították le tibeti nyelvből.
Lehet, hogy a halál-tapasztalatokat, melyeket összegyűjtöttem, befolyásolták az említett könyvek? Azok a személyek, akikkel beszéltem, "halál-élményük" előtt ismerték a Bibliát, ketten vagy hárman tudtak valamit Platón elméletéről, de egyetlen egy se tudott Swedenborgról, vagy a Tibeti halottkönyvről. De sok részlet, melyet sem a Biblia, sem Platón nem említ, rendszeresen felbukkan azokban az elbeszélésekben, melyeket összegyűjtöttem, és ezek pontosan egybevágnak azokkal a jelenségekkel és történésekkel, amiket a régi forrásmunkák állítanak.
El kell ismerni, hogy a hasonlóságok és párhuzamok az ősi bölcsességszövegek és kortársaink közlései között, amit saját halálukban éltek meg, bármennyire elgondolkodtatók is, de ezek a jelenségek a mai napig nem rendelkeznek elegendő magyarázattal. Joggal kérdezhetjük, hogyan lehet az, hogy a tibeti láma-papok bölcsessége, Pál apostol látomása és istenélménye, Platón különös elképzelései és mítoszai, Swedenborg lelki kinyilatkoztatásai összeillenek és megegyeznek egymással és a mai emberek elbeszéléseivel, akik olyan közel voltak a halál állapotához, mint senki élő ember?

KÉRDÉSEK

Az olvasóban eddig bizonyára sok kérdés és kétely merült föl. Az elmúlt években, amikor erről a témáról nagy nyilvánosság előtt, vagy szűkebb társaságban előadást tartottam, sok kérdést intéztek hozzám. A kérdések általában ugyanazok voltak, úgyhogy egy idő múlva komoly kérdés-köteg gyűlt össze. Ebben és a következő fejezetben ezeket a kérdéseket idézem és válaszolom meg.

Ezeket a történeteket nem ön találta ki?

Nem. Nagyon komolyan készültem a tudományos pályára. A pszichiátria ás az

orvostudomány filozófiai kérdéseinek professzora akartam lenni. Ha hazugságokat akartam volna terjeszteni, ez egyáltalán nem lehetett volna jó ajánlólevél a professzori állás megszerzésére. Egyébként azt tapasztaltam, hogy akik szorgalmasan kutattak ilyen események után ismerőseiknél, rokonaiknál, barátaiknál, azoknak a kételye hamarosan eloszlott.

Nem távolodott el ön kissé a valóságtól? Milyen gyakori az ilyen élmény?

Ilyen élmények elbeszélésekor az érintett személyek bizonyos akadályokba ütköznek, ahogy ezt már kifejtettük. Ezért az élmények gyakoriságáról nehéz statisztikailag pontos számot közölni. Ennek ellenére szeretném hangsúlyozni, hogy ezek az élmények sokkal gyakoribbak, mint azt az ember gondolná. Számos nyilvános előadást tartottam erről a témáról nagyon különböző felfogású és korú hallgatóság előtt és egyszer se fordult elő, hogy az előadás végén a hallgatók közül hozzám ne jött volna valaki, aki saját történetét mondta el, sőt néha a közösség előtt is beszélt róla. Természetesen ellene lehet vetni - és joggal -, hogy azok az emberek, akik maguk is ilyen tapasztalattal rendelkeznek, szívesebben jönnek el ilyen témáról szóló előadásra, mint mások. De nagyon sok olyan személy is volt, aki csak az én előadásomból ismerte meg ezt a témát és eredetileg nem a téma miatt jött az előadásra. Nemrég egy 30 tagú csoporttal beszéltem. Közülük kettőnek volt halál-közeli-élménye, de ők csak azért voltak jelen az előadáson, mert véletlenül ehhez a csoporthoz tartoztak. Korábban egyikük se ismerte az előadási témát.

Ha a halál-közeli-tapasztalatok valóban ennyire gyakoriak, ahogy ön mondja, akkor általában miért nem tudnak többet erről az emberek?

Ennek több oka lehet. Az első helyen említem azt a tényt, hogy a mai közfelfogás határozottan ellene van minden olyan beszédnek, mely a biológiai halál utáni élet lehetőségét tanítja. Olyan korban élünk, amikor a tudomány és technika roppant haladást tett a természet megmagyarázására és meghódítására. Sok ember már visszatetszőnek találja, hogy olyan fogalmakban gondolkodják, melyek inkább a babona régmúlt világába illenek. A mai ember tudományos fogalmakban akar gondolkodni. Ezért nem veszik sokan komolyan az ilyen élménnyel rendelkező embereket, mert ezek az élmények kívül vannak a tudományos határokon. Ez a magatartás sokkal könnyebb, mint elfogadni azokat a személyeket, akik természetfölötti tapasztalattal rendelkeznek, inkább elhallgattatják őket, ha a kérdés nyilvánosság előtt előkerül. Meg vagyok győződve arról, hogy ezeknek az embereknek az élményeiben sokkal több részlet van, mint amit elmondanak, csak félnek, mert "bolondnak", vagy "virágzó fantáziával rendelkezőknek" tartják őket s így az élmények sohasem, vagy legfeljebb egykét barát, rokon előtt lesznek ismeretesek.

Ezenkívül a halál-közeli-élmény témája a nyilvánosság előtt zavaros dolog, mert ez a tapasztalat eltér attól, amit az ismeretelméletből és a pszichológiából ismerünk. Sok dolog, amit naponta látunk és hallunk, anélkül jut öntudatunkba, hogy nyomot hagyna bennünk. Figyelmünk inkább csak a különösen izgalmas dolgok felé irányul. Bizonyára mindenkinek volt már olyan tapasztalata, hogy egy ismeretlen szó jelentését megismerte, s ha ezt a szót a következő napon is olvasta, akkor még világosabb lett a jelentése. Ez nem azzal magyarázható, hogy ez a szó új és friss fogalomként került volna beszédbe, hanem inkább azzal, hogy már régóta használatban volt, de jelentését nem ismerte, s ezért csak tovább olvasta anélkül, hogy tudatosan figyelt volna rá.

Hasonló esetet éltem át az egyik előadásom utáni vitában. Felszólalt egy orvos és azt kérdezte:

„Már olyan sok éve dolgozom az orvosi gyakorlatban. Ha ezek a tapasztalatok valóban oly gyakran előfordulnak, mivel magyarázza ön, hogy eddig én nem hallottam ilyenekről?”

Tudtam, hogy hallgatóim közül egy-kettő ismer ilyen esetet és a kérdést azonnal a közönség felé továbbítottam:

„A jelenlevők közül hallott már valaki hasonló dolgokról?” Az orvos felesége felemelte a kezét és elmondta egy nagyon jó barátjuk történetét.

Van egy másik példa: Egy ismerős orvos akkor lett figyelmes ilyen élményre, amikor az egyik

előadásomról szóló újságcikket elolvasta. Másnap az orvos egyik betege hasonló tapasztalatot beszélt el, anélkül, hogy ő kérdezte volna. Az orvos megbizonyosodott afelől, hogy a beteg egyáltalán nem hallott az én munkámról és nem is olvasott róla. A beteg azért volt bizalommal az orvosához, mert olyasmi történt vele, amit ő nem értett és ez nyugtalanította, tőle akart eligazítást kapni. Így megtörténhetett, hogy mindkét orvos már korábban hallott ilyen esetekről, de azokat csak egyéni hóbortnak tartotta és nem széleskörű jelenségnek, ezért nem fordított rájuk semmi figyelmet.

Végül az orvosoknál létezik egy speciális ok, mely megmagyarázza, hogy közülük sokan miért nem ismernek halál-közeli-élményeket, bár nekik több ilyen élményt kellene ismerniök, mint a többi embernek. Az orvostanhallgatóknak kiképzésük idején azt vésik a fejükbe, hogy ne vegyék figyelembe, amit a beteg a saját hogylétéről mond. Minden orvosnak meg kell tanulni, hogy a figyelmét teljesen a betegség lefolyásának mérhető jelenségeire összpontosítsa, de a beteg egyéni véleményét, "panaszát" mindig csak cum grano salis kell értékelni. Ezt sokan így is teszik, mert könnyebb a mérhető tényállásra helyezkedni. Ez az alapbeállítottság eredményezi aztán, hogy ők nem találkoznak halál-közeli-élményekkel, mert csak elenyészően kevés az az orvos, aki kötelességének érzi, hogy a beteg érzelmi és gondolatvilága felől érdeklődjék, akit éppen a klinikai halál állapotából keltettek életre. Az ilyen felfogású orvosok - jóllehet sokan vannak, akiknek találkozniok kellett volna a halál-közeli tapasztalatokkal - valószínűleg semmivel sem tudnak többet ezekről, mint a többi ember.

E jelenség elmondásában van-e különbség férfiak és nők között?

Nincs. Semmiféle különbség nincs a férfi és a női betegek beszámolóiban, se tartalomban, se formában. Egyaránt találkoztam férfiakkal és nőkkel, akik általánosságban írták le halál-élményük megjegyezni valót. Nyilván létezik olyan elem, mely az egyik nemnél erősebben kidomborodik. Mégis van némi különbség a férfi és a női "kísérleti személyek" között. Általában a férfiak tartózkodóbak a halál-élmények közlésében, mint a nők. Több olyan férfi volt, mint nő, akit részletesebben akartam kikérdezni élménye felől, akár szóban, akár levélben, vagy telefonhívásban, de a részletekre nem akartak kitérni. Érdekes, hogy több férfi, mint nő jelentette ki:

„El akarom felejteni az egészet, nem is gondolok rá."

Kiderült, attól féltek, hogy nevetségessé válnak, sőt voltak, akik tudomásukra hozták, hogy élményük másokat nagyon megviselt. Ezért nem akarták mások érzelemvilágát beszámolóikkal felkavarni.

Nem tudom megmagyarázni, de nem én vagyok az egyetlen, akinek ez a jelenség feltűnt. Dr. Russel, az ismert parapszichológus közölte velem, hogy ő is és mások is megfigyelték ezt. Háromszor annyi nő, mint férfi fordul hozzá és beszél neki rejtett tapasztalatairól.

Érdekes tény, hogy az ilyen élmények nagyobb százalékban fordulnak elő terhes nőknél, mint várható volna. Ismét nem tudok erre magyarázatot találni. Talán azért, mert a terhesség, mint életjelenség önmagában több kockázatot előidéző helyzetet teremt, melyek váratlanul életveszélyes következményekkel járhatnak. Ha figyelembe vesszük, hogy csak a nők lehetnek terhesek és ők kevésbé zárkózottak, mint a férfiak, akkor részben megmagyarázható, hogy az ilyen jelenségek miért jelentkeznek együtt a terhességgel.

Honnan tudja ön, hogy ezek az emberek nem hazudtak?

Aki nem látta és nem hallotta, hogyan mondja el valaki a saját halál-közeli élményét, az nagyon könnyen feltételezi, hogy ezeket a történeteket kitalálták. Én szerencsére kivételes helyzetben vagyok. Tanúja voltam, hogy felnőtt emberek, lelkileg kiegyensúlyozott személyiségek elvesztették önuralmukat és sírásban törtek ki, amikor élményeikről beszámoltak nekem, melyeket néha több évtizeddel ezelőtt éltek át. Kifejezésmódjukból éreztem az emberi melegséget és őszinteséget, ha nem írásban közölték mondanivalójukat. Számomra ezért a legtöbb esetben a fantázia szülte történet gyanúja teljesen kizárt.

Véleményemet megerősíti néhány súlyos érv, mely a hazugság ellen szól. A legnyomósabb érv az, hogy a sok beszámoló nagymértékben megegyezik. Hogyan lehet az, hogy nyolc éven keresztül annyi sok ember ugyanazzal a hazugsággal jöjjön hozzám? Talán véletlenül?

Vagy talán igaz lehet az összejátszás-teória? Vagyis összes beszélőpartnerem megegyezett egymás között. Elméletileg lehetséges, de a valóságban elképzelhető, hogy egy előkelő hölgy Észak-Karolina keleti részéből, egy orvostanhallgató New Yerseyből, egy állatorvos Georgiából, és még sokan mások több évvel ezelőtt összedugták a fejüket, hogy ellenem valamilyen hátsó gondolattal, egy ravasz cselt eszeljenek ki? Talán! De számomra egyáltalán nem valószínű!

Ha ez nem egyszerű hazugság, akkor viszont egy magasabb cél érdekében történt ferdítés. Nem lehet, hogy az ön tanúi a történeteiket idővel kiszínezték?

Ez a kérdés egy ismert pszichológiai jelenségre utal. Valaki elkezd egy egyszerű történetet előadni, de a többszöri elmondás közben mindig hozzátesz valamit. Egy idő múlva az új részletekkel szép kacskaringós mese alakul ki, amit lassan maga is elhisz. Ez az elbeszélés a végén alig hasonlít az eredetire. Az általam összegyűjtött történeteknél ez az eljárásmód nem vehető észre. Először, mert azoknak a személyeknek beszámolói, akiket közvetlenül a halálélményük után interjúvoltam meg - néha még a kórházban -, pontosan megegyeztek azokéval, akik több évtized múlva, emlékezetből adták elő élményüket. Azonkívül volt olyan személy, aki gondolatait közvetlenül az élmény után leírta és feljegyzését beszélgetésünk folyamán nekem felolvasta. Ezek a leírások hajszálnyira hasonlítottak a sok év távolából, emlékezetből közölt beszámolókhoz. Ehhez járul az a tény, hogy gyakran én voltam az első, vagy második személy, akinek élményüket elmondták, éspedig nagyon tartózkodva, különösen akkor, ha az eset sok éve történt. Ilyen körülmények között az eset kiszínezéséhez nem volt lehetőség. Ezeknek a közlései is megegyeznek a sok év múlva előadott esetekkel. Végül néhány esetben megtörténhetett a kieszelés ellenkezője is. A pszichológiában találkozunk az "elfojtás" lelki folyamat fogalmával, mely azt jelenti, hogy az egyén arra törekszik, hogy öntudatából kiűzze a kellemetlen emlékeket, érzéseket, vagy gondolatokat. A megkérdezettek sok esetben közölték, hogy bizonyos élményrészletet nem tudnak elmondani, mert azt valami emlékezetükből kiszorította. Egy asszony pl. aki élményét közölte velem, elmondta, hogy a "halála" közben volt még valami, amire nem emlékszik, mert

„...el akartam felejteni. Arra gondoltam, hogy azt az emberek úgysem hiszik el."

Egy férfi, aki Vietnamban megsebesült és műtét közben megállt a szíve, elmondta, milyen nehéz volt neki érzelmileg elviselni a testen kívüli állapotot.

„Még most is levegő után kapdosok, ha beszélnem kell erről... Valószínűleg még sok más dolog is történt, amikre nem tudok visszaemlékezni. Megpróbálom elfelejteni azokat."

Összegezve, nyugodtan mondhatjuk: ezeknek a történeteknek létrejöttében semmiféle jelentős díszítő tényező nem volt.

Ezek az emberek vallásosak voltak, mielőtt ilyen tapasztalatokat szereztek? Ha igen, tapasztalataikat nem befolyásolta a vallási hit- tartalom és nevelés?

Úgy látszik, bizonyos fokig igen. Amint már mondtam, a Fénylény leírása mindig ugyanaz, csak az elnevezés különbözik aszerint, ahogy a vallásos környezetek szereplői elnevezik. Ennek ellenére egész kutatásom során egyik szereplőtől sem hallottam a jelenlegi társadalmunkban élő mennyország vagy pokol fogalmát. Sőt, sokan hangoztatták, hogy tapasztalatuk eltért attól, amit vallási ismereteik alapján elképzeltek. Egy asszony, aki "meghalt", ezt mondta:

„Mindig azt hallottam, hogy ha meghalunk, látjuk majd a poklot és a mennyországot. De én egyiket se láttam,"

Egy másik asszony ezt mondta, akinek súlyos sérülése után testen-kívüliség élménye volt:

„Az volt különös, hogy a hittanórán mindig azt hallottam, ha meghalunk, egy gyönyörű, gyöngyökkel ékes kapu előtt kell megállni. Ehelyett a saját húsom és vérem fölött lebegtem. Különben nem volt semmi. Nagyon csodálkoztam."

Meglehetősen sokan vannak olyanok, akik semmiféle vallásos nevelést nem kaptak, mégis leírásuk tartalmilag nem tér el azokétól, akik eredetileg is mélyen vallásosak voltak. Voltak olyanok, akiknek fiatal korukban volt valami kapcsolatuk vallásos dolgokkal, de később eltávolodtak attól, halálélményük után azonban nagyon komolyan foglalkoztak vallásos dolgokkal. Mások azt mondják, hogy olvasták a Bibliát és sok vallásos könyvet, de azokból

sok dolgot nem értettek meg, most a halál-közeli-élményük után azonban kérdéseikre világos választ kaptak.

Az ön által megvizsgált estek alapján mondhatunk-e valamit a lélekvándorlás lehetőségéről?

Az általam megvizsgált egyik eset sem utal arra, hogy létezne lélekvándorlás. Világosan ki kell jelenteni azt is, hogy egyik eset se mond ellene. Ha létezne lélekvándorlás, akkor valószínűleg úgy jönne létre, hogy az valamilyen közjáték lenne a régi testből való kiszakadás és az újba való belépés között. Ebből következik, hogy a halál-közeli-élményekkel rendelkező emberek megkérdezése nem alkalmas módszer ennek a kérdésnek eldöntésére.

Vannak, akik kifejlesztettek és alkalmaztak egy módszert, Megpróbálták pl. a "régmúltba visszahelyezés" módszerét. Egy kísérleti személynek hipnózis közben azt a feladatot adták, hogy lelkileg térjen vissza életének korábbi szakaszához. Ha az illető eljutott élete legkorábbi szakaszához, amelyről élményeket mondott el, akkor megparancsolták neki, hogy menjen vissza tovább, egyre tovább! Ennél a pontnál sok személy elkezdte mesélni időben és helyben távol eső történeteit. Néhány esetben bebizonyosodott, hogy ezek az elbeszélések megdöbbentően megegyeztek a valósággal. Sőt az is megtörtént, és ellenőrizték is, hogy az illető személy tudatosan, rendes körülmények között semmiféle módon nem tudott volna azokra az élményekre visszaemlékezni, melyekre hipnózis állapotában tudott. A legismertebb Bridey Murphy esete. Voltak mások is, akiket jobban megvizsgáltak és ellenőriztek, bár nem voltak ennyire közismertek. Azok az olvasók, akik ezt a kérdést jobban akarják tanulmányozni, olvassák el Dr. Ian Stevenson: Twenty Cases Suggestive of Reincarnation című munkáját (Lélekvándorlás. A halál és az újjászületés az ember életében. Húsz meggyőzően és tudományosan igazolt eset. Érdekes, hogy a Tibeti halottkönyv, mely a halál-közeli-élmények egyes szakaszait pontosan feljegyzi, a lélekvándorlás megtörténtét ama szakasz utánra teszi, ameddig az én tanúim egyáltalán eljutottak.

Beszélgetett-e olyan emberrel, aki öngyilkossági kísérlet következtében került halál-közeli-élményekhez? Ha igen, van-e különbség az élményük és a többieké között?

Nagyon kevés esetről tudok, ahol az öngyilkossági kísérlet okozta volna a "halált", Ilyenek egyértelműen kellemetlennek nyilvánították a tapasztalataikat. Egy asszony ezt mondta:

„Aki itt szomorú lelket hagy el, az ott fönt is szomorú lélek lesz."

Ezek az emberek közölték, hogy azok a nehézségek, melyek elől itt öngyilkossággal akartak menekülni, odaát is megmaradtak éspedig még erőteljesebb formában. Test nélküli helyzetükben képtelenek voltak problémájukat megoldani, sőt tehetetlenül kellett nézniük, hogy milyen kellemetlen következményeket okozott a tettük. Egy férfi a felesége halála után annyira kétségbeesett, hogy életének golyóval akart véget vetni, ö mondja:

„Nem jutottam oda, ahol feleségem volt. Egy borzongással teli helyre kerültem, rögtön rájöttem, hogy milyen nagy hibát követtem el... azt gondoltam: bárcsak ne tettem volna!"

Másoktól azt hallottam, akik ezt a tartózkodási helyet "előpokolnak" (= pokol tornácának? A ford.) értelmezték, olyan érzésük volt, hogy hosszú ideig kell ott maradniuk. Ezt büntetésnek fogták föl, mert vétkeztek a "szabályok ellen". Valami olyan elől szaladtak el, ami tulajdonképpen az ő feladatkörük volt, melynek teljesítésével az életük bizonyos értelemben beteljesült volna. Ezek a nyilatkozatok megegyeznek azokkal, amit azok az emberek mondtak el nekem, akik más okok következtében "haltak" meg. Szerintük az öngyilkosság nagyon borzasztó cselekedet, mely megtorlásul súlyos büntetést kap. Egy férfi, aki baleset következtében jutott halál-közeli-élményhez, ezt mondta:

„Amikor ott fenn voltam, olyan gondolatom támadt, hogy számomra két dolog tilos: magamat megölni és másokat megölni... Ha öngyilkosságot követek el, akkor Isten ajándékát vetem el... Másokat megölni annyit jelent, mint más életében Isten tervét keresztezni."

Ezek és az ezektől független vélemények számos más közlés, melyeket időközben megismertem, pontosan megegyeznek azokkal az ősi teológiai és erkölcsi tanításokkal, melyek elítélik a szabad halált. Lényegében ugyanazt a bizonyítékot hozzák fel különböző formában a különböző gondolkodók: Aquinói Tamás, John Locke és Immanuel Kant. Kant

szerint az öngyilkos az isteni gondviselés ellen cselekszik és fellázad a Teremtő ellen. Aquinói Tamás úgy magyarázza, hogy az élet Isten ajándéka és annak visszavétele az Isten előjoga és nem az emberé. Ezekkel az idézetekkel nem akarok erkölcsi ítéletet mondani az öngyilkosságról, csak azt közlöm, hogy mások mit mondanak tapasztalataikról. Következő könyvemben, mely szintén a halál-közeli élményekről szól, ezt és más kérdéseket részletesebben fogok tárgyalni.

Ismer ilyen eseteket más kultúrkörökből is?

Nem. Az egyik ok az a tény, ami miatt nyugodtan mondom, hogy kutatásom nem "tudományos" munka, hogy azok a személyek, akikel beszéltem, nem képviselik az egész emberiséget. Egyébként érdekes lenne tudni valamit a kwakiutli indiánok, a pápuai fejvadászok, a watussi marhapásztorok halál-közeli-élményeiről és még más népekéről is. Földrajzi és más körülmények sajnos, korlátoztak abban, hogy ezeket is felkutassam.

Van történelmi példa a halál-közeli jelenségre?

Tudomásom szerint nincs. Mivel kortársaink példáival foglalkoztam behatóbban, nem volt időm a régi múlt ilyen témáinak feltárására. Különben nem csodálkoznék, ha valaki azt állítaná, hogy a régebbi időkben is voltak ilyen tapasztalatok. Másrészt határozottan állítom, hogy a halál-közeli-élmények az utóbbi évtizedekben összehasonlíthatatlanul gyakoribbak, mint a korábbi időkben voltak. Ennek az az oka, hogy a modern újraélesztési módszerek még nem régóta léteznek. Akiket mostanában élesztettek föl, eme eszközök nélkül nem sok esélyük lett volna a továbbélésre. ilyen eszközök: a szívbe fecskendezett adrenalin injekció, a szívizom működését elindító elektromos készülék, a szív- és tüdőgépek stb.

Megnézte ön az érintett személyek beteglapját?

Ha tehettem, igen. Azokban az esetekben, ahol ezt megnézhettem, az orvosi feljegyzések megerősítették, ami az érintett személyekkel történt. Némely esetben, ahol hosszú idő telt el, vagy az illető meghalt az újjáélesztés után, semmi kézzel fogható bizonyíték nem volt. Azok közlései, akiknek betegségét perdöntő bizonyítékokkal lehetett ellenőrizni, semmiben se különböztek azokétól, akiknél ez nem volt fellelhető. Sok olyan esetben, ahol az orvosi bizonyítékok nem kerültek elő, igyekeztem bizonyítékokat szerezni az illető személyek orvosainak, barátainak, hozzátartozóinak tanúvallomásaiból, hogy valóban a halál közelében voltak-e ők?

Azt mondják, hogy az újraélesztés öt perc után lehetetlen. Ön pedig azt állítja, hogy néhány esetben az illető húsz percig is "halott" volt. Hogyan lehetséges ez?

Az orvosi számértékek, melyekkel is mindennapi életben találkozunk, középértékek és nem kell azokat abszolút adatnak venni. Az említett öt perc is átlagérték. Van egy általános klinikai szabály, hogy öt percen túl nem próbálkoznak az újraélesztéssel, mert ezen az időn túl az agy oxigénhiány következtében súlyos károsodást szenvedhet. Néha ettől az ötperces átlagértéktől eltekintenek, mert a határérték néha ezen belül van, néha ezen túl. Valóban találtam néhány olyan esetet, ahol az újraélesztési próbálkozás csak húsz perc múlva vezetett sikerre anélkül, hogy az agy megsérült volna.

Ezek az emberek valóban mind halottak voltak?

Ez a kérdés nagyon rázós és nehezen megválaszolható. A nehézség legfőbb oka szemantikai (= jelentéstani) természetű. Mit jelent a "halott" szó? A szervi átültetésekkel kapcsolatos heves viták bizonyítják, hogy a „halál" meghatározása még orvosi körökben sem egyértelmű. A halál meghatározása nemcsak az orvosok és nemorvosok beszédében különbözik, hanem az egyes klinikák orvosi testületein belül is más. Erre a kérdésre a válasz tehát attól függ, mit értünk a "halott" kifejezésen. A következőkben három meghatározást fogunk ismertetni és aztán állást-foglalni.

1. A „halál" nem más, mint a klinikailag kimutatható életjelek hiánya. Sokan azt mondják, hogy az ember akkor halott, ha megáll a szívverése, hosszabb időn keresztül nincs lélegzete, vérnyomása mérhetetlen, a testhőmérséklet leesik, a pupillák kitágulnak stb. Ez a klinikai meghatározás, mely orvosok és nem-orvosok számára évszázadokon át érvényben volt. Valóban a legtöbb beteget ilyen jelenségek alapján nyilvánították halottnak. Az általam megvizsgált legtöbb ilyen esetben ez a klinikai

mérce igaz volt. Így tehát az orvosok kijelentései, valamint a betegdokumentációból származó írásos bizonyítékok elegendően alátámasztják azt a felfogást, hogy a halál ebben az értelemben bekövetkezett.

2. A "halál" nem más, mint az agyi áramhullám hiánya. A technikai haladás az élettani folyamatok megfigyeléséhez nagyon fejlett készülékeket állított elő, melyek segítsége nélkül bizonyos életjelenségek nem lennének érzékelhetők. Az elektroenkefalográf olyan készülék, mely az agy gyenge elektromos áramát felerősíti és kimutatja. Újabban hajlanak arra, hogy a "tulajdonképpeni" halál kimutatása az agyi áramtevékenység hiányától függ, ahogy azt tökéletesen szemléltetik a "lapos" EEG-görbék. Kétségtelen, hogy nem minden olyan esetnél, amellyel én foglalkoztam, következett be a végső helyzet. Néha egyszerűen nincs idő az EEG-t előkészíteni. A klinikai orvosok egyedül azzal törődnek, hogy betegeiket minden körülmények között megmentsék. Így ellene lehet vetni, hogy a betegek közül bizonyítottan egyik se volt "halott" Tételezzük fel, hogy az emberek nagy százalékánál, akik meghaltak és újjáéledtek, teljesen "lapos" volt az EEG-görbe. Jelenthet ez a tény a mi szempontunkból valami különlegeset? Gondolom: nem, éspedig három okból: először, az újraélesztési kísérletek kényszerhelyzetek, melyek a legtöbb esetben harminc percig tartanak. Az EEG-készülék üzembe helyezése nagyon bonyolult technikai feladat, sőt tapasztalt szakembernek is próbafutást kell végezni vele egy ideig, míg el nem éri a megfelelő görbét és ez is csak a kedvező feltételek mellett jön létre. A szükséghelyzetben mindig olyan izgalom van, hogy a hibalehetőség ugrásszerűen megnövekszik. Ilyen esetben, ha meg is jelenne a lapos görbe azoknál a személyeknél, akiknek halál-közeli-élményük volt, még mindig azt lehetne mondani, hogy az EEG-görbék nem voltak pontosak. Másodszor, a legmodernebb EEG-készülék is csak hasznos szolgálatot nyújt, de tévedhetetlenül nem dönti el, hogy egyes esetekben az újjáélesztés lehetséges-e, vagy sem. Ha valakinél lapos EEG-görbék vannak, a kísérletet folytatni kell és az életre keltés megvalósítható, mint ahogy az néhány esetben meg is történt, ahol a gyógyszerek túladagolása olyan erős hatással volt a központi idegrendszerre, hogy előidézték ezt a jelenséget, így a hypothermia is (a testhőmérséklet szándékos csökkentése). Harmadszor, még mindig maradna egy megoldatlan probléma akkor is, ha a készülék jól van beállítva. Még most is azt lehetne mondani, hogy a halál-közeli-élmények nem biztos, hogy akkor következhettek be, amikor az EEG-görbék laposan futottak, mert létrejöhettek előtte és utána is. Arra kell következtetnem, hogy az EEG a kutatás jelenlegi szakaszában nem nagy segítség.

3. A „halál" nem más, mint a létfontosságú funkciók megfordíthatatlan elvesztése. Egyesek még szigorúbb meghatározásra szorítkoznak. Szerintük lehetetlen egy emberről azt állítani, hogy halott, ha az életjelenségeket klinikailag nem lehet kimutatni; ha az EEG-je tökéletes sima horizontban szalad, aztán mégis életre lehetett kelteni. Más szavakkal: a halál a testnek olyan állapota, melyből lehetetlen újraéleszteni, Ha így értjük a halál fogalmát, akkor - természetesen - egyik esetemre sem vonatkozik, mivel mindegyiküket felélesztették.

Láthatjuk tehát, hogy kiinduló kérdésünkre a válasz attól függ, hogy mit értünk a "halál" kifejezésen. Jóllehet, ez itt jelentéstani vitának tűnik, mégis fontos, mert mind a három meghatározás önmagában lényeges határok közé helyezi a halál fogalmát. Én a harmadik, a legkövetkezetesebb meghatározás felé hajlok. Olyan esetekben, amikor a szívműködés hosszasan kihagy, a testszövetnek, jelen esetben az agynak, rendelkeznie kell bizonyos oxigéntartalékkal és tápanyaggal. Nem szükséges mindjárt arra gondolni, hogy biológiai, vagy pszichológiai törvény sérült meg. Hogy a felélesztés megtörténhessen, a test sejtjeinek bizonyos mértékig biológiai tevékenységgel kell rendelkezniük, még akkor is, ha az újjáélesztéshez semmiféle klinikai ismertetőjelet nem lehet felfedezni. Úgy látszik, lehetetlen egyértelműen meghatározni azt a pontot, ahonnan már semmiféle visszatérés nem lehet. Ez a pont valószínűleg minden embernél másutt van és az is lehet, hogy nincs ilyen fix pont,

hanem inkább folyamatos átmenet létezik. Tény, hogy azokat az embereket, akikkel beszélgettem, néhány évtizeddel ezelőtt nem lehetett volna feléleszteni. A jövőben talán lesznek olyan módszerek, melyekkel sok olyan embert lehet feléleszteni, akiket ma még nem sikerül.
Ezért állítsunk fel egy hipotézist, mely szerint a halál a lélek elválása a testtől és a lélek ennél a pontnál átjut egy másik létrendbe. Tételezzük fel, hogy létezik olyan történés, mely által a lélek, vagy a szellem a halál pillanatában kiszabadul. Nem feltétlen kell megegyezni ennek a pontnak azzal, amit korunkban önkényesen a vissza-nem-térés pontjának neveznek. Ugyanígy azt sem kell feltételezni, hogy ezek az esetek zavar nélkül játszódnak le, mint ahogy semmilyen biológiai rendszer sem zavarmentes. Így pl. ezek a történések áttevődnek a másvilágba olyan esetben is, ha semmiféle testi sérülés nem történt. Ezzel magyarázható azoknak az embereknek az elbeszélése, akik egy pillanat alatt egész életükre visszatekintettek, saját testükön kívül érezték magukat stb., s közben biztosan tudták, hogy meghaltak, bár semmi testi sérülést nem szenvedtek.
Végezetül a következőket akarom kijelenteni: bármikor és bárhol legyen is az ellenőrizhetetlen halott-lét pontja - előbb, most, vagy később -, nem tudom, de akikkel beszéltem, azok ehhez a ponthoz sokkal közelebb voltak, mint embertársaik óriási többsége. Egyedül ez az oka annak, hogy kénytelen vagyok meghallgatni, amit erről mondanak.
Ha végiggondoljuk ezeket a fejtegetéseket, belátjuk, hogy nem bölcs dolog a halál pontos fogalma körüli szőrszálhasogatás; hogy vajon az végérvényes volt-e, vagy sem? Aki ilyen ellenvetéseket támaszt a halál-közeli-élmények ellen, az úgy látszik valamilyen alapelvre céloz. Szerinte amíg a testben bizonyos biológiai folyamatok működnek, addig van lehetőség arra, hogy ezek a folyamatok okozhatják az ilyen tapasztalatokat.
Nos, már fentebb elismertem, hogy a testben bizonyos maradékfunkcióknak minden esetben kellett még lenniük. Az a vita, mely eldöntené, vajon nekem igazi halálesetekkel volt-e dolgom, vagy sem, egy alapvetőbb problémára terelődik, arra, hogy a biológiai maradékfunkciók vajon meg tudják-e magyarázni az ilyen tapasztalatokat?
Más szavakkal:

Vannak-e más magyarázatok a testi halál utáni továbbélésre?

Erről a kérdésről lesz szó a következő fejezetben.

MAGYARÁZATOK

Magától értetődik, hogy a halál határeseteinek jelenségeire létezik még más magyarázat is. Tisztán filozófiailag végtelen sok elképzelést mondhatunk el, ha az egyes tapasztalatokat, megfigyeléseket, vagy tényeket magyarázzuk. Mindent meg lehet magyarázni, hiszen a mások által kigondolt elméleti magyarázatok végtelenek. Így van ez a halál-közeli-élmények esetében is. Sok lehetséges magyarázat kínálkozik.
Van tehát sok lehetséges elméleti magyarázat. Ezek közül néhány sokszor előkerült az előadásaim utáni vitákban. Most a leggyakoribbakat fogom ismertetni és még egyet, amit még soha nem tárgyaltak, de én nagyon elfogadhatónak tartom. A magyarázat-kísérleteket szándékosan három csoportra osztottam: természetfölötti magyarázatok, természetes (természettudományos) magyarázatok és pszichológiai magyarázatok.

Természetfölötti magyarázatok

Csak nagyon ritkán próbálta meg egy-egy hallgatóm a halál-közeli-tapasztalatokat démonokkal magyarázni olyan értelemben, hogy ezek a tapasztalatok a gonosz szellemektől

származtak. Erre azt válaszolom: nem nehéz megkülönböztetni, hogy Isten, vagy sátán irányította-e ezeket az élményeket, ha megfigyeljük, hogy mit mondtak és tettek az érintett személyek élményük után. Gondolom, Isten ezekkel az emberekkel meg akarta értetni, hogy megbocsátók és békeszeretők legyenek. A sátán valószínűleg arra indítaná követőit, hogy a gyűlölet és a rombolás útján járjanak. Tanúim köztudottan azzal tértek vissza, hogy az előbbi utat követik, az utóbbi visszautasítják. Véleményem szerint a feltételezett démonnak keservesen kellett csalódnia, ha az emberek félrevezetésére irányuló célját ilyen ügynökökre bízta.

Természetes (természettudományos) magyarázatok

Gyógyszeres magyarázat

Néhányan azt állítják, hogy a halál-közeli-élményeket a betegnek a válságos időpontban beadott kémiai anyagok okozták. Ez elfogadhatónak látszik, mivel több körülményre vezethető vissza. Pl.: a legtöbb orvos és laikus meg van győződve arról, hogy a legtöbb drog (=kábítószer) őrületszerű és hallucinációs (=látási és hallási képzelődés) lelkiállapotot és élményt okoz. Ezenkívül olyan korban élünk, amikor az emberek érdeklődése nagymértékben megnőtt a meg nem engedett drogok élvezete iránt (LSD, hasis stb.), melyek bizonyos hallucinációs hatásokat idéznek elő. Végül van egy vitathatatlan tény, hogy számos gyógyításhoz alkalmaznak olyan anyagokat, melyek mellékhatása nagyon hasonló a halálélményekhez. Példa erre a Ketamin vagy a Cyclohexanon, egy intravénás injekció a kábító mellékhatásával, mely bizonyos szempontból megegyezik azzal, amit mások a testen-kívüliség élményében tapasztaltak. Jellegzetes "disszociatív" érzéstelenítő, mert a beteg ennek hatása közben nemcsak a fájdalmi ingerekre nem reagál, hanem a környezetére sem. Önmagát a környezetétől disszociatívnak (= elkülönítettnek) érzi, beleértve saját testét is (kezét, lábát stb.). A kábítóhatás elmúltával a beteg lelki zavar állapotába kerül, melyben hallucinál és nagyon élénken álmodik.
Az én anyagomban vannak olyan közlések, amiket bizonyos kábítószer hatása alatt éltek át, amiket az érintettek egyszerűen hallucinációszerű halottlátomásnak neveztek. Egy példa erre:

„Amikor bérmálkozó korú voltam, fogorvoshoz fogtömésre mentem. Kábítógázt kellett belélegeznem. Tulajdonképpen semmi altatószert nem akartam elfogadni, mert féltem, hogy nem tudok felébredni. Amikor is gáz hatni kezdett, éreztem, hogy csigavonalban forgok. Nem úgy, mintha csak én forognék, hanem az orvosi szék is velem együtt forogna föl a magasba mindig följebb és följebb.
Minden sugárzó, világos és fehér volt. Amikor a csigavonal csúcsáig értem, angyalok jöttek felém és az égbe vittek. Gondolom, több angyal lehetett, bár minden elmosódottnak tűnt számomra. Nem tudom megmondani, hányan voltak, de mindenesetre egynél többen.
Eközben az orvos asszisztensnőjével valakiről beszélt. Hallottam, amit mondtak, de amikor egy mondat végére értek, már nem emlékeztem a mondat elejére. Tudtam, hogy egymással beszélnek, de szavaik visszhangzottak. Olyan visszhang volt ez, mint ami a hegyekben egyre messzebb távolodik. Emlékszem, hogy mindkettőjüket felülről hallottam, mert felemelkedtem, felszállva az égbe. Ez minden, amire emlékezni tudok. De talán még az is hozzátartozik, hogy a halálra gondolás többé nem rémes. Különben addig féltem a pokoltól. De amikor ez történt, többé nem kételkedtem abban, hogy a mennybe jutok. Később nagyon csodálkoztam azon, hogy a halál gondolata nem nyugtalanít, míg rá nem jöttem arra, hogy az altatás alatt egyáltalán semmi sem izgat. Az egész valami szép volt, azt hiszem, a gáz okozta nekem ezt a gondtalan boldog állapotot. De nem örültem neki, mert olyan bizonytalan dolog

volt. Később aztán nem is gondoltam rá.”
Némely pontban van hasonlóság e tapasztalat és azoké között, akik valódi tapasztalatokat éltek át. Az idézett asszony beszél fehér fényről és találkozott más lényekkel, a túlvilágon, akik neki segítettek, úgyhogy a halál látványától nem fél. Két szempont arra enged következtetni, hogy a saját testét elhagyta; az egyik az, hogy az orvos és az asszisztensnő hangját egy magasban levő pontról hallotta, a másik, hogy "lebegő-érzése" volt.
Egyébként ennek a történetnek egyéb részletei nem azonosak a jellegzetes halál-közeli-élményekkel, amiket az érintett személyek valóságosnak tartottak. Ezt a fehér fényt nem személyesítette meg senki, nem áradt a béke és a boldogság kimondhatatlan érzése belőle. A halál-utáni világ leírása betű szerint megegyezik a katekizmussal. A vele szembejövő lényeket angyaloknak nevezi, akik megmondják neki, hogy a "mennyországba" került, és ez "fent" van, ahová vitték. Nem állítja, hogy a saját testét látta volna, vagy valamilyen másik teste lett volna. Végül világosan közli, hogy a fogorvosi székkel együtt forgott és nem a saját teste volt a forgás forrása. Élménye meglehetősen elmosódott, aminek semmi hatása nincs a hitére és további életére. (Sokkal inkább most vannak kételyei a halál utáni életről.)
Összehasonlítva azokat a beszámolókat, melyekben az élmény a gyógyszerek hatására jött létre, azokkal, melyek igazi történést mutatnak. több szempontra kell felhívni a figyelmet.

- Először, kevés személy közölt velem drog hatására létrejött tapasztalatokat, de ők se voltak se több, se kevesebb képzelőerővel, intelligenciával, vagy határozott személyiséggel megáldva, mint azok, akik "valódi" halál-közeli-élményről számoltak be.
- Másodszor, a kábítószer hatására létrejött tapasztalatok szerfölött bizonytalanok.
- Harmadszor, ezek az élmények egymástól és a jellegzetesen halál-közeli-látomásoktól is eltérnek. S ha hozzáteszem azt, hogy példaként olyan estet említettem, mely a legközelebb áll az „igazi" haláltapasztalatokhoz, elképzelhető, hogy mekkora a különbség a két típus tapasztalatai között.

Még további tényezők szólnak a halál-közeli- jelenség gyógyszeres magyarázata ellen. Ezek közül a legjelentősebb az, hogy a legtöbben nem kaptak semmiféle gyógyszert élményük előtt, sőt néhány esetben nemegyszer az élmény után kaptak ilyen anyagot. Sok személy azt állította, élménye akkor következett be, mielőtt valamilyen gyógyszert kapott volna. Más esetben hosszú időn keresztül nem volt orvosi kezelés alatt. Azokban az esetekben is, ahol nem sokkal a halálélmény előtt orvosi okokból gyógyszert alkalmaztak, az egyes személyeknél használt anyagok között is rendkívül nagy különbségek mutatkoztak. Az anyagok sora nagyon hosszú az aszpirintől az antibiotikumokon keresztül a mellékvesehormonon át a folyékony, vagy gáznemű kábítószerekig. A használt anyagok közül a legtöbbnek nincs hatása a központi idegrendszerre, vagy a lélekre. Megállapíthatjuk, hogy nincs különbség az élményekben olyan csoportok beszámolóinál, akik kaptak gyógyszert és azok között, akiknek élménye nem hozható összefüggésbe semmilyen gyógyszerrel. Végül megjegyzés nélkül említek egy asszonyt, aki néhány éven belül, két különböző alkalommal "meghalt". Az első esetben az élménye hiányát altatószer hatásának tulajdonítja, a második alkalommal egyáltalán nem kapott gyógyszert, mégis bőséges élmények részese lett. A modern gyógyszertudomány abból a felfogásból indul ki, melyet a nem szakemberek óriási többsége is átvett, hogy a pszichtropikus szerek befolyásolnak és okoznak is lelki folyamatokat azoknál, akik ilyeneket szednek. Ezek a lelki folyamatok nem reálisak, ezért csak a "valótlan", "hallucinációs", "őrült", "tisztán pszichikai" szavakkal szoktuk jelölni őket. De az is igaz, hogy ezt a nézetet nem mindenki osztja. A kábítószerek fogyasztása és az élmények között van még egy szempont, amit említeni kell. Az ún. "hallucinogén" anyagok (= hallucinációt előidéző) beavató és megvilágosító hatására gondolok. A történelem folyamán mindig voltak olyan emberek, akik bizonyos anyagok fogyasztásával öntudat-, vagy lelki változást idéztek elő. Ezeket az anyagokat nemcsak gyógyítósra használták, hanem vallásos és jövőbelátó szándékkal is. Az USA nyugati felén élő Peyotl-Kults-indiánok szertartásait alaposan feltárták, melyeknek középpontjában a peyotl-, vagy peyotekaktusz használata áll (ezek közül néhány anhalonium alkaloidát, vagy

ismertebb nevén meszkalin tartalmaz), mellyel vallásos látomást és ihletet állapotot érnek el. Hasonló kultusz mindenütt létezik a világon és követőik azt hiszik, az általuk használt kábítószer alkalmassá teszi őket arra, hogy más létrendbe jussanak. Tegyük fel, hogy ez a szemlélet helyes, akkor megkockáztathatjuk azt a feltevést is, hogy a kábítószer használata csupán egyik út a sok között, melyek ihlet-élményekhez és az új lét-gazdagság felfedezéséhez vezetnek. A haláltapasztalat lehetne a másik út ehhez a célhoz és belső rokonság lenne a drog-okozta-élménynek - mint fent mondottuk - és a halál-közel -élmények magyarázatára.

Fiziológiai magyarázatok

A fiziológia a biológiának az az ága, mely a sejtek, szervek és az egész szervezet működésével foglalkozik és e működések közötti összefüggéseket kutatja. A halál-közeli-jelenségekre gyakran hallottam a következő fiziológiai magyarázatot: ha az agy oxigénellátása a klinikai halálnál és más súlyos életveszélyes esetnél megszűnik, ennek következménye lenne a szóban forgó jelenség olyan értelemben, hogy a haldokló agy utolsó oxigénadagjának felhasználása közben működne így. Ennek a feltevésnek az a hibája, hogy nem tud magyarázatot adni olyan halál-tapasztalatokra, melyeknél a halál-közeli-élmények jóval előbb bekövetkeztek, mint a szóban forgó fiziológiai állapot. Néhány esetben semmiféle stressz-állapot nem volt a jelenségek időpontjában. Ez esetben is megegyeztek a halál-közeli-élmények elemei a súlyos testi sérülés következtében előállott élményekkel.

Neurológiai magyarázatok

A neurológia az orvostudománynak az a területe, mely az idegrendszer (azaz agyvelő, gerincvelő és az idegszálak) megbetegedésének okaival, felismerésével és kezelésével foglalkozik. Bizonyos idegbetegségeknél hasonló jelenségek fordulnak elő azokkal is, akik majdnem meghaltak és élményekről számoltak be. Ezért szeretnék egyesek a halál-közeli-élmények magyarázatát a neurológia területére vinni. Szerintük a haláljelenségeket a haldokló idegrendszer hibás működése idézi elő. Most szeretném párhuzamba állítani a halál-tapasztalatok két elemét, a visszatekintést és a testen-kívüliséget a neurológiai jelenségekkel. Egy kórház neurológiai osztályán találkoztam egy beteggel, akinél érdekes módon zajlottak le a rohamok. Eközben ő villámszerűen visszatekintett egész korábbi életére.

„Amikor először történt ez, éppen a barátomra néztem, aki a szoba másik részén volt. Arcának jobb fele valamiképpen eltorzult. Egyszer csak életem korábbi eseményei képek formájában tódultok az öntudatomba. Pontosan olyanok voltak, mint a valóságban - egészen élők, színesek és háromdimenziósak. Szédültem és annyira megdöbbentem, hogy megpróbáltam a képek elől kitérni. Azóta ezek a rohamok többször megismétlődtek. A legjobb hasonlat az a film, amit a tv év végén sugároz. Az év eseményei képekben villannak fel és tűnnek tova, mielőtt át lehetne gondolni azokat. Így van ez a rohamokkal is. Látok valamit, próbálok emlékezni rá, de ennek helyébe már új tűnik fel. A képek azokat a dolgokat mutatták, melyek valóban megtörténtek. Semmi változás nincs. S ha eltűntek, akkor már nem tudtam visszaemlékezni arra, amit láttam. Néha ugyanazok a képek jöttek vissza, máskor nem. Amikor a képek megjelentek, emlékezni tudtam rájuk, de felfogóképességem egyre csökkent. Valahogy úgy volt, mintha az eszem egyik fele a képekkel törődött volna, a másik meg azzal, amit csinálok. A többi ember, aki látta a rohamomat, azt mondta, kb. egy percig tartott, nekem egy évnek tűnt."

Bizonyos vonatkozásban hasonlóságok vannak eme agyi zavarból származó rohamok okozta jelenségek és az én tanúim halál-tapasztalata között. Pl. ennek a férfinak a rohama kifejezetten világos képek formájában hihetetlenül életszerű és háromdimenziós ábrázolásban mutatta be életét. Az is kitűnt, hogy ezek a képek hatással voltak rá akaratától függetlenül. A képek rohanó sebességgel peregtek és a roham közben időérzéke eltorzult. Ugyanekkor észre kell vennünk a feltűnő különbségeket is, Ennél a betegnél az emlékképek életét nem időrendi sorban mutatták be, és nem is volt egységes látomása egész életéről, mint a halál-közeli eseményeknél történt. A képek életének nem a fontos eseményeire irányultak, hanem a jelentékteleneket mutatták be. A bemutatás célja aligha lehetett erkölcsi, vagy élete végső dolgaira irányuló. A halál-közeli-élmények résztvevői viszont észreveszik, hogy a "visszatekintés" után életük eseményeire lényegesen világosabban emlékeznek vissza, mint azelőtt. Ez a beteg a roham után egyetlen jelenetre se tudott visszaemlékezni, amiket látott.
A testen-kívüliség élményét egyesek „autoszkopikus" (-, önmagátnéző) hallucinációnak magyarázzák, ahogy azt N. Lukianowicz az „Archives of Neurology and Psychiatry" című szaklapban kifejti. Ennél a különös látomásszerű észlelésnél a beteg látja a saját képmását. Ez a másodpéldány - amit lát - utánozza az eredeti ember arcjátékát és mozdulatait, de a beteg hamarosan megzavarodik, amikor bizonyos távolságból saját képét meglátja. Bár ez az élmény bizonyos hasonlóságot mutat a testen-kívüliséggel, amiről fentebb írtunk, már sokkal több a különbség. Az autoszkopikus képzelet mindig élő marad, vagyis a beteg a saját testét érzi valóságnak és nem a látott dolgot, ezzel szemben e testen-kívüliség állapotában a szemlélő csak élettelen buroknak látja. Az autoszkopikus hallucináció betege képes a másodpéldányát "hallani", azzal beszélni, parancsot adni neki és gúnyolni. A testen-kívüliségnél a saját testüket a szereplők teljesen látják (legyen az részben, vagy egészben eltakarva), az autoszkopiában csak mellig, vagy nyakig látható a másodpéldány.
Az autoszkopikusan tapasztalt képmások sokkal inkább a szellemi testtel azonosak, a haldokló viszont anyagi testet lát. Az autoszkopikus hallucinációban a másodpéldány néha erős színekben látszik, máskor meg leheletfinom, átlátszó és színtelen. Sőt a beteg meglátja, amint képmása a vastag ajtón, vagy más akadályokon a legkisebb nehézség nélkül áthatol. Szeretnék itt egy valószínűleg autoszkopikus hallucinációt közölni úgy, ahogy hallottam. Ez az eset egyedülálló, mert egyszerre két személy szerepel benne.

„Egy nyári éjjel 11 óra felé történt. A menyasszonyommal, akit két évvel később feleségül is vettem, sportkocsimon hazafelé mentünk. A házuk előtt parkoltam. Ez az utca gyengén volt kivilágítva. Mindketten nagyon csodálkoztunk, amikor felnéztünk és láttuk, hogy óriás-képeink deréköv vonalában fent egymás mellett ülnek a fasor hatalmas koronái fölött, tőlünk mintegy harminc méter távolságban lebegtek. A képek sötétek voltak, mint a sziluettek és bár nem tudtuk őket tökéletesen szemügyre venni, mindenesetre nagyon élethű képek voltak. Mindketten azonnal felismertük magunkat. A képek a mi mozgásunktól függetlenül mozogtak, mert mi mozdulatlanul kuksoltunk az autóban és néztük őket. Csináltak valamit. A képmásom pl. egy könyvet vett a kezébe és egy lapot mutatott menyasszonyom képmásának, ő előrehajolt és pontosan ránézett arra az oldalra.
Amint ott ültünk, elmondtam a menyasszonyomnak, hogy mit csinál a képmásom - s az én beszédem pontosan megegyezett azzal, amit ő a saját szemével látott. Megcseréltük a szerepet. Most ő mondta el, amit látott s ez megegyezett azzal, amit én tapasztaltam. Hosszabb ideig ültünk ott - kb. félórát - és néztük a színjátékot, közben beszélgettünk róla. Gondoltam, hogy egész éjjel nézhetnénk, de a menyasszonyomnak be kellett mennie és így együtt mentünk fel a lépcsőn, mely a házukhoz vezetett. Amikor visszatértem az autóba, még mindig láttam a képeket és amikor elindultam, akkor is ott voltak. Kizárt dolog, hogy az valamiképpen kettőnk tükörképe lett volna a szélvédő ablakban, mert a motorház teteje zárva volt és mi egész idő alatt az ablakon át néztünk föl. Egyikünk se volt részeg se akkor, se ma. Ez három évvel előbb történt annál, hogy LSD-ről, vagy más hasonló kábítószerről hallottam volna. Nem is voltunk fáradtak, bár már igazán késő volt; álmosak se lehettünk, inkább éberek, jókedvűek, izgatottak voltunk és csodálkoztunk, amikor néztük a képeket és

egymással beszélgettünk róluk."
Jóllehet az autoszkopikus hallucinációk némely tekintetben olyanok, mint a halál közelségében tapasztalt testen-kívüliség jelenségei, de ha a kétféle jelenség minden részletét összehasonlítjuk és ha a különbségeket el is hanyagoljuk, a testen-kívüliségben előfordult élményekre az autoszkopikus hallucinációk nem adnak magyarázatot. Ennek oka egyszerűen az, hogy az autoszkopikus hallucinációkra nincs magyarázat. Számos ellentmondó magyarázat merült fel különböző ideg- és lélekgyógyászok között, de a vitán kívül általánosan elfogadott elmélet nincs. Az a próbálkozás, mely a testen-kívüliség élményét autoszkopikus hallucinációval magyarázza, olyan, mint aki titkot magyaráz meg rejtéllyel.
Végül van még egy dolog, aminél fogva a testen-kívüliség élménye kapcsolatba hozható a neurológiai magyarázattal. Nemrég találkoztam valakivel, akinél a halál-közeli-élmény után idegzavar lépett föl. Ez az idegzavar testének egy részén levő izomcsoport részleges bénulása volt. Ez volt az összes közül az egyetlen eset - bár gyakran kérdeztem őket, hogy volt-e valami károsodásuk - a halállal való találkozás után.

Pszichológiai magyarázatok

A pszichológia még megközelítően sem érte el pontosságban és törvényszerűségben azt a fokot, amit korunk más tudományága megszerzett. A pszichológusok ellentmondó nézeteik miatt különféle csoportokba tömörülnek, vitatkoznak kutatási módszerekről, a lélek természetéről, elsőbbségéről és alapvető véleményekben különböznek egymástól. A lehetséges összes pszichológiai magyarázat helyett inkább azokra a vizsgálódásokra fogok figyelmeztetni, melyeket legtöbbször hallottam hallgatóimtól és ezekhez veszek még egy magyarázatot, amely engem valahogy a legjobban megragadott.
E könyv korábbi lapjain már két pszichikai típusú magyarázatot említettem: az egyik a tudatos hazugsággal kapcsolatos, a másik az öntudatlan fantáziára épült. Ebben a fejezetben két másik pszichológiai kérdést magyarázunk meg.

Izolációs kutatás

Sok előadásomon sohasem fordult elő, hogy valaki a halál-közeli-élményt a modern izolációkutatás fényében próbálta volna megmagyarázni. Mégis ezen a viszonylag fiatal - az emberi magatartástudománnyal foglalkozó - viharosan fejlődő területen kísérlünk meg bizonyos jelenségekre rámutatni és kifejtjük azokat a pontokat, melyek a halál-tapasztalat egyes szakaszaihoz a legközelebb állnak.
Az izoláció-kutatás olyan szakmai irány, mely a következő kérdéssel foglalkozik: Mi történik testileg és lelkileg azzal az emberrel, aki valamiképpen izolált (= elszigetelt) lesz. Ami megtörténhet úgy, hogy hosszú ideig minden emberrel mindenféle kapcsolata megszűnik, vagy hosszú időn át állandóan ismétlődő, egyhangú munkát végez.
Ilyen helyzetek megfigyelésének anyaga sokféleképpen gyarapodott. Vannak magányos kutatók, vagy hajótöröttek, akik tapasztalataikat leírták. Az utóbbi évtizedekben a kutatók azon fáradoznak, hogy ilyen helyzeteket laboratóriumi körülmények között vizsgáljanak meg. Az érzékszervek működésének lecsökkentésével végzett kísérletekről sokat írtak. Pl. egy önként jelentkezőt belelógattak egy víztartályba. A víznek ugyanaz volt a hőmérséklete, mint a testnek. Kötést tettek a szemére és dugót a fülébe. Így a súly- és hő-érzékelést, valamint a fény- és hangérzékelést a minimumra csökkentették. Végtagjait csőbe dugták, úgyhogy nem tudta mozgatni azokat, s így a kéz- és lábmozgás lehetőségétől megfosztották. Ilyen és hasonló körülmények között a kísérleti személy szokatlan lelki jelenségeket élt át, melyeknek egyes részletei erősen hasonlítottak arra, amivel a második fejezetben foglalkoztunk. Egy

asszony, aki rendkívül rossz körülmények között hosszú ideig egyedül lakott az északi sarkon, beszámol arról, hogy életének élményeiről panorámaszerű látomása volt. Hajótörött matrózok, akik heteken át egyedül hánykódtak egy csónakban a tengeren, leírják, hogy hallucinációik voltak és megmenekülésüket természetfeletti lényeknek - kísértetek, vagy szellemek - tulajdonítják. Bizonyos hasonlóságot mutat ez azzal a Fénylénnyel, vagy holtak szellemével, amiről sok tanú beszélt. A halál-közelség más elemei is előfordulnak még az elszigeteltség tapasztalatai között. Ilyenek: időérzékelés megváltozása, a saját testtől elszakadás érzékelése, ellenszegülő érzés a civilizált világba való visszatéréskor, vagy az elszigetelt állapot elhagyása elleni tusakodás, végül a „magány-lét" érzése az egész univerzumban. Ráadásul többen elmondták, hogy a dolgokról más értékfogalom alakult ki bennük s emiatt nem szívesen tértek vissza a civilizált életbe. Bensőleg sokkal biztonságosabbnak érzik magukat. Személyiségük megújulásának érzése is rokon azzal a beszámolóval, amit a halálból visszatértek közöltek.
A haldokló állapotnak vannak olyan megnyilvánulásai, melyeket az elszigeteltség állapotában is fellelhetünk. A halál előtt a betegek gyakran érzik magukat elszigeteltnek, különösen megnyilvánul ez a kórházi intenzív-osztályon, az elfekvőben, amikor a tompított fény, teljes csönd, látogatók hiánya veszi körül őket. Vajon azok az élettani folyamatok, melyek a haldokló testben fellépnek, előidézhetik-e az elszigetelődés végső formáit, melyek az agyhoz futó ingerek csaknem teljes megszűnését jelentik? Továbbá: amint már sok halál közelébe jutott ember mesélte nekem, - és már kifejtettük - azt, hogy mennyire erőt vesz rajtuk az elszigeteltség, a magányosság és az elszakítottság állapotának szomorú érzése, amikor testükön kívül tartózkodtak.
Nagyon valószínű, hogy határeset lehet az, amit most elmondok, mert nem sorolható sem a halálközeli-élményekhez, sem az izolációs tapasztalatokhoz. Egy férfi a következő történetet mondta el, mely súlyos betegsége idején a kórházi tartózkodása alatt fordult elő:
„A kórházban nagyon rosszul voltam. Amikor ott feküdtem, képek jelentek meg hosszasan előttem, mintha a tv képernyőjén peregtek volna. A képeken embereket láttam s egyikük egy térségen keresztül közeledett felém, lassan elhaladt mellettem, majd egy újabb jelent meg. Tökéletesen tisztában voltam azzal, hogy kórházban fekszem betegen, de csodálkoztam ezen és nem értettem, hogy mi történik itt. Néhány embert felismertem közülük - barátaim, rokonaim voltak -, a többit nem. Hirtelen rájöttem arra, hogy akiket felismertem, azok már régen meghaltak."
Jogos a kérdés: vajon ez az élmény hova sorolható? Hiszen hasonlít a halál-közeli-élményekhez is, meg az izolációs tapasztalatokhoz is. A halál-közeli élményekhez azért, mert holtak lelkével történt találkozás, de különbözik is azoktól, mert semmi más elem nem fordult elő benne. Érdekes tapasztalatot élt át egy önkéntes kísérleti személy az izolációs kísérlet közben, aki egy ideig egyes cellában élt. Hallucinációi voltak, melyekben híres emberek képét látta. Ezt talán úgy kell tekintenünk, mint egy beteg súlyos állapotának következtében fellépő halál-közeli-élményt, vagy mint izolációs tapasztalatot, amit a bezártság körülményei okoztak? Ezek olyan helyzetek, melyekre nincs egyértelmű magyarázat, melynek alapján vagy az egyik vagy a másik kategóriába lehetne sorolni. Határesetek mindig lesznek.
Az izoláció-kutatás élményei ilyen áttekintés ellenére sem magyarázzák meg a halál-közeli élményeket. Különösen a lelki jelenségeket nem lehet megmagyarázni, melyek elszigetelt állapotban jelentkeznek. Az ismert elméletek nem alkalmasak erre. Akik a halál-közeli-élményeket az izolációs tapasztalatokkal akarják magyarázni, ugyanazt teszik, mint akik a testen-kívüliség élményét :az autoszkopikus jelenségekkel magyarázzák. Ez annyit jelent, mint egyik titok helyébe másikat tenni. Az izolációs körülmények között fellépő látomások magyarázatára két ellentétes nézet létezik. Az egyik szerint ez a jelenség valóságos alap nélküli "elképzelt" és "hallucinációs" érzés. Ilyeneket kerestek a mindenkori misztikusok és sámánok a vadonok magányában, ahol megvilágosodást és kinyilatkoztatást véltek felfedezni. Az a gondolat, hogy az izoláció lelki újjászületést eredményezhet, sok kultúrában a hit lényeges része és ez megtalálható sok nagy vallási műben, sőt a Bibliában is.
Bár ez az elképzelés nyugati hitstruktúránkban jelenleg kissé idegen, mégis számos

védelmezője van. A legkorábbi és híres izoláció-kutató dr. John C. Lilly, pár évvel ezelőtt a saját lelki önéletrajzát jelentette meg "A forgószél középpontja" címmel. Ebben a könyvben egyértelműen azt állítja, hogy izolációs élményeiben a megvilágosodás és a magasabb (vagy mélyebb) ismeretek igazi tapasztalatait fedezte föl és azok semmiképpen se "valótlanok", vagy "elképzelt" dolgok. Itt meg kell jegyeznünk, hogy Lilly a saját halál-közeli-élményeiről számol be és azokat ugyanabba a kategóriába helyezi, mint izolációs tapasztalatait. Ezek szerint az izoláció, a hallucinogének és a halál-közelség egyike lehet azon utaknak, melyek az öntudat új birodalmába vezethetnek.

Álmok, hallucinációk, kényszerképzetek

A halál-közeli-élmények - mondják egyesek - nem mások, mint csodálatos álmok, fantáziaképek, vagy hallucinációk, amik különböző tényezők hatására létrejöhetnek: az egyik esetben a kábítószer, a másikban az anoxia (= teljes oxigénhiány) az agyban, a következőben az izoláció stb. A halál-közeli-élményeket tehát kényszerképzeteknek mondják. Véleményem szerint több tény szól ez ellen.
Először is nagy hasonlóságokat találhatunk tartalomban és felépítésben a különböző ábrázolásokban, jóllehet ezek nem azonosak azokkal, amiket tanúim elmondtak és azokkal, amiket korunkban a halottak sorsáról hisznek. Továbbá elmondjuk, hogy a haldoklás eseményének leírásai, amiket kortársaink elmondanak, csodálatosan megegyeznek azokkal, amiket az ősi, távoli forrásmunkák lefektetnek, melyekről az én tanúimnak fogalmuk sem lehetett.
Másodszor tény, hogy azok a személyek, akikkel beszéltem, nem voltak pszichológusok. Őket érzelmileg kiegyensúlyozott, normális embereknek ismertem meg, akik hasznos tagjai a társadalomnak. Munkahelyeken dolgoznak és felelősségteljes pozíciókat töltenek be. Komoly házasemberek, gondoskodnak családjukról és kapcsolatban vannak barátaikkal. Tanúim egyike sem élt át olyan jót, mint életének megmagyarázhatatlan élményét. Végül nagyon fontos, hogy a szóban forgó emberek nagyon pontosan megtudták különböztetni az álmot az ébrenléttől. Ezek a személyek hangsúlyozták, hogy a hálát közelében velük történt események nem voltak álmok, hanem valóságos történetek.
Végül van még egy tény, ami a testen-kívüliség mozzanatát különleges módon bizonyítja. De becsületszavamat adtam, hogy neveket nem említek könyvem írásakor és az egyes részletek bizonyításához. Én eleget láttam és hallottam, hogy a következőket kijelenthessem: a csodálkozás és a megdöbbenés nálam se kisebb. Meg vagyok győződve, hogy akik szorgalmasan kutatják a halál-közeli élményeket, valószínűleg ugyanerre a bizonyosságra tesznek szert. Hiszem, hogy az illetők fognak annyi bizonyítékot találni, hogy kijelenthessék, hogy a halál-közeli élmények egészen mások, mint az álmok és talán egy egészen különleges kategóriához tartoznak.
Utolsó megjegyzésként hozzátenném, hogy a "magyarázatok" nemcsak elvont, intellektuális gondolatépítmények, hanem némely esetben azoknak a személyeknek a hitvallásai, akik azokat megalkották. Az emberek hajlanak a szabályos, természettudományos magyarázatra, amit megalkottak, vagy elfogadtak, hogy összeházasítsák a mi témánkkal. Miközben az élet és a halál közti átmeneti állapotot vizsgáltam és ezekről sok előadást tartottam, a jelenség sok magyarázatának képviselőjével találkoztam. Ezek az emberek vagy a fiziológia, vagy a farmakológia, vagy a neurológia talaján álltak és saját személyes felfogásukból, mint alapállásból indultak ki és véleményüket akkor is tartották, amikor azokat példákkal cáfoltuk meg. Van köztük, aki a freudi pszichoanalízisért lelkesedik, vagy tűzzel magyarázza, hogy a Fénylény az Atya-imágó előrevetítése, van aki ezzel szemben a közösségi öntudat jungi archetípusait védi stb., stb.
Még egyszer szeretném hangsúlyozni, hogy az elmondottakkal kapcsolatban semmi új magyarázatot nem adtam, csak azt akarom mondani, hogy számomra a leggyakoribb magyarázatok is kérdésesek. Amit tulajdonképpen szeretnék mondani, az a következő: legalábbis hagyjuk függőben azt a lehetőséget, hogy a halál-közeli-élmény újszerű jelenség,

melynek magyarázatát és értelmezését egészen új módszerekkel kell kifejtenünk.

HATÁSOK

Könyvem írása közben tökéletesen tudatában voltam annak, hogy nézeteim és véleményeim nagyon könnyen félreérthetők. Különösen természettudományos beállítottságú olvasóim előtt szeretném hangsúlyozni: nagyon jól tudom, hogy munkám nem tudományos munka! Filozófus kollégáimnak azt szeretném kiáltani: nem vagyok abban a tévhitben, mintha "bizonyítottam" volna, hogy van élet a halál után! Hogy ezeket a problémákat alaposan megtárgyaljuk, ahhoz egész részletes vitákba kellett volna bocsátkozni, melyek ennek a könyvnek a kereteibe helyszűke miatt nem férnek bele. így tehát csak a következő, rövid megjegyzésekre szorítkozom.
Az egyes szaktudományokban, mint a logika, jog- bölcselet és természettudomány, ilyen szakkifejezések vannak: "következtetés, bizonyítás, indoklás" és ezeknek kifinomultabb jelentésük van, mint a mindennapi szóhasználatban. A mindennapi beszéd e szavakat nem pontos jelentéssel használja. Elég egy futólagos pillantás valamelyik magazinba, hogy megállapítsuk, csaknem minden valószínűtlen történet "bizonyítékul" szolgálhat mindenféle csodálatos feltevéshez.
Hogy milyen következtetéseket vonhatunk le az adott premisszákból és milyeneket nem, az a logikában nem csupán ízlés kérdése. Nagyon szigorú szabályok, előírások és törvények határozzák meg. Ha azt mondjuk, hogy bizonyos következtetést levontunk, akkor egyben azt is állítjuk, hogy mindannak a következtetésnek, mely ezekből a premisszákból indul ki, ugyanolyan pontosnak kell lennie, ha közben semmi logikai hiba nem történt.
Ebből a rövid utalásból következik, hogy vizsgálataimból miért nem vonok le bármilyen "következtetést" és miért mondom, hogy nincs szándékomban új tanítást adni a halál utáni továbbélésről a régi helyett. Mégis állítom, hogy ezek a halál-közeli-élmények nagyon jelentősek. Szeretnék értelmezésükkel középúton járni: ezek a tapasztalatok sem lezárva, sem tudományos, vagy logikai bizonyítékokkal alátámasztva, sem szenzációsan felnagyítva nincsenek, melyekben népies érzelemnyilvánításokat használtunk volna fel bizonyítékként, melyek "bizonyító" erővel utaltak volna arra, hogy van élet a halál után. Ugyanakkor számomra marad egy nyitott kérdés, vajon pillanatnyi tehetetlenségünkben, ami a "bizonyítékot" illeti, felismerhető lesz-e az akadály, ami magában a halál-közeli-élmény természetében rejlik? Ehelyett talán a jelenleg ismert tudományos és logikai módszerekben van az akadály? Lehet, hogy a jövőben a természettudósok és a filozófusok szemlélete megváltozik. (Nem szabad elfelejteni, hogy a természettudomány és a logika módszere nem merev és megváltozhatatlan, hanem dinamikusan fejlődik.)
Most a végén itt állok következtetések, bizonyítékláncok, vagy oksági alapok nélkül, sőt az eredmény, amivel rendelkezem, nem más, mint érzések, kérdések, hasonlatok, megmagyarázhatatlan rejtélyek gyűjteménye. Talán jobb, ha nem is kérdezik tőlem, hogy tanulmányomhoz milyen zárókövetkeztetést formáltam, hanem csak annyit mondanék, hogy nekem személyesen mit jelent ez a munka? Válaszul ennyit mondhatok: Ha valaki átéli azt, hogy egy ember elmondja élményét, mely tele van meggyőzőerővel, azt írásban nehéz kifejezni. Az ő számukra halál-közeli-élményük nagyon valóságos történet volt. És amint őket hallgattam, élményük számomra is valóságos történetek lett.
Teljesen tisztában vagyok azzal, hogy ez pszichológiai és nem logikai gondolatmenet. A logika általánosan kötelező valami, a pszichológiai gondolatsor nem ennyire általános erejű. Egyiket így, a másikat úgy változtathatja meg ugyanaz a körülmény. Függ a rátermettségtől és a jellemtől, és nem szeretném azt a benyomást kelteni, mintha a saját beállítottságom mások számára kötelező lenne: Ha válaszolnom kell a nekem szegezett kérdésre: "ha ezeknek az élményeknek végső magyarázata csupán szubjektív dolog marad, akkor

egyáltalán milyen következtetésre jusson az olvasó?" - nem is tudok más választ adni erre a kérdésre, mint felhívom az emberiség határtalan érdeklődését a halál természetére. Hiszem, hogy mindaz, amit nyújtottam, hasznos lehet a halálproblematika megvilágításához.

E téma megtárgyalásához sok hivatásbeli és tudományos szakember szükséges. Szükség van orvosra, aki a haldokló betegnek is biztatást nyújt, lelkészre, aki előkészíti a halálra. Tág értelemben szükség van pszichológusokra és pszichiáterekre, hogy gyakorlatilag is eredményes kezelési módszert tudjanak alkalmazni a lelki zavarok gyógyítására. Először tudniuk kell, mi a lélek, vagy szellem és hogy ez a valami a testtől függetlenül is létezik. Ha nem tudják, akkor a lélekgyógyászat súlypontja a fizikai-kémiai-módszer irányába tolódik el - drogok, elektrosokk, agysebészet és hasonlók felé. Visszatérve: ha van ismertető jel arra, hogy a szellem (lélek) a testtől elkülönítve valóban létezik és önmagában is fennáll, akkor a lelki zavarok gyógyításának valami egészen másnak kell lennie.

De itt többről van szó, mint egyetemi és szakmai kérdésről. Itt nagyon, nagyon személyes dolgokat beszéltünk meg, mert minden, amit a halállal kapcsolatban megtapasztaltunk, lényeges következményekkel járhat életvitelünkre. Ha a tapasztalatok, melyeket a könyvben tárgyaltam, valódi háttérrel rendelkeznek, akkor annak messzemenően gazdag jelentéssel kell rendelkeznie arra nézve, hogy mit csinálunk az életünkben. Akkor bebizonyosodna, hogy ezt az életet valójában nem tudjuk megérteni addig, amíg nem kapunk egy szikrányit abból, ami ezt felülmúlja.

IRODALOM

Evans-Wentz, W. Y. (ed): A Tibeti halottkönyv, New York, Oxford University Press, 1957.
Hamilton Edith and Cairns, Huntington (eds.): Platón összegyűjtött dialógusai, New York, Boltingen Foundation, 1961.
Lilly, John C. M. D.: A forgószél középpontjában. New York, The Julian Press, 1972.
Lukianowicz, N.: Autoszkopikus hallucinációk. Archives of Neurology and Psychiatry (August 1958).
Plató: Szókratész utolsó napjai, trans by Hugh Treden- nick, Baltimore, Penguin Books, 1959.
Stevenson, Ian, M. D.: A lélekvándorlás húsz bizonyított esete, Charlottesville, University Press of Virginia, 1974.
Swedenborg, Emmanuel: Compendium of the Theological and Spiritual Writings of Emmanuel Swedenborg, Boston, Crosby and Nichols, 1853.
Weil, Andrew, M. D.: The Natural Mind, Boston, Houghton Mifflin, 1973.

A mű eredeti címe: REFLECTIONS ON LIFE AFTER LIFE
A mű 1978-ban jelent meg a Mockingbird BOOKS Inc. Covigton, Georgia kiadónál
Magyarra fordította: Schramek László

RAYMOND A. MOODY

II. RÉSZ

GONDOLATOK A HALÁL UTÁNI ÉLETRŐL

Fordította: Schramek László

Dr. Moody: Élet az élet után c. könyvének kiadása óta kutatásait tovább folytatta a halál küszöbén szerzett tapasztalatokról. Több száz halálközelben lévő, vagy halottnak nyilvánított férfival és nővel beszélt.

Dr. Moody kutatásaival közelebb visz bennünket az emberiség legnagyobb megoldatlan misztériumához.

Felelé neki Ábrahám: Van Mózesük és prófétájuk, hallgassanak rájuk. Ám az erősködött: Nem teszik Atyám, Ábrahám. De ha a holtak közül megy valaki hozzájuk, akkor megtérnek. Ő azonban így felelt: Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak, akkor ha a holtak közül támad is fel valaki, annak sem fognak hinni.

Luk 16,29-31

Különös nemde? hogy a számtalonok közül, akik előttünk keresztülmentek a sötétség kapuján,
senki sem tért vissza, hogy hírt adjon nekünk az útról,
melyen, hogy azt felfedezzük,
nekünk is végig kell mennünk.

Omar Khayyám: Rubályát

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ez a könyv több mint egy évig készült. Megtervezésében, elgondolásaiban nagyon sokan segítettek.

Mindenekelőtt azoknak szeretnék köszönetet mondani, akik elmondták, vagy megírták a halál közelségében szerzett tapasztalataikat. Hálás köszönetemet fejezem ki mindazoknak, akik felhívták figyelmemet az anyaggal összefüggő irodalomra és feltevésekkel, utalásokkal, kérdésekkel segítségemre voltak. Dr. Elisabeth Kübler-Ross bátorított, hogy a halál közelségébe került emberekkel további beszélgetéseket folytassak. Ian Stevenson dr. a módszertani rész áttekintésében és magyarázatában segített Dr. George Ritchienek - bár praxisával és saját tapasztalatai megírásával volt elfoglalva - a kéziratomhoz kapcsolódó értékes megjegyzéseiért mondok köszönetet. Dr. Beverley Belk bölcsességével és klinikai jártasságával, hasznos javaslataival nyújtott támogatást, hogy ezt a jelenséget miként tanulmányozhatom. John Audette a könyvbári vizsgálatokra, a tárgyra vonatkozó irodalom megkeresésére és a bibliográfiai szerkesztésre fordított jelentős időt.

Külön mondok köszönetet a Mockingbird Könyvkiadónál dolgozó John Eagle fáradhatatlan segítségéért.

Végül de nem utolsósorban, köszönetemet fejezem ki feleségemnek és két fiamnak, akik a könyv megjelentetése érdekében oly sokat fáradoztak.

BEVEZETÉS

Ez a kötet az Élet az élet után c. könyvemhez kapcsolódik, az abban leírt gondolatok, felfedezések folytatását, kibővítését, kiegészítését tartalmazza.

Könyvem megjelenése óta még sok emberrel nyílt alkalmam beszélgetni, akik a halál közelségében szereztek tapasztalatokat. Tény, hogy most már sokszor találkozom e jelenség új eseteivel, így pontos számadatokat már nem tudok közölni. Mint korábbi tanulmányomban is említettem, ezeknek az embereknek egy részét tényleges klinikai halottnak nyilvánították, mások pedig súlyos sérülés, vagy baleset miatt nagyon közel kerültek a halálhoz. Eredményként a továbbiakban is megtalálható a tizenöt közös elem, melyeket az Élet az élet után c. könyvemben tárgyaltam. Találkoztam néhány új és szokatlan élménybeszámolóval is, melyek az elemek számát kiterjeszthetnék.

A halál közelségében szerzett tapasztalatok nekem mindennapiak voltak, s csodálkoztam azon, hogy mások még nem gyűjtöttek erről adatokat. Kutatásaim beszámolóinál úgy éreztem, hogy sokan az én kitalálásomnak vélik az egészet. Eszembe jutott az is, hogy nem széles körben elterjedt jelenség ez, talán csak az élmények véletlen szokatlan láncolatával találkoztam. A könyv írása közben ijesztő gondot okozott, hogy rábíztam magam olyanfajta ismétlődésekre, amilyeneket bármelyik - a tanulmányozott kérdéssel együtt érző és szorgalmas - kutató bőségesen megtalálhat. Aggodalmaimat érdekes módon későbbi fejlemények oszlatták el. Tudomásomra jutott, hogy több orvos - elsősorban dr. Elisabeth Kübler-Rosst kell megemlítenem - ugyanezt a kutatási irányt követve velem azonos következtetésre jutott. Amikor dr. Kübler-Ross első könyvem kiadásáról tudomást szerzett, közölte kiadómmal, hogy eddigi munkája alapján ugyanezt a kéziratot ő is megírhatta volna. Állítja, hogy ilyenfajta jelentések százai vannak birtokában és egy e tárgyról szóló nagyobb tanulmány előkészületeit végzi. Számtalan orvos és pap közölte velem, hogy ennek a jelenségnek egyes eseteit hosszabb ideje észlelik és úgy vélik, hogy ezek gyakoriak.

Régen a halál közelében tapasztalt jelenségekről az egyének csak bizalmasan, magánügyként beszéltek. Újabban nyíltságot és az ilyen közlésekre való készséget vettem észre. Az előadásaimat követő megbeszéléseken most már sokan nyíltan, nyilvánosan elmondták tapasztalataikat. Így sok ember közvetlenül hallgatta az élményeket azoktól, akik közel kerültek a halálhoz és így ők is érezhettek valamit abból az őszinteségből és melegségből, amit jómagam az ilyen beszámolókban tapasztaltam. Ennek alapján és sok más hasonló fejleménnyel kapcsolatban, meggyőződéssel mondhatom, hogy ez a jelenség - végül is bármit jelentsen - széles körben elterjedt. Valóban, annyira elterjedt, hogy azt hiszem, hamarosan nem ez lesz a kérdés, van-e valóban ilyen jelenség, hanem az, hogy mit kezdjünk vele.

Az Élet az élet után c. könyvem célja egyszerűen az volt, hogy ezt a jelenséget bemutassam és példákat közöljek azoknak, akiket ez érdekel. Úgy tűnik, hogy a halál közelségében szerzett élmények iránt sokan érdeklődnek. Engedjék meg, hogy ennek az új kötetnek elején újra közöljem a tapasztalatok teljes elméleti modelljét, melyet az Élet az élet után c. kötetben felállítottam. Ez a halálközeli élmények minden közös elemét magában foglalja.

Egy férfi haldoklik és amikor a legnagyobb fizikai nyomorúság állapotát eléri, hallja, hogy az orvos halottnak nyilvánítja. Kellemetlen zajt hall, hangos zúgást, csöngést, ugyanakkor úgy érzi, hogy sebesen mozog előre, át egy sötét alagúton. Majd hirtelen fizikai testén kívül érzi magát - de még mindig a régi környezetében -, a távolból látja saját testét, mintha annak szemlélője lenne. Ebből a szokatlanul előnyös helyzetből, érzelmileg zavaros állapotban figyeli az életre keltési kísérleteket.

Idővel összeszedi magát és mindjobban megbarátkozik e különös helyzettel. Érzi, hogy még mindig rendelkezik testtel, de ez eltérő természetű, más erőkkel bír, mint az, amit

maga mögött hagyott. Hamarosan újabb változások történnek. Más lényekkel találkozik, akik segítik őt. Megpillantja a már elhalt rokonok és barátok szellemeit és egy szerető, barátságos szellemszerű valakit, akivel korábban sohasem találkozott - egy fényből álló lényt. Ez a lény - nem szavakkal - kéri, értékelje saját életét. Segíti ebben azzal, hogy pillanatok alatt lejátszódó panorámaszerű visszatekintést mutat be életének főbb eseményeiről. Bizonyos pontnál úgy érzi, hogy megközelített valamiféle sorompót, vagy határt, mely nyilvánvalóan a földi élet és a következő lét közötti választó vonalat jelent. Ennél a "határnál" úgy érzi, vissza kell térnie a földre, halálának ideje még nem érkezett el. Nem kíván visszatérni, ellenáll, mert már megismerte a földi élet utáni életet. Öröm, szeretet és béke érzete tölti el.

Mindennek ellenére, valahogyan ismét egyesül fizikai testével és tovább él. Idővel megpróbálja élményét másokkal is közölni, de nehézségekbe ütközik. Elsősorban nem talál emberi szavakat a földön túl történtek leírására. Észreveszi, hogy az emberek kigúnyolják, így felhagy az élmények elbeszélésével. A tapasztaltak azonban erősen befolyásolják további életvitelét, különösen véleményét az élet és halál kapcsolatáról.

ÚJ ELEMEK

Az Élet az élet után c. könyvem befejezése után, további nagyszámú, a halál közelében szerzett tapasztalatokra vonatkozó beszámolót gyűjtöttem össze. A beszámolók tanulmányozásánál néhány olyan új elemmel találkoztam, melyek eddig nem fordultak elő. Minden olyan elemet, melyet e fejezetben tárgyalok, több személy ismertetett, de ezek korántsem olyan egyöntetűek, mint az eredeti tizenöt elem. A "természetfeletti életmentések" c. fejezet kivételével ezek a szokatlan elemek kizárólag olyan személyek beszámolóiban szerepeltek, akiknél a halál-közelség állapota kivételes időtartamú volt.

A tudás víziója

Többen elmondták, hogy a halállal való találkozásuknál rövid bepillantást nyertek a létezés különleges birodalmába, melyben minden tudás - múlt-, jelen-, vagy jövőbeli - idő nélküli állapotban együtt von. Ezt úgy írják le, mint a megvilágosodás egy pillanatát, melyben az egyén tökéletes tudással rendelkezik. Erről a tapasztalatról beszélve, mindannyian egyöntetűen állították, hogy ez az élmény kifejezhetetlen. Abban is megegyeztek, hogy a tökéletes tudás érzése visszatérésük után elmúlt, ezt a különleges mindentudást nem hozzák vissza magukkal. Egyetértettek abban is, hogy ez a vízió nem tartja vissza őket attól, hogy itteni életükben tanuljanak; inkább bátorítást nyújt a tanulásra. A különböző beszámolók összehasonlítása alapján ez az egyetemes tudás tapasztalata magasabb fokú tanintézetekbe (iskola, könyvtár) való bepillantásra utal. Mindannyian hangsúlyozzák, hogy az élmény leírása szavakkal kifejezve csak homályos visszatükrözése a tapasztaltaknak. Saját érzésem szerint ezeknek a beszámolóknak a gyökere bizonyos tudatalatti állapot lehet.

Egy asszony, aki "halott volt", a következőket mondta egy hosszúra nyúlt interjúban: - Említette, hogy Önnek víziója volt a tudásról, ha így lehet azt nevezni. Tudna erről valamit mondani?

„Úgy emlékszem, akkor történt, mikor az életem lepergett előttem. Egy pillanat alatt mindent tudtam - mindent a kezdet kezdetétől a végtelenségig -, egy perc alatt megismertem a korok minden titkát, a mindenség, a csillagok, a hold és mindennek az értelmét. De amikor a visszatérés mellett döntöttem, ez a tudás elhagyott és már semmire sem tudok visszaemlékezni. Úgy tűnik föl, hogy amikor a visszatérést elhatároztam, közölték velem, ezt a tudást elfelejtem. De a gyermekeim szüntelenül visszahívtak...

A mindentudásnak ez a hatalma megnyílt előttem. Ha jól emlékszem, megmondták, hogy hosszú ideig beteg maradok és majd új hívásokat kapok. Azóta többször meg is történt ez. Azt mondták, a megszerzett mindentudást valami eltörli... megajándékoztak a mindenség titkaival, de időnek kell eltelnie, hogy ezt a tudást elfelejtsem. Emlékezetemben megmaradt, hogy mindent tudtam egyszer és hogy ez megtörtént, de ez olyan ajándék volt, amit nem tarthattam meg, ha visszatérek. Én a gyermekekhez való visszatérést választottam... A történtekre tisztán emlékszem, a mindentudás pillanatát kivéve. A mindentudás érzése elmúlt, amikor visszatértem a testembe.

Ez bolondul hangzik! Igen, amikor az ember hangosan kimondja, - magam is majdnem ezt gondolom, - Senkivel sem tudtam eddig erről beszélni. Nem tudom megmagyarázni, de tudom... ahogy a Biblia mondja: 'minden fel fog tárulni előtted'. Nem volt olyan kérdés, amire nem tudtam a választ. Hogy ez a tudásom mennyi ideig tartott, nem tudom. Földi idővel semmiképpen nem mérhető.”

- Milyen módon adták át ezt a tudást? Szavakkal, képekkel?

„A közlés minden formájában: látványokban, hangokban, gondolatokban. Ott bármi és minden lehetett. Mindent tudtam, minden tudás, nemcsak egy szakterületen, hanem minden téren rendelkezésre állt.”

- Valami elgondolkodtat. Életem nagy részét tanulással töltöttem a tudás megszerzésére. Ha az, amit most elmondott, megtörténhet, nem céltalan az ilyen fáradozás?

„Nem. Ha visszatérne ebbe az életbe, továbbra is a tudást keresné. Én is erre törekszem. Megszerzése nem hiábavaló itt a földön. úgy érzem, ez nem egy ember, hanem az egész emberiség érdekében életcélunk egy része. Tudásunkkal másoknak mindig segíthetünk.”

Ebben az elbeszélésben van egy pont, ami különösen figyelemre méltó. Ennek az asszonynak a meggyőződése, hogy hosszú ideig tartó gyógyulása a megismert tudás elfelejtésére szolgált. Feltételezhetően olyan folyamatról van szó, melynek rendeltetése a létezésnek ebben az állapotában szerzett tudás elfelejtése, hogy az a fizikai életbe áthozható ne legyen.

Rám nagy hatással volt az a hasonlóság, amely az előadás és Platón költői formában megírt "Er"-ről (egy harcosról) szóló elbeszélése között található: "Er"-ről, akit halottnak hittek és a máglyáról tért vissza az életbe. "Er" elmondja, hogy a halál utáni életben sok mindent látott, de ott közölték, hogy vissza kell térnie a fizikai életbe és el kell mondania, mi a 'halál'. Visszatérése előtt lelkeket látott, akiket arra készítettek elő, hogy életre szülessenek.

"Ezek mindnyájan a feledés mezejére mentek át szörnyű, fojtogató hőségben, mely teljesen csupasz volt. Este letáboroztak a 'Felejtés' folyójánál. Mindnyájuknak inni kellett egy kortyot a vízből és azok, akiket jóérzésük nem tartott vissza és a mértéknél többet ittak, mindent elfelejtettek, mint a részegek. Álomba merültek, majd az éjszaka közepén mennydörgés kíséretében a föld megremegett és mint hulló csillagokat, sodorta őket a szél megszületésük felé. ‚Er' - mint elmondta - nem ihatott a vízből és nem tudja hogyan, mi módon került vissza testébe. Hirtelen visszanyerte látását, látta magát a halotti máglyán feküdni." (Edith Hamilton and Huntington Cairus: The Collected Dialogues of Plato.)

Az itt vázolt alapgondolat, az öröklét állapotában szerzett tudás bizonyos fajtájú elfelejtése az életbe való visszatérés előtt, a két esetben hasonló.

Egy másik interjúban egy fiatalember beszélte el:

"Iskolában voltam; ez nem képzelődésnek, valóságnak tűnt. Ha nem lennék biztos benne, azt mondanám, lehetséges, hogy csak képzeletben voltam ott, de én ezt valóságnak éreztem. Olyan volt, mint egy iskola. Ha körülnéztem, nem láttam senkit, de ha figyeltem, érzékeltem más lények jelenlétét, mintha állandóan felém jönnének és figyelnének"

- Ez érdekes, másvalaki úgy mondta el, hogy elment valahová, amit könyvtárnak, felsőfokú tanintézetnek nevezett. Ilyesmi az is, amiről beszél?

"Igen, pontosan. Tudja, ahogy most ezt hallom, határozottan érzem, hogy ő is ugyanazon ment keresztül, amin én. Csak a szavak eltérőek, mert valójában nincsenek erre megfelelő szavak. Nem tudom leírni, nem hasonlítható a földön semmihez. A leírásukra használt kifejezések meg sem közelítik a valóságot, de ez minden, amit mondhatok. Az a hely a tudás tárháza, ahol a mindentudás megszerezhető. Az ember pillanatok alatt mindenre tudja a választ. Olyan ez, mint gyújtólencse az elmében. Ezen a helyen a felemelkedés, a megismerés automatikusan árad az ember felé, mint egy intenzív tanítási kurzuson. Szó szerint értem, amit az az ember mondott. Látja én saját szavaimmal ugyanazt mondom el, mégis különböznek egymástól. Tovább folytatom a tudás keresését: Keressetek és találni fogtok! Minden tudást saját erőnkből megszerezhetünk, imádkozom még több bölcsességért.”

Egy középkorú asszony beszámolója:

"Volt egy pillanat, amikor úgy éreztem, mintha mindent tudnék. Nem tudom más módon leírni. Úgy tűnt, nem szükséges semmiféle közvetítés, minden, amit tudni akarok, elérhető itt."

A fény városai

Az Élet az élet után c. könyvemben leírtam, hogy nem találkoztam olyanokkal, akik a mennyországról - legalábbis annak hagyományos ábrázolásáról - említést tennének. Időközben beszéltem több olyan emberrel, akik figyelemreméltó megjegyzéseket tettek bepillantásukról a lényeknek ebbe a birodalmába, mely nyilván nevezhető mennybélinek. Érdekes, hogy többen a "fény városa" kifejezéssel éltek. A leírt jelenetek bibliai ábrázolásokra emlékeztetnek.
Középkorú férfi, akinek megállt a szíve, mondta el:

"Szívbénulás következtében klinikailag halott voltam. Mindenre élénken emlékszem. Hirtelen megdermedtem, közelről hangokat hallottam. Egész idő alatt öntudatomnál voltam és láttam, hogy egy nővér bejön és telefonál. Ezután orvosok, nővérek, ápolók jöttek be. Ahogy minden elhomályosodott előttem, leírhatatlan hangot hallottam, olyasmit, mintha egy bőrrel bevont dobot ütnének. Gyors, ütemes hang volt, mint mikor a folyó átzúdul egy torkolaton. Felemelkedtem a magasba és onnan lepillantottam a saját testemre. Ott feküdt és emberek dolgoztak rajta. Félelmet, fájdalmat nem éreztem, csak békét. Ezután - valószínűleg egy-két másodperc múltán -úgy éreztem, megfordulok és egy sötét lyukon, vagy alagúton keresztül felfelé megyek. Mind fényesebbé váló ragyogó fény fogadott. Úgy tűnt föl, keresztülmegyek rajta. Ekkor pillanatok alatt máshová kerültem, ahol mindenütt csodálatosan szép aranyló fény áradt szét. Nem tudtam megtalálni a forrását, körös-körül fény ragyogott. Zene hangzott. Vidéki tájnak látszott folyókkal, pázsittal, fákkal, hegyekkel. Azt mondhatom, ezek nem hasonlíthatók össze azokkal, amiket mi ismerünk. Különös, hogy emberek is voltak ott, de nem olyan formában vagy testben, mint a földiek. Tökéletes béke érzete járt át, megelégedettség, szeretet. Hogy ez az élmény egész éjszakán át, vagy csak másodpercekig tartott, nem tudom." A következőkben egy asszony nyilatkozott:

„Egész testemben remegést éreztem, de hogy ez honnan jött, nem tudom. Közben kiléptem a testemből, láttam magamat ott feküdni. Egy ideig ott maradtam, néztem az orvost, és a nővéreket, figyeltem, mi is történik, mit csinálnak a testemmel. Talán az ágy fejétől néztem őket és a testemet. Egyszer az egyik nővér az ágy felett a nyakamon keresztül a falnál levő oxigénpalackért nyúlt. Utána még feljebb lebegtem, majd keresztül egy sötét alagúton. sötét alagútba mentem be és ragyogó fénybe értem ki. Nemsokára találkoztam már elhalt nagyszüleimmel, apámmal, bátyámmal. Gyönyörű volt ez a hely, körös-körül tündöklő fénnyel. Csodálatos színeket láttam, ilyenek, a földön nincsenek. Emberek is voltak ott, boldog emberek, néhányan csoportokba verődve. Egyesek tanultak. Távolban várost láttam, különálló épületekkel, melyek csillogtak, ragyogtak és szikrázó szökőkutak működtek. Fény-Városa, gondolom ez a legtalálóbb kifejezés. Csodálatos zene hallatszott és minden ragyogott. Ha ide belépek, sohasem térhettem volna vissza. Megmondták, ha bemegyek, nincs visszatérés. A döntést rám bízták."
Egy idősebb férfi mesélte:

„Székemből felálltam, amikor mellemen ütést éreztem. Nekiestem a falnak, majd valahogy újra leültem és akkor ismét pöröly-szerű ütés érte a mellemet. Kórházban tértem magamhoz, ahol közölték, szívrohamom volt."
- Mire emlékszik a szívroham idejéből?

"Egy leírhatatlanul szép helyre. Kétségtelenül valóságnak éreztem. A másik oldalon egy folyóhoz ér az ember. Átmentem rajta. Ahogy a Biblia mondja: van ott egy folyó... A felszíne sima, mint az üveg."
- Mit érzett, amikor keresztülment a folyón?

"Csak sétáltam, ami szép és jó volt. Nincs mód a leírására. Földünk tele van szépségekkel, virágokkal és sok mindennel, de ezt nem lehet összehasonlítani azzal. Odaát minden csendes, békés. Az ember úgy érzi, mintha pihenne. Ott nincs sötétség."

A megzavarodott lelkek birodalma

Többen beszámoltak arról, hogy élményük közben más lényeket is megpillantottak, akik látszatra csapdába, e létezésmód szerencsétlen állapotába kerültek. Azok, akik e zavart lények észlelését leírták, tapasztalataikat több szempontból megegyezően adták elő. Először azt állítják, hogy ezek látszatra képtelenek feladni a testi világgal való kapcsolatukat. Egy férfi szerint ezek a szellemek nem tudnak előrehaladni, mivel az ő istenük még itt él a földön. Mintha valami különleges tárgyhoz, személyhez, vagy szokáshoz kötődnének. Másodszor, mindnyájan megjegyezték, hogy ezeknek az eltompult szellemeknek addig kell ottmaradniok, amíg megoldják azt a problémát, nehézséget, ami ebben a zavaros állapotban tartja őket."
Hasonlóan nyilatkozott egy tizenöt percig halottnak vélt asszony is:
- Említette, hogy látott olyan lényeket, szellemeket, akik teljesen zavarodottnak látszottak. Tudna többet mondani róluk?

„Ezekről a megzavarodott lényekről? Láttam őket, de hogy hol, azt pontosan nem tudom. Az a hely, ahol elhaladtam mellettük, sötét volt, ellentétben a többi ragyogó fényes területtel. Külsejükben jobban hasonlítottak az emberekhez, mint a többiek, bár azok is különböztek mitőlünk. Fejüket lehajtva, szomorú, kétségbeesett tekintettel vonszolták magukat, mint akik súlyos láncokat hordanak. Nem tudom miért is mondom ezt, hiszen nem emlékszem, hogy lábakat láttam volna. Nem tudom kik voltak ők, de fáradtnak, tompultnak, szürkének néztek ki. Úgy látszott, örökké körbe-körbe mozognak, csoszognak, nem tudva hova mennek, mit követnek, mit keresnek.

Amikor elmentem mellettük, fejüket fel sem emelték, nem érdekelte őket, mi is történik. Mintha gondolatokba merülve töprengenének: hogy mindennek vége, mit lehet tenni, mi értelme mindennek? Viselkedésükre rányomta bélyegét a tétovázás, a reménytelenség, mit tegyenek, hová menjenek, vajon mik voltak és mivé lettek. Mintha örökké mozogniuk kellene, pihenés nélkül. Elindultak előre, balra kanyarodtak, pár lépést tettek, majd visszafordultak. Kerestek valamit? Nem tudom."
-Lehetett tudomásuk a földi világról?

„Úgy tűnt föl, nincs tudomásuk sem a fizikai, sem a szellemi világról. Mintha valahol e kettő között léteznének bezárva. Kapcsolatuk lehetett a fizikai világgal, valami idekötötte őket, úgy látszott, mintha lehajolnának, lefelé néznének, talán figyelték a földi életet, ahol valamit elmulasztottak. Nem tudtak dönteni, mitévők legyenek, teljes csüggedés, levertség jellemezte mozgásukat, az élet minden jele hiányzott róluk." - Tehát zavarodottnak látszottak?

„Nagyon zavartaknak. Mintha elvesztették volna tudomásukat önmagukról, azonosságukról."
-Azt akarja mondani, hogy ezek a lények a fizikai és a között a világ között voltak, ahová Ön belépett?

„Emlékezetem szerint azután láttam őket, hogy elhagytam a kórházat. Ahogy elmondtam, úgy éreztem, emelkedem felfelé és közben, mikor bekerültem az alagútba és mielőtt beléptem a szellemi világba - ahol ragyogó napfény fogadott -, láttam őket. A ragyogó fény körülvett mindent, de nem sértette a szememet, nem vakított el. Azon a különleges helyen tompa, barnás, szürkés színek voltak. Van egy barátom, aki színvak, neki a világ csak árnyékokból, szürke tónusokból áll. Nekem, aki tele vagyok színekkel, úgy tűnt föl, mint fekete-fehér mozgókép, különböző szürke, piszkos, elfakult árnyalatokkal."

„Nem figyeltek rám, semmi jelét nem adták, hogy észrevettek. Nagyon lehangoló volt. Úgy látszott, megpróbálnak dönteni, visszanéztek, nem tudták vajon tovább menjenek, vagy visszatérjenek testükbe. Tétováztak, állandóan lefelé néztek, felfelé soha. Nem akartak továbbmenni és meglátni, mi vár rájuk. Kísértetekről szóló olvasmányaimra emlékeztettek. Szörnyű tolongás, nyüzsgés volt közöttük."
Néhányan, akik ugyancsak észlelték ezeket a lényeket, megjegyezték, hogy egyesek közülük látszólag sikertelenül próbálkoztak a még élő személyekkel érintkezésbe lépni.

Hosszabb ideig halottnak vélt férfi elmondta, hogy ez idő alatt látott olyan esetet, mikor a kapcsolatfelvétel sikertelen volt. Elmondta pl.: látott egy mindennapi embert gyanútlanul sétálni az utcán, pedig felette lebegett e szellemek egyike. Ez a szellem életében ennek az édesanyja lehetett, aki képtelen arra, hogy földi szerepét feladja. Megpróbálta fiának megmondani, mit kell tennie. A következőkben egy asszonnyal folytatott interjúból írok le hasonló esetet.

-Tapasztalt olyasmit, hogy ezek a szellemek beszélni próbáltak más, még élő emberekkel?

„Igen. Látható volt, hogy érintkezést keresnek, de senki sem fogta fel, hogy ott vannak körülöttük. Megkísérelték az érintkezést, de az emberek egyszerűen nem vettek róluk tudomást."

-Meg tudná mondani, hogy mit próbáltak közölni velük?

„Az egyik ilyen szellem asszonynak látszott, aki megpróbálta gyermekeit és egy idősebb asszonyt lakásában elérni. Ez az asszony a gyermekek anyja lehetett és valószínű, hogy az idősebb nőnek a leánya, ezért érintkezést keresett velük. A gyermekek nem figyeltek rá, tovább játszottak, az idős asszony kiment a konyhába, nem érzékelte, hogy ez a lény ott van körülötte."

-Valami különöset akart tudatni velük?

„Többé-kevésbé úgy látszott, el akarja érni azért, hogy figyelmeztesse őket, változtassanak életmódjukon, másképpen értelmezzék az életet, mint addig. Ez most feltevésszerűen hangzik: azt próbálta közölni, hogy jót tegyenek, változtassanak életükön, ne legyenek olyanok, mint amilyen ő volt, ne tegyenek rosszat, mint ő. 'Cselekedjetek másokért, akkor nem lesztek úgy elhagyatva.' Nem kívánok moralizálni, vagy prédikálni, de ez üzenetnek hangzott, amit megkísérelt átadni. Abban a házban hiányozhatott a szeretet és ő megpróbált jóvátenni valamit, amit elrontott. Olyan élmény volt ez, amit sohasem felejtek el."

Természetfeletti életmentések

Az összegyűjtött beszámolókban többen, akik halálközelségben voltak, elmondták, hogy a fizikai haláltól ismeretlen szellemi erő, vagy lény mentette meg őket. Ezek a személyek készakarva, vagy öntudatlanul, végzetessé válható balesetet szenvedtek. Körülményeik úgy alakultak, hogy a megmenekülés saját erejüket meghaladta. Amikor már mindent feladva készültek a halálra, egy hang, vagy fény, megmentette őket. Ezek az emberek azt állítják, hogy ezután életük megváltozott és érzésük szerint a haláltól bizonyos szándékkal mentették meg őket. Mindannyian vallják, hogy vallási érzésükben megerősödtek.

Hasonló élmény szerepelt Catherine Marshall "Egy férfi, akit Péternek neveztek" c. könyvében. Leírja, hogy Péter Marshall gyermekkorában majdnem lezuhant egy szikláról és a haláltól egy hang mentette meg úgy, hogy visszahívta. Ez az élmény olyan nagy hatással volt rá, hogy pap lett. Egy interjúból közlöm az alábbiakat, melyben hasonló megmenekülést említenek. Egy férfi mesél súlyos munkahelyi balesetéről. Óriási üstbe záródott be, melybe magas nyomással forró savat és gőzt pumpálnak.

"A hőség elviselhetetlen volt. Ordítottam, hogy engedjenek ki, nem bírom tovább. Amilyen gyorsan csak tudtam, elmenekültem a sarokba, arcomat a falnak fordítottam, de az is olyan forró volt, hogy ruhámon keresztül is égetett. Tudtam, hogy percek alatt halálra forrázódom. A kimerültségtől, vagy nem is tudom mitől, feladtam a reményt; éreztem meghalok, itt a vég. Elviselhetetlen volt a hőség, szemeimet csukva tartottam, ennek ellenére úgy tűnt föl, hogy minden megvilágosodik, izzó fény vesz körül. A Szentírásnak egy mondatát - melyet kiskoromtól ismertem, de jelentésével nem törődtem - hallottam az egyik irányból: 'Íme én veled vagyok mindig' . Ezt az irányt követtem, melyről később bebizonyosodott, hogy ez volt az egyetlen kivezető út megmenekülésemhez. Szemeimet még mindig nem tudtam kinyitni, mégis láttam azt a fényt, amit követtem. Szemeimet sav

nem érte, nem kellett kezelni.”
-A történtek változtattak életén?

„Amikor visszatértem munkahelyemre, dolgozótársaim megállapították, hagy a baleset óta nagyon nyugodt ember lettem. Nem vagyok bátor. Az a tény, hogy egy láthatatlan kéz megmentett a haláltól, bátorságot adott, társaim talán ezt érezték bennem nyugalomnak. Ez nem a természetemből eredő bátorság, ezt az a hang adta nekem, amely megmentett. Tudom, hogy Jézus Krisztus keze nyúlt értem és hozott ki a bajból. Ez nem fontolgatás kérdése, hanem meggyőződésé. Isten akarta, hogy életben maradjak, hogy miért, nem tudom, Addig nem éltem Istennek tetsző életet, de most már közelebb kerültem hozzá. Vannak még problémáim, de tudom, hogy válságos pillanatban Isten megmentheti az embert. Megtanultam, hogy életem Tőle függ.”
-Normális fizikai hangot hallott?

„Nem. Nagyon erős, hangos volt. Kétségtelenül meghatározott irányból hallottam, nem jobbról, és nem balról, abból az irányból, ahonnan kijöttem és hogy élve kijutottam, azt annak köszönhetem, hogy a hangot követtem. A magam erejéből nem kerülhettem volna ki abból a hőségből. A hang parancsoló volt; nem kérdő, hogy nem jönnél erre? Az egyetlen, ami hirtelen eszembe jutott, csak annyi volt: itt vagyok egyedül és meghalok. Amikor meghallottam a hangot, már nem volt kétségem. Tudtam, hogy magamtól nem, csak általa tudnék kijutni innen.”
-Mennyi idő telt el ebben az állapotban?

„Nekem örökkévalóságnak tűnt. Ha át kellene gázolnia forró savon, tíz-tizenöt méteren keresztül, minden mozdulatánál úgy érezné, hogy nagy sebességgel halad. Gondolom, az egész két-három perc alatt játszódott le, de nekem örökkévalóságnak tűnt.”
-Természetesnek látta a fényt?

„Nem. Semmihez sem hasonlított, amit valaha is láttam. Mintha egyenesen a napba nézne. Ahová bezártak, ott sötétség volt, azután egyszerre nagy fényesség lett és egy hangot hallottam. Alakot, vagy hasonlót nem láttam. Állandóan a fényt követtem.”
-Bántotta ez a fény a szemeit, vagy bele lehetett nézni? Volt valamilyen különösebb színe?

„Nem. Egyáltalán nem. Ragyogó fehér volt, olyan, mint a Nap, mintha az ember a Napba tekintene.”
Egy másik férfi mondta el a következőket.

„A II. világháború alatt Európában a gyalogosoknál szolgáltam. Volt egy élményem, amit soha nem feleltek el. Ellenséges repülőgépet láttam jönni, lebukni az épület felé, melyben mi tartózkodtunk. Tüzet nyitott ránk. A golyók által felvert por mutatta, hogy a lövések pontosan mireánk irányultak. Nagyon féltem, azt hittem megölnek mindannyiunkat. Nem tudom honnan, de hallottam egy kedves, szelíd hangot: 'Itt vagyok Reid veled, a te időd még nem érkezett el.' Ennek hallatára megkönnyebbülést és nyugalmat éreztem. Ettől a naptól kezdve egyáltalán nem félek a haláltól.”
Végezetül egy asszony - aki fertőzéstől gyógyíthatatlanul megbetegedett - így nyilatkozik. (Ebben az esetben úgy tűnik föl, mintha a beteg utasítást, irányítást kapott volna a feléledésre.)

„Az orvosok egyértelműen lemondtak rólam. Azt mondták, haldoklom, éreztem, hogy az élet kiszáll belőlem. Bár nem láttam semmit, mindent amit mondtak, hallottam. Élni akartam, hogy felnevelhessem gyermekeimet, életüknek részese lehessek. Ekkor Isten szerető, nyájas hangját hallottam, hozzám szólt. Nem voltam önkívületben, ahogy mindenki gondolná. Mindent hallottam, amit az emberek a szoba hátterében beszéltek. Hallottam a hangot, ami lenyűgözött. Azt mondta, ha élni akarsz, lélegezzél. Én engedelmeskedtem és az első lélegzetvételnél már félig visszatértem. Ezután utasított, hogy tovább lélegezzem és újabb lélegzetvételnél az élet visszatért testembe. Az orvosok csodálkoztak, hiszen ők már lemondtak rólam. Nem értették, hogy mi történt, mert nem hallották azt a hangot.”
Befejezésül emlékeztetni szeretném az olvasót, hogy ezek az esetek általánosságban nem azonosíthatók a halál-közeli tapasztalatokkal. Vizsgálataim során azonban jelentős számban előfordultak és kapcsolatosak a különleges tapasztalatok tartalmával, azokkal az elemekkel,

melyeket az előzőekben ismertettem. Például az első interjú alanya - amire korábban is tudás víziója fejezetben hivatkoztam már - szintén leírja, hogy a testén kívül volt, keresztülment egy sötét alagúton, visszanézve látta életének eseményeit és még több hasonló tapasztalatot a közös elemekből. Megjegyzendő, hogy az áthaladás a sötét alagúton és a testen-kívüliség jelensége feltűnően hasonlóképpen fordul elő a két beszélgetésben, melyeket korábban idéztem a Fény városai fejezetben. Ezeket az új jelenségeket, ugyanúgy mint a már előzőekben vizsgáltakat, mindennapi emberek mondták el, olyanok, akik korábban nem érdeklődtek ilyen természetű jelenségek iránt és nem tudtak ilyesmiről. Mégis, ezek az emberek később meggyőződéssel vállalták, hogy amit átéltek, valóság volt.

ÍTÉLET

Az első kötet megjelenését követően folytatott vitákban az egyik kritikus megjegyezte:

> „Bizonyára sok vitát váltanak ki a vallásos emberek egyes csoportjaiban az élet utáni elképzelésekkel foglalkozó kérdések. A meginterjúvolt személyek nem tapasztalták semmiféle Szt, Péter-féle hagyományos formáját a jutalmazásnak, vagy büntetésnek, mielőtt bebocsátást nyernének a halál utáni életbe.” (Frederic A. Bussat: Culturai Information Service 1976.)

Sokan tették fel ezt a kérdést, ezért szükséges megvizsgálni a halál-közeli tapasztalatokat abból a szempontból, hogy az egyes teológiákban leírt végítélet-eszmékkel kapcsolatban van-e hasonlóság köztük.

Halálhoz közel került alanyaim panorámaszerű visszatekintésről beszéltek, mely életük minden eseményét háromdimenziós képben mutatta. Néhányan azt mondták, hogy abban a vízióban csak életük döntő eseményeit, mások pedig minden egyes cselekedetüket, gondolatukat látták leperegni. Minden, ami jó és rossz, pillanatok alatt felrajzolódott előttük. Emlékeztetőül megjegyzem, hogy ez a panoráma legtöbbször a Fény-Lény érzékelésekor jelent meg, akit a keresztények Krisztussal azonosítottak. Ez a Lény kérdést intézett hozzájuk, melynek lényege: Mit tettél az életeddel?

Nyomatékosan kértem, hogy amennyire csak lehet, szabatosan magyarázzák el ennek a kérdésnek a lényegét. A legtöbben olyanféle meghatározásra jutottak, mint az a férfi, aki tömören így fogalmazott: „a kérdés arra irányult, hogy mit tettél életedben mások iránti szeretetből, vagyis cselekedeteidet a szeretet irányította-e?”

Ennél a pontnál mondhatja valaki, hogy valamiféle ítéletre került sor, mivel a tudatosságnak ebben az emelkedett állapotában, amikor az ember minden elkövetett önző tettét látja, különleges bűnbánatot érezhet. Ugyanakkor elégtételt is, amikor azokat az eseményeket látja, amelyekben jót cselekedett és szeretetet adott. Megjegyzem, hogy az általam tanulmányozott esetekben az ítélet nem a Fénylénytől származott, aki szeretni és elfogadni látszott ezeket az embereket, hanem inkább magától a megítélt embertől. Ebből a szempontból Máté evangéliumának egyik helye összefüggésbe hozható az ítélettel. A Biblia Jakab király fordítási verziójában szerepel ez a szakasz. (Máté 7;1-2)

> „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek. Amilyen ítélettel ítéltél, olyannal fognak megítélni titeket és amilyen mértékkel mértek, olyannal mérnek majd nektek is.”

Az Új Testamentum mai angol változatában (Jó Hírek a Modern Ember számára kiadásban) az alábbi fordítás szerepel:

> „Ne ítéljetek el másokat, hogy Isten ne ítéljen el titeket, mert Isten ugyanúgy fog megítélni titeket, ahogy ti ítéltek meg másokat, Ő ugyanazokat a szabályokat fogja alkalmazni veletek szemben, amilyeneket ti alkalmaztok másokkal szemben.”

Nem vagyok Bibliatudós, így nem tudom megítélni, hogy melyik fordítás a pontosabb. A magam részéről úgy találom, hogy a halál-közeli élményekről közölteknek inkább az első fordítás a megfelelőbb, vagyis az ítélet önmagunkból eredt. Elgondolkozva ezeken, úgy tűnik föl, hogy a halál közelségében szerzett tapasztalatoknál általános az érzelmek ilyen vagy olyan módon való felfedése. Ebből a szempontból mi emberek úgy vagyunk jellemezhetők, mint olyan teremtmények, akik idejük nagy részét különböző álarcok mögött elrejtve töltik. Belső biztonságunkat pénzen, hatalmon keresztül keressük. Megpróbáljuk elhitetni magunkkal, hogy jobbak vagyunk másoknál, büszkélkedve társadalmi helyzetünkkel, műveltségünkkel, pénzünkkel, hatalmunkkal, bőrünk színével, testünk szépségével, férfi vagy női szerepünkkel, egész mivoltunkkal. Ruhákkal díszítjük testünket, legbelsőbb gondolatainkat, bizonyos tetteinket rejtegetjük. A halál órájában minden álarc lehullik. Az ember pillanatok alatt meglátja háromdimenziós panorámában minden gondolatát, cselekedetét. Más lényekkel való találkozásánál látja, hogy azok minden gondolatát ismerik, Észreveszi, hogy ebben az állapotban a közlés és felfogás szavak nélkül történik, hogy a

gondolatok közvetlenül jutnak el a másikhoz. Ahogy ezt egy ember elmondta:

„túlságosan zavart leszel olyan emberektől körülvéve, akik nem úgy gondolkodnak, ahogyan te.”

A test szépsége, a bőr színe nem büszkeség forrása többé. Valójában az embernek nincs többé testi megjelenése, az akkor létező egyetlen szépség testetlen. Bármi is az, csak a lélek szépsége lehet. A nem jellege eltűnik, az ember úgy érzi, hogy ezekben a pillanatokban is szellemhez méltó, kihangsúlyozott tulajdonság került előtérbe: a szeretet és a tudás. Életük áttekintésének másik jellemzője - melyet a beszámolókban említenek -, hogy az eléjük vetítetteknek nemcsak cselekedeteiket, hanem ezek másokra ható következményeit is megismerik. Egy férfi a legszemléletesebben így fejezte ki ezt:

„A testemen kívül voltam az épület felett és saját testemet láttam lenn feküdni. Azután fényt láttam, ami szétáradt körülöttem, majd mint egy színjáték, lepergett előttem egész életem. Sok mindenért nagyon szégyenkeztem. Úgy láttam, hogy rosszul éltem le életemet. A Fény most megmutatta, mi rosszat tettem. Mindez valóságos volt. Olyan volt, mint egy visszapillantás, emlékezés. Mintha minden arra irányult volna, hogy felderítse életem tartalmát. Mint egy ítélkezési eljárás. Azután a fény hirtelen elhalványult és beszélgetés kezdődött, nem szavakkal, hanem olyan volt, mintha egy idegen szemeivel nézném, aki mindent tud, vezet és segít. Megdöbbentett, hogy nemcsak azt mutatta meg, mit tettem, hanem azt is, hogy ezek a cselekedetek milyen következményekkel jártak. Amit lát az ember, nem hasonlítható filmvetítéshez, mert éreztem a látottakat. Minden gondolatom megjelent, rádöbbentem, hogy a gondolatok nem vesznek el.”

Egy ilyen helyzet valóban kínosnak mondható. Nem csoda, ha ilyen érzések után a többség azzal tér vissza, hogy életmódján változtatni kell. Nézzük a következő két interjút:

1. „Senkinek nem mondtam el tapasztalatomat, de amikor visszakerültem, minden vágyam az volt, hogy másokért tegyek valamit. Ez mindent felülmúló vágyam lett. Szégyelltem magam sok mindenért, amit életemben tettem, vagy elmulasztottam. Úgy éreztem, most mindent meg kell tennem, nem várhatok tovább.”
2. „Amikor visszatértem, úgy határoztam, jobb ember leszek. Eddigi életemmel elégedetlen voltam, megbántam bűneimet, újra akartam mindent kezdeni, jobbá válni.”

Sokan kérdezték, hagy beszélgetőalanyaim közül tett-e bárki is említést a pokolról. Az igazság az, hogy összegyűjtött anyagomban senki sem tett utalást olyasmire, amit pokolnak nevezünk. Megjegyzem, börtöntöltelékekkel sohasem folytattam interjút. Akikkel beszélgettem, tisztességes, rendes emberek voltak. Abban voltak csak bűnösök, amiben mindannyian azok vagyunk. Nem valószínű, hogy ezekre valami "tüzes kemence" várna. Ennek ellenére a beszámolók nem zárják ki valami pokolféle létezésének lehetőségét.

Az embereket, úgy látszik zavarja a halál közelségében szerzett tapasztalatokban jelzett Fénylény létezése, aki minden gyarlóságot megbocsát. A magam részéről csak azt mondhatom, hibáik ellenére szeretem gyerekeimet és biztos vagyok abban, hogy mindég szeretni fogom őket, nem törődve azzal, hogy mit követnek el.

Sokan elégedetlenek az élmények ilyen értelmezésével, mert ezek nem illenek bele a világvégén elkövetkezendő utolsó ítélet fogalmába...

Én nem látok itt összeférhetetlenséget. Kétségtelen, hogy az, aki visszajött a "halálból", nem jutott el az utolsó ítéletig. Mivel a világvége még nem következett el, ilyen beszámoló a halál-közeli élményekről - magának a tapasztalatnak a hitelességét gyöngítené meg. Lehet végítélet, mert a halál küszöbén szerzett tapasztalatok nem utalnak az ellenkezőjére. Többek meggyőződése, hogy a végítélet bekövetkezik.

Félreértések elkerülése végett megjegyzem, hogy ezek az emberek kizárólag a Szentírás tekintélyi elvének alapján vallatták ezt, és meggyőződésük nem a halál-közeli tapasztalatokból, vagy látottakból ered.

Mennyország és pokol, a világvége és a végítélet eszméje, Isten kegyelme - olyan végső fogalmak, melyek a teológusok között is vitatottak. Ezekről emberi kifejezéssel nagyon nehéz beszélni. Ezért sokszor festői szemlélettel, képletesen fejezzük ki magunkat.

Ha az európai festészet történetének különböző korszakait tanulmányozzuk, láthatjuk, hogy az utolsó ítéletet más-más szimbólumokban ábrázolják. Mint pl.: feljegyzési könyv, elszámolások könyve, bírósági tárgyalás, mérlegek a lelkek megmérésére Plató "Er" mítoszában az ítéletnél számon kérik a lelkektől cselekedeteiket. A Tibeti Halotti Könyvben ezt úgy ábrázolják, mint a Karma Tükrét.

Emlékeztetőül megjegyzem, hogy beszélgetőalanyaim mindannyian azt állították, hogy az élményük leírásához használt szavak csak hasonlatok, képek, példák, mert elmondásuk meghaladja az emberi kifejezőképességet.

Ez nem meglepő akkor, amikor technológiai korunkban különleges szavak kerültek használatba, mint pl. az optikai tudományból átvett kép szó, vagy a technológiai fejlődésből kialakult film és diapozitív megnevezés. A beszámolókban használt szimbólumok a fényképezés tudományában vagy a televíziós-technológiában elért fantasztikus fejlődésre emlékeztetnek ugyanúgy, mint a háromdimenziós képek vagy az események azonnali visszajátszása.

Végül egy utolsó észrevétel, azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy mi történhetett a náci borzalmak elkövetőivel. Ha az történik mindenkivel, amit interjúalanyaim elmondtak, elképzelhető, mit érezhettek a visszatekintésnél, különösen ha nemcsak saját gonosztetteiket, hanem azok másokra ható következményeit is látták. Ezeket a náci szörnyűségeket olyan emberek követték el, akikből teljesen hiányzott a szeretet, olyannyira, hogy ártatlan emberek millióit küldték halálba. Számtalan egyéni tragédiát okoztak, elszakították szülőt gyermekétől, férjet feleségétől, barátot baráttól. Tetteik következménye az áldozatok sokaságának hosszú, gyötrő, vagy gyors brutális halála, aljas megaláztatások, évekig tartó éhezés, könnyek és kínok. Mit érezhetnek ezek az emberek, ha láthatják élőben, világosan feltárulni a történteket. A legvadabb gondolataimban sem tudom a poklot ennél borzalmasabbnak, kibírhatatlanabbnak elképzelni.

ÖNGYILKOSSÁG

Az öngyilkosság fogalma általában a szándékos önelpusztító viselkedéssel kapcsolatban ismert, melyet különböző belső kényszerek és események idézhetnek elő. Az emberiség évszázadok óta küzd e bonyolult kérdéssel. Régebben teológiai, erkölcsi és filozófiai szempontok szerint vizsgálták, az utóbbi időben ezekhez szociológiai és pszichológiai elgondolások társultak. A mélyreható vizsgálatok ellenére e témában sok zavarba ejtő kétség maradt. Sokan megkérdezték, hogy a halál közelségéből visszatértek beszámolóiban van-e valami utalás az öngyilkosság problémájára. Tény az, hogy a halál-közeli tapasztalatok tanulmányozása nem ad végső választ arra a sok rejtélyre, ami az öngyilkosságot körülveszi. Minden, amit megfigyelhettünk, két kérdésben foglalható össze:

Először, hogy azoknak, akik nem öngyilkossági kísérletből kerültek halál-közelségbe, van-e valamiféle tapasztalatuk, vagy állásfoglalásuk az öngyilkossággal szemben?

Másodszor, eltérnek-e az öngyilkossági kísérletekből származó tapasztalatok a többiektől?

Bár azok, akik a halál-közeli élményükről beszéltek, meglehetősen gyakran vallják, hogy úgy érezték, nem akarnak visszajönni a "halálból", mégis mindnyájan visszautasították az öngyilkosságot, mint halálba vezető eszközt. Visszatértek azzal a gondolattal, hogy élményükből megtudták: feladatuk van itt a Földön, amit teljesíteniük kell. Visszajöttek a továbbélés komoly szándékával. Ezek közül senki sem kívánta ennek az élménynek megismétlődését. Sokan - akik betegség, vagy baleset folytán "meghaltak" -, elmondták, hogy élményeik során tudomásukra jutott, hogy az öngyilkosság olyan szerencsétlen tett, ami büntetést von maga után.

Például egy férfi, aki baleset következtében "halt" meg, így mondta el ezt: "Mialatt odaát voltam, azt a benyomást szereztem, hogy magamat, vagy mást megölni tiltott

cselekedet. Öngyilkosságot elkövetni annyit jelentene, mint Isten ajándékát visszadobni. Másvalakit megölni beavatkozás Istennek arra a másik emberre irányuló szándékába." Egy másik férfi - aki túlélt egy meglehetősen hosszadalmas klinikai halált - azt mondta: amíg odaát volt, azt a benyomást szerezte, hogy az öngyilkosságért büntetést kell fizetni. Tanúként látnia kell, hogy tette másoknak milyen fájdalmat okoz.

Első könyvem kéziratának befejezésekor még nagyon kevés öngyilkossági kísérletből származó halál-közeli esettel találkoztam. Gondolom, ez érthető, mert azok az emberek, akik ezt átélték, vonakodnak beszélni, valószínűleg bűntudatot éreznek öngyilkossági kísérletük miatt. Azóta azonban ráakadtam néhány további esetre. Ezek mindnyájan belátták, hogy öngyilkossági kísérletük semmit sem oldott meg, ugyanazzal a problémával küzdöttek továbbra is, melytől menekülni akartak. Minden nehézség, amitől szabadulni akartak, ott volt a másik oldalon. Egyvalaki elmondta, hogy csapdában érezte magát; az öngyilkosságát előidéző ok, vagyis a "halála" előtti állapot sorozatosan újra meg újra megismétlődik.

„Visszatekintve most felnőtt, érettebb fejjel, az a problémám nem látszik már olyan fontosnak. De akkor, abban az időben, nagyon lényegesnek tűnt. Amikor "meghaltam", körülöttem minden maradt a régiben. Mintha minden megismétlődne, mintha mindent újra végigélnék. Boldog voltam, hogy befejeződött, túljutottam az egészen, de újra kezdődött minden elölről. Akkor arra gondoltam: csak ez ne kezdődjön el újra.”

Mindnyájan úgy nyilatkoztak, hogy tapasztalatuk után soha többé nem gondoltak újabb öngyilkosságra. Általános állásfoglalásuk, hogy hibát követtek el és örültek öngyilkossági kísérletük sikertelenségének. Amikor megkérdeztem egy férfit, hogy a tapasztalatok tudatában megpróbálná-e ismét megölni magát, így válaszolt:

„Nem tenném meg újra. Ha eljön az időm, természetes módon fogok meghalni. Világossá vált előttem, hogy életünk a földön csak rövid szakasza az időnek és rájöttem, hogy amíg itt vagyunk, sok tennivalónk van. Halálunk után az örökkévalóság következik.”

Érdekes, hogy a fent elmondottak szorosan megegyeznek azokkal az öngyilkosságot tiltó felfogásokkal, melyeket az ősi teológiai tanítások tartalmaznak. A múltban sok, különböző vallású teológus és filozófus érvelt az öngyilkosság ellen, abból a feltevésből kiindulva, hogy az élet lényegében megbízatás, ajándék isten részéről, és azt nem dobhatjuk el saját elhatározásunkból. Így pl. Platón a Phaidonban arra a tanításra hivatkozik, mely szerint az ember a földre bizonyos megbízatással rendeltetett és ez elől meghátrálni nem szabad. Azzal érvel, hogy valójában Istenhez tartozunk, gondoskodására vagyunk bízva, ami kötelezettséget jelent és ettől megszabadulni ily módon nem szabad. A középkorban Aquinói Szt. Tamás úgy érvelt, hogy mivel az élet Isten ajándéka, egyedül Isten döntheti el, mikor érjen az véget (Summa Theologica). John Locke XVII. századbeli brit filozófus - akinek az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozatban és Alkotmányban lefektetett eszmékért sokkal tartozunk - kijelentette, hogy mi Isten tulajdonai vagyunk, az Ő szándékával rendeltettünk a földre, önkényesen nem dobhatjuk el ezt a rendeltetésünket (The Second Treatise on Civil Goverment). Emrnanuel Kant, másoktól nagyon eltérő gondolkodású német filozófus így ír:

„Amint vallási szempontból vizsgáljuk az öngyilkosságot, azonnal valóságos mivoltában látjuk azt. Különleges szándékkal, bizonyos körülmények közé, idehelyeztettünk a földre. Az öngyilkos szembehelyezkedik Teremtőjének szándékával. A másik világba úgy érkezik, mint aki elhagyta rendeltetési helyét, tehát úgy kell tekinteni, mint Isten ellen lázadót. Isten a mi gazdánk, mi az ő tulajdonai vagyunk. Gondviselésével javunkat akarja" (Lectures on Ethics).

A fentieket nem azért említem, hogy érvényt szerezzek okfejtésüknek, vagy hogy az öngyilkosságról társadalmi, vagy erkölcsi ítéletet mondjak. Egyetlen célom az volt, hogy rámutassak, a halál küszöbéről visszajött emberek az öngyilkosságról szavaikban, gondolataikban ugyanazt fejezték ki, mint ami a teológiai tanításokban szerepel.

Tudom, hogy az e fejezetben ismertetett tapasztalatok sok kérdést vetnek fel. Többen bizonyították, hogy egyes kultúrákban az öngyilkosság erkölcsileg nem elítélendő, mint ahogy a miénk szerint az. Még tiszteletreméltónak is tekinthető, mint pl. Japánban, a szamurájoknál. Megkérdezhető, hogy egy ilyen társadalomból származó, ilyen etikai

szemléletű ember öngyilkossági halálából életre kelve vajon ugyanilyen tapasztalatokról beszélne? Mások felvetették, hogy ilyen, vagy olyan módon, lényegében mindannyian öngyilkosságot követünk el. Vagyis legtöbbünk olyan aktivitással él, mely - jól tudjuk -végül is káros szervezetünkre, esetleg halálunkat okozza. Három ilyen tény: a dohányzás, a magas koleszterin-tartalmú ételek fogyasztása és autóvezetés alkoholos befolyás alatt. Az emberek mindezt megteszik, annak tudatában, hogy ezek a cselekedetek végül is a halálba vezetnek, akár betegség, akár baleset miatt. Megkérdezheti bárki, hogy mi a különbség az ilyen életvitel és a valós öngyilkosság között? Az önpusztításhoz vezető életmód mely fokozatánál érvényesül az előbb idézett emberektől hallott "büntetés"? Vannak, akik altruisztikus okokból követnek el öngyilkosságot, pl. mások megmentése érdekében. Vajon milyen tapasztalatokkal bírhatnak azok, akik ilyen "hősies" halált halnak? Vajon mi történik azokkal, akik lelki depresszió hatására, vagy elviselhetetlen veszteségeik miatt oltják ki életüket?

Ismert tény az is, hogy sokan valójában nem akarnak meghalni az öngyilkossági kísérlettel, csupán ilyen drámai módon kívánják felhívni a figyelmet saját bajaikra, problémáikra. Viszont a pszichiáterek közül sokan állítják, hogy az úgynevezett balesethajlamos egyénekben nincs tudatos vágy az öngyilkosságra, mégis tudatuk mélyén meg kívánják tenni. Ilyen magyarázattal balesetük nyilvánvalóan öntudatlan öngyilkossági kísérlet lenne. Kétségtelen, hogy ilyen összetett kérdésekre senki sem adhat végleges, megnyugtató választ és én a magam részéről nem kívánom leegyszerűsíteni ezeket az elméleteket. Amit tehettem csak annyi, hogy ismertettem a halál közelségében szerzett tapasztalatokat, amelyek kapcsolatosak egy öngyilkossági kísérlettel és melyeknél felfigyeltem, hogy a többiek által elmondottaktól eltértek.

Egy pszichiáter barátom, fertőzésből kifolyólag klinikai halált szenvedett. Kérdésemre a "másik Világ" élményeiről érdekes választ kaptam. Kifejtette hitét, hogy Isten sokkal megbocsátóbb, megértőbb, mint ahogy az emberek gondolják. Isten szeretetével és bölcsességével mindennek gondját viseli. Amit az öngyilkos tőlünk, embertársaitól igényel, nem ítélet, hanem szeretet és megértés.

A PAPSÁG REAGÁLÁSA

Az Élet az élet után c. könyvemhez írt előszóban dr. Elizabeth Kübler-Ross jelezte, hogy tanulmányom az egyház tagjai részéről kritikát válthat ki. Ez bizonyos mértékig beigazolódott. Azonban az is igaz, hogy sok különböző felekezetű keresztény pap lelkesedését és érdeklődését fejezte ki tanulmányom iránt és felkért, hogy e tárgyról - hívei gyülekezete előtt - tartsak előadást.

Több lelkész elmondta, hogy a gyülekezetébe tartozók közül egyesek beszámoltak halál-közeli élményeikről. Ezek a lelkipásztorok örültek, hogy olyanoktól hallhattak erről a kérdésről, akiknek foglalkozási köre ez egyház keretein kívül van. Néhány lelkész megjegyezte, hogy ezek a tapasztalatok megerősítik mindazt, amit a Biblia mond a halál utáni életről. A kimondottan keresztény irányzatú és szemléletű Guide Post folyóirat évek óta közöl ilyen témájú beszámolókat.

Egy metodista lelkész - aki találkozásunk előtt még maga is vizsgálta a halál-közeli élményeket - elmondta egyik, közös kutatásainkat megelőzően szerzett tapasztalatát. Az alábbiak szemelvények párbeszédünkből:

Lelkész: Az az asszony vesebajban szenvedett. Halálos beteg volt. Halála előtti beszélgetésünkben kifejtettem meggyőződésemet a halál utáni életről. Többek között elmondtam, hogy megerősítette ezt a hitemet az orvosok kutatási eredménye, akik klinikailag meghalt és később életre keltett emberekkel vizsgálataik során interjúkat készítettek. A hallottakat nagy izgalommal fogadta és következő találkozásunk alkalmával visszatért e

kérdésre.

Temetésén én tartottam gyászbeszédet, megemlítve a halál utáni életről folytatott beszélgetésünket és azt, hogy az elhunyt megerősödött ebben a hitében. A templomban megjelent emberekre mély benyomást tett, hogy mint pap, meggyőződéssel vallottam: ez az asszony továbbra is él és az a hír, hogy egy orvosbarátom ugyancsak hisz ebben. Ez az asszony életében nagyon közel állt férjéhez és amikor az néhány évvel előbb meghalt, úgy látszott, mintha ő is vele együtt halt volna meg. Gyászbeszédemben azt mondtam: ő elment, hogy valahol Krisztusnál együtt legyen férjével. Ezt nem képletesen, átvitt értelemben, költői szimbólumként, hanem saját hitem szerint mondtam. Beszédem a jelenlevőknek vigaszt nyújtott.

A temetés után szokatlan dolog történt. Híveim a vasárnapi szertartás után gyakran felkerestek a prédikációval kapcsolatos észrevételükkel, de temetés után soha nem jöttek. Most, váratlanul vagy tíz ember jelent meg nálam, hogy kifejezze elismerését az elmondottakért. Prédikációmban megkísérlem az embereket a szeretet felé irányítani. Ha azt mondom nekik, hogy haláluk idején Krisztus felteszi a kérdést: "Mennyi szeretetet adtál?" akkor látják, hogy a szeretet a legfontosabb Krisztus számára - nemcsak a kétezer évvel ezelőtti Bibliában -, hanem mindenkor, ahogy az a halálból visszatért emberek tapasztalataiban is megnyilvánul. Az emberek ezáltal megerősödnek hitükben. Én ebben hatékony eszközt látok és prédikációimban gyakran élek vele, hogy az emberekben megerősödjék a hit és eljussanak oda, hogy a szeretetet a legfontosabbnak ismerjék el. *dr. Moody:* Korábban említette, velem egyetértésben úgy véli, tudományos bizonyítékot a halál utáni életről felmutatni nem lehet.

Lelkész: Ha bizonyítani tudnánk a halál utáni életet, ez Isten létének bizonyításához hasonlítana. Hatálytalanítaná a hit szerepét. A lét végső kérdéseiben semmit sem bizonyíthatunk. Ha bizonyságot tudnánk adni az élet földöntúli létezéséről, nem lenne szükség többé hitre. Az élet misztérium; az élet a halál után szintén az. Ha valaha áttörhetnénk a természetnek ezt a törvényét, megszűnne minden, amit a hit alapján kell elfogadnunk. Végső soron hinnünk kell és amit a halálból visszatértek elmondtak, megerősítik ezt a hitet. Bennem biztossá teszik, mert én hívő vagyok. De ha nem lennék az, nem győzne meg.

Ez volt a véleménye egy metodista lelkésznek, de nem várhatom, hogy a papság minden tagja ugyanígy vélekedjék. Jó néhány lelkész hozott fel jellegzetes ellenvetéseket. Ezek egy fajtája liberális gondolkodású teológusoktól jött, akik az egyház szerepét lényegében erkölcsi feladatokban, mindenekfelett minden ember részére szociális reformok létrehozásának elősegítésében látják. Ebből a teológiai szempontból nézve arra a következtetésre jutottak, hogy a testi halál utáni lét kérdése ódivatú, meghaladott gondolat. Több hasonló gondolkodású paptól hallottam olyan megjegyzést, hogy a halál utáni életre irányuló érdeklődés ellanyhult, megszűnőben van és el is kell tűnnie. Az episzkopális egyház egy idős lelkésze - aki ezt a meggyőződést vallja - legutóbb azt kérdezte tőlem: "nem gondolja, hogy inkább erre a világra kellene gondolnia és nem a következőre, nincs elég megoldatlan probléma itt is?"

A továbbiakban azt mondta: a múltban a vezetők igyekeztek a nehéz körülmények között élők és a szociális igazságtalanságok áldozatainak figyelmét elvonni a földi állapotokról, azt ígérve, hogy a túlvilágon minden jóra fordul, ha a törvényeket betartják és nem elégedetlenkednek. Más szavakkal, visszautasító magatartásuk a halál-közeli jelenségek kutatásaival szemben, azon az elgondoláson alapul, hogy az élet utánra vonatkozó elméletek sokszor csak álcázott kísérleteket jelentenek a szociális elnyomás érdekében.

Bizonyos határig egyetértek a papság ezen képviselői által kifejtett néhány gondolattal. Saját meglátásom is az, hogy számtalan szociális igazságtalanság van a földön. Életem folyamán magam is szeretnék személyesen segíteni ezek megoldásában. Úgy érzem, hogy az isteni parancsolat "szeresd felebarátodat, mint önmagadat", lényegében magában

foglalja azt, hogy mindent, amit csak lehet, meg kell tennünk embertársaink érdekében, segíteni kell azokat, akik kevésbé szerencsések, mint mi.

Ennek ellenére több olyan pont van, melyeknél ezeknek a papoknak a véleményétől eltérnek az én meglátásaim és tapasztalataim. Meglepett az a vélemény, hogy a testi halál túlélése iránti érdeklődés csökkenőben, vagy megszűnőben van. Saját megfigyeléseim ellentmondanak ezeknek a véleményeknek. Úgy érzem, nagyon is sokakat érdekel valójában ez a kérdés. Képtelen vagyok megérteni azt is, hogy a szociális problémák és a halál utáni élet iránti érdeklődés miért állna ellentétben egymással. A valóságban az ember érdekelt lehet mások hogylétének kérdésében akkor is, ha tisztában van a halál utáni élet lehetőségeivel, és az ilyen irányú vizsgálatok érdeklik. Tény, hogy beszélgetéseim több alanya nagy érdeklődést tanúsított mások élete iránt. Olyan tapasztalatokkal és úgy tértek vissza, miszerint éljenek és cselekedjenek másokért, amíg itt vannak a földön. A magam részéről osztozom e célok elérésében. Összegezve: hitünk az utóéletben nem tesz bennünket közömbössé a szociális igazságtalanságokkal szemben, inkább ösztönzést ad azok kiküszöbölésére.

Nem értek egyet továbbá azzal sem, hogy - ha mellékesen is - a halál utáni élet elmélete az emberek figyelmének elterelésére szolgál saját elégtelen életükről. Sokan beszéltek nekem halálfélelmükről, féltek öntudatuk megsemmisülésétől. Mások viszont, akiknek barátaik, hozzátartozóik már meghaltak, abban reménykednek, hogy azok valahol élnek. Ezek a magatartások nagyon távol vannak a szociális igazságtalanságok, vagy osztályelnyomások kérdésétől.

A kérdés megközelítéséhez ezenfelül közrehatott orvosi érdeklődésem is. Ezek az emberek nekem, mint orvosnak mondták el tapasztalataikat, melyek életükben nagy jelentőséggel bírtak. Jelentkezésük az orvosi életre keltési módszerek alkalmazásával volt kapcsolatos. Úgy gondolom, ilyen módon orvosi kérdés is. Szeretném ezeket a tapasztalatokat minél jobban megérteni, hiszen előfordulásuk orvosi kezelés közben történik.

Ezzel nem állítom azt, hogy az én meglátásom bármennyivel is jobb, mint az említett liberális papoké, csupán azt, hogy különbözik azoktól. Lehet, hogy a hasonló gondolkodású papokkal, vagy szociális kérdésekben érdekelt egyházközségi emberekkel kialakított saját, korlátozott kapcsolataik folytán a halál utáni életre vonatkozó érzéseik elfakultak. Hasonlóképpen lehetséges, hogy e kérdésben saját, korlátozott tapasztalataim és a magam érzései vezetnek, főleg azért, mert nagyon sok ember érdeklődik e téma iránt. Azt sem állítom, hogy tudom, mi a véleménye a kereszténység többségének ebben a kérdésben.

A kritizáló papság egy másik csoportja a halál-közeli tapasztalatokról ódivatú teológiai szemléletű felfogásban beszélt, Azokra utalok, akik azt mondják, hogy ezek a halál-közeli tapasztalatok sátáni erőtől, gonosz szellemektől származnak, azok irányítják őket. Nem vagyok jártas a teológia tudományában. Olvasmányaim e téren nagyjából olyan teológusok munkáira korlátozódtak, mint Szt. Ágoston, Aquinói Szt. Tamás és Kálvin János, akiket jelentős és befolyással bíró filozófusoknak is tartanak, Kérdéseket intéztem pap és teológus barátaimhoz, hogy miként vélekednek az Ilyen vádakról. Véleményük az volt, hogy egy vízió többek között akkor tartható valódinak, ha annak hatása a szóban forgó személy életére befolyással bír: pl. ha közelebb kerül ezáltal Istenhez, vagy ha a vallási tanítások követésére késztet. Mint már korábban említettem a vizsgált esetekben -, a halál élménye pontosan ennek az útnak követését sugallta.

Más lelkészek rámutattak arra a kritériumra, hogy az ilyen vízióknak meg kell egyezniük a Bibliában lefektetettekkel és egyetértettek nézetemmel, mely szerint ez a követelmény ezekben az esetekben megvalósult.

Bevallom, nyugtalanított a vád, hogy - ha csak véletlenül is de - az ördöggel cimborálok. Vallási meggyőződésem tántoríthatatlan, nagyon fontos számomra és egyszerűen nem tudok mit válaszolni az ördöggel való összejátszás vádjára. Valamennyire megkönnyebbültem egy metodista lelkésszel történt beszélgetés után - aki egyike a legkonzervatívabb és legalaposabb gondolkodóknak. Elmondta, hogy őt ugyancsak ez a vád érte, egy még nála is konzervatívabb gondolkodású szekta részéről. Azzal vádolták, hogy az

ördög segítőinek egyike. Úgy látszik, meg kell barátkoznom azzal a gondolattal, hogy ebben a hatalmas, sok változatú világban mindig akadnak olyanok, akik kétségbe vonják az ember indítékait. Csak azt remélem, lesz majd valaki, aki értem jön és ebből az eltévelyedett gondolkodósomból visszavezet a helyes útra.

E tárgykörrel kapcsolatban a papság egy harmadik csoportját is meg kell említenem. Ők nem is annyira kritizáltak, mint inkább valami félénkséget, kishitűséget tanúsítottak ezzel a kérdéssel kapcsolatban, nem kívánnak foglalkozni e tapasztalatok vizsgálatával, mert szerintük ezek inkább az orvostudomány körébe tartoznak. Olyan jelenségnek tartják, mellyel a beteg orvosa foglalkozzon. Ezeket a tapasztalatokat csupán hallucinációknak vélik. Annak ellenére mondják ezt, hogy ezeknek az embereknek élménye elsősorban vallási hitükre és morális értékszemléletükre volt hatással, semmint orvosi értelemben vett egészségi állapotukra.

Újabb megnyilatkozása ez az ősi dilemmának: összeütközés két hivatás között. Úgy látszik, minden foglalkozási körnek vannak tagjai, akik a hivatásuk területét féltékenyen őrzik az idegen betolakodóktól. Ezek az emberek neheztelnek, ha egy képzett laikus vagy egy más tudományágban dolgozó személy véleményt nyilvánít olyan kérdésben, amely az ő szakmájához tartozik. Ugyanígy, minden foglalkozási körnek vannak tagjai, akik vonakodnak állást foglalni olyan kérdésben, ami nem tartozik a szakmájukhoz. Kívánatos védekezni a sokrétű problémák leegyszerűsítése ellen, de az ilyen kizárólagos szakmai kötöttségnek megvannak a hátrányai is. Ez a magatartás szakmai megmerevedéshez vezet. A kívülállók részére kizárja a közreműködést, amellyel pedig a szakmabeli a kérdés megértésében segíthetne. Ráadásul ez a magatartás magában foglalja azt a nagyon kétséges feltételezést, hogy a munkának jelenlegi foglalkozási és kutatási területei között való felosztása kimeríti a tárgykörök teljes egészét. Úgy vélem, hogy egy vitatott témánál, vagy egy új jelenség vizsgálatánál végzetes hiba bezárkózni a kétféle emberi hivatás korlátai közé.

A szóban forgó tárgyról mindent elmondva, meg kell említenem azt is, hogy találkoztam papokkal, akik elzárkóztak minden olyan probléma megbeszélésétől, ami orvosi kérdést érintett. Betegeim között volt sok pap is és meglepett mentegetőzésszerű viselkedésük, amikor ezeknek az eseteknek orvosi nézőpontjairól beszélgettünk. Különösen azért, mert egyébként a legnagyobb fokú érdeklődést tanúsították a beteg állapota és a kórjóslat iránt. Olyan papokkal is találkoztam, akik csak azért nem voltak hajlandók tárgyalni a halál-közeli tapasztalatokról, mert ezeket az orvostudomány körébe tartozóknak vélték. Másrészről viszont több orvos elmondta, hogy betegeikkel ilyenfajta élményekről nem beszélnek, mert úgy érzik, hogy ez a tárgy a beteg vallási életének területéhez tartozik. Röviden, sok ember részére ez a jelenség egyike azon kérdéseknek, mely a két világ közötti területen fekszik és amely eleve arra van ítélve, hogy népszerűtlen legyen. Mindent egybevéve, örülök, hogy a legtöbb pap, akivel találkoztam és tanulmányom elkészítése során megismerkedtem, érdeklődést mutatott és helyeselte munkásságomat. Ők megértették, hogy nem vonok le végkövetkeztetést, nem akarom személyes érzéseimet másokra ráerőszakolni, tudom, hogy lehetőségeim korlátozottak és mások segítségét és megjegyzését örömmel üdvözlöm.

TÖRTÉNELMI PÉLDÁK

Ha évekkel ezelőtt megkérdeznek, hogy tudok-e történelmi példákat a halál küszöbén észlelt tapasztalatokra, válaszom nemleges lett volna. Azóta meggyőződtem arról, hogy a korábbi időkből bőséges leírás található ilyen tapasztalatokról. Azt hiszem, érdemes bővebben idézni a különböző forrásokból, régebbi kultúrákból és korokból származó ismeretekből. Az itt közöltek csak töredékei a mostanáig összegyűjtött anyagnak. Amit én és korábban már mások is összegyűjtöttek, valószínűleg csak egy jéghegy csúcsát jelentik.

Az István diakonus megkövezéséről szóló történet utal a halál-közeli élmény lehetőségére. Az Újszövetség "Apostolok Cselekedetei 7, 54-58. fejezete" elmondja, hogy István, mielőtt a felizgatott tömeg halálra kövezte és megsérült volna, víziót látott:

„Amikor azt meghallották, szívüket elöntötte a méreg és fogukat vicsorították feléje. Ő azonban a Szentlélektől eltelve feltekintett az égre és megpillantotta Isten dicsőségét és Jézust az Isten jobbján állva. Felkiáltott: Íme látom a megnyílt eget és az emberfiát, amint Isten jobbján áll. Erre azok nagy hangon felkiáltottak és befogták fülüket. Azután egy emberként rárontottak és a városon kívülre vonszolva, megkövezték: a tanúk pedig ruhájukat egy Saul nevű ifjú lábaihoz rakták le."

Kr. után 673-735 között élt a tiszteletreméltó Béda angol szerzetes. "Az angol egyház és nép története" c. munkáját 731-ben állította össze. Több csodás eset között Béda elmond egy történetet: "Visszatérés a halálból", amely eltekintve az akkori idők sajátos kifejezési formájától, sok szempontból hasonló napjaink eseteihez:

"Ebben az időben említésre méltó csoda történt Britanniában, hasonló a régi időkben előfordultakhoz. Egy halott ember visszatért a testi életbe azért, hogy a földön élőket lelki halálukból felkeltse. Tapasztalatairól sok feljegyzésre méltót mondott el, melyeket - úgy gondolom -érdemes itt röviden idézni. Northumberland vidékén, egy Cunningham nevű helységben élt, mint családfő. Egész családjával együtt kegyes életet élt. Megbetegedett, állapota a végsőkig rosszabbodott, és a kora éjszakai órákban meghalt. Hajnalban azonban visszatért belé az élet, hirtelen felült ágyában a körülötte sírók nagy megdöbbenésére, mire azok elszaladtak. Csak a felesége - aki nagyon szerette - maradt mellette, de ő is félt, reszketett. A férfi bátorította, mondván: ne rémülj meg, én valóban meghaltam, a halál karmaiból jöttem vissza, mert engedélyt kaptam, hogy tovább éljek az emberek között. De mától kezdve nem élhetek úgy, mint eddig, az életnek egész más útját kell járnom. Nem sokkal ezután felhagyott addigi életével, belépett a Tweed folyó kanyarjában fekvő Melrosei kolostorba.

Tapasztalatainak leírása így hangzott: Kísérőm jó kiállású, ragyogó ruhájú férfi volt, akivel csendben mentünk úgy rémlett északkeleti irányba. Széles úthoz és végtelen hosszúságúnak tűnő völgyhöz értünk. Hamarosan kijutottunk a sötétségből és ragyogó fényben, tiszta levegőben vezetett tovább. Előttünk minden irányban végtelen hosszúságú és magasságú fal húzódott. Mivel semmiféle bejáratot, kaput, vagy ablakot nem láttam rajta, csodálkoztam, hogy miért jöttünk ide. Amikor azonban a falhoz értünk - nem tudom hogyan -, egyszer csak fenn voltunk a tetején. A falon túl széles, szép mező terült el. Fénytől ragyogott minden, mely több volt a nappali fénynél, a déli napsütésnél. Vezetőm itt azt mondta: 'vissza kell térned testedbe, még egyszer élned kell az emberek között, de ha nagyobb gondossággal mérlegeled cselekedeteidet, szavaidban és tetteidben erényesen, egyszerűen élsz, akkor ha majd ismét meghalsz, otthont találsz e boldog szellemek között, akiket most látsz. Most egy időre elhagylak téged, hogy lássam, milyen lesz a jövőd.' Én határozottan vonakodtam visszatérni testembe, mivel már bepillantást nyertem e hely szépségébe, kellemességébe és az ott levők társaságába. Kísérőmhöz nem mertem kérdést intézni. Hirtelen - nem tudom hogyan - élőként, ismét emberek között voltam. Istennek ez az embere, erről és egyéb tapasztalatairól nem beszélt fásult, vagy közömbös emberekkel, csak azokkal, akiket a büntetéstől való félelem gyötört, vagy akik az örök boldogság reményében éltek, hittek a szentségekben és szavait szívükbe fogadták."

A fenti elbeszélés megkapó módon ábrázolja az ember életszemléletének e tapasztalat révén történő megváltozását. Az elbeszélés különleges vonása, a kísérő szellem jelenléte és az ember vonakodása, hogy olyanoknak is beszéljen tapasztalatairól, akik nem hallgatnák őt tiszta lélekkel és együttérzéssel.

A kelta irodalom kitűnő gyűjteményében található két érdekes történet, ismeretlen ír szerzőktől. (IX-X. századból, Kelta Vegyes Írások, fordította Kenneth H. Jackson.)

Kisfiúk, akik az égbe mentek

„Liath fia Donnan - egyike Senán tanítványainak - tanulótársaival, két kisfiúval lement a tengerpartra algákat gyűjteni. A tenger elragadta csónakját. Más csónak, vagy hajó nem volt a szigeten megmentésükre. A fiúk egy sziklánál vízbe fulladtak. Testüket másnap a tenger a sziget öblébe sodorta. Szüleik a partra jöttek és könyörögtek fiaik életéért. Senán szólt Donnannok: mondd meg a fiúknak, keljenek fel és szóljanak hozzájuk. Donnan szólt, hogy felkelhetnek és beszélhetnek szüleikkel, mert Senan mondta. Ők a parancsra felkeltek és a következőket mondták szüleiknek:

Rosszul tettétek, hogy visszahívtatok bennünket arról a földről, ahová már elértünk. Miért akartok inkább ott maradni, mint velünk? - kérdezte az anyjuk. Anyánk - felelték ők -, ha nekünk adnád a világ minden hatalmát, a föld minden gyönyörűségét, örömét, összehasonlítva azzal a világgal, ahol mi voltunk, nem hisszük, hogy ez több lenne a börtönéletnél. Ne késleltessetek bennünket, ideje, hogy visszamenjünk oda, ahonnan jöttünk. Isten azért küldött vissza bennünket, hogy megmondjuk, minket ne gyászoljatok.
Így ,a szülők beleegyezésüket adták és Senannal együtt elmentek a kápolnába a temetési szertartást megtartani. Ők az égbe mentek, testüket a kápolna előtt temették el, oda, ahol Senan élt. (Ők voltak az első halottak, akiket a Scattery szigeten temettek el.”

Kísérteties történet

„Élt egyszer két fiú, akik gyermekkoruktól tejtestvérekként nőttek fel és együtt tanultak. Egyszer így beszélgettek kis kunyhójukban: szomorú eltávozás az, ha valaki, aki barátunk és kedves nekünk, elhagy bennünket és soha nem jön vissza, hogy elmondja, milyen az a világ, ahová ment. Határozzuk el, hogy aki kettőnk közül elsőnek hal meg, visszajön a másikhoz hírt adni. Valóban legyen így, mondották. Megállapodtak, hogy az, aki kettőjük közül először hal meg, egy hónapon belül visszatér és híreket hoz a másiknak.

Nemsokára meghalt az egyik fiú. A másik eltemette és meggyászolta. Várta az elhunyt jelentkezését a hónap végéig, de az nem jött. Szidta őt és a Szentháromságot. Az elhalt lelke pedig kérlelte a Szentháromságot, hogy engedje beszélni barátjával.

Az élő fiú földre borultában beütötte fejét a felette levő szemöldökfába és élettelenül esett össze. Elszálló lelke látta saját testét a földön feküdni, de nem ismerte meg. Lenézett rá: nem értem, miért hoztak ide egy halottat, gondolta. A hívők hozhatták ide, el kell távolítani a házból. Szólt a harangozó egyházfinak: ez nincs jól atyám, idehoztak nekem egy holttestet. Ez sem válaszolt, mint ahogy mások sem, mivel nem hallották szavait. Ez nagyon aggasztotta. Kiment a templomból a kaszálókhoz. Itt vagyok, mondta, de azok sem figyeltek rá. Mérges lett és visszament a templomba. A papok éppen dézsmát szedtek a faluban, hozzá is elmentek. Holtan találták és kivitték a temetőbe. Amikor a fiú bement a templomba, meglátta meghalt barátja lelkét. Nos, mondotta, soká jöttél vissza, nem tartottad be ígéretedet. Ne tégy nekem szemrehányást, felelte a lélek, én sokszor eljöttem, próbáltam beszélni veled, de földi tested nem hallotta az én könnyű, finom lelkemet. De most hallak téged, válaszolta a másik. Nem a tested, mondta a lélek, hanem az abból kiszabadult lelked hall engem. Eljöttem a találkozóra, amire megkértél. Jaj annak, aki rosszat tesz, boldog az, aki jót. Most menj vissza a testedbe, mielőtt a sírba tennék.

Nem akarok visszamenni, félek, rettegek tőle. De vissza kell térned, még egy évig élni fogsz. Mindennap mondj el egy üdvözlégyet értem, mert az imádság lépcső és összekötő kapocs a léleknek a pokolból való kimenekítésére. Az elhalt lelke ezzel búcsút mondott, a másik pedig egy sikoltással visszatért testébe, az életbe. Egy év elteltével ő is meghalt és a mennyországba került. Üdvözlégy a legnagyobb imádság."

Ebben a két történetben, a mai kortársi beszámolókhoz hasonló, jellegzetes vonások találhatók. Mindkét esetben találkozunk a visszatérést ellenző, már ismert magatartással. A második történetből kitűnik, hogy a lélek elhagyja a testet, melyet lát és melyben nem ismeri

fel önmagát. Ezt többen elmondták saját tapasztalatuk leírásánál, vagyis, hogy ők mindent láttak, hallottak, de láthatatlanok és hallhatatlanok maradtak. Végül még egy hasonlóság, találkozás elhalt barátja lelkével.

Érdekes beszámoló található Sir Edward Burnett Tylor XIX. századbeli antropológus könyvében, a "Primitív Kultúrákban", melyben az alábbi polinéziai történetet közli.

„A történetet Shortland Te-Wharewera nevű szolgálója mondta el. Ennek az embernek a nagynénje a Rotorua tó partja közelében levő kunyhójában meghalt. Magas társadalmi rangja miatt az ajtót és ablakokat bezárva, otthagyták kunyhójában. Az ott lakást eltiltották, mert halála a helyet tabuvá tette. Két nappal később Te- Wharewera kora reggel másokkal együtt arra evezett és a parton meglátott egy alakot, aki üdvözölte őket. Életre kelt nagynénje volt, elgyengült, kiéhezett állapotban. Amikor időben érkezett segítségükkel rendbe hozták, a nagynéni elmondta a történteket. Lelke elhagyta a testét és az északi fok irányába - a Reigna bejáratához repült. Ott egy akaeka kúszónövény törzse feltartóztatta. Ennek a szárán leereszkedett egy szakadékba, ahol egy folyó homokos öblébe került. A távolban embernél magasabb, hatalmas, gyors léptekkel felé tartó madarat pillantott meg. A látvány nagyon megijesztette és arra gondalt, hogy megpróbál feljutni a meredek sziklacsúcsra. De meglátott egy kis kenuban feléje evező öregembert, odafutott hozzá és így megmenekült a madártól. Amikor az öregember - Charon - átszállította a folyón, megmondta neki családi nevét és megkérdezte tőle,-hogy hol vannak hozzátartozói lelkei.

Az öregember megjelölt egy utat és azt követve meglepetéssel tapasztalta, hogy ez ugyanaz, mint amin a földön járt, a környék, is fák, bokrok, mind ismerősnek tűntek. Egy faluhoz ért és ott az összegyűlt tömegben megtalálta apját és több közeli rokonát. Ezek üdvözölték és siratóénekekkel köszöntötték, úgy, ahogy a maorik a hosszú távollétből hazaérkezőket fogadják. Apja érdeklődött hozzátartozói, gyermekei után. Azt mondta neki, hogy vissza kell térnie a földre, mert nincs aki gondját viselné unokáinak. Erre a parancsra visszautasította a holtak által felajánlott eleség megérintését. Noha vissza akarták őt tartani, az apja a kenuhoz vezette és a folyón át visszavitte.

Mielőtt elváltak, apja ruhája alól két nagy édes burgonyát vett elő, és átadta azzal, hogy ültesse el azokat otthon, különleges ételként unokáinak. Amikor a szakadékban elkezdett felfelé kapaszkodni, két őt követő fejletlen szellem vissza akarta húzni és azoktól csak úgy tudott szabadulni, hogy gyökereket hajigált nekik, mire megálltak, hogy megegyék. Ezalatt az akaeka szárának segítségével megmászta a sziklát, földet ért és visszarepült elhagyott testébe. Sötétség vette körül, amikor visszatért az életbe. Addig mindez álomnak tűnt, amíg észre nem vette, hogy az ajtó rá van zárva, elhagyatott. Ebből arra következtetett, hogy valóban meghalt és ismét visszatért az életbe. Hajnalban gyenge fény hatolt be a bezárt kunyhó hasadékain, közelében a padlón egy vörös sárga vízzel telt tököt látott, azt mohón fenékig itta. Kissé megerősödött, sikerült kinyitnia az ajtót, lemászott az öbölhöz, ahol nem sokkal később barátai rátaláltak. Akik hallották kalandjait, hittek annak valódiságában és sajnálták, hogy nem hozott magával legalább egy édesburgonyát, mint bizonyítékát a szellemek világában tett látogatásának."

Nem tudtam megszerezni Edward Shortland ,,Újzélandi tradíciók és babonák" c. munkáját, melyből Tylor idéz. Ha azonban figyelembe veszszük a különböző kultúrák eltérő kifejezésmódjait, szimbólumait és tekintettel vagyunk a torzításokra is - melyek valószínűleg a történetek szájról-szájra való átadása során keletkeztek -, felismerhető több közös elem a tárgyalt halál-közeli tapasztalatokkal: az asszony, aki meghalt, elhagyja testét, átkel egy folyón, találkozik elhalt rokonaival és közlik vele, hogy hozzátartozói gondozása érdekében vissza kell térnie a földre.

Thomas De Quincey angol író (1785-1859) a halál-közeli élmények ismerője volt. "Egy angol ópiumevő vallomásai" c. könyvében saját problémáját írja le az ópiumszívás szenvedélyével kapcsolatban. Abban az időben az ópiumszívás nagyon elterjedt, mivel szabadon beszerezhették és törvényesen vásárolhatták. A szerző elmondja, hogy a múlt néha megjelent előtte és egy nőrokonától hallott történetre emlékeztette ez. Nőrokona

állítólag az anyja volt. Könyvében (1821) így ír:

„Egyszer egy közeli nőrokonom elmondta, hogy gyermekkorában beleesett egy folyóba és a biztos haláltól csak segítséggel menekült meg. Pillanatok alatt mint egy tükörben, meglátta egész életének minden részletét és azt tökéletesen felfogta."

Suspiria De Profundis c. könyvében további részleteket közöl az esetről és megjegyzéseket tesz néhány olvasója szkeptikus válaszára.

„A hölgy még most is él, szokatlanul magas életkorban. Megemlítem, hogy hibái közé sohasem tartozott semmiféle elvi bizonytalanság, vagy gondatlanság. Igazmondó, lelkiismeretes volt, inkább túl szigorú és az igazság elferdítésével szemben nem elnéző, sem maga, sem mások esetében. Az elbeszélésnél már nagyon idős és az aszketizmusig vallásos volt. A legjobb értesülésem szerint kilenc éves lehetett, amikor egy elhagyott patak partján játszott és abba beleesett: Sokáig senki sem tudta, hogy egy farmer - aki távolabb egy ösvényen lovagolt - mentette meg a haláltól. Meglátta, amikor a víz felszínére bukkant. Addigra ő már a halál mélységébe szállt le és betekintett annak titkaiba, úgy, ahogy csak az az ember teheti, aki engedélyt kapott a visszatérésre. Úgy érezte, hogy az elmerülésnél ütés érte, szemei előtt foszforos sugárzás villant fel és agyában egész élete, mint egy színjáték megjelent. Egy pillanat alatt minden megtett cselekedete lepergett előtte. Gyermekkora homályáig visszamenően fény áradt egész életének útjára, olyan fény, mely talán Pált, a leendő apostolt burkolta be damaszkuszi útján. Kis időre elvakította a fény, mégis mennyei víziót ébresztett agyában. Ebben a visszatekintésben egy pillanatra mindentudóvá vált.

Ezt az elbeszélést akkor szkeptikusan fogadták a kritikák. Eltekintve attól, hogy közben mások egymástól függetlenül, a körülményekhez képest hasonló történeteket adtak közre, jelentőségüket gyakran helytelenül ismerték fel. Nem a múlt eseményeinek folyamatos feltárása a meglepő, ez csak másodlagos jelenség. A lényeg magában a feltámadásban rejlik. A szemfedél - melyet az élet az élményekre, mintegy feledésként dobott, hirtelen eltűnik egy csendes parancsra, vagy fellángoló jelre és életének egész színjátéka kiterítve, egész mélységében jelenik meg szeme előtt."

Érdemes megemlíteni, hogy a mormonok hosszú ideje felfigyeltek a halál-közeli tapasztalatok beszámolóira és ezeket a történeteket maguk között ismertették. Ugyancsak érdekes, hogy a híres pszichiáternek, Carl Gustav Jungnak is volt egy halál-közelségben nyert tapasztalata, melyet az "Emlékek, álmok, reflexiók" c. könyvében a "Látomások" fejezetben ismertet.

Oscar Lewis, a kortársi antropológus, megragadó könyvet írt "Sanchez gyermekei" címen, mely egy mexikói család életének tanulmányozásán alapul. Ennek a családnak egyik tagja mondja el halál-közeli élményeit.

Találunk még hasonló leírásokat a szépirodalomban is. Közülük csak kettőt említek: Ernest Hemingway "Búcsú a fegyverektől" c. könyvében a halállal való közeli találkozásnál a testen-kívüliség megragadó érzését írja le. (Megjegyzendő: sokan azt állítják, hogy a regény nagyjából önéletrajz.)

Lev Tolsztoj gróf "Iván Iljics halála" c. művében hőse halálának színteréül sötét barlangszerű térséget ír le, valamint visszapillantást az elmúlt életre és ragyogó fénybe érkezést. Az említettek csak töredékét képezik az elérhető sok beszámolónak. A halál-közeli élmények távolról sem új jelenségek, már nagyon hosszú ideje velünk vannak.

KÉRDÉSEK

Az Élet az élet után c. könyvem megjelenése óta olvasóimtól sok kérdést kaptam, orvosi és akadémiai kollégáktól csakúgy, mint más érdeklőd emberektől. Érzésem szerint ezek a kérdések általános érdeklődést fejeznek ki és ezért szeretnék ebben a második könyvemben ezekre válaszolni.

Az e jelenség részletei körül kialakult széleskörű nyilvános vita nem lesz káros hatással a jövőbeni kutatómunka megbízhatóságára?

Ez természetesen nehéz kérdés. Az érdeklődőkben olyan tapasztalatokat ébreszthet, melyeket a korábban olvasott beszámolók befolyásolnak. Fennáll annak a lehetősége is, hogy lelkiismeretlen személyek csalárd módon állíthatják, hogy nekik is volt ilyen élményük, csak azért, hogy a figyelmet magukra tereljék, reklámot csináljanak maguknak, valami kétes előnyt szerezzenek. Bár az én, valamint dr. Kübler-Ross és más kutatók munkája nehézségekbe ütközhet a búzának a pelyvától való különválasztásában, mégis úgy gondolom, hogy ezt a jelenséget valamikor tudományos szinten is tanulmányozni fogják és ezért előtérbe kell hozni.

Az a vélemény, hogy hivatásbeli titokként kezeljük, ellenvetésekkel és bizonytalanságokkal találkozik. Éveken keresztül gyakran intézték hozzám azt a kérdést: hogyha ezek a dolgok olyan általánosan tapasztaltak, miért nem kaptak szélesebb körű nyilvánosságot? Újabban a kérdés így hangzik: amióta az ilyen eseteket nyilvánosságra hozták, nem érthető, hogy általánosan tapasztaltak?

Miért nem közli azoknak az embereknek a nevét, akikkel interjúkat folytatott? Nem tenné ez hihetőbbé munkáját?

Neveket továbbra sem közlök. Ennek több, különböző oka van. Az emberek azzal a feltétellel jönnek hozzám, hogy nevüket nem fedem fel. Ezt a gyakorlatot követem, hogy tovább folytathassam a beszámolók gyűjtését. Az emberek esetleg nem mondanák el élményeiket, ha tudnák, hogy személyük ismertté válik. Az érintetteknek kínos lenne, ha nevüket és címüket nyomtatásban látnák, ahogy ez megtörténhet egy újságcikk leadásánál. Tudományos szempontból nézve tanulmányomat ez még nem tenné hihetőbbé.

Ami az egészet meggyőzőbbé teszi, végül is az, ha mások is ugyanazt fogják tapasztalni a különböző eseteknél, amit én. Könyvemben nem vontam le végső következtetést, csak előre megjósoltam, hogy azok, akik ezt az ügyet együttérzéssel és szorgalommal követik, találkozhatnak halál-közeli tapasztalatok példáival, melyek bemutatják az élmények összes különböző elemét és állomását, amit leírtam.

A halál utáni életre vonatkozó egész elképzelés nem vágyálom csupán?

Egyesek érvelhetnek azzal, hogy mivel mindenki - de legalábbis legtöbben közülünk - szeretne élni a halál után, ezért bármely olyan tanúságot, mely létére utal, gyanakvással kell fogadni. Ilyen érvekben bővelkedünk, de kimutatható, hogy ez ellenkező irányba is hathat. Az a tény, hogy van valami, amire sokan vágynak, nem jelenti azt, hogy annak megléte kizárt. William James megjegyzése helyes, amikor azt mondja: vallási kérdéseket azért, mert a bennük foglaltakra tapasztalati bizonyítási, vagy cáfolati lehetőség nincs, nem ésszerűbb tagadni, attól való félelemben, hogy azok rosszak, mint hinni bennük, abban a reményben, hogy helyesek.

A halál-közeli tapasztalatok iránti érdeklődés nem egyszerűen csak hóbort?

Én kétlem ezt. A természet és a halál értelme iránti érdeklődés végigkísérte a nyugati világ gondolkodásának egész történetét. A nagy filozófusok csaknem mindegyike foglalkozott ezzel a kérdéssel és ez többségük írásainak és gondolkodásának csaknem központi témája. Másodszor: az életre keltési technológia gyors fejlődése valószínűleg biztossá teszi, hogy a jelenséggel a jövőben növekvő mértékben foglalkozzunk.

Végezetül, sok orvos kénytelen hallani halálos betegei gyötrő kérdését: nem tudja senki megmondani, mit jelent meghalni? Függetlenül attól, hogy a halál-közeli tapasztalatokat úgy fogjuk fel, mint a halhatatlanság sejtetését, vagy csupán a végső fiziológiai folyamat eredményét, úgy vélem, mindenképpen nyereség, ha valamivel több fényt deríthetünk erre a kérdésre.

Azok, akikkel beszélt, tapasztalatuk előtt vagy azután, foglalkoztak okkultizmussal?

Eddig több mint háromszáz emberrel beszéltem, akiknek halál-közeli élményük volt. Ilyen nagy számnál nem meglepő, hogy akadt néhány, akit érdekel a reinkarnáció, szellemekkel való érintkezés médiumokon keresztül, az asztrológia és egyéb okkult jelenségek. Azonban - ami számomra nagyon érdekes volt - alanyaim közül mindössze hat vagy hét mutatott érdeklődést e terület iránt; vagy tapasztalatát megelőzően vagy azután. Ezek közül jóformán egy sem közölt egynél több rejtélyes, vagy szokatlan élményt, ami vele megtörtént. Beszélgető alanyaimnál nem fordultak elő szokatlan dolgok és az átlagnál nagyobb érdeklődést sem mutattak az okkultizmus iránt.

Ateista is volt azok között, akikkel ilyen tapasztalatokról beszélgetett?
Mindenki, akivel beszéltem, a zsidó-keresztény hagyományok alapján állt. Az ateista szóval kapcsolatban ez legalábbis részben véleménynyilvánítás, amely a személyiségnek, érzéseknek és hitnek bizonyos kifejezése. Az ateizmus némely esetben lehet, hogy csak viselkedési forma, mely leplez olyan érzéseket, melyek néha még mélyen vallásosak is. Úgy érzem, csaknem lehetetlen ezekben az esetekben a korábbi hit mértékét meghatározni, tekintettel arra, hogy társadalmunkban, bizonyos fokig, mindenki ki van téve a vallási eszmék hatásának. Ilyen szempontból nézve, bárkinél felmerülhet a kérdés, hogy akár - öntudatlanul is - valamilyen vallási elképzelése már volt.

Akikkel beszéltem, azt állították, hogy a halál-közeli tapasztalatukat megelőzően nem volt különösebb vallási meggyőződésük, de azóta a vallási tanokat mint igazságot fogadják el.

Milyen volt interjúalanyainál az életkormegoszlás?
Több felnőtt számolt be gyermekkorában történt tapasztalatokról. A jelentésekben a legfiatalabb életkor a három év volt. Ilyen tapasztalatról csak egy gyermek beszélt, az is egészen véletlenül, gyermekgyógyászati klinikán, ahol segítettem a kezelésében. A legmagasabb életkorú személy, akivel beszéltem, élményének idején 75 éves volt, és két hónap elteltével mondta el azt. Úgy érzem, az életkornak kevés köze van a tapasztalat tartalmához. Krízis idején egy gyermek agyában keletkezett gondolatok természetesen különböznek a felnőttekétől és egy gyermek másképp fejezheti ki azokat.

Mindezek hatása nem a halál dicsőítése?
Egyáltalán nem. Azt hiszem, mindnyájan tudatában vagyunk annak, hogy a halál rossz. Szeretteinktől elszakadást jelent, betegségnél, vagy balesetnél szenvedés előzi meg. Rossz azért is, mert az emberek idő előtt meghalhatnak, még mielőtt elvégezhetnék teendőiket.

Meghaltam és életre keltettek, egyáltalán nem emlékszem semmire. Mi a baj velem?
Számtalan ember kifejezésre juttatta ilyen aggodalmát. Megragadom az alkalmat, hogy erre néhány megjegyzéssel válaszoljak. Mint az Élet az az élet után c. könyvemben hangsúlyoztam, a klinikai halált túlélők közül nem mindenkinek van bármiféle emléke. Sok olyan emberrel beszéltem, akik semmire sem emlékeztek. Nem találtam semmiféle különbséget azok között, akiknek volt és akiknek nem volt ilyen tapasztalata "haláluk" ideje közben. Sem vallási hátterük vonatkozásában, sem személyiségükben, sem a halál körülményeiben, vagy bármi más tényező tekintetében.

Az ember elgondolkodik: vajon az emberek bizonyos százaléka - akik nem emlékeznek semmire nem fojtja-e el magában élményeit, a tudatalatti - valamilyen okból - nem kényszerítette-e felejtésre a tudatos elmét?

Szeretném, ha nem tekintenék a közös elemek felsorolását olyan meghatározott modellnek, ami nem hiányozhat a halál-közeli tapasztalatokban. Ezeknek a tapasztalatoknak széles kiterjedésű skálája van, melyből egyesek csak egy vagy két elemet, mások viszont a legtöbbjét észlelték. Tudom, hogy az általam kialakított forma kiegészül, módosul és újjáalakul. Ez csak egy elnagyolt, elméleti mintának tekinthető és mindenképpen kerülni kell, hogy ebből meghatározott ideált készítsünk.

Ön azt állítja, hogy a klinikai halálból visszatértek közül nem mindenkinek van tapasztalata. Hány százalékuknak van?
Elkészített tanulmányom százalék kimutatására nem ad alapot. Az esetekről készített példák mindenekelőtt azok javát szolgálják, akik ilyen tapasztalattal rendelkeztek. Természetes,

hogy többen beszéltek olyanok, akik átestek már klinikai halálon és volt tapasztalatuk, mint azok, akik nem emlékeztek semmire.
A halál-közeli élmények egyedi elemeiről gyakran merült fel hasonló kérdés. Pl. a beszámolókban sokan említik átmenetelüket a sötét alagúton, a Fény-Lény megpillantását stb. Meg sem kíséreltem a százalékszámítást. Először is azért, mert ha valaki élménybeszámolójából kihagy egy elemet, nem biztos, hogy az hiányzott. Elfelejtette, vagy valami más okból nem említette. Másodszor, nem akartam terhelni magam ilyen számítgatásokkal, mivel ezek csak áltudományos, vagy mágikus adatokat eredményeznének. Egyszerű lett volna ilyen számokat és százalékokat feltüntető grafikonokkal és táblázatokkal illusztrálni könyvemet. Minthogy az eseteket bemutató mintám nem tudományosan ellenőrzött körülmények között készült, az ilyen grafikonok és táblázatok összeállítása csak önbecsapást jelentene és semmiféle hitelességgel nem bírna. Ilyen kérdés kielégítő megválaszolására egyetlen mód van, az a tudományos szempontból előretekintő tanulmányozás, melyet a Függelékben részletesen leírtam. Például az elkövetkező kétszázötven sikeres életre keltési eset kivizsgálása kijelölt kórházban, megadott ellenőrzési feltételek mellett.

A statisztikai adatok hiányának ellenére úgy érzem, a halál-közeli tapasztalatok általam ismertetett típusai általánosak az életre keltett emberek között. Előre megjósolom, hogy bármelyik kutató, aki együttérzéssel és szorgalommal fog hozzá ilyen természetű tanulmány készítéséhez, azonos esetek bőséges anyagát találhatja meg.

A halál-közeli tapasztalatokkal rendelkező emberek között volt olyan, akit hipnotizáltak?
Egyszer én is gondoltam arra, hogy érdemes lenne megpróbálni a hipnózist önkéntes jelentkezővel. Egy tervbe vett vizsgálódás kezdeti szakaszában együttműködtem egy ügyes és gyakorlott orvos-hipnotizőrrel. Azonban úgy gondoltuk, hogy elméleti kísérletezés céljából egy ember időbeli visszavitele a klinikai halál pillanatába veszélyes lehet. A tudatalatti elme a hipnotikus szuggesztiókat szó szerint veszi, ráadásul ez az állapot a testben és annak funkcióiban meglepő, különös hatásokat eredményezhet. Például mondják, hogy a hipnotizált személyre tett hólyag csupán szuggerálás útján azt az érzést keltheti, mintha a bőrét nagyon forró tárgy érintené. Ezt megfontolva arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a beteg engedelmeskedve a szuggesztiónak, érzésbelileg visszamenne a klinikai halál pillanatába és szószerint véve, újra keresztülmenne a halál fiziológiai történésein. Ezért ilyen kísérlettel soha nem próbálkoztunk. Az utóbbi időben értesültem egy ilyen kísérletről, amikor is a beteget szívroham érte, amelyből ki kellett menteni. Szükségtelen mondanom, hogy ilyen kísérleteket mindenki elítélne. Beszélhetünk ilyen tapasztalatokról halálos betegeknek?
Ezt már jó néhány orvos megkérdezte tőlem. Soha sem tudtam ezt a kérdést magamban kielégítő módon eldönteni, hiszen az esetek nagyon sok változatával ismerkedtem meg. Negatív oldalról nézve, érvelhet valaki azzal, hogy az ilyen tudat megzavarhatja azokat, akik szilárd meggyőződéssel úgy vélik, hogy haláluk után fény derül az elkövetkezendőkre, vagy egyáltalán semmi sem tárul fel előttük. Ez esetben helyesen érvelhetnek azzal, hogy a haldoklónak nem szabad erről beszélni, mert csak megzavarhatják őt, különösen ha a halál gondolatával saját elképzelése szerint már megbékélt. Másrészről viszont hallottam olyan érveket, hogy vannak akik kívánják az ilyen közléseket. Ha ezek a jelentések valótlanok és nincs élet a halál után, úgy senkit sem ér sérelem. De ha igazak, az emberek jobban felkészülhetnek arra, ami rájuk vár. A Tibeti Halotti könyvet nyilván ilyen szándékkal írták. Az egyik elképzelés szerint a szándék az volt, hogy a haldoklónak felolvassák, azért, hogy halála után azokban a helyzetekben, amelyeken keresztülmegy, kevésbé legyen megzavarva.

Azt hiszem, a végső válasz mindig az illető személy egyéniségétől függ. Az orvosoknak klinikai ítéletüket betegük személyiségétől, ezenkívül orvos-beteg kapcsolatuktól kell függővé tenniük. Ez a kérdés hamarosan akadémikussá válhat, mivel e tapasztalatok létezésének ténye mindinkább tudatossá válik. Ilyen vonatkozásban megemlíthetek egy gyermekgyógyásztól eredő javaslatot, aki nagyon sok halálosan beteg pácienssel

foglalkozott. Ez az orvos azt ajánlotta, hogy akiknek halál-közeli tapasztalatuk volt, mondják el azokat olyan súlyos betegeknek, akik eziránt érdeklődnek.

Ha egy ismerősünk vagy betegünk, anélkül, hogy kérdeznénk, Ilyen tapasztalatról beszél, milyen választ adhatunk?

Ezt a kérdést magamnak is feltettem. Elég különösen hangzik, de sohasem folytattam interjút olyan személlyel, akinek életre keltésében közreműködtem. Orvosi gyakorlatom során két olyan betegem volt, akik önmaguktól elmondták a halál küszöbén szerzett élményüket. Mindketten a néhány hónappal korábban történt élményeikről beszéltek, jómagam egyik esetben sem kérdeztem tőlük semmit, ami kapcsolódott ehhez a kérdéshez. Az orvos és betege közötti szokásos beszélgetések során egyszerűen beszámoltak tapasztalataikról.

Mindkét esetet feltűnőnek találtam és ez erősítette meggyőződésemet, hogy az orvosok vagy nem figyelnek fel erre a jelenségre, vagy egyszerűen nem hallják meg, ha betegeik erről beszélnek.

Az egyik beteg idősebb férfi volt, bőrbajjal kezelték, a másik egy fejlődésben visszamaradt húszéves fiú, akinek hormonzavarai voltak. Egyikük sem tudta, hogy én a halál-közeli jelenségek tanulmányozásával foglalkozom. Annyira megdöbbentem váratlan feltárulkozásuktól, hogy amikor a kezelést befejeztem - ami egyébként lényegtelen volt -, csak ilyen semmitmondó megjegyzéseket tettem, mint: "ez érdekes". A további beszélgetést nem erőltettem. Úgy éreztem, ezek a betegek bizonyos meghatározott orvosi segítségre szorultak és a klinika nem alkalmas ilyen kérdések megbeszélésére. Egyik beteg előtt sem adtam jelét annak, hogy ilyen élményekről korábban már hallottam.

Ahogy most visszagondolok a két betegre, bűntudatot érzek amiatt, hogy a tapasztalatokkal kapcsolatos tudásomat nem osztottam meg velük. Talán az általam nyújtható legnagyobb támogatás az lett volna, ha közlöm velük, hogy ezek az élmények másokkal is megtörténtek.

Érzésem szerint az orvos a kialakult kapcsolattól függően esetleg mondhatna valamit. Például: „Ilyen tapasztalatokról már sokan beszéltek. Tudományos és orvosi szempontból még nincs határozott vélemény arról, hogy ezek mit képviselnek, mégis ez a tapasztalat Önnek sokat kell jelentsen. Végül is meg kell értenie és be kell építenie saját életébe. Megértéséhez segítséget nyújthat a vallásos irodalom olvasása és beszélgetések azokkal, akiknek volt ilyen tapasztalatuk, vagy akik a kérdést vizsgálták és gondolkodtak rajta.”

Befolyásolhatja a haldokló beteggel való gondoskodást az a tény, hogy valaki tud ilyen tapasztalatokról?

Ez bonyolult kérdés. Kétségtelen, hogy az életre keltési kísérletekről csak nagyon óvatosan szabad beszélni, még akkor is, ha biztosnak látszik, hogy a beteg meghalt. Sok orvost meglepetésként ért, hogy betege - a sikeres életre keltési kísérlet után - az ő megjegyzéseit idézte. Ismerek egy orvost, aki sokat foglalkozik halálos betegekkel. A leírtakhoz hasonló sok tapasztalatról hallott, még mielőtt olvasott volna kutatásaimról. Azt a gyakorlatot vezette be, hogy a beteg halála után egy ideig mellette marad és vigyáz arra, hogy mit mond jelenlétében. Részéről azért érdekes ez az elővigyázat, mivel állítja, hogy a halál-közeli tapasztalatok nem jelentenek többet, egy, az agyban folytatódó fiziológiai jelenségnél.

Milyen hatással lehetnek a halál küszöbén észlelt jelenségekkel foglalkozó tanulmányok azokra az erkölcsi vitákra, amelyek a mesterséges életben tartás körül kialakultak, olyan esetekben, amikor az agy működése megváltoztathatatlan kárt szenvedett?

Ezeknek a tanulmányoknak a hatása nagyon fontos lehet azoknál az eseteknél, amikor az életet mesterségesen tartják fenn. Ezek a kutatások azonban ma még oly kezdetlegesek, hogy semmiféle következtetés nem vonható le belőlük. Az erkölcsi tétovázások fennállnának akkor is ha a halál-közeli jelenségeket, mint tudományosan megállapított tényeket vehetnők figyelembe és nem mint olyanokat, amelyeket csak elbeszélésekből és feltevésekből ismerünk. Az úgynevezett "könyörületből való megölést" érintő kérdésre véleményem egyértelműen határozott. Erkölcsi alapon ellenzem és semmi körülmények között nem ajánlom.

Orvosi elsősegélynyújtó csoport tagjaként gyakran meg kell kísérelnem az életre keltést olyan betegeknél, akiknél a lényeges életjelenségeknek már nincs jele. Ilyen eseteknél - amint az alkalmanként megtörténik - nehézséget okoz, hogy a betegek ellenállnak erőfeszítéseinknek, hogy visszahozzuk őket az életbe, valószínű azért, mert már a tapasztalatok valamelyikét megismerték. Érzelmileg hogyan foglalkozzunk az ilyen esetekkel?

Ilyen esetekről betegek és orvosok egyaránt beszéltek. Tapasztalatom szerint azonban ez csak időleges visszahatás. Lehet, hogy azokban a pillanatokban neheztelnek az életre keltési kísérletekért, de egy pár óra, nap, vagy hét távlatában ez megváltozik. Végeredményben hálásak, hogy még egy esélyt kaptak az életre.

Alanyai közül sokan mondták, hogy tudatosodott bennük a hit mások szeretése és a tudás bővítése iránt és hogy az életben ez a két legfontosabb cél. Részletesebben ki tudná fejteni, hogy milyen fajta szeretetről és milyen tudásról van szó?

A szeretet és tudás angol szavai többértelműek. A görög szavak: philos, eros és agapé - annak ellenére, hogy különböző fogalmakat fejeznek ki -, angolban a szeretet szóra fordíthatók. Az élményeiket elmondó személyek hangszínezetéből azt a szeretetet érzékelhettem, ami az agapé fogalmához áll legközelebb. Ez úgy jellemezhető, mintegy befogadó, spontán, megindokolatlan szeretet, melyet másoknak adunk, függetlenül hibáiktól.

Hasonlóképpen a görög epistemé és techné szavak szintén különböző értelműek, de lefordítva mindkettő tudást jelent. "Techné": értelmileg az angolban használatos technológia és technika rokonkifejezéseket foglalja magában, melyek ugyancsak a tudást jelentik. "Epistemé": inkább a tényeket tartalmazó elméleti tudást jelöli. Benyomásom szerint a halál-közeli tapasztalatok történeteiben ez a fajta tudás a teoretikus és tényleges tudást jelenti. Például senki sem tért vissza még úgy, hogy szenvedélyes vágya lenne megtanulni kerékpározni, holott az angolban kerékpározni tudni is tudást jelent. Az utóbbi időkben kértem ezeket az embereket, hogy amennyire csak tudják, magyarázzák meg, milyenfajta szeretet, vagy tudás az, amit olyan fontosnak éreztek. Egyik negyvenéves férfi alanyom súlyos autóbalesetet szenvedett. Kórházba szállították, állapotát reménytelennek tartották, de életre keltése mégis sikerült. Egy hónappal felépülése után a következőket mondta el interjújában:

„(A szeretetről.) Ö a szeretetről kérdezett engem. Mennyire tanultam meg szeretni? Amit ö akkor ott kérdezett, természetesnek tűnt, de most szavakkal nagyon nehéz megmagyarázni. Olyan szeretet ez, amely másoknak nem árt. Tudnám-e szeretni az embereket akkor is, ha hibáikkal együtt ismerném őket?
Ezt kérdezte tőlem."

„(A tudásról.) A tudást, melynek birtokában vagyok, szintén említette. Milyen tudást? Nehéz ezt megmondani. Tudást az alapvető dolgokról, azok okairól, az egyetemes alapelvekről..., melyek a világegyetemet összetartják. Odaát azt mondta nekem, ez szintén nagyon fontos."

A következő részletet abból az interjúból idézem, melyet egy negyven év körüli háziasszonnyal folytattam, aki operáció után szívrohamot kapott:

„(A szeretetről.) Ő megmutatta mindazt, amit életemben tettem és megkérdezte, elégedett vagyok-e cselekedeteimmel. A szeretet érdekelte. Ezen olyan szeretetet értett, ami azt kívánja, törődjek azzal, hogy szomszédom jóllakott-e, jól van-e öltözve és ha úgy látom, szűkölködik, segítsem őt."

„(A tudásról.) Ez a fajta tudás a lélekhez kapcsolódó, mélyebb tudást jelent..., mondhatnám bölcsességet."

A beszámolókból - melyekben ez a két ember tapasztalatairól tett tanúságot - világosan kitűnik, hogy a cél hangsúlyozottan a szeretet. A Fény-Lény a tudást inkább mellékesen, csaknem rögtönzötten említette. Utalt arra, hogy a tanulás nem szűnik meg az ember halálával, hanem folytatódik akkor is, amikor véglegesen odaátra kerül.

Figyelembe kell venni, hogy ezeket a beszélgetéseket megnehezíti a tény, hogy ahhoz, hogy az emberek tökéletesen kifejezhessék tapasztalataikat, olyan nyelvre lenne szükség, ami képességeiket meghaladja. A használt szavak nem teljesen fedik

mondanivalójukat. A végső igazságok valóban kifejezhetetlenek. A görög "sophia" szónak is köze van a tudáshoz. A sophia angolból a "bölcsesség" szóval fordítható. Az idézett beszámolók egyikében pontosan ez a kifejezés szerepel. Sophia és bölcsesség - ha úgy tekintjük - egyaránt bír erkölcsi kiterjedéssel, valamint tényeket tartalmazó értelemmel. A bölcs ember feltehetőleg nemcsak rendelkezik a tudással, hanem erkölcsileg is helyesen hasznosítja azt. Az idézett beszámoló ezek szerint a tudás felhalmozódásának erkölcsi szemléletétét foglalja magába.

Nincs az embereknek hasonló, vagy ugyanilyen tapasztalata, - melyeket Ön leírt - anélkül, hogy haldokolnának, vagy közel kerülnének a halálhoz?

Nyilvánvalóan van. Többen elmondtak olyan testen kívüli élményt, mely meglepetésszerűen jelentkezett. Az illetők sem "halottak", sem betegek nem voltak, még veszélyhelyzetbe sem kerültek. Ezek az élmények sok tekintetben hasonlók a misztikus és vallási víziókhoz, melyeket a múlt nagy látnokai leírtak.

Kétségkívül idézhetnénk a hasonlóságok sok példáját. Nem kerestem ilyenfajta beszámolókat és ha elmondták nekem, azokat nem tanulmányoztam. Nem azért, mert nem érdekeltek, hanem mert az elégnél is több anyagot találtam azokban a beszámolókban, melyek a halállal való találkozásnál történtek, és ezek összegyűjtése teljesen lefoglalt. Ha arról kérdeznének, mit tudok mondani ezekről a hasonlóságokról, - és ha elméletemet bővebben kifejthetném -, sokféle magyarázatot adhatnék.

Nézzük például azt a feltevést, hogy a fizikai halál után az életnek van közvetlen folytatása. Ha így van, akkor valami mechanizmusnak - testinek, vagy szelleminek, talán mindkettőnek - kell lennie, amely a fizikai halál után a lelket, vagy szellemet (bárminek nevezhetjük) a testből szabadon bocsátja.

Ne gondoljuk, hogy a mi testi mechanizmusunk mindenkor tökéletesen működik. Szervezetünk működésében zavarok léphetnek fel, megítélésünk, felfogásunk, gondolkodásunk félrevezethet bennünket. Ugyanígy nincs semmi okunk feltételezni, hogy ez az esetleges mechanizmus - a lélek szabadon bocsátása a testből - mindenkor tökéletesen működik. Nem lehetetlen, hogy különleges helyzetek - stresszek stb. - néha idő előtt elindítják ezt a mechanizmust? Ha ez igaz lenne, akkor megmagyarázható volna a hasonlóság a halál-közeli és az egyéb (például: testen-kívüliség) tapasztalatok között. Ez megmagyarázná azt a tényt is, hogy azok tapasztalatai, akiknek életét veszély fenyegette - anélkül, hogy megsérültek volna - megegyeztek a kimondottan klinikai halálból életre keltek élményeivel.

Azt mondta, hogy a misztikus víziók sok tekintetben hasonlóak a halál-közeli élményekhez. Melyek ezek a hasonlóságok?

Napjainkban sokan azonosítják a miszticizmust a keleti miszticizmussal. A nyugati hagyományokban is hosszú történelme van a misztikus vízióknak. Szt. Ágoston, Assisi Szt. Ferenc, Avilai Teréz, Eckhardt Mester, Jeanne d'Arc mindannyian misztikusoknak nevezhetők.

Az amerikai William James "Vallási tapasztalatok sokrétűsége" c. híres könyvében a misztikus víziók jellemzőiről a következő felsorolást adja:

1. Leírhatatlanság. A kézzelfogható jelek, amelyekkel egy elmeállapotot misztikusnak határozhatnánk meg, negatívok. A vízió alanya azt állítja, látomása kifejezhetetlen, leírhatatlan, tartalmáról szavakban egyértelmű beszámoló nem ad ható.
2. A víziók elvont értelműek. Titokzatosnak látszanak mindazok előtt, akik tudatos tartalmúaknak akarják felfogni őket. Ezek az állapotok az igazság belső meglátásai és a tárgyi gondolkodásúak részére felfoghatatlanok. Ez is misztikus tapasztalatok két elsődleges jellemzője. Két másik jellegzetessége kevésbé élesen, de rendszerint megtalálható. Ezek a következők:
3. Múlandóság. A misztikus állapot nem tartható fenn hosszú ideig. Ritka eseteket kivéve, félóra, legfeljebb egy-két óra az az időhatár, melyen túl a mindennapi élet valóságához ismét visszatérnek.
4. Passzív, tétlen magatartás. Bár a misztikus állapot megközelítése elősegíthető

előzetes önként végzett műveletekkel, mint figyelemrögzítés, vagy meghatározott testi teljesítmények felfokozása, esetleg más, a miszticizmus könyveiben leírt egyéb módokon, mégis - amikor a tudatosság e jellemző állapota bekövetkezik - úgy látszik, mintha a saját akarat elbizonytalanodna, mintha azt egy felsőbb hatalom tartaná kezében. Ez a misztikus állapot különleges módon összekapcsolja egy bizonyos meghatározott, másodlagos, vagy alternatív személyiségű jelenséggel, mint amilyen a prófétai beszéd, automatikus írás, vagy a médium transzállapota. Amikor ez az állapot bekövetkezik, bármi is a jelenség, az emlékezetből eltűnik és semmi jelentősége nincs az alany szokásos belső életére, abban csupán megszakítást jelent. Tartalmából mindig megmarad némi emlék és fontosságának rejtett tudata, amely visszatéréseinek ideje között belső érzéseit alakítja. Ezen a területen nehéz szigorú elhatárolásokat tenni, mivel a fokozatoknak és keverékeknek minden fajtáját megtaláljuk benne. Mások kimutattak még további járulékos jellemzőket. Két ilyen példa is megváltozott idő, valamint térérzék és a vízióknak a személyiségre és az egyén további életére tett hatása.

A fent tárgyalt ismertetőjelek, ilyen, vagy olyan értelemben kétségtelenül vonatkoztathatók a halál-közeli tapasztalatok eseteire is. Utóbbiaknak azonban vannak más olyan közös vonásaik is, melyek a történelem nagy misztikusainak leírásaiban nem találhatók. Például a panorámaszerű visszatekintés az ember életére.

Tettek említést alanyai arról, hogy tapasztalatuk ideje alatt megváltozott az időérzékük?

Általában azt mondták, hogy a halál-közeli élményük alatt az idő fogalma megváltozott. Ez kitűnik például abból a megjegyzésből, amit egy asszony mondott, aki klinikai halála alatt úgy látta, hogy paradicsomi környezetbe került. Amikor megkérdeztem, mit gondol, mennyi ideig tarthatott ez, azt felelte:

„veheti ezt egy percnek, vagy akár tízezer évnek is. Ez semmi különbséget nem jelent."

Egy férfi robbanásnál életveszélyes helyzetbe került. Elmondta, hogy úgy tűnt föl, látja magát saját teste felett lebegni és látott másokat, akik megmentésére siettek. Ahogy elmondta, fizikai környezete eltűnt, majd visszatekintés formájában teljes élete megjelent előtte és aközben "Krisztus"-sal beszélgetett. Megkérdeztem, mennyi ideig tarthatott ez a visszatekintés? Azt felelte:

„ha kénytelen lennék időbeli kifejezést használni, azt mondanám, hogy legalább egy óráig tartott".

Amikor a visszatekintés eltűnt és közölték vele, hogy vissza kell térnie, ismét rendes fizikai környezetét látta maga körül. Az embereket, akik megmentésére siettek, megdermedve, mozdulatlannak, ugyanabban a helyzetben látta, mint amikor a visszatekintés képe megkezdődött. Mikor érezte, hogy testébe visszatért, minden ismét mozgásba jött. Ezek és hasonló példák mutatják, hogy a halál-közeli tapasztalatok közben az időt hogyan érzékelik: "ott nincs olyan idő, mint itt."

Ez még egy hasonlóság a misztikus víziók és a halál-közeli élmények között.

Éreztek az emberek fájdalmat testen kívüli állapotukban a halál-közeli tapasztalat ideje alatt?

Sokan mondták, hogy a testükön-kívüliségben semmit nem éreztek, noha azt megelőzően nagy fájdalmaik voltak. Néhányan mesélték, hogy bár látták, amint az orvosok és a kórházi személyzet tagjai ütik a mellkasukat, tűket szurkálnak karjukba, ennek ellenére nem éreztek semmi fájdalmat. Amint visszatértek testükbe, fájdalmaik újra felléptek.

Ön említett különlegesen hosszú időtartamú halál-közeli eseteket is. Hogyan lehetséges, hogy ezek az életre keltett emberek komolyabb agyi károsodást nem szenvedtek?

Ezzel kapcsolatban több tényt is megemlíthetek.

Először is: az újraélesztés ideje alatt az agy oxigénnel és tápláló anyagokkal ellátott. A vér- áramlás fenntartását a szívmasszázs szolgálja, akkor is, amikor a szív önmagától már

nem dobog.

Másodszor, a hőmérsékleti különbségek befolyásolhatják az agy károsodásának lehetőségét. Az olyan ember agya, akinek a halált megelőzően testhőmérséklete 40 °C, könnyebben károsodhat, mint akinek a testhőmérséklete alacsonyabb. Szívműtétnél a szívműködés hosszabb időre leáll, az agy vérellátást nem kap, mégsem sérül, mivel mélyhűtési technikát alkalmaznak, vagyis az agy hőmérsékletét mesterségesen leszállítják.

Így - bár sokszor halljuk, hogy oxigénellátás hiányában öt perc után az agy károsodása elkerülhetetlen - ez csak leegyszerűsített szabálynak tekinthető. Az újraélesztési kísérletek összes körülményeit és minden egyéb tényezőt számításba kell venni. Való, hogy szívroham utáni újraélesztéseknél agykárosodás nem szokott bekövetkezni.

Azt mondta, hogy az elmúlt évtizedekben az újraélesztési technika fejlődésével, a halál-közeli tapasztalatok mindennapibbak lettek. Voltak valamilyen módszerek az életre keltéshez a modern gyógyászat megjelenése előtt?

Az életre keltés ilyen vagy olyan formában ősi módszer. Ezeréves föníciai táblák is leírják az újraélesztést, szájról-szájra való lélegeztetési módszerrel. Megtaláljuk a Bibliában is: II. Kir. 4, 248 18-37, a következő feljegyzésre méltó elbeszélésben:

„Amikor a fiú már nagy volt, történt, hogy egy nap kiment az apjához az aratók közé. Így panaszkodott az apjának: A fejem, a fejem. Az meghagyta az egyik szolgának: vidd vissza anyjához. Fogta hát és anyjához vitte. Délig ölében feküdt, aztán meghalt. Erre fölment Isten emberéhez. Ágyára fektette, rázárta az ajtót és kiment. Azután hívatta a férjét és kérte: küldj nekem ide egy szolgát és egy szamarat. Elmegyek Isten emberéhez és hamarosan vissza is térek. Az megkérdezte tőle, miért akarsz éppen ma elmenni hozzá, amikor se szombat nincs, se újhold napja? Engedj csak, felelte. Erre felnyergelte a szamarat és megparancsolta a szolgának: hajts gyorsan és ne hagyj fel az ügetéssel, míg nem szólok neked. Így elment és megérkezett Isten emberéhez a Kermet hegyére. Amikor Elizeus belépett a házba, a fiú ott feküdt holtan az ágyán. Bement, magára zárta az ajtót és az Úrhoz könyörgött. Aztán felment az ágyra és a fiúra borult, száját a szájára, szemét a szemére, kezét a kezére tette. És, ahogy így ráborult, e fiú teste felmelegedett. Akkor felállt és le-föl járkált a szobában, majd újra felment és hétszer ráborult. Végül tüsszentett a fiú és felébredt, kinyitotta a szemét. Akkor szólt az asszonynak, miután ő belépett: vedd a fiadat. Az eléje lépett, a lábához borult s a földig meghajolt előtte. Aztán vette a fiát és kiment.”

Még egy hasonló, de kevésbé részletezett történet található az I. Kir. 17, 17-24-ben. Érdekes az előbbiekben idézett fejezetben a fiú életre-keltése utáni tüsszentése. Sok nemzet népi hiedelme, hogy a tüsszentés annak a jele, hogy a lélek visszatért a testbe, miután azt rövid időre elhagyta. Ez a kis részlet valószínűleg ennek a hiedelemnek a visszatükrözése.

Korai idők óta ismert és alkalmazott életre keltési eszköz a halott hasának felmelegítése. Másik fajtája a korbácsolás: az öntudatlan embert csalánnal ostorozták abban a reményben, hogy a fájdalom életre-kelti. Kétségtelenül használtak más módszereket is, de jelentős előrelépést - mely korunk felfogása szerint is tudományosabb - a német reneszánszkori orvos, Paracelsus (1493-1541) tett. Bevezetett egy életre keltési eljárást a nyilvánvalóan halott, vagy halálhoz közel levő embereknél; éspedig levegő beerőszakolását a tüdőbe, közönséges, kandallóknál ma is használatos fújtatóval. Vesalius (11514- 1564) ennek a korszaknak másik kiemelkedő orvosa, életre keltéseknél szintén használta a fújtatót és mesterséges lélegeztetéssel is kísérletezett. A fújtató-eljárás évszázadokon keresztül használatos volt Európában. Sok egyéb technikai eljárást ideértve megfulladt ember hordón át való görgetését, ügető ló hátára tételét - századokon keresztül alkalmazták különböző társadalmakban. A szívműködés megindítására Winter 1905 óta alkalmazott adrenalin (epinephrine) injekciós módszere tovább fejlődött. Az életre-keltési módok története hosszú, nemcsak a nyugati zsidó-keresztény társadalmakban, hanem az úgynevezett primitív kultúrákban is. Például Észak-Amerikában alkalmaztak olyan eljárást, melynél az áldozat végbelébe fecskendőszerű szerkezettel füstöt erőszakoltak be. Annak ellenére, hogy ez valószínűtlennek hangzik, állítják, hogy az amerikai gyarmatokon sikerrel alkalmazták és

bevezették Nagy-Britanniában is a XVIII. század második felében.

Mivel a halál közelsége mindennapos a primitív és a legfejlettebb társadalomban is, elgondolkodtató, hogy a halál-közeli tapasztalatok előfordulása nem volt-e része az elmúlás nagyon ősi és elterjedt fogalmának.

Az egész történelem folyamán a világon mindenütt hittek abban, hogy bizonyos esetekben a betegséget az okozta, hogy a lélek elhagyta a testet. Ahol ilyen a hiedelem, ott a gyógyítás abból áll, hogy rábeszéléssel, vagy kényszerrel rábírják a lelket, hogy a testbe visszatérjen. Más néphit - például Közép-Celebes, Kelet-Indonézia szigetének lakói - szerint a lélek eltávozhat a testből, ha valakit váratlanul megijesztenek. Elgondolkodtató, hogy vajon ezek a hitek nem a halál-közeli élményekből fakadnak-e? Hasonlókból, mint amilyenekkel én foglalkoztam.

Milyen magatartást tanúsítottak az orvosok ezekkel az élményekkel kapcsolatban? Ugyanúgy, mint a papok, az orvosok is különböző hátterű, érdeklődésű és személyiségű egyénekből álló csoportot képviselnek. Így érthető, hogy magatartásuk is ennek megfelelően különböző. Csaknem pontosan meghatározhatóan négy csoportba sorolhatók, ami a kérdés megválaszolását megkönnyíti.

Az első csoportba azok az orvosok tartoznak, akik részesei voltak ilyen élményeknek. Ezeknek a magatartása a jelenséggel szemben semmiben sem tér el más betegek halál-közeli tapasztalatától. Jellemző két orvos megjegyzése a saját tapasztalatairól: az átéltek ellenére tudományos képzettségük kevésnek bizonyult annak megértésére és szavakkal történő kifejezésére. Kérdésemre, hogy mi a véleménye saját testen kívüliségének élményéről, az egyik orvos azt felelte:

„mint természettudósnak úgy kellene gondolkodnom, hogy ilyen nem létezik. Ennek ellenére mégis létezett."

A második csoport orvosai beszéltek nekem betegeikről és elmondták a betegek élményeit is. Sokan közülük megjegyezték, hogy ők is összegyűjtöttek ilyen beszámolókat és örültek, amikor megtudták, hogy mások is folytatnak ilyen irányú kutatásokat.

Egy másik csoport tagjai vallási meggyőződésből közeledtek ehhez a jelenséghez. Véleményük szerint a halál-közeli tapasztalatok ismertetése megerősítette hitüket, hogy a fizikai halál után folytatódik az élet.

A negyedik csoporthoz tartozó orvosok az általuk már ismert orvostudományi jelenségekkel magyarázzák a halál-közeli tapasztalatokat. Egyszerűen úgy vélik, hogy ezek az élmények nem mások, mint amit a fiziológiából és pszichológiából tudományosan ismerünk és ezek magyarázatul szolgálhatnak a halál-közeli élményekre.

Melyek azok az orvosilag ismert jelenségek, amelyek magyarázatot adhatnak e tapasztalatokra?

Az orvosi ismereteknek csaknem végtelen sora van, melyek hasonlóságuk folytán valamilyen értelemben emlékeztetnek a halállal való találkozás jelenségére. Az Élet az élet után c. könyvemben a halál-közeli tapasztalatok élettani, gyógyszertani, idegkórtani és lélektani magyarázataival foglalkoztam. Céltalan lenne ezek mindegyikét külön-külön tárgyalni, de az orvostudomány két területére kitérek, melyekben az előforduló jelenségek hasonlóak a halál-közeli tapasztalatokkal. Ezek az érzéstelenítés és az ideggyógyászat területei. Olyan érzéseket, mint például a sötét alagúton való áthaladás, gyakran elmondtak olyan személyek, akiket érzéstelenítettek, vagy éterrel elaltattak. Ennek ellenére nem hiszem, hogy az altatási hatások megalapozott, teljes magyarázatot adhatnának a halál-közeli tapasztalatokra, mivel nagyon kevés azoknak a száma, akiknek élménye altatási eljárás alatt fordult elő.

Az elmúlt néhány évben több ideggyógyász kimutatta, hogy bizonyos betegségi rohamoknál - különösen a halánték-lebernyeget ért agyvérzésnél - jelentkező rendellenességek hasonlóak a halál-közeli élményekhez. Kétségtelen hasonlóságot mutatnak a következők: 1.) azok, akik halánték-lebernyeg agyvérzést kaptak, elmondták, hogy a roham zajjal kezdődött; 2.) a halánték-lebernyegnek az emlékezésben van szerepe és azok, akik halál-közelbe kerültek, panorámaszerű visszaemlékezésről beszéltek. A

párhuzamok szinte a végtelenségig megtalálhatók. Kiindulásnak vehetnénk azt, hogy a sokak által említett erős fény érzékelése egyszerűen a nyakszirti lebernyeg oxigén-ellátásába való beavatkozás eredménye. (Az agynak ez a területe a víziók központja.) Az Élét az élet után c. könyvemben említett autoszkópián kívül megemlítem dr. Wilder Penfield híres ideggyógyásznak a betegeinél észlelt tapasztalatait. Penfield agyoperációinál a betegek agyának bizonyos területeit izgatta. Ennek eredményeként igen élénk emlékezési készséget, az események újraélésének egész sorát tapasztalta, melyek valósággal elárasztották a beteg öntudatát. Az évekkel korábban történt események újraélésének egész sorát tapasztalta, melyek valósággal elárasztották a beteg öntudatát. Ezek az események minden részletükben jelentkeztek.

Ezek a jól ismert ideggyógyászati jelenségek mégsem győztek meg arról, hogy a halál-közeli tapasztalatokra magyarázatul szolgálnának. Gondoljunk csak az agyvérzéses magyarázatra. Ezek a magyarázat-kísérletek csaknem egyöntetűen abból a feltevésekből indulnak ki, hogy az agyvérzés jellegzetes oka az agyvérszegénység (az agy oxigénhiánya). Ez a magyarázat elhanyagolja azt a tényt, hogy a halál közelségében tapasztaltak - a zaj, a panorámaszerű emlékezés, a fény - olyan esetekben jelentkeztek, amikor az agy vérellátása nem szűnt meg. Kezdettől fogva hangsúlyoztam, hogy több olyan tapasztalattal foglalkoztam, melyeknél a klinikai halál nem állt be és ezek ugyanolyan tulajdonságokat tartalmaztak, mint amelyeknél ez a "halál" bekövetkezett. Ismertetett eseteim átgondolása kétségtelenné teszi ezt a kérdést.

Ezt magyarázhatnánk a továbbiakban azzal is, hogy a fénnyel való találkozás, a visszatekintés, valamint a többi jelenség az agy oxigénellátásának korlátozottsága nélkül is megtörténhet - mondván, hogy ezekben az esetekben a feltételezett agybeli eseményeket a halál közelségében fellépő stressz helyettesítette. Személyes véleményem az, hogy a stressz fogalma annyira elterjedt, hogy csaknem mindenre magyarázatul szolgálhat. (Milyenfajta stressz, kérdezhetnénk?)

Nagyon könnyű számtalan ilyen magyarázatot kialakítani és nagyon egyszerű lenne elfogadni azokat, mint kétségtelent, ha nem fordítanánk figyelmet a halál-közeli tapasztalatok olyan elemeire, melyek az említett magyarázatokba nem illenek bele. Például orvosok elmondták, egész egyszerűen érthetetlen előttük, hogy az életre keltési erőfeszítéseik idején történtekről betegeik hogyan tudtak leírást adni, hacsak valóban ott nem lebegtek felettük? Sokan elmondták, hogy tanúi voltak az eseményeknek - kórházon kívülieknek is -, melyeket később kívülállók is megerősítettek. Úgy gondolom, legalább a lehetőségét nyitva kellene tartani, hogy egyszer majd ellenőrzött körülmények között az ilyen rejtélyek megoldása igazolható legyen.

Végezetül megjegyzem, ezek a magyarázatok nem befolyásolják az ilyen tapasztalattal rendelkezőket. Egy látszólagos halálból életre kelt fiatalember megjegyzi:

„ez különös. Olyan valami, amire nincs lehetőség, hogy valóban létezzék, azonban kétségtelenül tudom, hogy létezik. Sokan nem hiszik ezt el. Azt mondják, hogy tudományos alapon lehetetlen. De tudja mit? Ez nem változtat a dolgon, mivel egész biztos - mint ahogy most itt ülök -, ha egy napon végleg meghalok, ugyanez megtörténik velem, azzal a különbséggel, hogy akkor majd jobban megfigyelhetem. Mondhatják nekem, hogy ez nincs, megesküdhetnek, hogy nem létezik, igazolhatják tudományos érvelésekkel, hogy ez lehetetlen... minderre csak annyit mondhatok: én tudom, hol voltam."

Mi az Ön személyes állásfoglalása ezzel a kutatással kapcsolatban? Befolyásolta valami módon az életét?

Miután hangsúlyoztam, én nem próbáltam bizonyítani azt, hogy van élet a halál után és a kérdésre vonatkozóan megtettem összes észrevételemet, úgy érzem sokan még mindig elégedetlenek. Tudni akarják, hogy én Raymond Moody, mit érzek. Jogos kérdés, amennyiben úgy értjük, hogy pszichológiai és nem logikai következtetés anyaga, amit nem akarok senkire ráerőszakolni. Azoknak, akiket érdekel az én egyéni felfogásom, a következőket mondhatom: arra a meggyőződésre jutottam, hogy vallási hit kérdése az, van-e élet a halál után és hogy a vizsgált jelenség ennek az életnek a megnyilvánulása. Távol

vagyok azonban attól, hogy ennek a kérdésnek, a "halálnak", megszállottja legyek. Én élni akarok. Interjúalanyaim ugyanígy gondolkodnak. Minden érdeklődésük - éppen azért, mert ilyen élményük volt - az életre irányul. Most mindannyian ezt az életet éljük. Ugyanakkor azokat a hasznos tapasztalatokat, melyeket munkám folyamán szereztem, remélem felhasználhatom az életemben. Amennyire csak képességeim engedik, szeretnék továbbfejlődni a felebaráti szeretetben, tudásom gyarapításában és a bölcsességben. És még valami, ami különösen nyomja a szívemet: a halál-közeli tapasztalatokkal nem szabad visszaélni, elferdítve új kultusz kialakítására felhasználni. Ez a jelenség nem igazolható sem általam, sem bárki más által aki ezt tanulmányozta. A halál-közeli tapasztalat széles körben elterjedt, összetett probléma, megoldása minden szempontból megvizsgálandó. Végezetül megemlítem, az utóbbi időben ráébredtem arra, hogy ez a hosszú kutatási munka meglehetősen szokatlan gondolatokat ébresztett bennem. Barátaim többsége halott. Nagyon sok emberrel beszéltem és közben rájöttem, hogy mindannyian, mindennap milyen közel vagyunk a halálhoz. Ezért - jobban mint valaha - nagyon vigyázok arra, hogy mindenkivel akit szeretek, éreztessem, mit érzek irántuk.

EPILÓGUS

A filozófus Platón (Kr. e. 428-348) "Respublica" c. könyve VII. kötetében, Barlang mítosz néven, megragadó erejű allegóriát mond el. Ez Platón öreg tanítójának Szókratésznek és Glaukon nevű társának párbeszéde. Minden megjegyzés nélkül idézem a kétségtelenül e tárgyhoz tartozó figyelemreméltó példázatot.

Szókratész mondja Glaukonnak:

„Képzeld el embereket, akik barlangszerű földalatti helyen élnek, melynek egész hosszában a fény felé nyitott bejárata van. Úgy képzeld el ezeket az embereket, hogy nyakuk, lábuk gyermekkoruk óta bilincsbe van verve és így csak egyazon helyen maradhatnak és csak előre nézhetnek, mert a bilincseik megakadályozzák fejük elfordítását. Képzelj el továbbá fényt, melyet a magasan felettük égő tűztől kapnak. A foglyok és a tűz között alacsony fal húzódik, olyan mint amit a bábjátékosok a nézők elé állítanak mutatványaikhoz.

Mindezt látom, mondotta Glaukon.

Lásd akkor azt is, hogy emberek különféle kellékeiket felemelve a fal mellett elhaladnak. A kellékek kőből, fából és más anyagokból készített emberi képmások, állati figurák. A hordozó emberekből néhányan beszélnek, többen hallgatnak.

Furcsa kép és különös foglyok azok akikről beszélsz, - válaszolt Glaukon.

Olyanok, mint mi. Mit gondolsz, ezek a leláncolt emberek a tűztől megvilágított árnyékon kívül láthattak valamit is magukból, vagy bármi másból?

Hogy láthattak volna, ha arra kényszerültek, hogy fejüket egész életükben mozdulatlanul tartsák.

Ugyanez nem vonatkozik az előttünk felmutatott tárgyakra is? - kérdezte Sokrates.

De bizonyára.

Az esetben hát, ha beszélhetnének egymással, nem gondolod, hogy a látott elhaladó tárgyakról neveznék el a dolgokat?

Szükségszerűen, felelte Glaukon.

És ha börtönük fala az elhaladók hangjától visszhangot adna, nem gondolod, hogy ők bármi mást feltételezhetnének, mint azt, hogy az elhaladó árnyak beszélnek?

Igen, Zeusra mondom.

Akkor hát az ilyen foglyok csak a mutatott tárgyak árnyalt tartanák valóságnak?

Kétségtelenül, mondta Glaukon, számukra minden más lehetetlen.

Gondolkozz, mi történne, ha ezek megszabadulnának megkötöttségüktől, képzelgéseiktől és meggyógyulnának. Ha valamelyik megszabadulna bilincseitől és felállni, járni, fejét megfordítani, szemeit a fény felé emelni kényszerülne, akkor fájdalmat érezne és a vakító fény miatt képtelen lenne megkülönböztetni a látottakat a korábban látott árnyékoktól. Mit gondolsz, mit válaszolna arra, ha valaki megmondaná neki, hogy amit most lát, ez a valóság és minden, ami korábban volt, csak csalás és illúzió? És ha valaki megmutatná neki az elhaladó tárgyakat és kényszerítené őt, hogy nevezze meg azokat, mit gondolsz, nem lenne tanácstalan és nem tartaná-e a korábban látottakat valóságosabbaknak, mint amiket most mutatnak neki?

Sokkal valóságosabbaknak, felelte Glaukon.

És nem fájnának a szemei, ha kénytelen lenne a fénybe nézni, nem menekülne el a már ismert és valóbbnak tartott tárgyakhoz?

Bizonyára, mondotta.

És - mondta Szókratész -, ha valaki erőszakkal felvonszolná egy meredeken emelkedő úton és csak a napfényben engedné el, nem gondolod, hogy fájdalmasnak érezné elhurcolását és felháborodna azon? És amikor szemei könnyekkel telnének meg a szikrázó fénytől, látna valamit is abból, amit valóságként mutatnak neki?

Azonnal nem, mondotta Glaukon.

Hozzá kellene szoktatni. Én vállalnám, hogy magasabb értelmi szinten megláttatom vele a dolgokat. Legkönnyebben az árnyékokat különböztetné meg, azután is hasonlóságokat, vagy az emberek képmását a víz visszatükröződésében, majd később az egyéb tárgyakat. Tovább haladva az ismeretekben, magán az égbolton és az ott látható jelenségeken elmélkedhetne, éjszaka a hold és csillagok fényénél könnyebben, mint nappal a nap sugárzásában.

Ez természetes.

Gondolom, így végül feltekinthetne magába a napba és igazi mivoltában látná, nemcsak a víz visszaverődésében, vagy árnyképekben.

Szükségszerűen, felelte.

Ekkor már arra az eredményre jutna következtetéseiben, hogy ez a valami alakítja ki az évszakokat és az évek múlását, felügyeletet gyakorol a látható világ minden dolga felett és oka mindannak, amit magunk körül látunk.

Kétségtelenül, válaszolta Glaukon, a következő lépés ez lenne.

Nos, akkor, ha visszagondolna korábbi tartózkodási helyére, a barlangra, ottani rabszolgatársaira és arra, hogy ott mit gondolt tudásnak, mit gondolsz, nem érezné boldognak magát és nem sajnálná a többieket?

Valóban ezt érezhetné.

És ha ők maguk között érdemeket és dicséreteket osztogattak, megjutalmazták egymást ilyen, vagy olyan ajándékkal, díjat adtak annak, aki leggyorsabban különböztette meg az előttük elhaladó árnyékokat, vagy a megszokott előjogokat, következtetéseket, az együttélés szabályait legjobban észbe tartotta és ezért a legsikeresebb volt, mit gondolsz, vágyódna még az ilyen jutalmak után és irigyelné azokat, akiket e rabok megajándékoztak és akik hatalmaskodtak fölöttük? Vagy Homérosszal érezne és inkább a földön, más szolgájaként szegényen élne, mintsem elviselné azt az életet?

Igen, azt hiszem inkább választana bármit, mint az olyan életet.

Azt is vedd fontolóra, hogyha ez az ember a napfényből ismét visszakerülne régi helyére, nem érezné magát teljes sötétségben?

Bizonyára.

Ha most arra kényszerülne, hogy vitatkozzon ezekkel az örökös rabokkal az árnyékról és a valóságról - amikor még a látása homályos és mielőtt szemei megszoknák a sötétséget -, nem nevetnék-e ki és nem mondanák róla, hogy megromlott látással tért vissza felülről? Ha módjuk lenne kezet emelni rá, vagy megölni azt, aki megkísérelte kiszabadítani és vezetni őket, nem ölnék meg?

Bizonyára megtennék, válaszolta Gliaukon.”

FÜGGELÉK

Módszertani megjegyzések

Sokan, akiket foglalkoztat a halál-közeli élmények jövőbeli kutatása, érdeklődtek annak módszertani vonatkozásairól. Mivel érdekel a logikus és tudományos módszer, magam is sok időt fordítottam erre a kérdésre. Úgy találtam, ezek a kérdések általában négy területre szorítkoznak: osztályozás, az interjúk technikája, tudományos módszerek és javaslatok a jövőbeni tanulmányozásokra. Néhány megjegyzés, melyek talán hasznosak azoknak, akik érdeklődnek a halál-közeli élmények tanulmányozásának folytatása iránt és azoknak a tudományos és logikai érzékkel rendelkező olvasóknak is, akiknek kételyeik támadtak a továbbiakra vonatkozóan.

Osztályozás

Mint említettem, a halál közelségébe kerültek közül nem mindenki élt át bármiféle tapasztalatot. Sokan azt mondták, nem emlékeznek semmire, bármi is történt. Sokan a klinikai halálból anélkül jöttek vissza, hogy valamilyen élményre emlékeznének. Egyébként - ahogy már elmondtam - olyan emberek is beszéltek tapasztalatokról, akik tudomásuk szerint akkor nem voltak halál-közelségben és betegek sem voltak.

A tapasztalatok - amelyekkel foglalkoztam - különböző feltételek között, az esetek olyan széles körében fordultak elő, melyek a halállal való közelségnek nevezhetők.

Ezek a tényezők bizonyos zavart idézhetnek elő a kifejezésekben, melyeket ezeknél a jelenségeknél alkalmazunk. Ezért szeretnék néhány meghatározási és osztályozási formát javasolni, melyek segíthetnek e zavar csökkentésében. Először "a halál-közeli tapasztalatot" értelmezheti az ember úgy, mint valami tudatos, érzékelhető élményt, amely a halállal való találkozásnál megjelenik. Ezt a találkozást meghatározhatjuk, mint olyan eseményt, amelynél az ember meghalhat, vagy megölhetik (sőt lehet olyan közel a halálhoz, hogy klinikailag halottnak nyilvánítják), de mindennek ellenére túléli ezt és folytatja földi életét.

Véleményem szerint a halál-közeli tapasztalatok osztályozása kiindulhat az élmények közös elemeinek felsorolásából, ahogy azokat könyvem első kötetében ismertettem. A halálközelség esetei körülbelül a következők szerint osztályozhatók:

A) Előfordulhat, hogy egy ember halálos veszélybe kerül. Ennek ellenére sérülés nélkül megmenekül, Beszámolója szerint határozottan érezte, hogy rövidesen meghal. Mégis a megpróbáltatás után sértetlenül tovább él.

B) Valaki súlyosan beteg, vagy sérült, orvosai semmi esélyt nem adnak életben maradására. Klinikai halál nem áll be és végül felépül.

C) Végzetesen beteg, vagy súlyosan sérült embernél a klinikai halál bekövetkezik. Szívdobogása megszűnik, légzése leáll, orvosai szerint meghalt. Azonban az életre keltési eljárások sikeresek, a beteg életben marad.

D) Egy súlyos beteg, vagy végzetesen sérült embernél - mint az előbbi C) kategóriában - a klinikai halált megállapítják. Az életre keltési kísérletek eredménytelenek, ezért felhagynak velük. Orvosai halottnak nyilvánítják, esetleg aláírják a halotti bizonyítványt is. Később azonban - mi- után már halottnak nyilvánították - valamilyen okból ismét megkísérlik az életre keltést és a beteg visszatér az életbe.

E) Súlyos beteg vagy sérült embernél a klinikai halál megállapítható, életre keltési kísérletek - mivel az eset reménytelennek látszik - meg sem indulnak. Orvosai halottnak

nyilvánítják, esetleg kiállítják a halotti bizonyítványt is. Később - holttá nyilvánítása után - mégis megkísérlik az életre keltést és az eredményes.

F) Súlyos beteg, vagy sérült embernél megállapítják a klinikai halált. életre keltési kísérletek nem kezdődnek, vagy ha igen, abbahagyják azokat, mivel halottnak tartják a beteget és annak is jelentik. Később azonban az orvosi véleményt megcáfolva, a beteg magához tér minden életre keltési módszer alkalmazása nélkül.

A fentiekben felsoroltak mindegyike előfordult a halál-közeli élmények között, kivéve az F) esetet. Egyetlen olyan alanyom sem jelentett halála ideje alatt történt tapasztalatot, aki minden külső beavatkozás nélkül újraéledt volna. Nyilvánvaló, hogy néha így is megtörténhet az újraéledés. Beszéltem olyan halottnak vélt emberrel is, aki minden beavatkozás nélkül feléledt, azonban semmiféle élményre nem emlékezett.

A beavatkozás nélküli feléledés esetei hiányoznak gyűjteményemből, ezért megkérdezhető, ez nem jelenti-e, hogy a halál-közeli tapasztalatok nem az életre keltés agyi, vagy testen végzett módszereinek az eredményei? Nem valószínű, abból az egyszerű okból kiindulva, hogy a halál-közeli tapasztalatok előfordultak az A) és B) esetekben is, ahol életre keltési kísérletek nem történtek.

A D) és E) típusoknál felmerülhet a kérdés, miért hagyták abba és miért kezdték újra az életre keltést, miután a beteget már halottnak nyilvánították. Az összegyűjtött esetekben változóak voltak az okok.

Az egyik esetben pár perccel a holttá nyilvánítás után a beteg ujján rángást észleltek. Az életre keltés megkezdődött és sikerrel járt. Másik esetben az orvos már feladta a reményt és szólt a nővérnek, hogy a halotti bizonyítványt három óra tizenöt perccel állítsa ki aláírás végett. Röviddel ezután úgy döntött, hogy még egy kísérletet tesz, mert egyszerűen nem tudott szembenézni a beteg fiával és feleségével a történtek miatt. Az újabb, hosszabb ideig tartó életre keltési munka után e beteg visszatért az életbe. Egy másik esetben a jelenlevő orvosi segédszemélyzet egyik tagja kétségbeesetten kérlelte az orvost, hogy újra kíséreljék meg az életre keltést. Az orvos végül is beleegyezett és a kísérlet sikerült.

Az A)-tól E)-ig felsorolt típusokkal kapcsolatban a következőket jegyzem meg:

Úgy látszik, hogy létezik egy előrehaladási folyamat a halál-közeli tapasztalatoknál A)-tól E) típusig terjedően, melyet az élmény mélységének vagy teljességének nevezhetünk. Akinek az A)-típusú összetalálkozásnál volt tapasztalata, csak az előtte lejátszódó visszatekintésről, vagy csak a rövid ideig tartó testen kívüliségről tesz említést, míg azok, akik előrehaladottabb összetalálkozáson mentek keresztül, többet jelentenek az ismertetett elemekből. A legélénkebb és legteljesebb tapasztalatokat azoktól hallottam, akik a B)- és E)-típusú összetalálkozás részesei voltak.

Másrészről viszont:

1. Ez nem feltétlenül szükséges viszonosság, amint eseteim gyűjteményéből megállapíthatom. Találkoztam olyanokkal, akiket halottnak tartottak, majd életre keltettek és ennek ellenére semmire, vagy csak néhány elemre emlékeztek, ugyanakkor voltak olyanok, akik A) vagy B) típusú találkozás után teljesebb tapasztalattal rendelkeztek.
2. Általános viszonosság a találkozás típusa és az élmény mélysége között csak egy típus tudományos tanulmányozása során lenne megállapítható.

Ilyen kísérleteket én nem folytattam. De ennek jellemzését később megkísérlem.

Az interjúk technikája

Elmondható (és joggal), hogy tudományos közlések gyűjtése interjúk segítségével, közismerten megbízhatatlan út. Így nem lepett meg, hogy orvosok gyakran megkérdezték:

„Hogy készítette ezekkel az emberekkel az interjúit?”
Visszagondolva, ez a kérdés - legalább is két tekintetben - kétértelmű. A kérdés első értelmezése az lehet: nem lehetséges az, hogy a helyes választ elvárva, ezeket a történeteket Ön ültette az emberek fejébe?

Így fogalmazva, ez a kérdés nagyon érdekes és valós tényezőre mutat rá. A kérdések gyakran maguk sugallják a választ. Azt hiszem, a kérdés általános fogalmáról szabatosabb meghatározást jelenthet néhány megjegyzés. A kérdések valóban összetett funkciói a nyelvnek. Valószínűleg lehetetlen találni akár egy kérdést is, amelyben nincs állítás, vagyis információt magába foglaló értelem, vagy világosan magában a szóbeli megformálásban vagy beleértendően a szövegösszefüggésbe, melyben a kérdés elhangzott.

Erre a következőket mondhatom. Az interjú módja tudományos szempontból hiányos, mivel valóban magában foglalja a kérdéseket és az elvárt információkat. Teoretikusan mindig felmerülhet a vita, vajon az információk mely látszólag a megkérdezett személytől ered, nem származik-e a kérdésen keresztül magától a kérdezőtől. Mivel én általában nagyon érdeklődöm a logika és módszertan iránt, az eredetileg feltett kétértelmű kérdésre ösztönösen olyan választ adtam, mintha az megfelelne az előzőkbe tárgyaltaknak. Néha úgy éreztem, hogy válaszom az orvosokat és orvostanhallgatókat nem elégítette ki. Visszagondolva erre és megértve, hogy orvosi területen belül is sokan nagy szorongással tekintenek a halál témája felé, úgy tűnik, néhányan valóban nagyon eltérő értelmű kérdést tettek fel, nevezetesen azt:

„Lehet-e bárkihez is olyan kényes kérdést intézni, hogy saját klinikai halálról beszéljen?”
Az eredeti kérdés ilyenformán két meghatározott irányúnak tekinthető: az első tisztán logikai, a másik inkább érzelmi értelemmel bírónak.

Interjúim mindkét szempont figyelembevételével készültek. Engedjék megemlítenem, hogy kutatómunkám kezdetén nagyon kevesen foglalkoztak hasonló kérdéssel. Így semmiféle írott anyag nem állt rendelkezésemre, hogy miként is kell a halálból visszatértekkel interjút készítenem. Tapasztalatból kellett megtanulnom (valójában még mindig tanulom) és kialakítanom néhány általános szabályt és irányvonalat. Hiszem és remélem, hogy ez más kutatók munkája révén módosulni és javulni fog.

1. Az első szabály csak annyi: légy rokonszenves. Az emberek tartózkodóak ezek elmondásától, mert félnek hogy mások előtt nevetségessé válnak és nem hisznek nekik. Abban biztos vagyok, hogy fellépésem az emberekkel szemben sosem volt tolakodó, vagy ellenséges. A beszámolóikban előforduló ellentmondásokat figyelmen kívül hagytam.
2. Ha valaki kényelmetlennek érzi, hogy másokkal a halál élményeiről beszéljen, akkor ebben az érzésben saját halálfélelme jelentkezik. Megállapíthattam, hogy azok, akik halál-közeli élményen átmentek, kevésbé érezték a halálfélelmet, mint legtöbben közülünk.
3. Az előbbiekben említett nehézségek ismeretében azt hiszem, legjobb a kérdéseket inkább kijelentő módban feltenni, hogy csökkentsék az információt magában foglaló funkciót. Természetesen, amennyire erre lehetőség nyílik. Az interjút közömbös kérdésekkel lehet kezdeni, a különlegesek későbbre hagyhatók. Én mindig semleges kérdéssel kezdem el, mint pl. elmondaná mi történt Önnel? Néhány esetben nyomatékosabb kérdéssel kezdtem. Például azért, mert a kérdezett személy betegségéből lábadozott még kórházi kezelésben részesült. Fájdalmai voltak és kétségtelenül beszélni kívánt. Bevallom - megnyugtatásuk miatt -, amennyire csak lehetett, egy kissé vezettem őket és az interjút gyorsan kívántam lefolytatni. Ezekben az esetekben megkérdeztem, hogy élményükben a halál-közeli tapasztalatok bizonyos elemei megjelentek-e. Ha nem emlékeztek semmire, azt is megmondták. Ez felbátorított, hogy jó úton járok.

Tudományos módszerek

Annak elbírálása, hogy a halál-közeli tapasztalatok beszámolói bizonyítják-e a halál utáni életet, azok elbeszélő jellege miatt igen nehéz. Az emberi állítást bizonyítékként a tudományos módszer csak korlátozottan fogadja el. Ennek három megalapozott oka van:

1. Az emberek néha hazudnak.
2. Az emberek rosszul emlékeznek, vagy tévesen adják vissza a történeteket.
3. Az emberek néha hallucinálnak, képzelődnek, különösen stressz hatása alatt.

Valójában az emberi megnyilatkozások gyarlósága miatt bárki mondhatná azt is, hagy az összegyűjtött elbeszélések értéktelenek.

Az ilyen állítások ellensúlyozására néhány megjegyzést teszek. Mindenekelőtt azt, hogy a tudomány többször jutott zátonyra, mert az emberi tanúvallomásoknak nem szentelt nagyobb figyelmet. A XIX. század korai évtizedeiben például meteoritok (az űrből a Földre zuhanó kődarabok) létezését a tudomány elutasította és tagadta. Mégis, a tudósok állítása ellenére a népi legendákban az égből lehulló kövek szerepeltek. (A szakemberek azzal érveltek, hogy az égben nincsenek kövek, tehát nem eshetnek le.)

Végül két princetowni professzor észlelte meteor leesését és az összegyűjtött darabokat tanulmányozása végett intézetükbe vitték. Az emberi tanúságtételt, mint bizonyítékot, elutasítani kétélű dolog. Tételezzük fel; igaz, hogy az emberek gyakran hazudnak, a történeteket tévesen adják elő stb. - ezért a tévedések elkerülése végett ezeket a tanúvallomásokat nem fogadjuk el. Azonban ugyanilyen igaznak kell elfogadni azt is, hogy az emberek őszinték, helyesen tolmácsolják a történteket és akkor az igazságot halaszthatjuk el az elmondottak hitelességének elutasításával.

Néha megtörténhet, hogy csak az emberi tanúvallomás dönthet bizonyos vitás kérdésekben. A testi halál túlélése ezek egyike. A halál közelébe került emberek állításai természetesen nem adnak bizonyítékot a vitatott kérdésekre. Tudásvágyunk kielégítésére mégis legjobb amit tehetünk, hogy azokat, akik közel voltak a halálhoz, megkérjük, beszéljenek tapasztalataikról. Ha a különböző emberek elbeszélései egymástól függetlenül egybehangzóak, érthető, hogy ez hatással van reánk, noha még nem bizonyíték.

Végül az a tény, hogy egy széleskörűen elterjedt jelenséggel a mostani tudományos eljárások és módszerek nem foglalkoznak megfelelően, nem vezethet oda, hogy egyszerűen nem törődünk vele. Ez a körülmény arra ösztönözhet bennünket, hogy új eszmékkel és a felfedezés új technikájával közeledjünk a kérdéshez, ami a megszokottnak nem mond ellent, hanem továbbfejleszti azokat. Elöljáróban - több okból - felhívtam a figyelmet arra, hogy tanulmányom nem szigorúan vett tudományos értekezés. Az egyik ok, hogy tanulmányozott eseteim összegyűjtése nem véletlenül, nem találomra, hanem különböző szempontok szerint válogatva történt. Ugyanakkor látható, hogy a tanulmány élményszerű elbeszélésekből áll, melyek tudományos alapon nem fogadhatók el. E tényezők némelyike orvosolható, mert őket forrásaim és az idő határolta be. Felmerülnek azonban - a kérdések természetéből eredően - egyéb problémák is, melyek tudományos megoldása megfelelő kísérleti körülmények között rendkívül nehéz ha ugyan nem lehetetlen. Ezek részben erkölcsi természetűek, részben eljárásbeliek. Kétségtelen, hogy statisztikailag jelentős számú személyt a klinikai halál állapotába helyezni - annak érdekében, hogy a remélt újraélesztés után észleléseiket rögzíteni tudjuk - képtelenség.

A jelenlegi kórházi viszonyok mellett ellenőrzött kísérletezésre nincs lehetőség, inkább csak gyógyítási szükségszerűségre. Az orvosnak és a kórházi személyzetnek elsőrendű kötelessége a beteg orvosi ellátása, az életre keltés megkísérlése és ez így helyes. Nem kötelességük a halál-közeli tapasztalatok természetére és valódiságára vonatkozó kísérletek elvégzése. Ugy vélem, egyetlen lehetőség - ami kétségtelenül az erkölcsi megközelíthetőség határán belül maradna - az adatok összegyűjtése az esetek megtörténtéről.

Az életre keltési műveleteknél gyakran felszínre kerülnek adatok, nem tudományos és szándékos összegyűjtésből, hanem az alkalmazott gyógyítási, vagy diagnosztikai módszerek

többé-kevésbé másodlagos eredményeként. Például a klinikai feljegyzések kimutatják a halál okát, vagy azt, hogy miért került a beteg a halál küszöbére, mennyi ideig tartott ez az állapot, hogy hozták vissza az életbe, mi volt első szava a visszatérés után, milyen gyógyszereket alkalmaztak stb. Ugyancsak lényeges adatok nyerhetők az EEG grafikonjaiból, a laboratóriumi vizsgálatok eredményeiből, a feljegyzett vérnyomás és hőmérséklet méréseiből, melyek a halál-közeli állapot előtt, vagy után jöttek létre. Az életre keltési módszerek - az orvosi műszerek, -felszerelések fejlődésével - megbízhatóbbak és a jövőben könnyebben elérhetők lesznek.

Javaslatok a jövő kutatásaihoz

A fentiekben említett típusok és egyéb adatok birtokában, a halál-közeli tapasztalatokat miképpen tanulmányozhatnánk? Egyik lehetőség az egymással egyeztetett tanulmányi csoportok megszervezése, melyekben többféle tudományos terület érdekelt képviselői dolgoznának együtt A képviseltek között orvosi, fiziológiai, gyógyszertani, filozófusi, pszichológiai, pszichiáteri, antropológusi, összehasonlító vallástudományi, teológiai kutatók és gyakorlati lelkipásztorok működnének. Ilyen összetételű csoport munkájának sokoldalúságával teljesen a feladatnak szentelhetné idejét.

A) A halál-közeli tapasztalatok szervezett összegyűjtése. Ennek feladata lehetne összeköttetést tartani az orvosokkal és a kórházi személyzettel és felkérni őket, hogy életre keltett betegeiket kérdezzék meg, volt-e valamilyen élményük és a válaszokat közöljék, vagy engedélyezzék, hogy a kutatócsoport tagjai felkeressék a beteget és meggyőződjenek arról, hogy létezett-e ilyen tapasztalatuk. Megjegyzem: azok az esetek, melyekben nem fordult elő semmiféle tapasztalat, ugyancsak fontosak a hasonlóságok tanulmányozása érdekében.

B) Kórházi feljegyzések felkutatása és összeállítása az előbbiekben leírt halál-közeli élményekről; amennyire csak lehetséges. Ily módon értékes adatot lehetne szerezni arról, hogy aki élményét előadta, valóban "meghalt", vagy közel került a halálhoz. Ezek az adatok ráadásul megbízható statisztikai keresztmetszetet adnának az ilyen tapasztalattal bíró emberek betegségéről és segítene kideríteni, hogy található-e valamilyen összefüggés a halál oka, a tapasztalat időtartama és az életre keltési módszerek között. Ilyen statisztika - szemben az én összeállításommal - jobban tükrözné azt a viszonosságot, mely az élettani krízis idejének hosszúsága és az élmény mélysége között fennáll.

C) Olyan irányú kutatások folytatása, melyek megerősítenék az ismertetett típusok jelenlétét.

Egy ideális típusú esetet az alábbiak szerint lehetne megalkotni:

1. A-t válságos állapotban az orvosok intenzív kórteremben helyezik el, Mivel gyógykezelése hosszadalmas, elegendő idő áll rendelkezésre, hogy gondosan beállított műszerekkel az orvosi csoport állandó megfigyelés alatt tartsa. A beállított műszerek adatokat adnak a vérnyomásról, légzésről, az EKG jelzi a szívműködést, az EEG tájékoztat az agy aktivitásáról. A-nál szív- és légzési roham lép fel, melynek időpontját pontosan rögzítik. A roham orvosilag megállapítható és a műszerek ezt feljegyzik. Ugyanakkor észlelik a pupillák kitágulását és a test hőmérsékletének csökkenését. Azonnal megkezdődnek az életre keltési kísérletek és - pontosan mért idő után -ezek sikeresnek bizonyulnak. "A" meggyógyul. Nemsokkal ezután közli orvosaival, hogy amíg "halott" volt, különös élményt élt át, Úgy érezte, hogy testét elhagyta és mint kívülálló szemlélő, tanúja volt az életre keltési kísérleteknek. Beszámol arról, hogy ebben az állapotban elhagyta a kórházat és ahová eljutott, ott szokatlan élményt tapasztalt, melyet részletesen ismertet. A kórházi személyzet egybehangzóan megállapítja, hogy "A" pontosan mondja el az életre keltési

kísérleteket. A műtőn kívül lejátszódó eseményeket ellenőrzik és megállapítják, hogy azok csaknem teljesen úgy és ott történtek meg, ahogy azokat a beteg leírta. Megállapítható továbbá, hogy az események pontosan akkor történtek, amikor a klinikai halál állapotában volt. Ezt a tényt bizonyítják a sima EEG és EKG műszerek nyomjelzései.

2. Tételezzük fel, hogy két vagy több személy egyidejűleg kerül klinikai halál állapotába és életre keltik őket. Előfordulhat ilyen eset, pl. valamilyen tömegszerencsétlenség alkalmával, vagy ha két, esetleg több személy azonos időben, ugyanazon kórházban "hal meg." Tételezzük fel továbbá azt is, hogy visszatértül után mindketten arról számolnak be - holott egymástól el voltak különítve -, hogy testen kívüliségük ideje alatt összeköttetésbe kerültek egymással. Ennek az állítólagos érintkezésnek tartalma - még az elkülönítés alatt - összegyűjthető. Ha ez beigazolódik, kétségtelenül jelentős és értékes adatot nyújtana. Az előbbiekben ismertetett esetek két típusa nem bizonyíték a halál utáni életre. Különlegesen érzékeny idegrendszer magyarázatául szolgálhat. Felvetődhet annak a lehetősége, hogy az alanyok felfoghatták a történteket - anélkül, hogy testüket elhagyták volna - a helyszínen tartózkodók gondolataiból telepatikus úton is. Nem valószínű, hogy a kutatóknak sikerül az előbbiekben vázolt tökéletes esetekhez közel kerülni.

Ezért azt ajánlom, hogy irányadóként állítsanak össze elméleti mintasorozatokat. Ezeket összehasonlíthatják a tényleges esetekkel és így kialakíthatnak egy mértékegységet az előfordulások osztályozására.

D) Gyakorlott pszichológusok készíthetnek interjúkat olyan személyekkel, akik közel kerültek a halálhoz. Értékes adatokat gyűjthetnének arról, hogy a beteget mennyiben változtatta meg tapasztalata, milyen mértékben befolyásolta érzelmi állapotát, korábbi életvitelét stb. Az eredmények összehasonlítása feltárhatná, miben térnek el egymástól a jelentett halál-közeli tapasztalatok az általános emberi felfogástól.

E) A halál-közeli élmények elemei egyenként jól tanulmányozhatók és magyarázhatók. Tételezzük fel, hagy pl. a halál közelségének pillanatában jelentkező zúgás, zaj különleges pszichológiai magyarázatot nyer. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tapasztalatok bármelyik más eleme - mondjuk összetalálkozás korábban elhalt rokonokkal, barátokkal - ugyanezzel megmagyarázható.

F) A halál-közeli esetek modern nyugati társadalmon kívüli összefüggéseiről mélyreható kutatásokat lehetne végezni. A különböző kultúrákból feltárt ilyen tapasztalatok összegyűjtésére az antropológusok segítségét kellene igénybe venni. Saját, nyugati hagyományaink irodalmának gondos tanulmányozása is szolgálhatna példákkal. Az összehasonlító vallástudomány szakértője a világ különböző vallásaiban rejlő párhuzamokat mutathatná ki. A lehetőségek végtelenek.

G) A halál-közeli tapasztalatok részesei csoportokba tömörülve megbeszélhetnék egymással tapasztalataikat. Én magam többször elősegítettem ilyen tapasztalatcsere találkozást és sok előnyét láttam. Ugyanis a legtöbben ilyen élménnyel rendelkező ember azt hitte, hogy egyedül neki van ilyen tapasztalata; esete oly ritka, hogy sohasem találhat senkit, akinek hasonló élménye volt. Ez a hiedelem - értelmileg és érzelmileg -eloszlik egy ilyen csoportban. Megoldódna a szavakkal való kifejezés problémája is. Ezek az emberek azt mondták, végre találkozhattak olyanokkal, akikkel a szavak korlátozottsága ellenére megértik egymást. Egy férfi lelkesedve mondta:

„Ez volt életem legnagyszerűbb estéje. Olyan dolgokról beszélgethettem, melyekről rendes körülmények között sohasem.”

Mint a csoportok megfigyelője - tökéletesebben, mint valaha -, megértettem, milyen lehet egy halál-közeli tapasztalat. Szeretnék itt még két dologra rámutatni. Az egyik az, hogy meglátásom szerint egy ilyen csoport optimális nagysága kb. három személyből álljon. Továbbá segítséget nyújthatnak a résztvevők feleségei, férjei. Házastársak között gyakran merül fel nehézség a tapasztalat megértésének hiánya miatt és ennek eloszlatásában segítséget jelent, hogy mások is hasonlókról beszélnek.

H) Végezetül úgy érzem, nagy figyelmet kelt fordítani azoknak az érveire, akik ezt a jelenséget már ismert természeti okok és tudományos indokok alapján megmagyarázhatónak tartják. (Például az agy visszamaradó elektromos aktivitása.) A természettudomány a világmindenség megismerésében és megértésében hosszú utat tett meg. Ugyanakkor úgy érzem, nem szabad engedni a kísértésnek, hogy ezeket az egyszerű magyarázatokat minden kritika nélkül elfogadjuk. Sokaktól hallottam, hogy a halál-közeli jelenségek agyvérszegénységgel magyarázhatók meg. (Az oxigén-ellátás megszűnése az agyban.) Könnyű ilyen magyarázatokra hivatkozni. Feltevésem szerint azonban hiányzik az olyan sajátságos kísérlet, mely az adott magyarázat helytálltságát bizonyítaná. Ahogy arra az Élet az élet után c. kötetemben rámutattam, ami kétségessé teszi részemre az ilyen egyszerű magyarázatokat, az a körülmény, hogy találtam olyan halál-közeli tapasztalatokat, melyeknél a felvetett magyarázatok egyike sem felelt meg az előfordultaknak. Mindezt összevetve nagy a különbség a között, hogy megmagyarázunk, vagy félremagyarázunk valamit. Ez utóbbi magában foglalja az új jelenség régire való visszaminősítését, vagy azt, hogy az új valójában csak különleges megjelenési formája a már ismerteknek. (Vagy amit ismertnek tartanak.) Szerintem nyitva kell tartani annak lehetőségét, hogy ami új jelenségnek látszik, esetleg csak rendellenesség, vagy olyan tény, amely nem illik bele a már korábban kialakított világnézetükbe. A történelem bizonyítja, hogy a kételkedés a rendellenességekkel szemben a legnagyobb ösztönző erő az emberi tudás előrehaladásában.

Néhány befejező megjegyzés

Engedjék meg, hogy ezt a módszertani fejezetet néhány olyan megjegyzéssel zárjam, amelyek esetleg hasznosak lehetnek a jelenség jövőbeni kutatóinak.

Mindenekelőtt úgy gondolom, hogy a halál-közeli tapasztalatokat, mint kutatásra érdemtelen témát, elutasítanunk nem szabad, csak azért, mert bizonyos elemei összeférhetetlenek a természeti világról féltékenyen őrzött elképzelésekkel. Nem kétlem, hogy a halál-közeli tapasztalatok tartalma jelenlegi tudásunk szerint, felfoghatatlan. Például kétségtelen az összeütközés az idővel. Az idő a fizikai világmindenség olyan belső tulajdonsága, mely örökké folyamatosan halad előre. Ezzel szemben a halál-közeli tapasztalatokból visszatért emberek azt állítják, hogy az "idő állt". Ha megkérdeznek, semmiféle választ nem tudok adni e nyilvánvaló rendellenességre. Mégis biztos vagyok abban, hogy jó néhány fizikus és filozófus felfogása megegyezne, miszerint az idő mindennapos fogalma sok paradoxont hord magában, tekintet nélkül a halál-közeli víziókra. A többi kételyhez képest ez csak egy csepp víz a tengerben.

Intem a kutatókat, kerüljék el azt a feltételezést, hogy aki "halott" volt és tapasztalatot nyert, mindent tudhat a másik oldalon történtekről. Senki sem jött vissza úgy, hogy tapasztalata révén mindentudó és tévedhetetlen lett. Legtöbben zavarban vannak a történtek miatt. Más szavakkal kifejezve, aki tapasztalata előtt esendő volt, a halálból visszatérve sem vált tévedhetetlenné.

Végezetül azok, akiket a halál-közeli tapasztalatok kutatása érdekel, valószínű legjobb eredményeket érhetnének el az emberi lélek megértésében, ha egyszerre csak egy szempontból foglalkoznának a kérdéssel. Úgy érzem, hogy egy nagyobb szabású bizonyítási kutatási terv, hogy - a halál-közeli tapasztalatok tanulmányozásán keresztül - meggyőződjenek a halál utáni életről, téves eredményre vezetne és jelenleg értelmi képességeinket meghaladó, nagyravágyó cél lenne. Érzésem szerint, egyedül a tudományos összefüggések alapján, soha sem lesz bizonyíték a halál utáni életre.

Másrészről hiszek abban, hogy több egyéni kutatás - azzal a céllal, hogy a halál-közeli tapasztalatokról különleges, behatárolt feltevést bizonyítson - használható adatokat eredményezne. Hiszem továbbá, hogy a megszerzett különleges tudás-részletek

összegezéséből végeredményre juthatnánk. A fáradhatatlan egyéni kísérletek eloszlathatják azt a feltevést, hogy egy egyedülálló drámai tudományos bizonyíték hiányában nem lehet élet a halál után.

Engedjék meg, hogy gondolataimat hasonló példával ábrázoljam. Noha legtöbben hiszünk az atom létezésében, tudomásom szerint soha sem volt egyetlen drámai bizonyítéka. Ami történt - ezekre a feltételezett tényekre vonatkozóan - inkább a gondolkodás fejlődési folyamatának tulajdonítható. Görög filozófusok, mint például Democritus, már évszázadokkal Krisztus előtt elképzelt egy atom-elméletet. A legkisebb létezőnek, mint tovább nem osztható anyagi részecskének nevezte. Erre részben elvont metafizikai okokból, részben a különböző természeti jelenségek - mint a nagy tárgyak párolgása és alig észlelhető fokozatos elkopása - tapasztalati megfigyeléséből következtetett. A fejlődés évszázadain keresztül - miközben az atom eszméje változott - létezésének igazolására a technika megfelelően módosult, az atom-elmélet lassanként széles körben elterjedt és elfogadott lett. Hiszem, hogy ez a jelenség is - hasonló módon - a lehetőségek határain belül fekszik és végül csaknem mindenki határozott bizonyíték nélkül is elfogadja, hogy a létezésnek van egy másik dimenziója, melybe a lélek a halál után belép. Emlékezzünk, mindannyiunk aggodalma az, vajon a halál végleges-e és ez ösztönzés arra, hogy felkérjük a halál-közeli tapasztalattal rendelkezőket, bizonyítsák a halál utáni életet. A legtöbben akiknek volt ilyen élményük, nem tartják érdemesnek, hogy másoknak bizonyítékot nyújtsanak. Egy pszichiáter hölgy, akinek volt ilyen tapasztalata, a következőket mondta:

„azok akiknek volt ilyen tapasztalatuk, tudják a választ. Akiknek még nem volt, várhatnak."

IRODALOM

Barret, William: Death-Bed Vision London, 1926.
Bede: History of the English Church and People, 1968.
Canning, Raymond: Mormon Return From The Dead Stades. 1970.
Delocour, Jean Baptiste: Glimpses of the Beyond. 1973.
De Quincey: Confessions of An English Opium Eater Its Sequets Suspiria De Profundis, 1956.
Dobson, M.: Attitudes and Long Term Adjustment of Patients Surviving Cardiac Arrest, 1971.
Hamilton, Edith and Huntington, C.: The Collected Dia- logues of Plata, 1961.
Hunter, R. C. A.: Ont The Experience Of Nearly Dying, 1967.
Jackson, Kenneth: A Celtic Miscellany, 1971.
James, William: The Varieties of Religious Experience, 1958.
Jung, C. G.: Memories, Dreams and Reflections, 1965.
Kübler-Ross, Elisabeth: Ön Death and Dying, 1972.
Neihardt, John G,: Black Elk Speaks, 1972.
Noyes Russel: The Experience of Dying, 1972.
Noyes Russel, Roy Kletti: Depersonalization 1n The Face Of Life-Threatening Danger: A description, 1976.
Osis, Karl: Deathbed Observations by Physicions and Nurses, 1961.
What Do The Dying See, 1975.
Pandey, Carof: The Need For The Psychological Study of Clinical Death, 1971.
Ritchie, George: Return From Tomorrow, 1977.
Tylor, Edward: Primitiv Culture, 1874.
Uekshuel, K.: Unbellevable For Many, But Actualy a TItle Occurrence, 1976.